

TURİST REHBERLİĞİ DERGİSİ

Cilt: 5, Sayı: 2, Aralık–2022

JOURNAL OF TOUR GUIDING

Volume: 5, Issue: 2, December–2022

TURED

İÇİNDEKİLER

1. Günübirlik Kapadokya Turunda Ziyaret Noktaları ve Turist Rehberlerinin Verdiği Bilgiler
2. Turist Rehberliği Eğitiminde Türk İşaret Dili İncelemesi
3. Turist Rehberlerinin Uzmanlaşma Sürecine Lisansüstü Eğitimin Katkısı ve Mevcut Durumun Tespiti
4. Müzelerde Dijitalleşme Sürecine İlişkin Sanal Müzelerin İncelenmesi
5. Turizm Rehberliği Lisans Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılıklarının Kariyer Beklentilerine Etkisi
6. Turizm Rehberliği Bölümü Öğrencilerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim ve Tutumlarının Belirlenmesi
7. Deneyimsel Mesleki Farkındalığın Tutumsal Öğrenme Çıktıları: Turizm Rehberliği Lisans Öğrencilerine Yönelik Pilot Uygulama

JOTOG

CONTENTS

1. *Places Visited and Interpretation of Tourist Guides on the Daily Cappadocia Tour*
2. *A Review of Turkish Sign Language in Tourist Guidance Education*
3. *Contribution of Postgraduate Education to the Specialization Process of Tourist Guides and Determination of the Current Situation*
4. *Digitalization in Museums: Virtual Museums*
5. *The Effect of Intercultural Sensitivity of Tourism Guidance Undergraduate Students on Career Expectations*
6. *Determination of Knowledge, Experience and Attitudes of Tourism Guidance Department Students towards Intangible Cultural Heritage Values*
7. *Attitudinal Learning Outcomes of Experiential Vocational Mindfulness: A Pilot Application for Tourism Guidance Undergraduate Students*

Baş Editör/Editor-in-Chief

Dr. Elbeyi PELİT

Eş Editörler/Associate Editors:

Dr. Yasin KELEŞ

Dr. Mehmet BOYRAZ

Editör Yardımcıları/Assistant Editors

Arş. Gör. Ali KABAKULAK

Arş. Gör. Melisa ATEŞ

Öğr. Gör. Esra KATIRCIOĞLU

Dil Editörleri/Editors-Language

Dr. Bircan ERGÜN (İngilizce/English)

Öğr. Gör. Dr. Esra KATIRCIOĞLU (İngilizce/English)

Öğr. Gör. Aybeniz MİRİŞLİ (Rusça/Russian)

Öğr. Gör. Hatice ŞEN (Almanca/German)

Dr. Sülün GÜÇER (Fransızca/French)

Fatih DEMİRCİ (Çince/Chinese)

Meriç TOPÇU (Çince/Chinese)

İstatistik Editörü/Editor-Statistics

Dr. İbrahim KILIÇ

Yazı ve Yayın İşleri Sorumluları/Managing and Publishing Board

Dr. Murat BAYRAM

Dr. Mehmet BOYRAZ

Arş. Gör. Ali KABAKULAK

Bilgi İşlem ve Web Sorumlusu/IT (Web) Manager

Dr. Mehmet BOYRAZ

Yayın Kurulu Üyeleri / Editorial Board*

- Dr. Abdullah TANRISEVDİ
Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Adnan Menderes University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. Alaattin BAŞODA
Selçuk Üniversitesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Selçuk University, Department of Travel Management and Tour Guiding, Turkey
- Dr. Anukrati SHARMA
University of Kota, Faculty of Commerce and Management, India
- Ashish DAHIA
MD University Rohtak Harvana, Institute of Hotel and Management, India
- Dr. Canan TANRISEVER
Kastamonu Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Kastamonu University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. Cihan ÇOBANOĞLU
University of South Florida Sarasota-Manatee (USFSM), USA
- Dr. Elbeyi PELİT
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. Erdoğan H. EKİZ
King Abdulaziz University, Faculty of Tourism, Travel and Tourism Department, SA
- Dr. Esra GÜL YILMAZ
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. Fevzi OKUMUŞ
University of Central Florida, Rosen College of Hospitality Management, USA
- Dr. Gökçe YÜKSEK
Anadolu Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Anadolu University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. Gül ERKOL BAYRAM
Sinop Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Sinop University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. İbrahim YILMAZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Department of Tour Guiding, Turkey
- Dr. Lakhvinder Singh BARTIA
Pt. Chirani Lal Sharma.Govt.PG.College, Tourism Management, India
- Dr. C. Michael HALL
University of Canterbury, Department of Management, New Zealand

Dr. Muharrem TUNA
Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) Yönetim Kurulu Başkanı, Türkiye
Chairman of the Board of Tourism Academicians Association (TUADER), Turkey

Dr. Necibe ŞEN
Erzincan Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Erzincan University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Orhan İÇÖZ
Yaşar Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Yaşar University Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Özcan ZORLU
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Özlem GÜZEL
Akdeniz Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Akdeniz University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Özlem KÖROĞLU
Balıkesir Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Balıkesir University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Rahman TEMİZKAN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Eskişehir Osmangazi University, Department of Travel Management and Tour Guiding, Turkey

Dr. Seda ŞAHİN
Balıkesir Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Balıkesir University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Tolga Fahri ÇAKMAK
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Zonguldak Bülent Ecevit University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Uğur AKDU
Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Gümüşhane University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Yalçın ARSLANTÜRK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü,
Türkiye
*Ankara Hacı Bayram Veli University, Department of Travel Management and Tour Guiding,
Turkey*

Dr. Yasin KELEŞ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Ondokuz Mayıs University, Department of Tour Guiding, Turkey

*: Yayın kurulundaki isimler, ada göre alfabetik sıralamaya uygun olarak düzenlenmiştir/sıralanmıŐtur.
(Names in Publishing Board are in alphabetic order).

Danışma Kurulu Üyeleri / Advisory Board*

Dr. Ahmet BAYTOK

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Department of Tourism Management, Turkey

Dr. Aijaz A. Khaki

University of Kashmir, Department of Travel and Hospitality Management, India

Dr. Ali ERBAŞ

Uluslararası Turizm Akademisyenleri ve Profesyonelleri Derneği (TİYADER) Yönetim
Kurulu Başkanı
Chairman of the Board of International Tourism and Professionals Association (TIYADER)

Dr. Doğan GÜRİSOY

Washington State University, School of Hospitality Business Management, USA

Dr. Evren GÜÇER

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, Türkiye
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, University, Department of Recreation Management, Turkey

Dr. H. Hüseyin SOYBALI

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Department of Tourism Management, Turkey

Dr. Marica MAZUREK

University of Zilina, Department of Mdiematics and Cultural Heritage, Slovakia

Dr. Mehmet UMUR

Erciyes Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Erciyes University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Meral DURSUN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Naci POLAT

Pamukkale Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Pamukkale University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Oktay EMİR

Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Anadolu University, Faculty of Tourism, Turkey

Dr. Özgür ÖZER

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
Necmettin Erbakan University, Department of Tour Guiding, Turkey

Dr. Zafer ÖTER

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye
İzmir Kâtip Çelebi University, Department of Tour Guiding, Turkey.

*: Danışma kurulundaki isimler, ada göre alfabetik sıralamaya uygun olarak düzenlenmiştir/sıralanmıştır. (Names in Advisory Board are in alphabetic order).

Turist Rehberliği Dergisi'nin Yer Aldığı/Tarandığı Dizin-İndexler/Indexing:

- **Bilgindex**
- **DRJI (Directory of Research Journals Indexing)**
- **Eurasian Scientific Journal Index**
- **Google Scholar**
- **ISI (International Scientific Index)**
- **ResearchBib (Academic Resource Index)**
- **Root Indexing (Journal Abstracting and Indexing Service)**
- **Türkiye Turizm Dizini**

CC BY-NC-ND

Bu dergideki tüm yayınlar, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Journal of Tour Guiding adopts the principles published as open access by Committee on Publication Ethics (COPE).

Amaç-Kapsam ve Etik İlkeler **About Journal-Focus and Ethical Principles**

Turist Rehberliği Dergisi (TURED), turist rehberliği alanıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde akademik-bilimsel niteliklere sahip çalışmaları yayımlayarak, turist rehberliği alanının bilgi birikimine ve gelişimine katkıda bulunmayı amaçlayan hakemli bir dergidir. Turist Rehberliği Dergisi, turist rehberliği ile ilgili çalışmalara odaklanma özelliği ile turizm alanındaki dergiler arasında bir uzmanlaşma yönelimini de başlatmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte dergiye; turist rehberliği ile ilgili olarak turizm politikalarının geliştirilmesi ve turist rehberliği ile doğrudan ve dolaylı ilişkisi olan diğer alanlardan da makale kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, Turist Rehberliği Dergisi, turist rehberliği alanındaki eğilimler ve yeni gelişmelere odaklanan ve disiplinlerarası özelliğinden dolayı diğer alanlardaki gelişmelerin, turist rehberliği alanına yönelik güncel ve gelecek etkilerini tartışan çalışmalara da yer vermektedir. Tüm bunlara ek olarak, Turist Rehberliği Dergisi, alanındaki uygulamalı ve kuramsal çalışmalar içinde dikkatli kavramını ön plana çıkaran bir yayın politikası izlemeyi hedeflemektedir. Ayrıca dergide, gerekli görülmesi halinde turizm sektörü temsilcilerinin görüşleri ve turist rehberliği ile ilgili inceleme çalışmaları da yayımlanır. Turist Rehberliği Dergisinde yayımlanan/yayımlanacak çalışmaların, bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından uygunluğuyla ilgili dergi web sayfasında (<http://dergipark.gov.tr/tured/page/3802>) belirtilen hususların yanı sıra “Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” (<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeli.aspx>) hükümleri ve buna ek olarak yayın etiği etik görev ve sorumluluklarda açık erişim olarak “Committee on Publication Ethics (COPE)” tarafından ilan edilen ilkeler benimsenmiştir. Yılda iki sayı (Haziran-Aralık) olarak elektronik ortamda yayın yapan Turist Rehberliği Dergisi açık erişimli (Open Access) olarak Tübitak Dergi-Park-Akademik sistemi aracılığıyla yayımlanmaktadır. Yayın Kurulu ve Editör kararı ile mevcut sayılara ek olarak özel sayı da yayımlanabilmektedir. Turist Rehberliği Dergisi, açık erişim kapsamında, “Tübitak Dergi-Park-Akademik Açık Erişim Sistemi” ve bu kapsamda “Budapeşte Açık Erişim Hareketi” (<http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>) ilkelerini benimsemektedir. Bu ilkelere göre; “hakem değerlendirmesinden geçmiş bilimsel çalışmaların internet aracılığıyla; finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın, serbestçe erişilebilir, okunabilir, indirilebilir, kopyalanabilir, dağıtılabilir, basılabilir, taranabilir, tam metinlere bağlantı verilebilir, dinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir olmasıdır. Yazarlar ve telif hakkı sahipleri bütün kullanıcıların ücretsiz olarak erişim olanağına sahip olduğunu kabul ederler”. Makaleleri kabul edilen yazarlar telif hakkının korunması ve “Creative Commons Attribution License” altında bulunan derginin haklarının korunması için çalışmalarında yer alan bilgilerin referans gösterilerek paylaşılmasını kabul etmiş sayılırlar. Bu doğrultuda Turist Rehberliği Dergisi, yayımlayacağı bütün makaleleri için “[Atıf-Gayri Ticari-Türetilmez 4.0 Uluslararası Kamu Lisansı'nı \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)” uygulamaktadır. **Turist Rehberliği Dergisi'ne makale kabul süreci (amaç, kapsam, odak, yazım ve yayım kuralları vb.) ile ilgili tüm ayrıntılar için lütfen dergi web sitesine bakınız. (<http://dergipark.gov.tr/tured>)**

Journal of Tour Guiding (JOTOG) is a peer-reviewed journal that aims to contribute to knowledge and development of tour guiding field by publishing studies with academic and scientific qualities in the field of tour guiding. Journal of Tour Guiding (JOTOG) also aims to initiate a specialization among tourism journals with focusing solely on tour guiding studies. Besides, JOTOG accepts articles on tourism policy developments on tour guiding and other fields which have inter-disciplinary contributions. In this respect, the journal also includes studies on trends in tour guiding and discussions of current and future influences on tour guiding, focusing on new developments and developments in other fields thanks to its interdisciplinary nature. Additionally, JOTOG aims to follow a publishing policy (<https://dergipark.org.tr/en/pub/tured/page/3802>) that prioritizes the concept of up-to-date in the field of applied and theoretical studies. Furthermore, the journal also takes reviews of tourism representatives on tour guiding into consideration for publication. Council of Higher Education Scientific Research (YOK) and Publication Ethics Guideline” (<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeli.aspx>) is taken into consideration for all other terms and conditions not mentioned in journal web site (<http://dergipark.gov.tr/tured/page/3802>) regarding the appropriateness of the study in terms of scientific research and publication ethics and additionally, principles published as open access by Committee on Publication Ethics (COPE) are adapted by the journal. Journal of Tour Guiding which publishes in electronic format two times a year (June-December), is published as “Open Access through Tübitak Dergi-Park-Academic System”. Journal of Tour Guiding adopts the principles of open access, Tübitak Dergi-Park academic open access system and “Budapest Open Access Movement” (<http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>) principles. According to these principles; “articles passed referee evaluation is available for free on the public internet, permitting any users to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of these articles, crawl them for indexing, pass them as data to software, or use them for any other lawful purpose, without financial, legal, or technical barriers other than those inseparable from gaining access to the internet itself. Authors and copyright owners accept all users have free access to sources”. Authors whose articles have been accepted for publishing are deemed consent that the information covered by the article can be shared by others on condition that reference citation for copyright protection and protection journal rights under the “[Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). In this sense, Journal of Tour Guiding uses Attribution Non Commercial International 4.0 (CC By-Nc 4.0)” for all papers in publishing process. Please check the Journal’s website for article acceptance process and full details (purpose, scope- focus, writing and publication rules, etc.). (<http://dergipark.gov.tr/tured>)

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Turist Rehberliği Dergisi (TURED)- Journal of Tour Guiding (JOTOG)
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü
ANS Kampüsü, Afyonkarahisar/Türkiye
E-posta/e-mail: infojotog@gmail.com
Web: <http://dergipark.gov.tr/tured>

Bu Sayının Hakemleri / Referees of this Issue*

Sıra No	Unvan-Ad-Soyad Title-Name-Surname	Kurum Institution
1	Dr. Ahmet BAYTOK	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye <i>Afyon Kocatepe University, Turkey</i>
2	Dr. Alaattin BAŞODA	Aksaray Üniversitesi, Türkiye <i>Aksaray University, Turkey</i>
3	Dr. Ali TÜRKER	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye <i>Muğla Sıtkı Koçman University, Turkey</i>
4	Dr. Asuman PEKYAMAN	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye <i>Afyon Kocatepe University, Turkey</i>
5	Dr. Canan TANRISEVER	Kastamonu Üniversitesi, Türkiye <i>Kastamonu University, Turkey</i>
6	Dr. Engin AYTEKİN	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye <i>Afyon Kocatepe University, Turkey</i>
7	Dr. Esra GÜL YILMAZ	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye <i>Afyon Kocatepe University, Turkey</i>
8	Dr. Fatih TÜRKMEN	Karabük Üniversitesi, Türkiye <i>Karabük University, Turkey</i>
9	Dr. H. Hüseyin SOYBALI	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye <i>Afyon Kocatepe University, Turkey</i>
10	Dr. Meral BÜYÜKKURU	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye <i>Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey</i>
11	Dr. Necibe ŞEN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye <i>Erzincan Binali Yıldırım University, Turkey</i>
12	Dr. Nihat ÇEŞMECİ	Erciyes Üniversitesi, Türkiye <i>Erciyes University, Turkey</i>
13	Dr. Rahman TEMİZKAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye <i>Eskisehir Osmangazi University, Turkey</i>
14	Dr. Seda ŞAHİN	Balıkesir Üniversitesi, Türkiye <i>Balıkesir University, Turkey</i>
15	Dr. Tolga GÜL	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Türkiye <i>Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey</i>
16	Dr. Uğur AKDU	Gümüşhane Üniversitesi, Türkiye <i>Gümüşhane University, Turkey</i>

17	Dr. Yałçın ARSLANTÜRK	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye <i>Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey</i>
18	Dr. Zafer ÖTER	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye <i>İzmir Katip Celebi University, Turkey</i>

*: Hakem listesindeki isimler, ada göre alfabetik sıralamaya uygun olarak düzenlenmiştir/sıralanmıştır. / *Names in referees list are in alphabetic order.*

İçindekiler / Contents*			
Makale Başlığı <i>Paper Title</i>	Yazar(lar) <i>Author(s)</i>	Sayfa <i>Page</i>	Makale Türü <i>Paper Type</i>
Günübirlik Kapadokya Turunda Ziyaret Noktaları ve Turist Rehberlerinin Verdiği Bilgiler <i>Places Visited and Interpretation of Tourist Guides on the Daily Cappadocia Tour</i>	Prof. Dr. Selçuk MISTIK, Dr. Öğr. Üyesi Nihat ÇEŞMESİ	67-80	Araştırma Makalesi <i>Research Paper</i>
Turist Rehberliği Eğitiminde Türk İşaret Dili İncelemesi <i>A Review of Turkish Sign Language in Tourist Guidance Education</i>	Selin ALTUN, Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, Doç. Dr. Seçkin ESER	81-99	Araştırma Makalesi <i>Research Paper</i>
Turist Rehberlerinin Uzmanlaşma Sürecine Lisansüstü Eğitimin Katkısı ve Mevcut Durumun Tespiti <i>Contribution of Postgraduate Education to the Specialization Process of Tourist Guides and Determination of the Current Situation</i>	Dr. Öğr. Üyesi Serap AKDU	100-116	Araştırma Makalesi <i>Research Paper</i>
Müzelerde Dijitalleşme Sürecine İlişkin Sanal Müzelerin İncelenmesi <i>Digitalization in Museums: Virtual Museums</i>	Doktora Öğrencisi Nuray YILDIZ, Doç. Dr. Ahu YAZICI AYYILDIZ Tuğçe TAVUKÇUOĞLU	117-141	Literatür Taraması
Turizm Rehberliği Lisans Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılıklarının Kariyer Beklentilerine Etkisi <i>The Effect of Intercultural Sensitivity of Tourism Guidance Undergraduate Students on Career Expectations</i>	Prof. Dr. Elbeyi PELİT, Doç. Dr. Özcan ZORLU	142-160	Araştırma Makalesi <i>Research Paper</i>

* Dergide yayımlanan yazıların her türlü bilimsel, imlâ, etik ve hukukî sorumlulukları yazarlarına aittir.

All scientific, spelling, ethics and legal responsibilities of the articles published in the journal belong to the authors.

<p>Turizm Rehberliği Bölümü Öğrencilerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim ve Tutumlarının Belirlenmesi</p> <p><i>Determination of Knowledge, Experience and Attitudes of Tourism Guidance Department Students towards Intangible Cultural Heritage Values</i></p>	<p>Prof. Dr. H. Hüseyin SOYBALI, Doktorant Eda ÇOBAN, Doktorant Turgut TÜRKOĞLU</p>	<p>161-181</p>	<p>Araştırma Makalesi <i>Research Paper</i></p>
<p>Deneyimsel Mesleki Farkındalığın Tutumsal Öğrenme Çıktıları: Turizm Rehberliği Lisans Öğrencilerine Yönelik Pilot Uygulama</p> <p><i>Attitudinal Learning Outcomes of Experiential Vocational Mindfulness: A Pilot Application for Tourism Guidance Undergraduate Students</i></p>	<p>Dr. Öğr. Üyesi Alaattin BAŞODA, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ACAR</p>	<p>182-212</p>	<p>Araştırma Makalesi <i>Research Paper</i></p>

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 08.04.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 25.05.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 27.06.2022

TURED
JOTOĞ

Günöbirlik Kapadokya Turunda Ziyaret Noktaları ve Turist Rehberlerinin Verdiği Bilgiler

Places Visited and Interpretation of Tourist Guides on the Daily Cappadocia Tour

Prof. Dr. Selçuk MISTIK

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye
Erciyes University, Medical Faculty, Turkey
E-Mail: selcukmistik@erciyes.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Nihat ÇEŞMECİ

Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi Türkiye
Erciyes University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: ncesmeci@erciyes.edu.tr

Öz

Amaç ve Önem: Bu çalışmanın amacı, Kapadokya Bölgesi'nde en sık uygulanan ve "Kırmızı Tur" olarak adlandırılan günöbirlik turda: (a) durulacak yerlerin; (b) bu yerlerde anlatım yapılan noktaların; (c) anlatımlarda kullanılan kaynakların ve (d) anlatılan konuların tespit edilmesidir. Bu konuda elde edilecek bulgular ışığında gelecekte bu tur ve benzeri turlarda güzergâh ve rehberlerce verilen bilgiler konusunda mümkün olduğunca bir standardın oluşturulmasına ve turu gerçekleştirecek rehberlere tur planlaması ve yönetiminde ve bilgilendirmede de yol gösterici bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Yöntem: Konuyla ilgili öncelikle literatür taraması yapılmış ve amaç doğrultusunda buradan yola çıkılarak görüşme formu oluşturulmuştur. Bölgede tecrübeli olan beş rehberle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş ve kaydedilmiştir. Sonrasında kayıtlar çözümlenmiş ve veriler içerik analizi ile manuel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Turda en sık uğranılan yerlerin Göreme Açık hava Müzesi, Güvercinlik Vadisi, Üç Güzeller, Devrent ve Paşabağ gibi çekicilikler olduğu belirlenmiştir. Bazı rehberlerin turda Zelve, Çavuşin, Ürgüp, Mustafapaşa ve Saruhan gibi çekiciliklere hiç gitmediği ortaya çıkmıştır. Anlatım yapılan çekiciliklerin en önemlisinin Göreme Açık hava Müzesi olduğu ve rehberlerin, misafirlerine buraya gelmeden birkaç saat önce detaylı olarak Anadolu kronolojisini anlattıkları tespit edilmiştir. Bölgenin jeolojik yapısının anlatımı için ise Devrent, Üç Güzeller, Esentepe ya da Güvercinlik Vadisi'nin tercih edildiği belirlenmiştir.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Rehberlerin turdaki bilgilendirme rolünü ele alan ve özellikle tura hazırlık ve planlamayı kapsayan çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışmanın, tur planlama, gerçekleştirme ve rehberlik mesleğine yönelik uygulamalar konusunda yazındaki boşluğu doldurmaya yönelik bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, bölge ile ilgili turların düzenlenmesinde bir yol gösterici olarak seyahat acentalarına ve bu turlarda hizmet veren tecrübesiz turist rehberlerine de yol gösterici olacağı umulmaktadır.

Sınırlılıklar: Çalışmada sadece destinasyondaki odaya üye olan rehberler dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen katılımcı sayısının az olması da çalışmanın diğer önemli bir kısıtlılığı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kapadokya, günlük tur, turist rehberi, tur planlama, bilgilendirme

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: The aim of this study is to determine (a) the places which guides are visiting; (b) the points chosen for interpretation; (c) the sources used in preparation for interpretation and (d) the interpretation topics on the most frequently organized daily tour in Cappadocia – so called "Red Tour". In the light of the findings to be obtained, it is thought that a standard can be established in terms of the route and information provided by the guides on this or on the similar daily tours in the region.

Methodology: A literature review was made on the subject and based on it an interview form was created. After that a semi-structured interview with five experienced guides was held and recorded. The data obtained from interviews were analyzed manually by content analysis.

Findings: It was found that most visited attractions in this daily tour are Göreme Open-Air Museum, Pigeon Valley, Three Graces (fairy chimneys), Devrent / Imagination Valley and Paşabağ heritage site. Attractions like Zelve heritage site, Çavuşin village, Mustafapaşa village, Saruhan caravanserai and Ürgüp are almost never visited on this tour. Most important place for interpretation is found to be a Göreme Open-Air Museum. A few hours before the visit to this museum guides are introducing an Anatolian chronology. Geological structure of the region is introduced mostly in Devrent / Imagination Valley, Three Graces (fairy chimneys), Paşabağ heritage site, Pigeon Valley or Esentepe panoramic view points.

Originality/Value: Studies that deal with the information-giving role of the guides on the tour and especially which cover the preparations and tour planning are still limited. It is thought that this study will make a contribution to fill the gap in the literature on tour planning, tour realization and practices in the guiding profession. In addition, it is hoped that this research will help regional professionals (travel agencies and inexperienced tourist guides) for organizing and designing tours and interpreting the region.

Research Limitations/implications: Only members of regional guide chamber were included in the study. The small number of participants can be considered as another important limitation of the study.

Keywords: Cappadocia, daily tour, tour guide, tour planning, interpretation

Paper Type: Research article

Giriş

Turist rehberleri mesleklerini icra ederken birçok farklı rol üstlenmektedir. Bu farklı rollerin arasında şüphesiz en temel rolleri bilgi aktarıcılığıdır, ancak verilen bilgilerin etkileyici olmasını sağlayarak turistlere iyi bir deneyim yaşatabilmeleri için rehberlerin aynı zamanda iyi birer yorumcu olması da beklenmektedir (Ap & Wong, 2001; Rabotić, 2010; Çokal, 2015). Rehberlerin yorumlama becerileri çoğunlukla turlarda edinilen tecrübe ile gelişmekte ve böylece bilgiler, yorumlarla zenginleştirilerek turistlere sunulmakta ve gezilen yer ile turist arasındaki bağ güçlendirilmektedir. Yorumlama becerisinde olduğu kadar, turdaki genel tur planlanması ve zaman kullanımı planlamasında da rehberin tecrübe sahibi olması önem taşımaktadır. Bir turda planlama ve ön hazırlıklar ne kadar iyi yapılırsa, turun sorunsuz gerçekleşmesi ve misafirlerin memnun ayrılması da o denli güvence altına alınmış olmaktadır (Curran, 1978; Karamustafa & Çeşmeci, 2006). Günümüzde, özellikle mesleğe yeni adım atan rehberler, eğitimleri boyunca birçok farklı konu ve yer hakkında bilgi edinmiş olsa da bu bilgileri tam olarak nerede ve nasıl kullanabilecekleri ile ilgili karar vermede zorluklar yaşayabilmektedir. Ülkemizin, geniş bir coğrafyaya yayılmış zengin kültürel ve doğal mirasa sahip olması nedeniyle, tecrübeli rehberlerin bile bazı destinasyonlarda yeterli deneyime sahip olmamaları ve/veya sıklıkla rehberlik yapmadıkları bir bölge hakkında eksik bilgiye sahip olmaları, turlarda sıkça karşılaşılabilen sorunlardır (Düzgün, 2021). Bu sorunların, özellikle Kapadokya gibi çok sayıda doğal ve tarihi çekiciliği bir arada barındıran ve kendine has bir turistik yapıya sahip olan bir bölgede yaşanması daha sık söz konusu olabilmektedir. Bölgedeki seyahat acentalarının bazıları, turlarda rehberlerin inisiyatif kullanarak tur programını kendilerinin oluşturmasını ve gerçekleştirmesini, zaman ve imkâna göre hareket etmesini beklemektedir. Bu

nedenle turist rehberinin tur öncesinde hangi çekicilikleri ziyaret edeceğini ve hangi bilgileri nerede vereceğini iyi bir şekilde planlaması gerekmektedir.

Bu araştırma kapsamında, Kapadokya bölgesinde yaygın olarak gerçekleştirilen tek günlük bir bölge turu olan “Kırmızı Tur” da rehberlerin hangi çekicilikleri ziyaret ettikleri, nerelerde hangi konulara değinerek hangi bilgileri ne sıklıkla verdikleri belirlenmiş ve rehberlerin bilgi edindikleri kaynaklara yönelik tespitlerde bulunulmuştur.

1. Tur Öncesi Hazırlık ve Tur Esnasında Verilen Bilgiler

Turist rehberleri tur öncesinde bazı kişisel hazırlıkların yanı sıra (kişisel bakım ve giyim kuşam), tura ilişkin hazırlıklar da yapmaktadır (Yetgin & Yolal, 2021). Bu hazırlıklardan biri de çıkılacak tur programını incelemek ve verilmesi gereken bilgileri ziyaret edilecek çekiciliklere göre tasnif ederek bir anlatım (sunum) planı oluşturmaktır. Tura çıkıldığında, tur programına paralel olarak düzenlenmiş bu anlatım planına göre bir bilgilendirme gerçekleştirilmektedir. Her bir çekicilik ziyaretinde de yapılacak olan anlatım kendi içinde iyi bir şekilde organize edilmekte ve turist grubunun özelliklerine göre sunulmaktadır (Weiler & Ham, 2001). Aktarılabilecek bilgilerin doğru seçilmesi ve ilgi çekici bir hikâyeye dönüştürülmesi ya da yorumlanması, turdaki turistlerin deneyimlerine olumlu yansıtılabilmektedir. Tur boyunca turistlere aktarılabilecek olan bilgi içeriği kadar, bu bilgilerin nasıl sunulacağı da büyük önem taşımaktadır (Ababneh, 2018). Örneğin, Çapar (2020), turist rehberlerinin bilgiyi yorumlama performansının turistlerin tur deneyimleri, ziyaret edilen yerin hatırlanabilirliği ve davranışsal niyetler üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Kapadokya’yı rehber eşliğinde ziyaret eden turistlerin örneklem olarak seçildiği bir diğer araştırmada, rehber anlatımının turistlerin tur tatmin düzeyini olumlu etkilediği belirlenmiştir (Özbek & İskender, 2021). Yine Kapadokya’da yedi farklı tura katılarak gözlem yöntemiyle rehberlerin gastronomik unsurlar hakkında bilgi verme düzeylerini inceleyen Çoban (2019), bilgi kategorisine, turun türüne, turist grubunun yerli veya yabancı olmasına göre, verilen bilgilerin farklılaştığını belirlemiştir. Rehberin deneyim süresi ve destinasyondaki deneyim süresinin ise verilen bilgi düzeyi üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Akay & Özgütçü (2019) ile Keskin vd. (2020) rehberlerin gastronomiye yönelik bilgi ve algı düzeylerinin tavsiye niyetine pozitif anlamlı bir etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Karma yöntem (gözlem ve görüşme) kullanılarak Ürdün’de bir antik kentte yapılmış olan bir diğer araştırmada ise rehberlerin bilgilendirme ve yorumlarının ziyaret edilen yere yönelik turist değerlendirmelerini ve deneyimlerini doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Ababneh, 2018). Yapılan yazın taraması sonucunda, özellikle turun hangi kısmında veya hangi noktada ne tür bilgilerin aktarıldığı ile ilgili yapılmış herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır.

2. Kapadokya Bölgesindeki “Kırmızı Tur” ve Tur Kapsamındaki Çekicilikler

Kapadokya bölgesi, peribacaları ve kayadan oyma kiliseleri ile günümüzde çok önemli ve iyi bilinen bir turizm destinasyonudur. Bölgeye paket turla değil de bireysel olarak gelerek bölgeyi tanımak isteyen turistlere yönelik günübirlik bölge turları organize edilmektedir. Günlük veya günübirlik turlar, 24 saatten az süren ve seyahat acenteleri tarafından yerli ve yabancı turistlere yönelik düzenlenen bir destinasyondaki kısa süreli çevre gezileri olarak tanımlanabilir (Keskin, 2020). Kapadokya’da günlük turlara katılan turistleri örneklem olarak ele alarak inceleyen Keskin (2020), turistlerin günlük tur deneyimlerinin destinasyon prestiji algılamalarına etkisini incelemiş ve bu etkide tur türünün düzenleyici rolünü tespit etmiştir. Bölgedeki farklı tur çeşitleri ile ilgili nadir araştırmalardan biri olan bu araştırmada, üç farklı tur ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

Kapadokya bölgesinde yerel acentalar tarafından en sık organize edilen “Kırmızı Tur” ve “Yeşil Tur” olarak adlandırılan, temel olarak iki çeşit günübirlik bölge turu yapılmaktadır (Bainbridge, vd., 2017). Bunların yanı sıra daha az rağbet görse de Kayseri İline bağlı Soğanlı

Vadisini de kapsayan ve “Mavi Tur” olarak adlandırılan bir diğer tur da bölgede sunulan günübürlük turlar arasında bulunmaktadır (Keskin, 2020). Bahsedilen bu turlardan ilki olan ve bu araştırmanın konusunu teşkil eden “Kırmızı tur”, ağırlıklı olarak UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan Göreme Tarihi Milli Parkı alanı içerisinde gerçekleştirilmektedir. Eşsiz jeolojik oluşumları, vadileri ve kayalara oyulmuş tarihi yaşam alanlarıyla, Kapadokya Bölgesi'nin özünü teşkil eden (Çeşmeci & Kırıcı Tekeli, 2018) milli park alanında her gün onlarca rehber farklı ülkelerden gelen turistlerle bu turu gerçekleştirmektedir.

Tur kapsamında misafirlere Göreme kasabasını da içine alan Ürgüp- Avanos- Uçhisar üçgeni içerisindeki doğal ve tarihi çekicilikler gezdirilmektedir. Bu çekiciliklerin hangisinin tura dâhil edileceği ve hangi sırayla gezileceği önceden turu organize eden seyahat acentası tarafından belirlense de bazen bu konuda karar turu üstlenen rehberlere bırakılabilmektedir. Çoğunlukla 15-20 kişilik küçük gruplara yönelik ve bireysel seyahat eden alileler ve arkadaş gruplarının katıldığı bu tur, oldukça esnek bir programa sahip olabilmekte ve başlangıç noktası genellikle turistlerin konakladığı konaklama işletmesi olabilmektedir. Turu birçok farklı ülkeden gelen turist satın alabileceği için karma grupların (farklı milliyetlere sahip turistlerden) oluşması da sıklıkla görülebilmektedir ve bu durum rehberin işini biraz daha zorlaştırmaktadır.

“Kırmızı tur” kapsamında ziyaret edilen en önemli nokta Göreme Açık hava Müzesi'dir. Uçhisar ve Ortahisar Kaleleri ve bunları gören manzara noktaları diğer önemli durakları oluşturmaktadır. Vadi manzarası olan Göreme Panorama (Esentepe) ve Güvercinlik Vadisi de en sık uğranılan yerler arasındadır. Ürgüp girişinde yer alan ve Kapadokya bölgesinin simgesi haline gelmiş “Üç Güzeller” veya diğer adıyla “Çatalkaya” turun diğer bir ilginç noktasıdır. Peribacalarına bakıp da birçok varlığa benzetebileceğiniz “Hayal Vadisi” olarak anılan Devrent Vadisi turun olmazsa olmaz uğrak noktalarındandır. Zelve ören yeri de tura dâhil edilebilen bir diğer çekiciliktir. Peribacalarının oluşumunu anlatmak ve fotoğraflanmasını sağlamak için ise çoğunlukla Paşabağ örenyeri tercih edilmektedir. Bütün bu çekicilikler dışında uğranılan yerler arasında Aşk Vadisi ve gümbatımının da izlenebildiği Kızılçukur Vadisi de turda yer alabilmektedir.

Kırmızı Tur kapsamında bölgede binlerce yıldır yapılmakta olan çanak çömlekçiliğin izlenmesi için atölye ziyaretleri de sıklıkla dâhil edilebilmektedir. Buralarda Hititlerden bu yana gelen çanak çömlek yapımı geleneğinin tarihini anlatmak ve güncel örneklerini görmek mümkündür. Kapadokya'nın kendine has üzümleri ve bunlardan üretilen ürünler ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bölgede ülkesel ölçekte üçü büyük olmak üzere birçok şarap fabrikası da bulunmakta ve bazen tur programında bu yerlerden birine ziyaret de gerçekleştirilmektedir. Kapadokya bölgesinde üretilen halı ve kilimler için bölgede bulunan halıcı dükkânları ya da fabrikalarda Türk halı sanatı hakkında bilgi verilmekte ve örnekler sunulmaktadır. Tur içerisinde bu temel alışveriş duraklarının yanında, bölgede oniksten üretilen ürünlerin de olduğu mağazalara, kuyumculara ve bölgede meşhur olan kuruyemişlerin sunulduğu kuruyemişçilere de uğranılabilmektedir.

Günübürlük bu turdaki öğle yemeklerinde, yöresel yemekler sunan küçük restoranların tercih edilmesi mümkün olduğu gibi, ülkemizin farklı bölgelerinden lezzetler sunan ve daha büyük kapasiteye sahip restoranlar da tercih edilmektedir. Tur kapsamında olmasa da tura ek bir faaliyet olarak ve ek bir ücret karşılığında tur öncesi veya sonrasında ATV turları, balon turları, atla gezinti, bisiklet turları ve vadi yürüyüşleri gibi aktiviteler de yerel acentalar tarafından sunulabilmektedir. Ayrıca, gün sonunda sema gösterileri veya halk oyunlarının sergilendiği Türk geceleri de tur sonrasında turistlerin katılabileceği aktiviteler arasındadır.

3. Kapadokya Bölgesi Hakkında Ön Hazırlık İçin Bilgi Edinilebilecek Kaynaklar

Günümüzde internet sadece turistler için değil, rehberler için de önemli bir kaynak haline gelmiş ve birçok bilgiye erişimi kolay hale getirmiştir. Ancak, unutulmamalıdır ki web sitelerinde bulunan her bilginin güvenilirliği sorgulanmalıdır. Rehberler için çok daha verimli olanı, sürekli kullanacakları bazı kaynakları kütüphanelerinde bulundurmaları ve gerektiğinde bunlara başvurmalarıdır (Collins, 2000). Halen Kapadokya ile ilgili birçok kaynak olmasına rağmen, bölgede rehberlere yönelik standart bir anlatım sağlayacak derli toplu bir kaynak bulunmamaktadır. Bu nedenle, rehberlerin daha çok araştırma yaparak doğru bilgiye erişmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Kapadokya hakkında bilgi veren literatürdeki ilk kaynak antik çağ coğrafyacısı Strabon'un yazdığı "Geographika" kitabıdır (Strabon, 2018). Ancak, batı dünyasında bölgeye yönelik asıl ilgi uyandıran ve bölge ile ilgili daha ayrıntılı bilgi veren, gravürlerle görsel olarak da desteklenmiş kaynakların 18. yüzyıldan sonra Anadolu'da seyahat etmiş olan seyyahlara ait olduğunu görüyoruz. Bölge hakkında ilk kaynağı 18. yüzyılda seyahat etmiş olan Fransız Paul Lucas yazmıştır. Onu takiben, seyyah Charles Texier, 1860'larda Fransa'da "L'Asia Minore" esrini yayımlamıştır (Baştuğ, 2019). Ancak, Kapadokya'daki kaya kiliselerini ve içlerindeki freskleri ayrıntılı olarak betimleyerek, bir Bizans sanatı hazinesi olarak ortaya koyan ve bölgenin Hıristiyanlık tarihi açısından önemini vurgulayan Guillaume de Jerphanion olmuştur (Kalas, 2000). Jerphanion'un 4 ciltlik eseri 1925-1942 yılları arasında yazılmış olup, turist rehberleri için ayrıntılı kabul edilebilecek bir kaynaktır. Bunların yanı sıra günümüze daha yakın dönemlerde Nicole Thierry ve Catherine Jolivet Levy (Jolivet-Levy, 2012) gibi araştırmacılar da bölgedeki kaya yerleşimleri ve ibadethaneler hakkında ayrıntılı araştırmalar yapmışlardır.

Turist rehberinin bölgede yapacağı sunumların temelini bölgenin tarihi, bölgedeki volkanik patlamalar sonucu peribacası oluşumunu içeren coğrafik ve jeolojik özellikler ile bölgedeki manastır hayatı ve kaya kiliselerinin içindeki fresklerin kompozisyonlarının anlatımı oluşturur. Bunların yanında bölgenin geleneksel el sanatları olan çanak çömlekçilik, Türk halı sanatı özellikleri, bölgedeki şarapçılık ve tarım faaliyetleri gibi konulardır. Bu konuların aktarımı için halen yayınlanmış birçok kitap ve makale bulunmaktadır.

Anadolu ve Kapadokya tarihi hakkında ulaşılabilecek kaynaklar arasında özellikle Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal'ın kitapları: Anadolu Kültür Tarihi (Akurgal, 2019) ve Anadolu Uygarlıkları (Akurgal, 2017). Bunların yanı sıra, Tarih (Herodot, 2020) ve Anadolu'da Turizm Rehberliği (Değirmencioğlu & Ahipaşaoğlu, 2011) gibi kitaplar da oldukça faydalıdır. Coğrafi yapı hakkında Kapadokya (Sözen, 1998), Türkiye Turizm Coğrafyası (Gürdal, 2014), İç Anadolu Bölgesi Coğrafyası (Yazıcı, 2002), tarihi coğrafya konusunda ise Geographica (Strabon, 2018) gibi kitaplardan bilgi alınabilir.

Bölge geneli ve Göreme Açık hava müzesi hakkında bilgilere ulaşılabilecek kitaplar: Lonely Planet Turkey (Bainbridge vd. 2017); Göreme Açık Hava Müzesi (Gülyaz, 2012); Dünya Mirasında Kapadokya (Gülyaz, 2019); Blue Guide Central Anatolia (Pugsley, 2016). Özellikle Hıristiyanlık tarihi ve ikonografi için ise Kapadokya Kaya Kiliseleri İkonografisi (Uysun, 2011); Kapadokya Kayalardaki Şiirsellik (Pekin, 2018); Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya (Korat, 2018); Bizans Yeni Roma İmparatorluğu (Mango, 2015); İsa Peygamber ve Anadolu İkonografisi (Değirmencioğlu & Başçı 2014), Dinler Tarihi (Akşit, 2019) ve Dinler Tarihi (Küçük vd., 2018) gibi kitaplardır. Bölgede şarapçılığı hakkında, Kapadokya Bölgesinde Bağcılık ve Şarapçılık (Açıkgöz, 2020) ve halıcılık bilgisi için de Türk Sanatı (Aslanapa, 2019) kullanılabilir.

Bölgedeki eski Fransız kökenli yazarların arkeoloji ve sanat tarihi içerikli kitaplarının aksine günümüzde daha güncel ve rehberlere daha çok hitap eden yayınlar bulunmaktadır. Yukarıda sayılan

kaynaklardan rehberler aldıkları bilgileri analiz edip anlatımlarında asıl gerekli olan bilgileri derleyebilirler. Bununla beraber bazı temel bilgiler verilirken (örn. Kapadokya adının kökeni hakkında) bile farklı anlatımlar olabilmektedir. Kapadokya bölgesine yabancı olan ve yeni yetişen rehberler sadece uygulama gezisinde öğrendikleriyle bölgede rehberlik yapabilecek özgüven, bilgi ve beceriye sahip olamayabilirler. Kapadokya’da sadece Kırmızı Turda değil bölgenin tamamında hangi noktalarda durulup hangi bilginin hangi kaynaktan aktarılacağı hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulabilmektedir.

4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Kapadokya Bölgesi'nde en sık uygulanan ve “Kırmızı Tur” olarak adlandırılan gününbirlik turda:

- (a) durulacak yerlerin (ziyaret noktalarının);
- (b) bu yerlerde anlatım yapılan noktaların;
- (c) anlatımlarda kullanılan kaynakların ve
- (d) anlatılan konuların tespit edilmesidir.

5. Yöntem

Araştırmanın amacı doğrultusunda keşfedici bir araştırma deseninin kullanılması uygun görülmüştür. Öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılmış ve araştırma amacı doğrultusunda görüşme soruları yazarlar tarafından belirlenerek görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşmeler yapılmadan önce, sorular hakkında rehberlik alanında faaliyet gösteren iki akademisyenden görüş alınarak kapsam geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşme soruları formu Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Araştırmanın Görüşme Formu

1. Adı Soyadı, Yaşı, Cinsiyeti, Rehberlik Süresi, Odası, Dilleri, Bölgeleri
2. Kaç yıldır, hangi dillerde rehberlik yapıyorsunuz, ülkesel rehber misiniz, hangi odaya bağlısınız?
3. Kapadokya Kırmızı Turda kaç yerde hangi sırayla duruyorsunuz? (Göreme Açık hava Müzesi, Güvercinlik Vadisi, Üç güzeller, Devrent, Zelve, Paşabağ, Uçhisar Kale Panaroma, Güvercinlik Vadisi Panorama, Göreme Panorama, Ortahisar Panorama, Ortahisar Kalesi, Aşk Vadisi, Gün Batımı Manzarası, Çavuşin, Avanos, Ürgüp (Temenni Tepesi), Sinasos (Mustafapaşa), Sarihan, Asmalı Konak, Diğer...)
4. Duraklarda hangi noktalarda ne süreyle ne anlatıyorsunuz?
5. Hangi kaynaklardan anlatım yapıyorsunuz?
6. Çanak çömlek, şarap, taş-mücevher, halı, kuruyemişte sunum yapıyor musunuz?
7. Türk gecesi, sema gösterisi vb. animasyon, ATV turları, at ve bisiklet gibi ek aktivitelere de katılıyor musunuz? Buralarda sunumu siz mi yapıyorsunuz? Balon turları hakkında anlatım yapıyor musunuz?
8. Kırmızı turda vadi yürüyüşü yapıyor musunuz ve buralarda anlatım yapıyor musunuz? (Güvercinlik Vadisi, Kızılçukur Vadisi, vb.)

Araştırmanın çalışma evrenini bölgede aktif olarak günlük turlara çıkan rehberler oluşturmaktadır. Bu rehberlerin sayısı tam olarak tespit edilemese de Nevşehir Rehberler Odasına (NERO) kayıtlı 733 eylemli rehber (TUREB, 2022) olduğu tespit edilmiştir. Örneklem yöntemi olarak amaçlı örneklem yöntemlerinden olan ölçüt (kriter) örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durum veya bireyin araştırmaya dâhil edilmesine dayanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırma için üç temel ölçüt kullanılmıştır. Bunlardan birincisi rehberin ağırlıklı olarak Kapadokya bölgesinde ikamet edip rehberlik faaliyetini burada gerçekleştiriyor olması; ikincisi, en az on yıllık rehberlik tecrübesine sahip olması ve üçüncüsü de eylemli rehber olmasıdır. Bu şekilde hem rehberlik tecrübesi fazla hem

de bölgede uzun süre çalışmış rehberlerin örnekleme dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Bu örnekleme yönteminin seçilmesi ile araştırmanın güvenilirliğinin artırılması da amaçlanmıştır. Literatürde nitel araştırmalar için toplanacak veri miktarına bağlı olarak (Yıldırım ve Şimşek, 2016) ve veri doygunluğunun olduğu benzer araştırmalardaki örneklem büyüklüklerine bakarak karar verilebileceği (Başkale, 2016) belirtilmekte olup genellikle örneklemin 5 ile 50 kişi arasında olabileceği ifade edilmektedir (Dworkin, 2012).

Görüşmeler 2022 yılı Ocak ayı içerisinde yüz yüze veya online sesli/görüntülü sistemler kullanılarak gerçekleştirilmiş ve katılımcılardan izin alınarak kayıt altına alınmıştır. Her bir görüşme ortalama bir ile bir buçuk saat arasında sürmüştür. Araştırmada güvenilirliği arttırmak için verilerin analizinde her iki araştırmacı da görev almış ve farklı görüşlere ve alternatif açıklamalara da bulgular arasında yer verilmiştir. Araştırma geçerliğini sağlamak için ise, veri toplama aracı ve süreci mümkün olduğunca ayrıntılı ve şeffaf olarak anlatılmaya çalışılmış ve bulguların kendi içinde tutarlı ve anlamlı olduğuna kanaat getirilmiştir. Araştırmanın veri analizinde ağırlıklı olarak içerik analizi kullanılmış ve veriler önce tasnif edilerek herhangi bir yazılım programı kullanılmadan manuel olarak kodlanmıştır. Bununla birlikte veriler betimleyici analize de tabi tutularak katılımcıların çarpıcı ifadelerine bulgular kısmında yer verilmeye çalışılmıştır.

6. Bulgular

Araştırmaya Nevşehir Rehberler Odası'na kayıtlı beş rehber katılmıştır. Bakanlık kursu ile rehber olmuşlardır ve on yıldan fazladır eylemli rehberdirler. Bununla birlikte, rehberlerin ikisi iki dilde, biri üç dilde, ikisi de sadece İngilizce dilinde rehberlik ruhsatnamesine sahiptir. Her beş rehber de ülkesel rehber statüsündedir. Rehberlerin ayrıntılı demografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Rehberlerin Demografik Özellikleri

Rehberler	Yaş	Cinsiyet	Oda	Rehberlik yılı	Dili	Bölgesi
1.	50	Erkek	NERO*	26	Rusça, Bulgarca, İngilizce	Ülkesel
2.	56	Kadın	NERO	35	Fransızca, İngilizce	Ülkesel
3.	58	Erkek	NERO	30	İngilizce	Ülkesel
4.	34	Erkek	NERO	11	İngilizce, Portekizce	Ülkesel
5.	42	Erkek	NERO	17	İngilizce	Ülkesel

*Nevşehir Rehberler Odası

Günübirlik turda bölgedeki bazı çekiciliklere ya hiç uğranmadığı ya da çok nadiren uğrandığı görülmüştür. Tablo 3'te günübirlik turda ziyaret edilen yerlere uğrama sıklığı verilmiştir. En sık uğranılan yerlerin Göreme Açık hava Müzesi, Güvercinlik Vadisi, Üç Güzeller, Devrent Vadisi ve Paşabağ Ören Yeri olduğu görülmektedir. Bazı rehberler Zelve, Çavuşin, Ürgüp, Mustafapaşa ve Saruhan gidi çekiciliklere bu turda hiç gitmemektedir.

Tablo 3

Günübirlik Turda Ziyaret Edilen Çekicilikler

Çekicilikler	Rehber 1	Rehber 2	Rehber 3	Rehber 4	Rehber 5
Göreme A. H. Müzesi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Güvercinlik Vadisi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Üç Güzeller	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Devrent Vadisi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Zelve Örenyeri	Hayır	Bazen	Evet	Hayır	Evet
Paşabağ Örenyeri	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Uçhisar Kalesi	Evet	Bazen	Evet	Bazen	Hayır
Esentepe Panorama	Evet	Bazen	Evet	Bazen	Evet
Ortahisar Kalesi	Hayır	Bazen	Hayır	Hayır	Hayır
Aşk Vadisi	Hayır	Bazen	Hayır	Nadir	Hayır
Gün Batımı	Hayır	Bazen	Bazen	Bazen	Hayır
Ürgüp	Hayır	Bazen	Hayır	Hayır	Hayır
Mustafapaşa	Hayır	Bazen	Bazen	Hayır	Hayır
Çavuşin	Hayır	Hayır	Bazen	Bazen	Hayır
Sarıhan	Hayır	Hayır	Bazen	Hayır	Hayır
Asmalı Konak	Hayır	Hayır	Hayır	Bazen	Hayır

Rehberlerin anlatım yaptığı yerlerin en önemlisinin Göreme Açık hava Müzesi olduğu belirlenmiştir. Rehberlerin neredeyse tamamı, buraya gelmeden birkaç saat önce araçta veya önceki ziyaret noktalarındaki boş zamanda misafirlerine detaylı olarak Anadolu kronolojisinden bahsettiklerini belirtmişlerdir. Bölgenin jeolojik yapısının anlatımı için ise en çok Devrent Vadisi, Üç Güzeller (Çatalkaya) peribacaları grubu, Esentepe (Göreme’yi gören panoramik noktalar) ya da Güvercinlik Vadisi’nin tercih edildiği belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4

Günübirlik Turda Çeşitli Ziyaret Noktalarında Anlatım Yapılan Yerler

Çekicilikler	Rehber 1	Rehber 2	Rehber 3	Rehber 4	Rehber 5
Göreme A. H. Müzesi	+	+	+	+	+
Güvercinlik vadisi	+	+	+	+	+
Üç Güzeller	+	+	+	+	-
Devrent Vadisi	+	-	+	-	+
Zelve Örenyeri	-	-	+	+	+
Paşabağ Örenyeri	+	+	+	+	+
Uçhisar Kalesi	-	-	+	-	-
Esentepe Panorama	+	-	+	-	+
Ortahisar Kalesi	-	-	-	-	-
Aşk Vadisi	-	-	-	-	-
Gün Batımı	-	-	-	-	-
Ürgüp	-	-	-	-	-
Mustafapaşa	-	-	+	+	-
Çavuşin	-	-	+	+	-
Sarıhan	-	-	+	-	-
Asmalı Konak	-	+	-	+	-

* - Anlatım Yapılmamakta / + Anlatım Yapılmakta

Günübirlik turda çeşitli çeşitli ziyaret noktalarında anlatılan konulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5

Günübirlik Turda Çeşitli Çeşitli Ziyaret Noktalarında Anlatılan Konular

Çekicilikler	Rehber 1	Rehber 2	Rehber 3	Rehber 4	Rehber 5
Göreme A. H. Müzesi	St. Basil, Freskolar	Manastır hayatı, Jeoloji	Anadolu Uygarlıkları Kronolojisi, Kiliselerin ikonografisi	Kiliseler, Manastır	Hıristiyanlık ve Anadolu Hıristiyanlık tarihi
Güvercinlik Vadisi	Güvercinlik yapısı, Jeoloji	Güvercinlik yapısı	Güvercinlik yapısı	-	Yapıları
Üç Güzeller	-	Efsane	-	Peribacaları	Jeoloji
Devrent	-	-	Jeoloji	Jeoloji	Jeoloji, Peribacaları
Zelve	-	-	-	Jeoloji	Jeoloji, Peribacaları
Paşabağ	Jeoloji	Peribacaları	-	Jeoloji	Jeoloji, Peribacaları
Uçhisar Kalesi	-	-	-	-	-
Esentepe	-	-	Kaldera	-	-
Ortahisar/ Ürgüp/ Asmalı Konak	-	-	-	-	-
Aşk Vadisi / Gün Batımı	-	-	-	-	-
Mustafapaşa	-	-	Kiliseleri	-	-
Çavuşin	-	-	Kiliseleri	Sivil yerleşim	-
Sarıhan	-	-	Kervansaray	-	-

*- Tur kapsamında rehber burada anlatım yapmamakta veya burayı ziyaret etmemekte

Katılımcılar tarafından günübirlik tur süresince genellikle bir, bazen iki farklı alışveriş noktası ziyaret edildiği ifade edilmiştir. Bunlar arasında çanak yapım (seramik atölyesi), halı atölyesi, bazen de kuruyemiş, şarap veya nadiren de olsa sema gösterisi olabilmektedir. Görüşmeci rehberlerden birinin vadi yürüyüşü için sertifikalı olması nedeniyle vadi yürüyüşünün de turlarında olabildiğini ifade etmesi dikkat çekicidir. Onun dışında diğer rehberlerin tur dâhilinde vadi yürüyüşünü program içerisinde nadir olarak gerçekleştirdiği söylenebilir (Tablo 6).

Tablo 6

Günübirlik Turda Çeşitli Aktivite ve Alışverişe Katılım

Aktivite/ Alışveriş	Rehber 1	Rehber 2	Rehber 3	Rehber 4	Rehber 5
Çanak-çömlek	+	+	Bazen	+	+
Kuruyemiş	Bazen	Bazen	-	-	-
Halı	Bazen	+	Bazen	Bazen	+
Şarap	-	Bazen	-	-	-
Mücevher	-	-	-	-	-
Oniks /Taş	-	-	-	-	+
Sema	Bazen	-	-	-	-
Türk Gecesi / Balon turu / ATV turu / At turu / Bisiklet Turu	-	-	-	-	-
Vadi Yürüyüşü	Nadiren	-	+	Nadiren	Bazen

* Tur kapsamında rehber bu faaliyete – katılmamakta + katılmakta

Bölge hakkında rehberlerin bilgi edindiği ve hazırlık yaptığı kaynaklar ele alındığında, rehberlerin oldukça çeşitli kaynaklar önerdiği ifade edilebilir. Bu soruyla ilgili rehberlerden üçü oldukça ayrıntılı cevaplar vermiş ve bazı tavsiyelerde bulunmuştur:

- * **R3:** *Kapadokya zamanda yolculuk – Uğur Doğan; Steve Eckert Evolution of the landscape. Jerfanyon, Thiery, Catherine Jolivet Levy var seyyahlardan Texier var. Yaşar Kemal Kapadokya yazıtı var. Yorgo Seferis'in Kapadokya'da üç gün kitabı var. Gürsel Korat'ın kitabı var. Faruk Pekin'in kitabı var. Tavsiye ederim. Turgay Tuna var araştırma yapan. Ayhan Şahenk vakfının Kapadokya kitabı var. İngilizcesi ve Türkçesi vardır. Secret Art of Cappadocia Catherine Jolivet Levy var. Ahmet Ertul ünlü fotoğrafçı güzel çalışması var. Kitab-ı Mukaddes mutlaka olmalı. İngilizcesi de olmalı. Bende hem Türkçesi hem de İngilizcesi var. King James versiyonu en iyisidir (eski versiyonu). Sula Bozıs'in Kapadokya Lezzeti kitabını da öneririm.*

Hristiyanlık kültürünü ve tarihini iyi anlayabilmek ve Bizans dönemi sanatına hâkimiyet oldukça önemli Kapadokya bölgesinde rehberlik açısından ve bu nedenle 1611'de İngiliz Kilisesi tarafından bastırılan Kitab-ı Mukaddes tavsiye edilmektedir. Bir diğer rehberin bu soruya yanıtında ise şöyle:

- * **R4:** *Mustafa Uysun'un kitabı, Murat Gülyaz hocanın kitapları var. Jeolojiyi Celal Şengör hocanın anlatımından (İnternette bulunan bir televizyon programının videoları kastediliyor) Kitabı var mı bilmiyorum. Birkaç tane doktora tezi vardı bu konuda (ikonografi ve Bizans sanatı ile ilgili). Şerif Yenen hocanın İç Anadolu'yu anlattığı kitap vardı "Turkish Odyssey" daha çok Türk gözüyle.*

Bir diğer rehber katılımcı ise bir araştırmacı olarak, sadece kitap değil, aynı zamanda bilimsel araştırma portallerini de önermekte ve bilgide bütünselliğe dikkat çekmektedir. Bir bölgenin tarihi ve kültürünün diğer bölgelerle bağlantılı olduğundan, turlarda sadece bilgi sunmak değil, yorumlama da yapabilmek için daha geniş bakabilmeyi ve kapsamlı bilgi edinmenin gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

- * **R5:** *Ayhan Şahenk Vakfı'nın Kapadokya kitabı, Metin Sözen editör. Kapadokya için en kapsamlı kitap. Keyifli bir kitap. Hristiyanlığı anlatmak için İsa, Pavlus ve İnciller, Zafer Duygu'nun kitabını öneriyorum. Anadolu Hristiyanlığının şekillenmesi Pavlus'un kutsal gezileri Çiğdem Duru'nun kitabı. Bilge Umar, Türkiye halkının Ortaçağ tarihi var. Mustafa Uysun'un kitapları var. Görseli yoğun kitaplar taşınmalı. Faruk Pekin'in Kapadokya kitabı var. Taç kapıdan taş kapıya kitabı var. YÖK'ün ulusal tez merkezindeki konu ile ilgili yüksek lisans doktora tezlerini seviyorum. Academia, Research Gate'deki makalelerden konuyu ele almayı seviyorum. Makalelerden oluşan kitapları alın diyorum. Tezlerin mutlaka sonuç kısmını okusunlar. Anadolu Bizans Tarihi var Yapı Kredi Yayınlarının. Karşılaştırmalı dinler tarihi kitabı var. Burada rehberlerin yanıldığı nokta, Anadolu kronolojisinin bilinmemesi. Efes, İstanbul, Akdeniz'e hâkim olmadan Kapadokya anlatılamaz. Genel bilgiye hâkim olunmalı. Karşılaştırma yapılmalı. Anadolu kronolojisi bilinmeli. Bizans çok iyi bilinmeli. Bizans dinsel tarihi ve kültür tarihi bilinmeli. Bin yıllık imparatorluk Bizans tarihi anlatacaksınız. Aslında Bizans'ı gösterecek yer yok İstanbul'da. (Ayasofya ve Kariye'nin durumu değişti.) Dinsel kronoloji, tarih, dinsel kültürel halk tarihi kaynakları olmalı.*

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Kırmızı Turda ana ziyaret noktalarının Göreme Açık hava Müzesi, Güvercinlik Vadisi, Üç Güzeller, Devrent Vadisi ve Paşabağ gibi çekicilikler olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, Keskin (2020)'in araştırmasında belirttiği Kırmızı Tur programı ile büyük ölçüde örtüşse de bu araştırma sonucuna göre Aşk Vadisi bu turda nadir gidilen bir çekicilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, daha önce de belirtildiği gibi, farklı rehber veya seyahat acentalarının uyguladığı farklı tur programlarından kaynaklanmaktadır. Bu farklılığın ise olası temel nedenlerinden biri aşırı turizm (overturizm) olabilir. Eren ve Bozkurt (2020)'un araştırmasına da dayanarak, bölgede son yıllarda özellikle belirli dönemlerde turist yoğunluğunun yaşandığı ve bu yoğun dönemlerde acenta ve rehberler kalabalıktan kaçınmak için tur programlarında değişikliğe gidiyor olabilir. Bu durumun önüne geçebilmek için, özellikle yoğun dönemlere yönelik seyahat acentalarının alternatif turlar üretmeleri ve bu turları hayata geçirmeleri önerilebilir. Her ne kadar bölgede bazı seyahat acentaları sipariş üzerine/isteğe özel (tailor made) turlar düzenlese de bu turların fiyatlarının yüksek olması ve geniş bir kitleye hitap etmemesi sorunun önüne geçememektedir.

Diğer bir çözüm yolu da bölgede tur sürelerinin uzatılarak 2-3 günlük paket şeklinde düzenlenmesi ve günübirlik turlardan daha cazip koşullarla sunulması olarak ifade edilebilir. Böylece turistlerin çok daha fazla çekiciliği daha az bir yoğunluk oluşturarak gezmeleri mümkün olacaktır ve milli park sınırları içindeki kalabalık azalabilecektir.

Araştırmanın diğer önemli bir bulgusu da rehberlerin anlatımlarının ağırlıklı olarak Göreme Açık hava Müzesi'nde, Güvercinlik Vadisi'nde ve Paşabağ ören yerinde yapıldığı tespitidir. Bu noktalar bölgedeki asıl tarihi ve doğal çekiciliklerin yakından görülebildiği ve rehber tarafından mutlaka yorumlanması gereken yerlerdir. Doğal çekiciliklerin geniş bir alan ve anlatım imkânı sunmasına karşın, aynı şey kaya kiliseleri ve diğer kapalı mekânlar için söylenemez. Ne yazık ki, Göreme Açık hava Müzesi'nde artık birkaç yıldır rehberlerin kilise içlerinde freskleri anlatması yasaklanmış ve bunun temel nedeni de kalabalıktır.

Kırmızı Turda rehberlerin tur boyunca anlatım yaptıkları konular ve yerlerin büyük ölçüde paralellik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, aynı ziyaret noktasında bazı rehberlerin farklı konulardan da bahsedilebildiği görülmektedir. Bu durum ise her bir rehberin kendi tarzı ve anlatım veya yorum kurgusuyla (Ababneh, 2018) açıklanabilir ve bir olumsuzluk olarak algılanmamalıdır. Benzer bir şekilde bu bulguyla paralellik arz eden sonuç elde eden Quinn & Ryan (2016) rehberlerin anlatımlarının kendi kişisel ilgi alanları çerçevesinde ve edindikleri tecrübe ile şekillendiğini belirlemiştir.

Rehberler, anlatımlarını neredeyse gün boyunca durmaksızın sürdürdüklerini belirtmiştir. Bu anlatımların ve çekiciliklere yönelik yorumların gün boyu devam edebilmesi için, sadece bölge hakkında değil, ülke genelinde bilgi sahibi olunması ve olaylar, kişiler ve yerler arasındaki ilişkilerin kurulabilmesi gerektiği vurgusu dikkat çekicidir. Araştırmaya katılan rehberlerin önerileri doğrultusunda özellikle mesleğe yeni başlayanlar için oldukça faydalı kaynak önerileri bir araya getirilmiştir. Ayrıca, sadece bölgenin tarihinin değil, bölgenin jeolojik özelliklerinin, coğrafyasını nüfus yapısını, sanat eserlerini, tarım ve ekonomisini kapsayan tüm kitap ve makaleler rehberlerin anlatımına katkıda bulunabilecektir. Bu bağlamda, bölge hakkında hem eski hem de yeni kaynakların değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar beklentiler doğrultusunda alınmış olsa da Kırmızı tur programındaki farklı uygulamaların nedenlerini daha net ortaya koymak için araştırma daha geniş ve seyahat acentası yöneticilerinin de dâhil edildiği bir örnekleme tekrarlanabilir. Aynı zamanda farklı turlar ve farklı destinasyonlarda araştırmanın tekrar edilmesiyle destinasyonlar veya turlar arasında bir farklılaşmanın olup olmadığı incelenebilir. Benzer araştırmalar farklı zaman dilimlerinde

tekrarlanarak turist yoğunluğunun rehber anlatımına ve tur programlarına etkileri de araştırılabilecek ilgili konular olarak önerilebilir.

Kaynakça

- Ababneh, A. (2018). Tour guides and heritage interpretation: Guides' interpretation of the past at the archaeological site of Jarash. Jordan. *Journal of Heritage Tourism*, 13(3), 257–272.
- Akay, B. & Özöğütçü, B. (2019). Turist rehberlerinin gastronomi bilgisi ve algısının tavsiye niyetine etkisi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, Ek Sayı, 1412-1424.
- Akurgal, E. (2017). *Anadolu uygarlıkları*, (2. Baskı). Phoenix Yayınevi.
- Akurgal, E. (2019). *Anadolu kültür tarihi*, (2. baskı). Phoenix Yayınevi.
- Ap, J. & Wong, K. K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551-563.
- Açıkgöz, A. İ. (2020). *Kapadokya bölgesinde bağcılık ve şarapçılık*. Ürün Yayınları.
- Aslanapa, O. (2019), *Türk sanatı*, (17. baskı) Remzi Kitabevi.
- Akşit, C. (2019). *Dinler tarihi*. Kamer Yayınları.
- Bainbridge, J., Atkinson, B. & Fallon, S. (2017). *Lonely planet Turkey*. Lonely Planet Global Limited.
- Başkale, H. (2016) Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Baştuğ H. (2019). *Sosyal bilgilerde seyahatnamelerin yeri ve seyahatçıların gözüyle Nevşehir*. (Tez No. 563328) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Curran, P. J. T. (1978). *Principles and procedures of tour management*. CBI Publishing.
- Collins V. R. (2000). *Becoming a tour guide. Principles of guiding and site interpretation*. Continuum.
- Çapar, G. (2020). *Turist rehberlerinin yorumlama performansının hatırlanır tur deneyimi ve davranışsal niyetlere etkisi: Yerli turistler üzerine bir araştırma*. (Tez No. 656884) [Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çeşmeci, N. & Kırıcı Tekeli, E. (2018). Göreme Tarihi Milli Parkı'nın sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 10(40), 148-155.
- Çokal, Z. (2015). *Bir kültür elçisi olarak profesyonel turist rehberinin turistlere aktarılan kültürel değerlere katkısına yönelik turist algılamaları: Nevşehir örneği*. (Tez No. 407276) [Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Çoban Ö., (2019), Turist rehberlerinin tur esnasında destinasyonun gastronomik unsurları hakkında bilgi verme düzeyleri: Kapadokya bölgesi örneği. İçinde Ş. Aydın, Ö. Çoban, Y. Karakuş, N. Çalışkan (Eds), 4. *Uluslararası Gastronomi Turizmi Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı* (ss. 671-675).
- Düzgün, E. (2021). Tur planlaması ve yönetimi esnasında karşılaşılan sorunlar, İçinde Ö. Değirmencioğlu (Ed.). *Örneklerle tur planlaması ve yönetimi* (1. baskı, ss. 195-216). Detay Yayıncılık.
- Değirmencioğlu, Ö. & Ahipaşaoğlu, S. (2011), *Anadolu'da turizm rehberliği*, (6. baskı) Gazi Kitabevi.
- Değirmencioğlu, Ö. & Başçı, A. (2014), *İsa peygamber ve Anadolu ikonografisi*, (1. baskı) Detay Yayıncılık.
- Dworkin, S. L. (2012). Sample size policy for qualitative studies using in-depth interviews. *Archives of Sexual Behavior*, 42, 1319-1320.
- Eren, D. ve Bozkurt, İ. (2020). Aşırı turizm sorunsalı: Kapadokya Bölgesi'ne yönelik bir çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3090-3107.
- Gülyaz, M.E. (2012). *Göreme Açık Hava Müzesi*, Seçil Ofset.
- Gülyaz, M.E. (2019). *Dünya mirasında Kapadokya*, Seçil Ofset.
- Gürdal, M. (2014). *Türkiye turizm coğrafyası*, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Herodot. (2020). *Tarih*, Panama Yayıncılık.
- Jolivet-Levy, C. (2012). Byzantine settlements and monuments of Cappadocia. *Eastern Christian Art*, 9(1) 53- 62.
- Kalas, V. G. (2020). *Rock-cut architecture of the Peristrema Valley: Society and settlement in Byzantine Cappadocia* (Tez No. 9985261) [Doktora tezi, New York University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Karamustafa, K. & Çeşmeci, N. (2006). Paket tur operasyonunda turist rehberlerinin karşılaştıkları yönetsel sorunlar üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 70-86.
- Keskin, B. (2020). *Kapadokya bölgesini ziyaret eden turistlerin günlük tur deneyimlerinin destinasyon prestiji algılamalarına etkisi: Tur türünün düzenleyici rolü*. (Tez No. 645304) [Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Keskin, E. Ardıç Yetiş. Ş. & Yorgancı B. (2020), Turist rehberlerinin gastronomiye yönelik bilgi ve algı düzeylerinin tavsiye niyetine etkisi: Kapadokya örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(3), 553-566.
- Korat, G. (2018). *Kapadokya taş kapıdan taş kapıya*, (1. Baskı) Doğan Kitap.
- Küçük, A. Tümer, G. & Küçük, M.A. (2018), *Dinler tarihi*, (9. Baskı). Berikan Yayınevi.
- Mango, C. (2015). *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*. Yapı Kredi Yayınları.

- Özbek, Ö. & İskender, A. (2021). Turist rehberlerinin anlatım performanslarının tur memnuniyetine etkisi: Kapadokya üzerinde bir uygulama. *Journal of Applied Tourism Research*, 2(2),159-168.
- Pekin, F. (2018). *Kapadokya kayalardaki şiirsellik gezi rehberi*. İletişim Yayınları.
- Rabotić, B. (2010). Tourist Guides in Contemporary Tourism. *International Conference on Tourism and Environment*, Philip Noel-Baker University, Sarajevo, Bosnia & Herzegovina, 4-5 March, 353-364.
- Pugsley, P. (2016), *Blue guide Central Anatolia*, Somerset Books.
- Quinn, B. & Ryan, T. (2016). Tour guides and the mediation of difficult memories: The case of Dublin Castle, Ireland. *Current Issues in Tourism*, 19(4), 322–337.
- Sözen, M. (1998), *Kapadokya*, Ayhan Şahenk Vakfı.
- Strabon. (2018). *Geographica*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Turist Rehberleri Birliği (TUREB). Rehber İstatistikleri. <http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/> (Erişim Tarihi: 23.03.2022).
- Uysun, M. (2011), *Kapadokya kaya kiliseleri ikonografisi*. Doğuş Ofset.
- Weiler, B. & Ham, S. H. (2001). Tour guides and interpretation in ecotourism, İçinde: D. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (ss. 549–563). CABI Publishing.
- Yazıcı, H. (2002), *İç Anadolu Bölgesi coğrafyası*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Yetgin, D. & Yolal, M. (2021). Turist rehberinin tur yönetimi, içinde S. Eser, S. Şahin ve C. Çakıcı (Eds.). *Turist rehberliği* (2. Baskı), ss. 137-160. Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %50
2. yazar katkı oranı : %50

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 10.06.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 16.08.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 12.12.2022

TUREB
JOTOĞ

Turist Rehberliği Eğitiminde Türk İşaret Dili İncelemesi A Review of Turkish Sign Language in Tourist Guidance Education

Selin ALTUN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Istanbul University, Graduate School of Social Sciences, Turkey
E-Mail: altunselinn@gmail.com

Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Economics, Turkey
E-Mail: ikizilirmak@yahoo.com

Doç. Dr. Seçkin ESER

Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Kırklareli University, Faculty of Tourism, Turkey
E-Mail: seckineser@outlook.com

Öz

Amaç ve Önem: İşitme engelli bireylerin turizm ve seyahat faaliyetlerine katılımları, diğer engelli bireylere göre sınırlı gereksinimlerle gerçekleştirilebilir. İşitme engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımlarının daha az olması, turist rehberlerinin işaret dili bilme düzeylerinin yüksek olmaması ile ilintilidir. Bu araştırmanın amacı Türkiye’de yükseköğrenim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren ön lisans, yüksekokul, fakülte ve Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB tarafından açılan sertifika programlarının ders müfredatlarının incelenerek işaret dili eğitimine yönelik herhangi bir ders olup olmadığının belirlenmesidir. Böylece, işitme engelli turistlerin aldıkları turist rehberliği hizmetinde işaret dili yeterliliğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Turist rehberliği hizmetinin işitme engelli bireylere yönelik daha etkin verilebilmesi için yol haritası çizilmiştir.

Yöntem: Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi temel alınarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada öncelikle turist rehberliği eğitimi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Buradan yola çıkarak araştırmada kullanılan veriler üniversitelerin web sitelerinin ve ders müfredatlarının titizlikle incelenmesi yolu ile elde edilmiştir. 2020-2021 Eğitim-öğretim yılı sürecinde, Türkiye’de turist rehberliği alanında eğitim veren birimlerin ders müfredatlarında işaret dili dersi incelemesi yapılmıştır. Ayrıca TUREB tarafından verilen sertifika programları dersleri de incelenerek araştırmaya dahil edilmiştir.

Bulgular: Turist rehberliği eğitimi veren yükseköğrenim kurumları bünyesindeki 12 üniversitenin “Türk İşaret Dili” eğitimine seçmeli ders olarak müfredatlarında yer verdiği görülmüştür. Ayrıca ilgili konuda yapılan kavramsal araştırmada, çalışma sonuçları ve önerileri kapsamında, işaret dili bilen rehberlerin olması gerekliliğinin vurgulandığı açıkça görülmektedir.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Araştırma, hem Türkiye turizmde önemli rol oynayan turist rehberlerinin eğitimine yeni bir bakış açısı kazandıracak hem de işitme engelli bireylerin seyahate katılmaları önünde sorun olarak görülen “Türk İşaret Dili” bilmeyen rehberlerin yetişmesine olanak sağlayacak öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberliği, eğitim, türk işaret dili, müfredat

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: Participation of hearing impaired individuals in tourism and travel activities can be carried out with limited requirements compared to other disabled individuals. The participation of hearing-impaired individuals in tourism activities is less and level of sign language knowledge of tourist guides is not high. The aim of this research is to determine whether there are any courses for sign language education by examining the curriculum of the associate degree, college, faculty and certificate programs opened by TUREB with the permission of the Ministry of Culture and Tourism. Thus, it is aimed to reveal the sign language proficiency in tourist guidance service received by hearing impaired individuals. A road map has been drawn in order to provide tourist guidance services more effectively for hearing impaired individuals.

Methodology: Within the scope of the research, document analysis technique was used based on qualitative research method. In the research, a literature review on Tourist Guidance education was conducted. Based on this, the data used in the research were obtained through meticulous examination of the websites and curriculums of universities. During the 2020-2021 academic year, an examination of sign language courses was conducted in the curriculums of the units providing education in the field of tourism guidance in Turkey. In addition, the certificate programs given by TUREB were examined in the courses and included in the research.

Findings: It has been observed that some universities within the higher education institutions that provide tourist guidance education include “Turkish Sign Language” education as an elective course in their curricula. In addition, in the conceptual research on the subject, it is clearly seen that the necessity of having guides who know sign language is emphasized within the scope of the study results and recommendations.

Originality/Value: The research offers suggestions that will both bring a new perspective to the education of tourist guides, who play an important role in tourism in Turkey, and enable the training of guides who do not know "Turkish Sign Language", which is seen as a problem for hearing-impaired individuals to participate in travel.

Keywords: Tourist guidance, education, turkish sign language, curriculum

Paper Type: Research article

Giriş

Turizm ve seyahat faaliyetleri, boş zamanın artması, eğitim seviyesinin yükselmesi, refah düzeyindeki artış, seyahat özgürlüğü (Kozak, Kozak & Kozak, 2010), yeni yerler keşfetme, öğrenme eğilimleri gibi unsurlar nedeniyle gelişmiş (Molla, 2020) ve insanları seyahat etmeye yönlendirmiştir. Dünyada ve Türkiye’de turizm ve seyahat faaliyetlerine katılma oranında yaşanan artışa paralel olarak engelli turistlerin de seyahat faaliyetlerine katılma oranları artmaktadır. Dünya üzerindeki tüm bireylerin insan onuruna yakışır seyahat etme hakları vardır (UDHR, 2021) ve seyahat etmek, engelli ve engelsiz bireyler için ortak bir ihtiyaçtır. Bu durum, engelli bireylerin de sosyal hayat, seyahat ve turizm faaliyetlerine katılımının sağlanma gereğini vurgulamaktadır (Murray & Sproats, 1990; Freeman & Selmi, 2010). Nitekim Dünya nüfusunun yaklaşık %15’ini engelli bireyler oluşturmakta (Türkmendağ & Türkmendağ, 2020) ve Dünyada 1 milyarın üzerinde farklı engelleri olan bireylerin yaşadığı düşünülmektedir (Yıldız, Yıldız & Karaçayır, 2017). Avrupa ve Amerika’daki engelli nüfusu 100 milyonun üzerindedir (Burnett & Bender-Baker, 2001). Türkiye’de ise, 2021 nüfus verilerine göre, %1,1 işitme engelli bireyler yaşamakta (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022) ve “İşaret Dili” bilen rehberlerin olmayışından dolayı turizm faaliyetlerine az veya hiç katılamamaktadırlar. Ayyıldız ve diğerleri (2014) araştırmasında, engelli bireylerin de engel sahibi olmayan bireyler kadar engelsiz tatil yapabilmeleri için, turizm sektörü bünyesinde bulunan tüm işletmelere ve çalışanlara önemli görevlerin düşeceğini vurgulamaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere; engelli bireylerin sayısı göz ardı edilemeyecek kadar fazladır ve engelli turizm pazarı hızla büyümektedir. Araştırmanın konusu olan işitme engelli bireyler için düzenlenen turlarda Türk İşaret Dili bilen rehberlerin olmayışından dolayı turizm faaliyetlerine az veya hiç

katılmamaktadırlar. Ayrıca sanılanın aksine engelli bireylerin gelir düzeyinin fazla olması turizm ve seyahat faaliyetlerinde yer alma olasılığını arttırabilir. (Ray & Ellen, 2003).

Turizm faaliyetlerinin odak noktasında olan turist rehberleri, turistlerin seyahatlerinde kilit role sahiptir. Turist rehberleri uluslararası platformda ülkesinin imajını oluşturmada ve olumlu yönde iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Turist rehberlerinin iyi bir eğitim alarak mesleğe başlamaları önem taşımaktadır (Şahin & Şahin, 2007). Dolayısıyla turist rehberlerinin mesleki bilgi ve beceri seviyelerinin yüksek olması ülkelerin imajının gelişmesine yol açmaktadır (Tetik, 2006). Turist rehberlerinin eğitimi göz önüne alındığında, rehberlerin sorumluluklarını ve görevlerini kapsayan yenilikçi bir yaklaşım benimsemeleri önemlidir. Türkiye’de ön lisans düzeyinde 28 ve lisans düzeyinde 39 üniversite turist rehberliği eğitimi vermektedir (Yükseköğretim Program Atlası, 2021). Ayrıca lisansüstü turist rehberliği eğitimi 21 üniversitede; 15 tezli yüksek lisans (Eser, 2020), 13 tezsiz yüksek lisans (Ak & Soybalı, 2021) türünde verildiği görülmektedir. Üniversitelerin bünyesinde bulunan ön lisans, yüksekokul ve turizm fakültesi düzeyinde verilen turist rehberliği bölüm sayısı ve önemi her geçen gün artmaktadır. Bu kadar önemli bir bölümün eğitim müfredatının da daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Yenipınar & Kardeş, 2019).

Günümüzde turizm faaliyetleri tüm ülkeler için önemli bir konumdadır (Buhalis, Darcy & Ambrose, 2012) ve gelişmiş ülkeler kalkınma planlarında ya da turizme yönelik stratejilerinde turizm eğitimine yer vermektedirler. Bu bağlamda, her geçen gün önemi daha da artan turizm karşısında, turist rehberliği eğitimi de hızlı gelişen ve turizmde önemli rol oynayan konular arasında yer almaktadır. Alternatif turizm türlerinin artması ile turist rehberliği eğitiminde uzmanlık alanlarının ve müfredat içeriklerinin geliştirilmesi, turizmin gelişmesi açısından önemlidir. Özellikle erişilebilir turizm kapsamında turist rehberlerinin ve turizm personelinin bilinçlendirilmesi, eğitim sektörünün her düzeyinde, bilgi paketlerinde veya müfredatlarında engellilik konulu derslere yer verilmesi turizmin gelişmesine büyük fayda sağlayacaktır (Devile & Kastenholz, 2018). Engelli bireyler turizm ve seyahat faaliyetlerini değerlendirirken erişilebilirlik düzeyi açısından destinasyonun konumunu, ulaşımını, turizm işletmelerinin engellilere yönelik hizmetlerini, yardımcı teknolojilerin bulunmasını (baston, tekerlekli sandalye vb.) ve turizm personeliyle kolay iletişim kurmasını değerlendirmektedirler. Bununla birlikte, engelli bireyler erişilebilirliğe yönelik en önemli basamağı turistik bilgi (Kolodziejczak, 2019) ve kolay iletişim kurmak (Göktaş & Bulgan, 2016) olarak görmektedirler. Engelli bireyler, turist rehberlerinin eşlik ettiği turlara katılmayı diğer turlara göre daha olumlu bakmakta ve erişilebilir imkânlar (işaret dili bilen rehber, erişilebilir ulaşım vb.) sunulan turlara daha fazla ödeme yapmayı kabul etmektedirler (Lyu, 2017).

Alanyazında engelli bireylere yönelik yapılan; turizm kısıtları (Çizel & Çizel, 2014), motivasyonları (Özhan, 2017), engellilere yönelik tutumları (Tasa & Mamatoğlu, 2018), engellilik (Burcu, 2015), engellilerle iletişim (Göktaş & Bulgan, 2016), erişilebilir turizm için yapılan ve yapılacak olan uygulamalar (Akdu & Akdu, 2018), engellilerin sosyal model içerisinde değerlendirilmesi (Özgökçeler & Alper, 2010), bir ötekilik biçimi olarak engelli beden ve engellilik (Nazlı, 2012), konaklama işletmelerinin engelliler için olanakları (Ayyıldız, Atay, & Yazıcı, 2014) çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. İşitme engelli bireylere yönelik olarak yerli alan yazınında; işitme engelli turizmi: Dünya ve Türkiye potansiyeli (Yıldız, Yıldız, & Bozyer, 2018), işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları (Külük, 2019), Türk İşaret Dili İncelenmesi (Karaca & Bayır, 2018) ve işaret diline katılan öğretmen adaylarının görüşleri (Akmeşe & Kayhan, 2017) araştırmalar bulunmaktadır. Yabancı alanyazında ise, engellilerin seyahat sırasında karşılaştıkları sorunlara (Neumann & Reuber, 2004; Packer, Packer, Mckercher & Yau, 2007; Yau, Mckercher & Packer, 2004), engelli bireylerin seyahat süreçleri, zorlukları (Darcy, 1998), işitme engelli bireylerin iletişim engelleri (Zajadacz & Sniadek 2013; Zajadacz (2014) üzerine çalışmalar yer almaktadır.

Baş (2016), seyahat ve turizm faaliyetleri düzenlenirken; işitme engelli bireylere yönelik “işaret dili bilen rehberler eşliğinde turlar” ve engelli bireylerle iletişim kurma konusunda turizm sektöründe yer alan işgörenlere eğitim verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Baş & Ulama (2014), konaklama ve seyahat işletmelerinin tüm alanlarında işaret dili bilen personel olması gerekliliği araştırmanın bulguları arasındadır. Zajadacz & Sniadek (2013) işitme engelli bireylerin turizm ve seyahat faaliyetlerine katılımına yönelik teşviklerde ve ihtiyaçlarının belirlenmesinde en önemli unsur olan, iletişim engellerinin ortadan kaldırılması gerekliliğini söylerken Zajadacz (2014)’teki çalışmasında ise işaret dilinin yaygınlaşmasının önemini vurgulamıştır.

Turizm faaliyetlerinde engelli bireylere yönelik çeşitli kısıtlamaların olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “2021-2030 Engelli Hakları Stratejisi” raporunda engelli bireylere yönelik yapılan sosyal dışlanma risk yükseldiği, seyahat, eğlence, sanat ve kültür gibi faaliyetlere sınırlı bir katılım olduğu ve iletişim kısıtlamalarının devam ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği genelinde, yenilikçi eğitim ve öğrenimde referans olabilecek okul ortamının oluşturulması için çağrıda bulunmaktadır. İşitme engellilerin oy kullanması için işaret dilinde bilgi ve rehberlik yöntemleri ile seçim sürecine katılımlarını sağlamayı amaçlamaktadır (European Commission, 2021).

Araştırmanın temel amacı; ilk olarak, araştırmada, Yükseköğretim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren kurumların müfredatları içerisinde “Türk İşaret Dili” dersinin yeri incelenmektedir. İkinci olarak, araştırma yaygın eğitim kapsamında TUREB tarafından verilen turist rehberliği eğitim müfredatında da Türk işaret dili eğitimine yönelik bir dersin yer alıp almadığının belirlenmesidir. Üçüncü olarak ise lisans düzeyinde turist rehberliği programlarına yol gösterici Türk İşaret Dili eğitimi için zorunlu/serbest seçmeli ders önerisinde bulunmaktadır.

1. Turist Rehberliği Eğitimi

Dünyada turist rehberliği eğitimi, ülkelere ve bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Bu ülkeleri incelediğimizde, örneğin Hırvatistan’daki turist rehberliği eğitimi, yükseköğretim kurulu tarafından düzenlenen bir kurs ile verilmektedir. Bu kursun içeriğinde, teorik bilgilerin yanı sıra uygulama dersleri de yer almaktadır (Lovrentjev, 2015). İngiltere’de, lisanslı turist rehber eğitimi, “Turist Rehberliği Enstitüsü” aracılığıyla yükseköğretim kurumları tarafından açılan kurs ile gerçekleştirilmektedir (Mason & Christie, 2003). Almanya’da da turist rehberliği eğitimi 6-9 aylık bir süreyi kapsayan kurslar aracılığıyla verilmekte ve kurs açma yetkisi ise, belediye, seyahat acentaları ve tur operatörlerindedir (Tanrısever, Bektaş & Koç, 2019). Diğer ülkelerden farklı olarak Fransa’da turist rehberliği eğitimi, eğitim bakanlığı bünyesinde bulunan okullarda (Eker, Kaya & Zengin, 2019) kurs olarak ve ülkelere göre farklılık gösteren turist rehberliği eğitimi, bazı ülkelerde daha uzun ve kapsamlı iken, bazı ülkelerde, daha esnek ve kısa süreli bir şekilde verilmektedir. Bu durumda her ülkedeki rehberin temel yeterlilik düzeylerinin farklılık gösterdiğini de söylemek mümkündür.

Türkiye’de turist rehberleri ilk dönemlerde, “tercüman rehber” olarak anılmaktaydı (Batman, Yıldırğan & Demirtaş, 2001) ve özellikle yabancı dili iyi konuşabilen azınlıklar görev yapmaktaydı. Turist rehberliği ile ilgili ilk resmi belgelere, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1890 tarihinde yayımlanan 190 sayılı Nizamname’de rastlanmaktadır. Bu Nizamname amacı, tercüman rehber olarak görev yapan bireyleri ve rehberlik mesleğine başlayacak bireyleri denetim altında tutmaktır. Ne yazık ki; bu nizamnamenin yürürlüğe girmesine rağmen uygulama konusunda yetersiz kalmıştır. İkinci olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra 1925 tarihinde tercüman rehberlere yönelik, “Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edecekler Hakkında Kararname” ile daha geniş ve sıkı kurallar belirlenmiştir. Bu kararname, tercüman rehberlik mesleğine başlamak isteyen bireylere uymaları gereken kuralları sıralarken, rehberlik meslek eğitiminin de önemi

vurgulanmıştır (Çolakoğlu, Epik & Efendi, 2010). 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulması, 1971 yılında turist rehberleri ile ilgili ilk 13945 sayılı “Tercüman Rehber Kursları ve Tercüman Rehber Yönetmeliği” yayımlanması, 1980 yılında ise İstanbul Rehberler Odasının kurulması profesyonel turist rehberliği için somut adımlardır. 1983 yılında; 1971 tarihinde yayımlanan yönetmeliğin adını “Profesyonel Tercüman- Turist Rehberliği”, daha sonra 2005 yılında 16004 sayılı Resmi Gazetede “Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği” adıyla yayımlanmıştır. 2008 yılında da eklemeler ve güncellemeler yapılan yönetmelik, 2012 yılında 6326 sayılı “Turist Rehberliği Meslek Kanunu” Resmi Gazetede yayımlanarak son halini almıştır. 2013 ve 2014 yılında “Turist Rehberleri Yönetmeliği” nde güncellemeler yapılmıştır (Güven & İçöz, 2018). Ülkemizde turist rehberliği 2012 tarihinde 6326 sayılı “Turist Rehberliği Meslek Kanunu” kapsamında meslek olarak resmiyet kazanmıştır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Gelişen turizm sektöründe ihtiyaç duyulan kalifiye çalışan, diğer endüstri kollarında olduğu gibi turist rehberliği alanında da ihtiyaç duyulmaktadır (Soykan, 2002). Turist rehberliğinin meslek olarak resmiyet kazanmasıyla, turist rehberliği bölümü öğrenciler tarafından ilgi görmesinin, meslek olarak turist rehberliğinin fazla tercih edilmesinin ve turist rehberliği eğitimiyle ilgili yeni bölümlerin açılmasının önünü açtığını söylemek mümkündür (Yenipınar & Kardeş, 2019).

Turist rehberi, ülkelerinin veya bölgenin tarihi ve kültürü hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olan (Soykan, 2002) turistlere bu bilgiler ışığında bölgeyi veya ülkeyi tanıtan (Aslan & Çokal, 2016), turistlerin tur öncesinde seçmiş oldukları dil ile iletişim kuran (Suardhana, Nitiasih & Putra, 2013), yasal işlemleri turistler adına yürüten (Türkmen, 2017) bireydir. Turist rehberliği mesleğini yapan çoğu birey diğer meslek dallarında çalışan bireylerden farklı olarak daha kapsamlı sorumluluklara sahiptirler (Kargiglioğlu, Bayram & Bayram, 2020). Bu nedenle, turist rehberleri tarihi ve kültürel bilgilerin yanı sıra sosyoloji, psikoloji, arkeoloji ve iletişim gibi çeşitli alanları da kapsayan nitelikli bir eğitim ile yetiştirilmesi gerekli görülmektedir (Eker, Kaya & Zengin, 2019). Son derece önemli olan turist rehberliği mesleği, en üst düzeyde nitelikli, günceli takip eden ve kendini güncelleyebilen, ülkesini hem yerli hem de yabancı turistlere karşı tanıttacak ve turun başlangıcından bitimine kadar geçen süre boyunca tur katılımcılarının her konudaki ihtiyaçlarını karşılayacak uzmanlığa sahip bireyler tarafından yapılmalıdır (Eker & Zengin, 2016). Bu bağlamda, turist rehberliği eğitiminin son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

1995'te Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'ne “Fakülte ve yüksekokullar bünyesinde açılan rehberlik bölümlerinden mezun olanlara Bakanlıkça yapılacak yabancı dil sözlü ve yazılı sınavında başarılı olmaları veya ÖSYM'ce yapılacak yabancı dil bilgisi seviye tespit sınavına katılarak en az (c) düzeyinde başarı sağlamaları halinde ayrıca tatbikat gezilerine katıldıklarını da belgelendirmeleri koşulu ile Bakanlıkça belge ve kimlik kartı verilir” ek madde ilave edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986). Ek maddeyle Yükseköğretim Kurumu bünyesinde turist rehberliği eğitiminin verilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Yükseköğretim Kurumu bünyesindeki üniversiteler ön lisans ve lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilmeye başlanmıştır. Türkiye'de 1990 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı Başkent Meslek Yüksekokulu, 1997 yılında ise Erciyes Üniversitesi'ne bağlı Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu bünyesinde ilk kez turist rehberliği eğitimi lisans düzeyinde verilmeye başlanmıştır (Tolga, Korkmaz, & Atay, 2015). Yaygın eğitim kapsamında verilen turist rehberliği kurslar, 2012 Turist Rehberleri Meslek Kanunu ile sertifika programı adını alarak programların düzenlenmesi Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB'e verilmiştir (Çokışler, 2021). Böylelikle yaygın eğitim kapsamında verilen Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB tarafından açılan sertifika programları, üniversiteler bünyesindeki ön lisans ve lisans düzeyindeki turist rehberliği örgün eğitimi ile üç farklı eğitim tipi olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

2012 yılında “6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu” kapsamında lisansüstü turist rehberliği eğitiminin de dâhil olmasıyla rehberlik eğitimi dört farklı düzeyde verilmeye başlanmıştır.

Dört farklı düzeyde verilen rehberlik eğitimi; Yükseköğrenim bünyesindeki üniversitelerin ön lisans, lisans, lisansüstü ve yaygın eğitim kapsamında verilen turist rehberliği sertifika programıdır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012).

Turist rehberliği eğitimiyle ilgili programlarda eğitim şekli; ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde verilmektedir. Ön lisans ve Lisans düzeyinde örgün ve ikinci örgün şeklindedir. Lisansüstü eğitim tezli ve tezsiz şekilde de yürütülmektedir (Çokişler, 2017). Yaygın turist rehberliği eğitimi ise, 2012 yılına kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı kapsamında yürütülen meslek eğitim kurslarında verilmekteydi. 22 Haziran 2012 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu” turizm rehberliği bölümü dışındaki diğer programların birinden en az lisans mezunu olmak şartıyla Turist Rehberleri Birliği (TUREB) tarafından rehberlik sertifika programına katılım sağlayabileceklerdir. Bu durumda, rehber odalarının ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin ortak önerileri doğrultusunda Turizm Bakanlığının onayı ile ülkesel veya bölgesel turist rehberliği sertifika programı yürütülmektedir (Pelit & Katırcıoğlu, 2018).

Tablo 1

Türkiye'deki Yükseköğrenim Düzeyindeki Turist Rehberliği Eğitimi Veren Kurumlar

Verilen Eğitim Türü	Son Üç Yıl
Önlisans Düzeyinde Eğitim Veren Üniversiteler	28
Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Üniversiteler	39
Lisansüstü Düzeyinde Eğitim Veren Üniversiteler	21

Kaynak: (Ak & Soybalı, 2021; Eser, 2020; Yükseköğretim Programı Atlası, 2021)

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim veren üniversitelerin sayıları yer almaktadır. Ön lisans düzeyindeki bölüm sayısı 53 iken, lisans düzeyindeki turist rehberliği bölüm sayısı 51'dir (Yükseköğretim Program Atlası, 2021).

2. Türk İşaret Dili ve Turist Rehberliği

İşitme engelli birey, iki veya tek kulağında tam veya kısmi duyma kaybı yaşayanlar olarak tanımlanır. Kısmi duyma kaybı yaşayıp işitme cihazı kullanan bireyler de bu gruba dâhildir (Baş, 2016). İşitme engellilerin konuşma becerileri duyma kayıplarına göre değişkenlik göstermektedir ve kendilerini doğru ifade etmek için işaret dili kullanmaktadırlar (Karaca & Bayır, 2018). İşaret dili, işitme engelli kişiler ile iletişim kurabilmek açısından önemli bir yöntemdir (Akmeşe & Kayhan, 2017). En eski işaret dillerinden biri olduğu düşünülen Türk işaret dili hem görseelliğin ön planda olduğu hem de jestlerin kullanıldığı bir dildir. Bu dil, 2013-2014 eğitim öğretim yılından itibaren üniversitelerin bölüm müfredatlarında seçmeli ders olarak programlara dâhil edilmiştir (Akmeşe, 2016). Nitekim, bazı üniversiteler bünyesinde verilen turizm veya turist rehberliği programlarında da işaret dili seçmeli ders olarak müfredata dahil edildiği görülmektedir. Ek olarak, Yükseköğretim Kurumu kapsamında yürütülen “engelsiz eğitim”, çalışmaları ile Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak “Türk İşaret Dili ve Sağır Çalışmaları Anabilim Dalı” kurulmuştur. Bu kapsamda, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı döneminde “Türk İşaret Dili Tercümanlığı II. Öğretim Tezsiz Yüksek Lisans Programı” açılarak öğrenci alımına başlanmıştır (T.C. Yükseköğretim Kurulu, 2017-2018).

Zajadacz (2014), işitme engelli bireylerin turizm ve seyahat olanakları hakkındaki bilgi kaynağının internet, aile ve arkadaş çevresinin olumlu veya olumsuz deneyimleriyle şekillendiğini vurgulamaktadır. Zbikowski ve diğerleri (2011) de, engelli bireylerin rehberli turları daha çok tercih ettikleri ve katılmayı en çok istedikleri turizm çeşidi olarak yine rehberli turlar bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, tur programları süresince engelli turistlere eşlik eden ve bu süreçte aktif rol alan turist rehberlerine de önemli görevler düşmektedir. Özel gereksinimleri olan bu kişiler için, engelli turizmde uzmanlaşma (Türkmendağ & Türkmendağ, 2020) ve engelli bireyler hakkında

çalışma yapma gerekliliği turist rehberlerinin geleceği açısından önem taşımaktadır (Arslantürk & Gül, 2019).

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmada, Yükseköğrenim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren kurumların müfredatları içerisinde “Türk İşaret Dili” dersinin yeri incelenmektedir. Ayrıca araştırma yaygın eğitim kapsamında TUREB tarafından verilen turist rehberliği eğitim müfredatında da Türk işaret dili eğitimine yönelik bir dersin yer alıp almadığının belirlenmesidir.

Araştırma, işitme engelli bireylerin insan onuruna yakışır seyahat hakkı ile seyahat etmelerini sağlamak için profesyonel turist rehberlerinin eğitiminde “Türk İşaret Dili” ne yer verilmesinin önemini ortaya çıkarmaktır. Bu alanda yapılacak araştırmalara temel oluşturarak, turist rehberliği eğitim müfredatının güncel yönelimlere göre geliştirilmesi gerekliliğinin ortaya çıkarılması açısından çalışma önemlidir.

4. Yöntem

Araştırmanın amacı, Türkiye’de turist rehberliği alanında ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinde eğitim veren üniversiteler ve TUREB tarafından düzenlenen sertifika programlarının müfredatlarında “Türk İşaret Dili” dersinin yeri incelenmektir.

Araştırmada öncelikle turist rehberliği eğitimi ve engelli turizme yönelik literatür taraması yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi temel alınarak, doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman analiz tekniği, yazılı kaynakların sistematik olarak incelenmesi (Yıldırım & Şimşek, 2018) ve analiz edilmesi için kullanılan nitel araştırma yöntemidir (Kıral, 2020). Bulgular, Yükseköğretim Program Atlası ve üniversitelerin web sitelerinin incelenmesi yolu ile elde edilmiştir. Türkiye’de ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren kurumlar tespit edilmiştir. 2020-2021 yıllarına ait Yükseköğretim Program Atlası’ndan yararlanılmıştır. Üniversitelerin web sitelerinden turist rehberliği bölüm müfredatları incelenmiştir. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın gözetimi ve denetiminde TUREB tarafından verilen sertifika programları ders içerikleri incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında, ilgili bölümlerin işaret dili eğitimine ders müfredatında yer verip vermediği ve veriyse seçmeli mi yoksa zorunlu olarak mı sunduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında, turist rehberliği eğitimi için, lisans düzeyinde dört yıllık zorunlu /serbest seçmeli ders önerisi sunulmuştur.

5. Bulgular

Yükseköğretim Program Atlası ve turist rehberliği eğitimi veren üniversitelerin web siteleri incelendiğinde; ön lisans düzeyindeki rehberlik eğitiminin turist rehberliği, lisans düzeyinde, turizm rehberliği, lisansüstü eğitimin ise, turist rehberliği, rekreasyon ve turist rehberliği ve turizm rehberliği gibi farklı kavramlarla adlandırıldığı görülmüştür. Araştırmada üniversitelerin eğitim müfredatları; ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim olarak üç grupta incelenmiştir. İlk olarak ön lisans, ikinci olarak lisans ve son olarak ise lisansüstü düzeyinde Türk İşaret Dili dersinin olup olmadığı ve varsa seçmeli mi yoksa zorunlu ders olarak verildiği bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile TUREB tarafından verilen sertifika eğitimi ders müfredatı da incelenmiştir. Bu sertifika programında Türk işaret dilinin yer almadığı belirlenmiş ve Türk İşaret Dili dersi müfredatlarında olan üniversiteler kategorize edilerek tablolştırılmıştır.

5.1. Türkiye’deki Turist Rehberliği Eğitimi İçerisinde Türk İşaret Dili

Araştırma kapsamında ele alınan; Yükseköğrenim düzeyinde üniversitelerin meslek yüksekokulu, yüksekokul, turizm fakültesi, sosyal bilimler enstitüsü bünyesinde yer alan turist rehberliği eğitimi müfredatı içerisinde “Türk İşaret Dili”nin yeri olup olmadığı incelenmiştir. Bu bağlamda, 2020-2021 eğitim-öğretim yılı YÖK Program Atlasından ve Yükseköğrenim düzeyindeki turist rehberliği eğitimi veren üniversiteler belirlenmiş ve bölüm müfredatları incelenerek “Türk İşaret Dili” dersine müfredatlarında yer veren üniversiteler tablolaştırılmıştır.

Tablo 2

Ön Lisans Düzeyinde Turist Rehberliği Eğitimi Veren Üniversitelerin Müfredatında “Türk İşaret Dili”

Üniversite Adı	MYO Adı	Bölüm Adı	Engellilere Yönelik Ders Türü	Seçmeli/Zorunlu
Ankara Üniversitesi	Beypazarı MYO	Turist Rehberliği	Engelsiz Turizm	Seçmeli (teorik)
Iğdır Üniversitesi	Iğdır MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Marmara Üniversitesi	Sosyal Bilimler MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Zorunlu(teorik)
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Sebahat ve Erol Toksöz MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli(teorik)

Kaynak: 2020-2021 yılı YÖK Program Atlasından ve turist rehberliği eğitimini ön lisans düzeyinde veren üniversitelerin web sitelerindeki ders bilgi paketleri ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, Türkiye’de turist rehberliği ön lisans düzeyinde eğitim veren toplam 28 üniversite bulunmaktadır. Araştırma kapsamında; 41 örgün, 7 ikinci örgün ve 5 de uzaktan eğitim olmak üzere 53 turist rehberliği bölüm müfredatları incelenmiştir. 4 üniversitenin ‘Türk İşaret Dili’ eğitimine seçmeli ders olarak yer verdiği gözlenmiştir. Bir üniversitenin ise, engelsiz turizm dersine seçmeli olarak yer verdiği görülmüştür.

Tablo 3

Lisans Düzeyinde Turist Rehberliği Eğitimi Veren Üniversitelerin Müfredatında “Türk İşaret Dili”

Üniversite Adı	Fakülte/Y.O Adı	Bölüm Adı	Engellilere Yönelik Ders Türü	Seçmeli/Zorunlu
Adıyaman Üniversitesi	Turizm Fak*.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Akdeniz Üniversitesi	Manavgat Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Aksaray Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Atatürk Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Gümüşhane Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Kırklareli Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Mersin Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)

Kaynak: 2020-2021 yılı YÖK Program Atlasından ve turizm rehberliği eğitimini lisans düzeyinde veren üniversitelerin web sitelerindeki ders bilgi paketleri ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

* Fakülte.

Türkiye’de toplam 39 üniversite 51 turizm rehberliği bölümü bulunmaktadır (Yükseköğretim Program Atlası, 2021). Bunların altısı seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği ismi ile 38’i ise turizm rehberliği ismi ile eğitim vermektedir. Bu bağlamda, rehberlik eğitiminin üç farklı şekilde adlandırıldığı görülmektedir. Tablo 2’de rehberlik eğitimi “turizm rehberliği” olarak adlandırılır iken; Tablo 3’te “turizm rehberliği”, “seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği” olarak adlandırılmıştır. Araştırma kapsamında, 37 üniversitenin lisans düzeyinde 51 Turizm Rehberliği, bölüm müfredatları incelenmiştir. Kafkas Üniversitesi ve Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi web sitelerinde turizm rehberliği bölümü yer almasına rağmen bölüm eğitim vermediğinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda lisans düzeyinde eğitim veren 8 üniversitenin ders bilgi paketlerinde “Türk İşaret Dili” eğitimine seçmeli ders olarak yer verdikleri açıkça görülmektedir. Bu üniversitelerin işaret dili eğitiminin içeriği incelendiğinde, Türk İşaret Dili’nin tanımı, jest ve mimikler, işaret dili ile sözel dilin birlikte kullanılması, selamlaşma, bu dili kullanarak işitme engelli kişiler ile iletişim kurma ve benzeri eğitimleri içerse de sadece teorik olarak verilmektedir. Bu durumda öğrenciler işaret dili dersini seçmeli olarak alsa bile öğrenecekleri bilgiler sadece teoride kalacaktır. Öte yandan, daha kapsamlı olarak verilecek Türk İşaret Dili eğitimi öğrencilere profesyonel mesleklerinde nitelik kazandıracakları düşünülmektedir.

Tezli/tezsiz yüksek lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren üniversitelerin; Afyon Kocatepe, Akdeniz, Ankara Hacı Bayram Veli, Balıkesir, Ege, Eskişehir Anadolu ve Osmangazi, Mersin ve Selçuk (Eker, Kaya & Zengin, 2019; Çokişler, 2017) üniversitelerinin müfredatında “Türk İşaret Dili” eğitimine seçmeli veya zorunlu olarak yer vermemiştir.

Turist Rehberleri Birliği (TUREB) tarafından düzenlenen sertifika programları incelendiğinde, Türk İşaret Diline yönelik bir ders veya uzmanlık eğitimi verilmediği görülmüştür. Turist Rehberleri Birliği’ne kayıtlı olan profesyonel turist rehberlerinin de “Türk İşaret Dili” eğitimi almadıkları, TUREB ile yapılan görüşme kapsamında saptanmıştır. Ancak Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası (ÇARO) 24-27-29/ 12/ 2021 ve 03-05-10/ 01/2022 tarihlerinde turist rehberlerine özel Türk İşaret Dili eğitimi düzenlemiştir. Eğitimin içeriği; sağlıklar ve kültürleri ile ilgili bilgilendirme semineri, Türk İşaret Dili Alfabeti, işaret dili ile tanışma, sayılar, zaman konuları, renkler, duyular, filler, sıfatlar, basit cümle kurma, diyalog ve turizmde sık kullanılan ifadeler konularını kapsamaktadır. Eğitime 12 turist rehberi katılmıştır (ÇARO, 2022). Öte yandan, TÜRSAB, seyahat acentası personeline “Türk İşaret Dili” ile ilgili sertifika eğitimi vermektedir. Üç günlük hızlandırılmış Türk İşaret Dili eğitim içeriğinde turizm alan terimlerine ve uygulamaya yer verildiği görülmektedir (TÜRSAB, 2019).

Turist Rehberliği Lisans Düzeyinde Türk İşaret Dili Uzmanlık Eğitiminde Ders Önerisi

6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu kapsamında turist rehberliği, esnaf olma statüsünden meslek statüsüne geçmiştir. Bu kanun kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetimi altında Turist Rehberleri Birliği aracılığıyla ihtiyaç duyulan durumlarda turist rehberliği sertifika programı açabilecektir. Öte yandan, hali hazırda Yükseköğrenim bünyesinde verilen turist rehberliği eğitimi devam etmektedir. Yükseköğrenim düzeyinde verilen turist rehberliği bölüm müfredatı içerisinde yer alan uygulama veya eğitim gezileri Turist Rehberleri Birliği (TUREB) aracılığıyla düzenlenmektedir.

Turist rehberi olmak için; Yükseköğrenimde eğitim-öğretim gören rehberlik öğrencilerinin turizmin geleceğe yönelik eğilimleri ve bu kapsamda değerlendirilebilecek engelli turizm pazarında aktif rol oynayabilme amacıyla; işitme engelli bireylerin seyahat ihtiyaçları gözetilerek “Türk İşaret Dili” eğitiminin turist rehberliği eğitim müfredatı içerisinde zorunlu/seçmeli ders olarak yer verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim 12 üniversitenin 5 önlisans, 8 lisans düzeyindeki bölümlerinde “Türk İşaret Dili”ne zorunlu/seçmeli ders olarak yer verildiği görüle de, verilen

eğitimin teoride kalması, eğitimin gerçekleştirildiğine dair haftalık programlarda görülmemesi ve 12 üniversitelerle sınırlı kalması gibi somut çıktılar görülmektedir.

Araştırmada, lisans düzeyinde ders önerisinin getirilmesinin nedeni; 3. Turizm Şurası'nda görüşülen turist rehberliğinin önlisans düzeyinde verilmesinin uygun olmadığı görüşüdür. Aynı zamanda, önlisans eğitim veren bölümlerin yerine dört yıllık eğitim veren bölümlere dönüştürülmesi veya açılması önerisidir (Yenipınar, Çınar & Bak, 2017). Bu bağlamda oluşturulan "Turist rehberliği lisans düzeyinde Türk İşaret Dili"nin ders müfredatı içerisinde daha kapsamlı ele alınarak verilmesinin, hali hazırda lisans düzeyinde eğitim veren üniversitelerden biri pilot üniversite olarak seçilmesi ve uygulamaya konulması; turist rehberliği ve ülke turizminin gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Yukarıda ifade edilen dönem bazında ders önerileri tablosu; Türk İşaret Dili eğitim uzmanları, İşitme Engelliler ve Aileleri Derneğinde çalışan ve gönüllü olarak derneğe hizmet sağlayan "Türk İşitme Engelli" alanında doktorasını tamamlayan uzman ve uzmanların görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır (Sömen, 2022). Yükseköğrenim kapsamında dört yıllık turist rehberliği eğitimi veren üniversiteler arasından "Türk İşaret Dili" eğitimine müfredatlarında yer veren üniversite veya bünyesinde sertifika kapsamında işaret dili sertifikasyon süreci yürüten üniversitelerden pilot bir okul seçilerek Tablo 5'teki derslere turist rehberliği bölüm müfredatı içerisinde yer verilerek gerçekleştirilebilir. Seçilecek olan pilot üniversitede; diğer bazı üniversitelerin turist rehberliği bölüm kontenjanları gibi 30 civarında veya daha az sayıda öğrencisi olabilir.

Turist rehberliği eğitiminde; eylemli turist rehberlerinden, uzmanlık alanı rehberlik olan akademisyenlerden ve Türk İşaret Dili uzmanlarından yararlanılmalıdır. Özellikle Türk İşaret Dili uzmanları için; İstanbul Üniversitesi "Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi", Kocaeli Üniversitesi "Engelliler Araştırma ve Uygulama Birimi" ve Ankara Üniversitesi "TÖMER" ve özel sektörde verilen "Türk İşaret Dili" eğitim uzmanlarına yer verilebilir.

Yenipınar ve Eser (2014) çalışmasında, TUREB tarafından turist rehberlerine işaret dili eğitiminin açılmasını ve kokartlarına bu yeterliliğin eklenmesi yönünde öneride bulunmuştur. Gelecekte karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelmek için de, turist rehberliği eğitim sisteminde değişikliklere ihtiyaç duyulacaktır (Sheldon, Fesenmaier, & Tribe, 2011).

İşçeli & Kılıç, 2018; Yenipınar ve Kardaş, 2019 üniversiteler düzeyinde verilen turist rehberliği eğitim müfredatlarını geliştirme yönünde araştırmalar yapmışlar ve turizmin gelişmesi doğrultusunda müfredatta da yeniliklerin olması gerekliliğini vurgulamışlardır. Ek olarak; 2016 yılında gerçekleştirilen "9.Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı" kapsamında, turist rehberliği eğitim sorunlarını ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Söz konusu konferansta, turist rehberliği eğitiminin zayıf ve güçlü yönleri listelenmiş ve alternatif turizm konularına ilişkin eğiliminin eksikliği zayıf yön olarak saptanmıştır (Kozak, Ateş, Kozak, & Tanrısever, 2016). Turizm ve seyahat sektörünün gelişmesinde, tanıtılmasında aktif rol oynayan turist rehberlerin profesyonel olarak eğitilmesi, rehberlik mesleğinin gereklerini kazanması ve rehberler için farklı istihdam olanaklarının sağlanması önemlidir. Araştırma kapsamında turist rehberliği öğrencileri için oluşturulan ve ilgili lisans eğitimlere örnek teşkil edecek turist rehberliği eğitiminde "Türk İşaret Dili" seçmeli/zorunlu ders önerisi dönem bazında ele alınarak aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Tablo 4

Turist Rehberliği Lisans Düzeyinde Seçmeli/Zorunlu Dönemlik Ders Önerisi

I. Dönem	II. Dönem	Yaz Dönemi
<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Diline Girişİşitme Engelliler ve Dil	<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili – IDil Gelişimi ve İletişim	<ul style="list-style-type: none">Dönemsel Uygulama Turu Iİşitme Engelli Derneği Stajı
III. Dönem	IV. Dönem	
<ul style="list-style-type: none">TİD Turizm Alan TerimleriTürk İşaret Dili- II	<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili- IIIDavranış Yönetimi	<ul style="list-style-type: none">Dönemsel Uygulama Turu II
V. Dönem	VI. Dönem	
<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili (Uygulamaları- I)İşitme Engellilerde Alternatif İletişim Yöntemleri	<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili (Uygulamaları- II)	<ul style="list-style-type: none">Dönemsel Uygulama Turu IIISeyahat Acentası Stajı
VII. Dönem	VIII. Dönem	
<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili (Uygulamaları- III)	<ul style="list-style-type: none">İşitme Engelli Tur Organizasyonu ve YönetimiTürk İşaret Dili Ölçme ve Değerlendirmeleri	<ul style="list-style-type: none">Uygulama Gezisi

Kaynak: (Sömen, 2022), Türk İşaret Dili eğitim uzmanları, İşitme Engelli Dernekleriyle yapılan görüşmeler ve kavramsal çalışma ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 4 ilk aşamada, üniversiteler bünyesinde “Özel Eğitim Öğretmenliği” bölümü müfredat programlarındaki ders içerikleri incelenerek; işitme engelli bireyler ile ilgili olan dersler belirlenmiştir. İkinci aşamada, Anadolu Üniversitesi bünyesindeki “Engelli Bakım ve Rehabilitasyon” bölüm dersleri, üçüncü aşamada, TÜRSAB’ın seyahat acenta personeli için verdiği “Türk İşaret Dili” eğitimi ders içerikleri ve diğer özel kuruluşların vermiş olduğu Türk işaret dili sertifika programlarının dersleri temel alınarak hazırlanmıştır. Son aşamada ise, belirlenen derslerin uygunluğu uzmanlar tarafından incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak ders listesinin son hali oluşturulmuştur.

Tablo 4’teki dersler; güz ve bahar dönemlerinde kazandırılması planlanan teorik bilgileri pratiğe dökmek amacıyla lisans düzeyinde geliştirilmiştir. Söz konusu tablodaki önerilerin işaret dili ağırlıklı olması nedeniyle dönemsel uygulamalı turlar yapılabilir. Turist rehberlerinin uygulama gezisinden farklı olarak işaret dili pratiği kazanma amacıyla tur şeklinde düzenlenebilir. Öte yandan 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu’nda yer alan turist rehberlerinin mesleğe kabul için “uygulama gezisini tamamlama ve gezi sonunda yapılan sınavda başarılı olmak” 4. Maddesi (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012) kapsamında aday rehberlerin eğitimlerini tamamlamadan TUREB tarafından yapılan uygulama gezilerine katılmaları turist rehberi olabilmek için zorunludur. Bakanlığın denetimi altında TUREB tarafından yürütülen bu uygulamalara ek olarak tablo 5’te işaret dili uygulama turlarının dönem bazında yapılmasını öneriyoruz. Ayrıca Turist Rehberleri Birliği’nin de bu ders önerilerini dikkate alarak işaret dili uzmanlığı konusunda sertifika verebilir.

Son olarak, turist rehberliği öğrencileri iki ayrı yaz döneminde 15 günlük staj gerçekleştirebilirler. Birinci staj dönemi; Türk İşaret Dili eğitimini kavrayabilmek ve pratik yapmak amaçlı yapılmalı. İkinci staj dönemi ise; seyahat acentasına bağlı olarak rehberliği uygulama niteliklerini kazandırmak amaçlı olmalıdır. Dört yıllık bu eğitim süreci, turist rehberi niteliklerini kazandıran, turizmin yeni eğilimleri çerçevesinde kendini geliştiren ve erişilebilir uzman rehberler olarak meslekte yeni istihdam olanakları yaratmada öncü bir rol üstleneceği düşünülmektedir. Yukarıda bahsedilen erişilebilir turist rehberliği eğitimine örnek teşkil edebilecek bir müfredat

içeriğinde yer verilmesi için zorunlu/seçmeli “Türk İşaret Dili” ders önerileri dönem bazında ele alınmış olup, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB tarafından verilen sertifika programlarına da adepte edilebilecek bir ders öneri tablosu oluşturulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze kadar geçen süre boyunca turizm türleri sürekli değişmiş ve yeni eğilimler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu eğilimlerden bir tanesi de erişilebilir turizmdir. Engelli bireylerin seyahat ve turizm faaliyetlerine engelsiz bir şekilde katılım sağlamaları turizmin gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle Turizm işletmelerinde çalışan tüm personelin, engelli turizm konusunda eğitim alma gerekliliği doğmuştur. ÇARO ve TURSAB tarafından turist rehberlerine ve seyahat acentası personeline kısa süreli de olsa Türk İşaret Dili eğitimi verilmektedir. Ancak her iki eğitimin de uzmanlık kazandırıcı nitelikte olmayıp, basit konuşma veya iletişim kurmaya yönelik eğitimler olduğu görülmektedir. İşitme engelli bireylerin seyahatlerinde Türk İşaret Dili bilen turist rehberlerine duydukları ihtiyaç ve bu konuda uzmanlık eğitimi almaları araştırmanın ana temasını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan bu araştırma; işitme engelli bireylere yönelik yapılan çalışma sonuçları ve önerileriyle (Ayyıldız, Atay, & Yazıcı, 2014; Baş & Ulama, 2014; Türkmendağ & Türkmendağ, 2020; Uysal & Eser, 2014; Zajadacz, 2014; Zbikowski, Kuzmicki, Dabrowski, & Soroka, 2011) benzerlik taşımaktadır.

2023 Turizm Stratejisi’nde de turizm eğitimine önem verilmesi gerekliliği vurgulanmış ve bu doğrultuda turizm sektörünün ihtiyacına yönelik bugünkü ve gelecekteki olası gelişmeler veya değişiklikler sürekli takip edilerek turizm eğitim müfredatlarının hazırlanması amaçlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Bu doğrultuda engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmaları için, turizm çalışanlarının gerekli eğitimleri almaları önemlidir (Yenipınar & Kardeş, 2019). Özellikle fiziksel alanlar konusunda herhangi bir yatırım gerektirmeyen “İşitme Engelli Bireyler” e yönelik turların planlaması, “Türk İşaret Dili” nde uzman rehberler yetiştirilmesi, engelli turizm pazarından pay almanın başlangıcı olabilir. Turizm için öncü bir rol üstlenen turist rehberlerinin de eğitiminde yenilikler sürekli takip edilmeli ve müfredata ilave edilmelidir.

Dünyada ve Türkiye’de turizmin gelişmesi ile doğru orantılı olarak kilit bir rol üstlenen turist rehberliği ve bu mesleğe yönelik eğitim üniversitelerin meslek yüksekokulu, yüksekokul ve turizm fakültelerinde yerini almakta ve her geçen gün sayısını arttırmaktadır. Bu doğrultuda, ifade edilen “Türk İşaret Dilinde” uzman turist rehberi yetiştirmeye yönelik lisans düzeyinde eğitim müfredatı (seçmeli/zorunlu ders önerisi) dönem bazında sunulmuştur. Önerilen dersler içerisinde; Türk İşaret Diline Giriş, Türk İşaret Dili-I, II, II, işitme engelliler ve dil, dil gelişimi ve iletişim, işitme engellilerde alternatif iletişim yöntemleri, Türk İşaret Dili uygulamaları I, II, III, işitme engelli tur organizasyonu ve yönetimi, Türk İşaret Dili ölçme ve değerlendirmeleri dersleri bulunmaktadır. Araştırma sonucunda, turist rehberliği eğitimi veren 12 üniversitenin bölüm müfredatlarında seçmeli ders olarak yer alan “işaret dili” dersinin teorik olarak bilgi paketinde yer aldığı görülmüştür. Türk İşaret Dili eğitiminde uygulama öğrenme sürecini hızlandırır ve kalıcı olmasını sağlar. İşaret Dili eğitiminin %80’i uygulama olmalıdır ve süreçte sağlıkların da olmasına özen göstermelidir (Sömen, 2022).

Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi bünyesinde verilen turizm rehberliği bölümü 55 öğrenci 2021 yılında işaret dili dersini teorik olarak almışlardır. Diğer yandan 8 Üniversitenin 9 turist rehberliği bölümünün seçmeli ders olarak müfredat içeriğinde bulunan Türk İşaret Dili eğitiminin, üniversite seçimlik ders havuzunda olduğunu, müfredata yeni dâhil edildiğini, pasif durumdaki dersi alan öğrencinin olmadığı sonucuna ilgili üniversitelerin öğrenci işleri memurlarıyla iletişim kurarak ulaşılmıştır. Ancak 3 üniversite 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında bilgiyi saklı tutma hakkını kullanmıştır. 12 üniversitenin “Türk İşaret Dili” eğitimine müfredatlarında yer vermesi ise; turizmde yaşanan gelişmeleri takip ettikleri ve rehberlere yeni nitelikler kazandırmaya

çalıştıkları anlaşılmaktadır. Zajadacz (2014), işitme engellilerin uyarlanmış veya engelli turizm ihtiyaçlarına yönelik sunduğu önerilerde; işaret dili bilen rehberlerin veya seyahat personelinin olması ve bu hizmetin teklif edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. İşçeli ve Kılıç (2018), üniversitelerde verilen turist rehberliği eğitim müfredatının turizm çeşitlerine göre verilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ayrıca üniversitelerin turist rehberliği lisans bölümünde öğrenci-danışman ortaklığıyla yürütülen projesinin konusu, turist rehberliği ve Türk İşaret Dili ile ilgili olmalıdır. Dolayısıyla bu araştırmada sunulan tablo 5, Türk İşaret Dili dersi ile ilgili almış oldukları teorik ve uygulama becerileri her bir öğrencinin yapacağı projeye somut bir çıktı sağlayabilir. Bu durumda daha geniş kapsamıyla verilecek “Türk İşaret Dili” eğitiminin donanımlı turist rehberlerinin yetişmesi ve erişilebilir turizmin sağlanması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adıyaman Üniversitesi (2022, Ağustos) *Adıyaman Üniversitesi bilgi paketi*.
<https://obs.adiyaman.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=73&curSunit=1494#>
- Ak , S. & Soybalı, H. H. (2021). Turist rehberliği tezsiz yüksek lisans eğitimi: Dersler ve akademisyenler üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(2), 119-142.
- Akdeniz Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği- programı bilgileri*.
<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=40&curSunit=960#>
- Akdu, U. & Akdu, S. (2018). Engelli turizmi: Yasal düzenlemeler ve uygulamalar. *Gümüşhane University, Institute of Social Sciences*, 9(23), 99-123.
- Akmeşe, P. P. & Kayhan, N. (2017). İşaret dili dersine katılan öğretmen adaylarının görüşlerine göre türk işaret dili eğitiminin incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 8(1), 1-38.
- Aksaray Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği - programı bilgileri*.
<https://obs.aksaray.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=11&curSunit=10639>
- Ankara Üniversitesi (2022, Ağustos). *Ankara Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi*.
http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=4096&bot=1699
- Arslantürk, Y. & Gül, T. (2019). Turist rehberliğinde yeni eğilimler ve turist rehberliğinin geleceği. B. Zengin, G. E. Bayram & O. Batman içinde, *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (ss. 287-325). Detay Yayıncılık.
- Aslan, Z. & Çokal, Z. (2016). Profesyonel turist rehberlerinin kültürel değerlere katkısına ilişkin turist algılamaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1), 53-69.
- Atatürk Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği programı*.
[https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3715/Turizm%20Rehberli%C4%9Fi%20Program%C4%B1%20\(3715\)](https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3715/Turizm%20Rehberli%C4%9Fi%20Program%C4%B1%20(3715))
- Ayyıldız, T., Atay, H. & Yazıcı, A. (2014). Konaklama işletmelerinin engelliler için olanakları ve yöneticilerin görüşleri: Kuşadası örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 84-100.

- Baş, M. (2016). *Engelli turizmi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baş, M., & Ulama, S. (13-16 Kasım 2014). Türkiye'de engelli turizm pazarındaki farklı talep özelliklerinin analizi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 1532-1547). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Batman, O., Yıldırğan, R. & Demirtaş, N. (2001). *Turizm rehberliği*. Değişim Yayınları.
- Buhalis, D., Darcy, S. & Ambrose, I. (2012). *Accessible tourism issues: Inclusion, disability, ageing population and tourism*. Channel View Publication.
- Burnett, J. & Bender-Baker, H. (2001). Assessing the travel-related behaviours of the mobility-disabled consumer. *Journal of Travel Research*, 40(1), 4-11.
- ÇARO (Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası). (2022, 02 28). *Turist rehberlerine özel türk işaret dili eğitimi*. (S. Altun, Röportaj Yapan).
- Çizel, B. & Çizel, R. (2014). Engellilerin turizm kısıtları ve turist olma niyeti ilişkisinde aracı değişkenler: Motivasyon gücü ve öğrenilmiş çaresizlik. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 176-189, <https://doi.org/10.17123/atad.vol25iss280747>.
- Çokişler, N. (2017). Turizm rehberliği eğitiminde çeyrek asırdır değişmeyen parçalanmış yapı sorunu. *3. Turizm Şurası* (ss. 324-335). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çokişler, N. (2021). Turist rehberliği mevzuatının tarihsel değişimi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 17-28.
- Çolakoğlu, O. E., Epik, F. & Efendi, E. (2010). *Tur yönetimi ve turist rehberliği*. (2.Baskı) Detay Yayıncılık.
- Devile, E. & Kastenholz, E. (2018). Accessible tourism experience: The voice of people with visual disabilities. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 10(3), 265-285.
- Eker, N., Kaya, C. & Zengin, B. (2019). Turist rehberliği eğitimi. B. Zengin, G. E. Bayram, & O. Batman içinde, *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (ss. 59-93). Detay Yayıncılık.
- Eser, S. (2020). Lisansüstü turizm rehberliği eğitimi üzerine bir durum analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 2956-2984.
- European Commission. (2021, March 03). Questions and Answers: Strategy for the Rights of Persons with. Brussels.
- Freeman, I. & Selmi, N. (2010). French versus Canadian tourism: Response to the disabled. *Journal of Travel Research*, 49(4), 471-485.
- Göktaş, P. & Bulgan, G. (2016). Turizm sektöründe engelliler ile iletişimin geliştirilmesine yönelik bir çalışma. *Akademia*, 4(3), 36-56, doi: 10.17680/akademia.24946.
- Gümüşhane Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği bölümü*. <https://turizm.gumushane.edu.tr/tr/sayfa/b%C3%B6l%C3%BCmler/?birim=turizm-rehberligi-bolumu>

- Güven, A. & İçöz, O. (2018). Turist rehberliği mevzuatı. S. Eser, S. Şahin & A. Çakıcı içinde, *Turist Rehberliği* (ss. 263-286). Detay Yayıncılık.
- İşçeli, Z. & Kılıç, G. (2018). Lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren fakültelerin müfredatlarının incelenmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(1), 41-56.
- Karaca, M. F. & Bayır, Ş. (2018). Türk işaret dili incelemesi: İletişim ve dil bilgisi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 2(2), 35-58.
- Kargiglioğlu, Ş., Bayram, G. E. & Bayram, A. T. (2020). Gastronomi turizminde rehberlik uygulamaları. V. Altıntaş, & Z. Türkmendağ içinde, *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları- Güncel Yaklaşımlar* (ss. 17-33). Detay Yayıncılık.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kırklareli Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm fakültesi: Turizm rehberliği*. <https://ebp.klu.edu.tr/Bolum/BolumDetay/389>
- Kolodziejczak, A. (2019). Information as a factor of the development of accessible tourism for people with disabilities. *Quaestiones Geographicae*, 38(2), 67-73.
- Kozak, N., Ateş, S., Kozak, M. & Tanrıseven, C. (7-9 Nisan 2016). 9. Akademik turizm eğitimi arama konferansı sonuç raporu: *Turizm rehberliği eğitimi arama konferansı*. İstanbul: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- Kozak, N., Kozak, M. A. & Kozak, M. (2010). *Genel turizm: İlkeler-kavramlar*. Detay Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1986, 07.02). *Profesyonel turist rehberliği yönetmeliği*. [//teftis.ktb.gov.tr/TR-264585/profesyonel-turist-rehberligi-yonetmeliği-rg-tarihi-020-.html](http://teftis.ktb.gov.tr/TR-264585/profesyonel-turist-rehberligi-yonetmeliği-rg-tarihi-020-.html), (Erişim Tarihi: 04.03.2022).
- Külük, C. Ş. (2019). Sanat müzelerinde sağır ve işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları "Amerika Birleşik Devletleri örneği". *International Journal of Art, Culture & Communication*, 2(1), 40-67.
- Lovrentjev, S. (2015). Education of tourist guides: Case of Croatia. *Procedia Economics and Finance*, 23, 555-562.
- Lyu, S. O. (2017). Which accessible travel products are people with disabilities willing to pay more? A choice experiment. *Tourism Management*, 59, 404-412.
- Marmara Üniversitesi (2022, Ağustos). *Marmara Üniversitesi eğitim-öğretim bilgi sistemi önlisans- sosyal bilimler meslek yüksekokulu - Turist Rehberliği*. <https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/sosyal-bilimler-meslek-yuksekokulu/turist-rehberligi-1114-831-0>
- Mason, P. & Christie, M. (2003). Tour guide as critically reflective practitioners: A practitioners: A proposed training model. *Tourism Recreation Research*, 28(1), 23-33.

- Mersin Üniversitesi (2022, Ağustos). *Mersin Üniversitesi bologna bilgi paketi turizm rehberliği programı bilgileri*
<https://obs.mersin.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=27&curSunit=1367>
- Molla, A. C. (2020). Uluslararası turizm ve seyahat işletmeleri. Ş. O. Mercan & M. Üzülmez içinde, *Uluslararası Turizm* (ss. 33-53). Detay Yayıncılık.
- Murray, M. & Sproats, J. (1990). The disabled traveler: Tourism and disability in Australia. *The Journal of Tourism Studies*, 1, 9-14.
- Nazlı, A. (2012). 'Öteki beden' bir ötekilik biçimi olarak engelli beden ve engellilik. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 17-32.
- Neumann, P. & Reuber, P. (2004). Economic impulses of accessible tourism for all. *Berlin: Study commissioned by the Federal Ministry of Economics and Technology & Federal Ministry Economic and Labour (BMWA)*.
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (2022, Ağustos). *Ürgüp Sebahat ve Erol Toksöz Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*
<http://ects.nevsehir.edu.tr/ects/bilgipaketi/dil/tr/bolum/352004/sayfa/1>
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (2022, Ağustos). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*
<http://ects.nevsehir.edu.tr/ects/bilgipaketi/dil/tr/bolum/181006/sayfa/1>
- Özgökçeler, S. & Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu'nun sosyal model açısından değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54.
- Packer, T. L., Packer, T. L., Mckercher, B. & Yau, M. K. (2007). Understanding the complex interplay between tourism, disability and environmental contexts. *Disability and Rehabilitation*, 29(4), 281-292.
- Pelit, E. & Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94.
- Ray, N. M. & Ellen, R. (2003). Abilities tourism: An exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility-disabled. *Tourism Management*, 24(1), 57-72.
- Sheldon, P. J., Fesenmaier, D. R. & Tribe, J. (2011). The tourism education futures initiative (TEFI): Activating change in tourism education. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 11(1), 2-23.
- Soykan, F. (11-13 Aralık 2002). Profesyonel turist rehberliği derslerindeki kursların yeniden değerlendirilmesi ve Türkiye'nin turizm coğrafyası dersine eleştirel yaklaşım. *Turizm Eğitimi Konferansı* (ss. 11-13). Ankara.
- Sömen, O. (2022, 01.20). İşitme engelli dili üzerine müfredat çalışması. (S. Altun, Röportaj Yapan).
- Suardhana, N. & Putra, A. J. (2013). The communication skills of tour guide in handling customers. *e-Journal Program Pascasarjana Universitas Pendidikan Ganesha*, 3, 972-983.

- Şahin, B. & Şahin, S. (21-23 Kasım 2007). Türkiye'de profesyonel turist rehberliği eğitimi: Yaygın ve örgün eğitim alanlarının görüşlerinin karşılaştırılmasına yönelik bir uygulama. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu* (ss. 202-215). İzmir: Çeşme Belediyesi.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, E. (2022). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni*. Ankara, Türkiye.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007, 03.02). Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013). Ankara, Türkiye.
- T.C. Yükseköğretim Kurulu. (2017-2018). *İşaret Dili Anabilim Dalı Açıldı*. Yükseköğretim Kurulu, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği https://basin.yok.gov.tr/AciklamaBelgeleri/2018/09_isaret_didli_anabilimdali_acildi.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2021).
- Tanrısever, C., Bektaş, İ. & Koç, D. E. (2019). Dünyada turist rehberliği eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(1), 44-56.
- Tasa, H. & Mamatoğlu, N. (2018). Attitude change towards disabled persons and sensitivity trainings. *Türkiye Klinikleri, Psychol-Special Topics*, 3(1), 11-21.
- Tetik, N. (2006). *Türkiye'de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi (Kuşadası örneği)*. (Tez No. 206634) [Yüksek lisans tezi, Balıkesir]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tolga, Ö., Korkmaz, H. & Atay, L. (2015). Lisans düzeyindeki turist rehberliği öğrencilerinin mesleki tutumlarına yönelik bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(2), 26-41.
- Turist Rehberliği Meslek Kanunu. (2012, 06. 07). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm>, (Erişim Tarihi: 16.05.2021).
- Türkmen, M. T. (2017). Turist rehberlerinin liderlik yönelimlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(3), 913-927.
- Türkmendağ, T. & Türkmendağ, Z. (2020). Erişilebilir turizmde turist rehberliği uygulamaları. V. Altıntaş, & Z. Türkmendağ içinde, *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları-Güncel Yaklaşımlar* (ss. 35-52). Detay Yayıncılık.
- TÜRSAB. (2019,11.06). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği: <https://www.tursab.org.tr/duyurular/turk-isaret-dili-egitimi-tursab-genel-mezkez> (Erişim Tarihi: 05.06.2021).
- UDHR. (2008). *Universal Declaration of Human Rights*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. (Erişim Tarihi: 05.12.2021).
- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (2022, Ağustos). *Van Meslek Yüksekokulu - Seyahat, Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü- Turist Rehberliği*. <http://bilgipaketi.yyu.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/0/61275/9399/932001>

- Yau, M. K., Mckercher, B. & Packer, T. L. (2004). Travelling with a disability: More than an access issue. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 946-960.
- Yenipınar, U. & Eser, S. (13-16 Kasım 2014). Engelli turistlerin turlarda karşılaştıkları sorunlar: Turist rehberleri açısından bir değerlendirme. 15. *Ulusal Turizm Kongresi: Engelsiz Turizm* (ss. 1132-1143). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yenipınar, U., Çınar, B. & Bak, E. (2017). Turist rehberliği eğitimi ve mesleğin güncel sorunları ve çözüm önerileri. 3. *Turizm Şurası 1-3 Kasım Tebliğler Kitabı* (ss. 308-322). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yenipınar, U. & Kardaş, K. (2019). Turizm rehberliği bölümleri müfredat geliştirme önerisi. *Journal of Travel and Tourism Research*, 15, 1-26.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Karaçayır, E. (2017). Dünyada ve Türkiye'de engelli turizmi pazarının değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 61-80.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Bozyer, S. (2018). İşitme engelli turizmi (sessiz turizm): Dünya ve Türkiye potansiyeline yönelik bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 103-117.
- Yükseköğretim Program Atlası. (2021). *Yök lisans, ön lisans atlası*. Yükseköğretim Kurulu: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=11007> (Erişim Tarihi: 20.04.2021).
- Zajadacz, A. & Sniadek, J. (2013). Tourism activities of deaf poles. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 58, 17-32, Doi: 10.2478/pcsr-2013-0010 .
- Zajadacz, A. (2014). Sources of tourist information used by deaf people case study: The Polish deaf community. *Current Issues in Tourism*, 17(5), 434-454.
- Zbikowski, J., Kuzmicki, M., Dabrowski, D. & Soroka, A. (2011). Vocational activity as determinant of participation in tourism of disabled people from the area of Eastern Poland. *Oeconomia*, 10(2), 121-129.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %50
2. yazar katkı oranı : %30
3. yazar katkı oranı : %20

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 21.09.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 18.10.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 25.10.2022

TURED
JOTOĞ

Turist Rehberlerinin Uzmanlaşma Sürecine Lisansüstü Eğitimin Katkısı ve Mevcut Durumun Tespiti

Contribution of Postgraduate Education to the Specialization Process of Tourist Guides and Determination of the Current Situation

Dr. Öğr. Üyesi Serap AKDU

Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Gumushane University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: serapakdu@gmail.com

Öz

Amaç ve Önem: Türkiye’de tezli ve tezsiz olarak verilen turist rehberliği yüksek lisans programlarının ortak bir müfredatı bulunmamaktadır. Tezli ve tezsiz olarak açılan turizm rehberliği yüksek lisans programları arasında amaca hangi düzeyde hizmet ettiğine yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı lisansüstü eğitimin turist rehberlerinin uzman unvanı alabilmesine yönelik kazanımlarını verilen ders ve içerikleri bağlamında inceleyerek doktora ve yüksek lisans müfredatlarının lisans müfredatlarından farklı olarak uzmanlaşma eğitimine etkisini tespit etmektir.

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de açılan turist rehberliği yüksek lisans programlarının müfredatları ayrıntılı olarak incelenmiş ve uzmanlık eğitimine etkisi araştırılmıştır.

Bulgular: İncelenen 24 tezli yüksek lisans müfredatında uzmanlığa yönelik 13 ders tespit edilmiş olup bu derslerin tamamını açan bir programa rastlanılmamıştır. Tezsiz yüksek lisans programlarının müfredatı incelendiğinde 14 tezsiz yüksek lisans programında uzmanlığa yönelik sadece 3 ders tespit edildiği ve bu programlardan sadece 3’ünde bu derslerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma eğitimleri ve lisansüstü düzeydeki eğitimlerin uzmanlaşmaya katkısı veya gerekliliğini inceleyen akademik çalışmaların kısıtlı olduğu düşünülmektedir. Turist rehberliği mesleğine yönelik lisansüstü eğitimlerin niteliklerinin, gerekliliklerinin ve mesleğe katkısının tartışıldığı süreçte yapılan bu çalışmanın hem mesleki hem eğitim düzeyinde bir kaynak teşkil edeceği ayrıca alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberliği, uzmanlaşma, lisansüstü eğitim, turist rehberliği eğitimi

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: Tourist guidance postgraduate programs, both with and without thesis, do not have a standard curriculum in Turkey. There are different opinions about the level of effect the purpose of specialization of tourist guidance postgraduate programs with and without thesis. The aim of this study is to determine the effects of postgraduate curriculum on specialization education, different from the undergraduate curriculum, by examining the achievements of postgraduate education for tourist guides to receive the title of specialist in the context of the courses and their contents.

Methodology: Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. In this context, the curriculum of tourist guidance postgraduate programs in Turkey has been examined in detail and their effects have been investigated on specialization training.

Findings: In the 24 thesis master's curriculum examined, 13 courses for specialization have been determined, and no postgraduate program that opened all of these courses have been found. When the curriculum of the non-thesis master's programs has been examined, have been determined that only 3 courses for specialization in 14 non-thesis master's programs and only 3 of these programs have these courses.

Originality/Value: It is thought that academic studies examining the contribution or necessity of specialization trainings and postgraduate education in the profession of tourist guide are limited. It is thought that this study, which was carried out in the process of discussing the qualifications, requirements and contribution to the profession of postgraduate education for the tourist guide profession, will constitute a source both at the vocational and educational level and will also contribute to the literature.

Keywords: Tourist guiding, specialization, postgraduate education, tourist guidance education

Paper Type: Research article

Giriş

“Profesyonel” veya “bilirkişi” kelimeleriyle benzer anlamlar içeren “uzman” kavramı sahip olduğu bilgiler ile ayrıcalık kazanan güvenilir kişi anlamına gelmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle profesyonel mesleklere bağımlılığın arttığı 21. yüzyılda profesyonellik adına meslek gruplarında uzmanlaşmaya olan ilgi hızla artış göstermiş, herhangi bir mesleğin uzmanına duyulan güven ise önemli bir konu haline gelmiştir (Seçer, 2009; Arslantürk & Gül, 2019; Eker, Kaya & Zengin, 2019).

Uzmanlığın önem kazandığı meslek gruplarından biri de turist rehberliğidir. 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu Madde 2’de turist rehberi “*bu kanun hükümleri uyarınca mesleğe kabul edilerek turist rehberliği hizmetini sunma hak ve yetkisine sahip olan gerçek kişiler*” olarak tanımlanırken; rehberlik hizmeti ise “*seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesi*” şeklinde ifade edilmektedir (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Turizm sektörünün önemli hizmet sağlayıcılarından biri olan turist rehberleri önemli görev ve sorumluluklara aynı zamanda liderlik özelliği, güçlü iletişim ve anlatım becerisi, kaliteli mizah anlayışı, doğru, dürüst, adil, disiplinli olma, turistlere ve mesleğe ilişkin sırları paylaşmama, sürekli kendilerini yenileme, tura hakim olma, tur kapsamındaki destinasyonları iyi bilme, olumlu ülke imajı yaratma konusunda destek sağlama gibi farklı mesleki ve karakteristik vasıflara sahiptir (Yarcan, 2007; Güzel, 2007; Köroğlu, 2013; Çolakoğlu vd., 2014; Topsakal, 2021). Destinasyon ve turistler arasında önemli aracı olmaları açısından birer kültür elçisi olarak nitelendirilebilen turist rehberleri turistlerin ziyaret edilen ülke veya destinasyona ilişkin izlenimlerini şekillendirmede ve turizmin gelişiminde doğrudan etkiye sahiptirler (Köroğlu vd., 2018). Turistlerin kültürel miras, tarih, gelenek, görenek ve sosyal yaşam hakkında temel bilgi kaynağı durumunda olan turist rehberi turun başarısından ve ülkeleriyle ilgili olumlu imaj yaratmaktan sorumludur. Turist rehberleri aynı zamanda ülke tanıtımında da büyük rol üstlenmektedirler (Alsarayreh, 2018; Brito, 2012). Rehberlerin turlardaki başarısı turistlerin güzel deneyim yaşayarak turdan memnun ayrılmasında tekrar destinasyonu ziyaret etme kararı almalarında, destinasyona ilişkin olumlu imaj algısı yaratmada, olumlu söylemlerde bulunmada ve böylece destinasyon tanıtımına katkı sağlamada etkili olabilmektedir (Weiler & Black 2015).

Ayrıca turist memnuniyetini sağlama turistlerle sürekli etkileşim halinde olan rehberlerin önemli sorumluluklarından biri olup turist memnuniyetinin ilişkili olduğu tur kalitesi büyük ölçüde tur rehberinin hizmet kalitesine bağlıdır (Ap & Wong, 2001). Zhang & Chow (2004) tarafından yapılan çalışmaya göre turist rehberinin hizmet kalitesini etkileyen önemli unsurlardan biri de güven

ya da güvenilirliktir. Turizmin gelişimine bağlı olarak artan rekabet koşullarında hem turizm paydaşlarının hem de turistlerin hizmet kalitesi beklentileri hızla artmaktadır (İrigüler & Güler, 2016: 203). Bu da beraberinde turist rehberlerin donanımlarını artırmalarını ve kendilerini daha fazla geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Tüm bu özelliklerin ve sorumlulukların kazandırılmasında eğitim önem arz etmektedir. Turist rehberlerinin mesleki ve kariyer gelişiminin sağlanması için aldığı eğitimler önemli bir araçtır (Black & Ham, 2005; Hacıoğlu, 2008). Nitelikli turist rehberi eğitimi hem hassas hem de ciddi şekilde ele alınması gereken bir konudur. İyi eğitim almış nitelikli ve profesyonel turist rehberleri ülke turizmine doğrudan ve dolaylı olarak önemli katkılar sunacaktır (Dioko & Unakul, 2005; Kuşluvan & Çeşmeci, 2002; Eker & Zengin, 2016).

Bu kapsamda turist rehberliği eğitimi kapsamında uzmanlaşma ve/veya rehberlik mesleğinde uzmanlaşma eğitimleri ilgi çeken ve önemsenen konular haline gelmiştir (Güzel, 2007; Tetik, 2006; Türker vd., 2012). Turist rehberliği mesleğine başlangıç ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitim gibi seçenekleri bulunurken mesleğini sürdüren turist rehberlerinin alanında uzmanlaşması hangi eğitim sürecinde nasıl oluyor veya olmalı gibi sorular tartışılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda özellikle bilimsel olarak “uzman” unvanı verilen turist rehberliği yüksek lisans programları öne çıkmaktadır. Lisansüstü eğitimin rehberlik mesleğinde uzmanlaşma konusundaki öneminden ve eğitim müfredatlarının uzmanlaşmayı desteklemesi açısından önemli olduğu fikrinden hareketle bu çalışmada Türkiye’de turist/turizm rehberliği eğitimi veren üniversitelerin ders müfredatları rehberlikte uzmanlaşma eğitimine katkıları açısından incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmada öncelikle profesyonel turist rehberliği eğitimi ve turist rehberliğinde uzmanlaşma eğitiminden bahsedilmiştir. Devamında lisansüstü turist rehberliği eğitim program müfredatları uzmanlaşma açısından incelenerek çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1. Turist Rehberliği Mesleği ve Eğitimi

Aslında tarihin ilk çağlarından beri var olan turist rehberliği mesleğinin bir meslek olarak kabul edilmesi ve ilgili mecralarda kullanılması oldukça yenidir (Albrecht vd., 2021). Turist rehberliği mesleğinin Türkiye’de meslek statüsüne ulaşmasında 22.06.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6326 sayılı "Turist Rehberliği Meslek Kanunu" ve 26.12.2014 tarihinde yürürlüğe giren "Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği" önemli yasal düzenlemeler arasında yer almaktadır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nun 3. Maddesinde mesleğe kabul koşulları belirtilmekte olup turist rehberliği eğitimine ilişkin olarak “*öncelikle üniversitelerin turist rehberliği bölümlerinin önlisans, lisans veya yüksek lisans programlarından mezun olmak veya üniversitelerin turist rehberliği bölümü dışındaki diğer bölümlerinden en az lisans düzeyinde mezun olduktan sonra birliklerin (TUREB) ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliğinin ortak önerileri ve Bakanlığın onayıyla turizm sektörünün ihtiyaçları da dikkate alınarak belirlenen dillerde, gerektiği hâllerde belirlenen bölgelerde, yönetmelikle kurs ve sınavlara ilişkin belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde Bakanlığın gözetimi ve denetimi altında birlikler tarafından düzenlenen ülkesel veya bölgesel turist rehberliği sertifikası programını başarıyla tamamlamak gerekmektedir*” denmektedir (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012).

Türkiye’de turist rehberliği eğitiminin temelleri Osmanlı Devleti’nin son dönem uygulamalarında atılmıştır. Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi uzun yıllar boyunca Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde verilmiş, 1990’lı yılların ilk yarısı sonrasında eğitimin çeşitlendirilmesiyle yükseköğrenimde verilmeye başlanmıştır. Yükseköğrenim kapsamında üniversitelerde önce 2 yıllık önlisans programları, ardından 4 yıllık lisans programları ve devamında turist/turizm rehberliği isimleriyle anabilim dalları kurularak tezli/tezsiz lisansüstü programlar ile rehberlik eğitiminin kapsamı genişletilmiştir (Akdu vd., 2018; Değirmencioğlu 1998; Ahıpaşaoğlu, 2001; Çokişler, 2017). Türkiye’de 1990 yılında Ankara Üniversitesi’ne bağlı Başkent Meslek Yüksekokulu’nda ilk turist rehberliği önlisans eğitimi; 1997 yılında Erciyes Üniversitesi’ne bağlı

Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda ilk turist rehberliği lisans eğitimi verilmiştir (Tolga vd., 2015). Günümüzde birçok üniversitede “Turizm Rehberliği”, “Turist Rehberliği” veya “Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği” adı altında rehberlik bölümlerin açıldığı görülmektedir (Temizkan & Ergün, 2018; Eser, 2020).

Özetle, turist rehberliği eğitimi Türkiye’de örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Üniversitelerde önlisans, lisans, yüksek lisans (tezli/tezsiz) ve doktora düzeyinde örgün eğitim hizmeti sunulmakta olup örgün eğitim ile diploma elde edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın gözetimi ve denetimi altında birlikler tarafından ülkesel veya bölgesel turist rehberliği sertifika programları ile yaygın eğitim hizmeti sunulmakta olup yaygın turizm eğitimi sonucunda ise sertifika elde edilmektedir (Eker & Zengin, 2016; Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012; TUREB, 2022a; Eren, 2018; Yenipınar & Zorkirişçi, 2013).

Turist rehberi olmak için eğitim ile birlikte yerine getirilmesi gereken şartlardan biri de dil yeterliliği olup yönetmelikte bu durum şöyle ifade edilmektedir: *“Birliklerin ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliğinin ortak önerileri ve Bakanlığın onayı ile belirlenen yabancı dillerden birinde, Bakanlığın gözetim ve denetimi altında yapacağı veya konusunda uzmanlaşmış kamu kurum veya kuruluşlarına yaptıracağı yabancı dil sınavında başarılı olmak veya yönetmelikle belirlenen yabancı dil yeterlik belgelerinden birine sahip olmak. Eğitim ve dil şartına ek olarak turist rehberi olabilmenin bir diğer şartı da “Birlikler tarafından Bakanlığın gözetim ve denetimi altında düzenlenen uygulama gezisini tamamlamak ve gezi sonunda yapılan sınavda başarılı olmaktır”* (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012).

Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora turizm rehberliği programları örgün turizm rehberliği eğitiminin önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de ön lisans programları kapsamında örgün ve uzaktan eğitim yoluyla rehberlik eğitimi verilmektedir. Lisans düzeyinde yüksekokul ve fakülte kapsamında birinci öğretim ve ikinci öğretim olmak üzere turist rehberliği eğitimi verilmektedir (Çokişler, 2017). Lisans düzeyinde verilen bu eğitim ağırlıklı olarak üniversitelerin turizm fakültelerinde “Turizm Rehberliği” ve “Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği” bölümlerinde yürütülmektedir (Ak & Soybalı, 2021). Turist Rehberliği lisansüstü eğitimi, tezli ve tezsiz olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleştirilmektedir (Eser, 2020; Yenipınar & Çınar, 2018). Yine yüksek lisans programlarında hem tezli ve normal öğretim hem de tezsiz ve ikinci öğretim olarak rehberlik eğitimi verilmektedir (Çokişler, 2017). Türkiye’de turist rehberliği alanında yüksek lisans eğitimi ilk kez 2014 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yer alan Turizm Rehberliği Anabilim Dalı altında “Rekreasyon ve Turist Rehberliği” isimli tezli yüksek lisans programıyla başlamıştır (Yenipınar & Çınar, 2018). Devamında turist rehberliği alanında “Turist Rehberliği, Turizm Rehberliği, Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği, Rekreasyon ve Turizm Rehberliği, İnanç Turizmi Rehberliği ve Ekoturizm Rehberliği” gibi farklı program isimleriyle tezli yüksek lisans programlarının sayısı hızla artmıştır (Ak & Soybalı, 2021). Eser (2020) bu durumu belirli alanlarda uzmanlaşmaya yönelik açılan programların çıktılarının sunulan spesifik eğitimden çok daha geniş olması açısından tartışılması gerekli bir konu olarak değerlendirmektedir. Türkiye’de turist rehberliği alanında ilk tezsiz yüksek lisans programı 2015-2016 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Turizm Rehberliği Anabilim dalı altında ikinci öğretim şeklinde başlamıştır (Çokişler, 2017).

Türkiye’de “turizm rehberliği” ve “seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği” bölüm adıyla turizm/turist rehberi yetiştiren bölümlerin sayısı 105 olup bu bölümlerin 30 tanesi ön lisans, 36 tanesi lisans, 38 tanesi tezli ve tezsiz yüksek lisans ve 1 tanesi de doktora düzeyinde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunların ön lisans düzeyinde 25’i devlet, 5 ‘i vakıf, lisans düzeyinde 33’ü devlet, 3’ü vakıf, tezli yüksek lisans düzeyinde 23’ü devlet 1’i vakıf üniversitelerinde, tezsiz

yüksek lisans düzeyinde ise 12'si devlet 2'si vakıf üniversitelerinde bulunmaktadır. Doktora düzeyinde ise Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde 1 adet program bulunmaktadır (YÖK Lisans Atlası, 2022; Özsoy & Çokal 2021).

1.1. Turist Rehberliği Mesleğinde Uzmanlaşma ve Uzmanlaşma Eğitimleri

Turist beklentilerindeki değişiklikler ve buna bağlı oluşan turistik ürün çeşitliliği turist rehberlerinin sürekli kendilerini yenilemelerini ve geliştirmelerini bir tercih konusundan çok zorunlu kılmaktadır (Yenipınar & Çapar, 2017; Çetin & Soybalı, 2021). Sosyokültürel, ekonomik ve psikolojik birçok özelliğe ve donanıma sahip olmaları beklenen ve bu anlamda zorlu bir mesleğe sahip olan rehberlerin her şeyi bilmesi oldukça güçtür (Ceylan, 2019; Temizkan, 2010; Köroğlu & Gülü Demirbulat, 2017).

Son yıllarda katıldıkları turlarda daha çok eşsiz deneyimler yaşama beklentisi içinde oldukları düşünülen turistlerin kaliteli hizmet deneyimi yaşama istekleri göz ardı edilemez durumdadır. Tur operatörleri tarafından hazırlanan paket turların birer uygulayıcısı durumunda olan turist rehberlerinin turist memnuniyeti sağlayabilmeleri ve daha kaliteli hizmet sunabilmeleri amacıyla kişisel ve mesleki açıdan gelişimlerine daha fazla önem vermelerini gerektirmektedir (Brito, 2012). Buna ek olarak son yıllarda turistler tarafından önem verilen konulardan bir diğeri de tur içeriğinden çok tur rehberinin nitelikli başka bir deyişle marka rehber olmalarıdır (Yenipınar & Yılmaz, 2019). Buradan hareketle turist rehberlerinin markalaşmasında etkili olan rehberlik mesleğinde uzmanlaşma kavramı ve bunu sağlayacak uzmanlaşma eğitimlerinin giderek daha önemli bir konu haline geldiği söylenebilir.

Uzmanlaşma rehberlik mesleğinde branşlaşma sağlayarak, rehberlerin belirlenen alt branşlarda donanımlarını zenginleştirmesini sağlayabilmektedir (Arslantürk & Gül, 2019). Rehberlik mesleğinde uzmanlaşma kavramı, turist rehberlerinin belirli turistik ürüne veya destinasyona ilişkin derinlemesine bilgi sahibi olarak diğer rehberler arasından fark yaratan, tercih edilen rehber olması anlamına gelmektedir (Yenipınar & Yılmaz, 2019).

Rehberlik mesleğinde uzmanlaşma turizme birçok katkısı olmakla birlikte özelde rehber, turist, yerel halk, turistik ürün, destinasyon gibi açılardan farklı katkılar sunmaktadır. Öncelikle rehberlerin kendilerini sürekli geliştirmelerini sağlayarak kariyerlerine olumlu katkılar sunmaktadır. Uzmanlaşma eğitimleri ile donanımlarını artıran rehberler gerek turistler gerekse tur operatörleri tarafından daha fazla tercih edilir hale gelir. Uzmanlaşmanın turist rehberine bir diğer faydası ise piyasada özel alanlarda uzmanlaşmış rehber sayısı az olduğu için daha fazla tercih edilir olmalarını sağlar ve bu durum rehberlerin daha fazla kazanç sağlamalarında da etkili olabilir (Çakmak & Eren, 2020; Arslan, 2021). Uzmanlaşma turistik spesifik ürün çeşitliğinin artmasında turist profilinin çeşitlenmesinde, turizmin tüm yıla yayılmasında ve farklı turist beklentilerinin de karşılanmasında etkili olabilmektedir (Hacıoğlu vd., 2007; Aktaş, 2020; Köroğlu & Gülü Demirbulat, 2017). Turistler açısından uzmanlaşmanın katkıları değerlendirildiğinde; turistlerin turlarda karşılaştıkları yüksek rehber performansı sonrası olumlu tatil deneyimi yaşamaları, böylece turist memnuniyeti sağlanmasında ve destinasyona yönelik taleplerin artmasında etkili olabilmektedir (Köroğlu, 2007; Köroğlu, 2008) Bunlara ek olarak uzmanlaşma turistik ürün çeşitliliğine bağlı olarak destinasyon çeşitliliğinin artmasına, destinasyon tanıtımına ve destinasyonun markalaşmasına, sürdürülebilirliğine de katkı sağlayabilmektedir (Yenipınar & Yılmaz, 2019; Arslan, 2021).

Türkiye'de uzmanlaşma eğitime ilişkin düzenlemelere Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'nde yer verilmektedir. Yönetmeliğin 39. Maddesinde uzmanlaşma konusuna ilişkin "turizm çeşitliliği dikkate alınarak, bölgelerine göre uzman turist rehberi yetiştirilmesi ve turist rehberlerinin çeşitli konularda eğitilmesi amacıyla, Bakanlığın gözetim ve denetimi altında Birlik veya Birliğin uygun görüşü ile odalar tarafından ücretli veya ücretsiz uzmanlık eğitimi programları

düzenlenebilir. Birlik ve odalar bu konuda eğitim vermeye yetkili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, yükseköğretim kurumlarıyla, konusunda uzmanlaşmış özel şahıslarla, diğer meslek kuruluşları ve özel kuruluşlarla iş birliği yapabilir. Uzmanlaşma eğitim programına katılan ve eğitim sonucunda yapılan sınavlarda başarılı olan turist rehberlerine Birlik tarafından bir uzmanlık sertifikası verilir ve sicile işlenir. Uzmanlaşma eğitimi ve sınavlara ilişkin usul ve esaslar Birlik tarafından belirlenir” şeklinde açıklamaya yer verilmektedir (Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği, 2014). Buradan da anlaşıldığı üzere Türkiye’de turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma eğitiminin verilmesinden ve eğitimlerin denetlenmesinden sorumlu kuruluş Turist Rehberleri Birliği (TUREB)’tir (Yenipınar & Yılmaz, 2019).

Meslek yönetmeliğinde turist rehberlerinin yılda en az üç konuda eğitim almaları zorunluluk olarak belirtilmiş olup bu kapsamda uzmanlaşma eğitimleri bir dönem (2003-2014) zorunluluk şeklinde TUREB ve bağlı bulunan meslek odalarınca yürütülmüştür. Devamında 2014 yılında yönetmelikte yapılan değişikliklerle gerek duyulduğu ve talep olduğu dönemlerde yapılan uzmanlaşma eğitimleri gönüllülük esasıyla seminerler halinde düzenlenmeye devam etmiştir (Sarıbaş & Öter, 2019). Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın kontrolünde TUREB ve bağlı meslek odaları tarafından düzenlenen uzmanlık eğitim programları kapsamında gerekse bölgesel, ülkesel, uluslararası düzeyde düzenlenen en az 5 günlük seminerler şeklinde yapılmaktadır. Eğitim sonunda yapılan sınavda başarılı olmak koşuluyla adaya Birlik tarafından uzmanlık sertifikası verilmekte ve rehberin bağlı olduğu oda tarafından uzmanlık bilgisi siciline işlenmektedir (TUREB, 2022c; Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi Uygulama Usul ve Esasları, 2015). Türkiye’de 2003-2022 yılları arasında turist rehberlerinin uzmanlaşmasına yönelik gerçekleştirilen toplam eğitim sayısı 66 olup eğitimler “Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği ve Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları” doğrultusunda çoğunluğu İstanbul Rehberler Odası (İRO) olmak üzere meslek odaları öncülüğünde anlaşmalı üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kamu kurumları iş birliğinde gerçekleştirilmiştir (Celep, 2022).

2018 yılında Anadolu Üniversitesi ve TUREB arasında imzalanan protokol ile rehberlikte uzmanlaşma eğitimine yeni bir uzmanlık eğitim sistemi daha getirilmiştir. Sanat Tarihi Uzmanlığı ve Kültürel Miras Uzmanlığı olmak üzere iki program halinde yürütülen eğitim kapsamında rehberler ve rehberlik öğrencilerine yönelik uzaktan eğitim şeklinde uzmanlaşma eğitimi verilmekte ve eğitim sonunda sertifika verilmektedir (Yenipınar & Yılmaz, 2019).

2. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de verilen yüksek lisans düzeyinde eğitimin çıktısı bilim uzmanı unvanına sahip bireyler yetiştirmektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde yüksek lisans ve lisans eğitim öğretim müfredatlarında farklılıkların olması elzemdir. Türkiye’de tezli ve tezsiz olarak verilen yüksek lisans programlarının tüm süreçleri üniversitelerin bünyesinde bulunan enstitüler ve enstitülere bağlı ana bilim dalları tarafından yürütülmektedir. Bölge ve üniversitenin ihtiyaç ve potansiyellerine bağlı olarak açılan programların ortak bir müfredatı bulunmamaktadır. Turizm rehberliği yüksek lisans programlarında da benzer bir durum olmakla birlikte tezli ve tezsiz olarak açılan turizm rehberliği yüksek lisans programları arasında amaca hangi düzeyde hizmet ettiğine yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Bu çalışma da temel amaç turist rehberliği yüksek lisans programlarının turist rehberlerinin uzman unvanı alabilmesine yönelik kazanımlarını verilen ders ve içerikleri bağlamında değerlendirmektir. Bir diğer amaç da yüksek lisans müfredatlarının lisans müfredatlarından farklı olarak uzmanlaşmaya yönelik olup olmadığını tespit etmektir.

3. Yöntem

Araştırma verilerini elde edebilmek için ikincil verilerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda nitel bir veri analiz yöntemi olan doküman analizi kullanılmıştır. İlgili dokümanları incelemek için öncelikle Türkiye’de bulunan turist rehberliği yüksek lisans programları tespit edilmiştir. Bunun için Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) verileri kullanılmış öncelikle lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi verilen üniversite ve fakülteler taranmış akabinde aynı üniversitelerin lisansüstü programları taranmıştır. Daha kapsamlı bir tarama yapabilmek amacıyla YÖK veri tabanında bulunan tüm üniversitelerin ve bağlı enstitülerin web sayfaları incelenmiş ve farklı isimlerdeki turist rehberliği yüksek lisans programları listelenmiştir. İlgili veriler araştırmanın bulguları bölümünde yer alan tablo 1’de verilmiştir. Türkiye’deki turist rehberliği yüksek lisans programlarının tespit edilmesinin ardından her bir programın müfredatları ders bilgi paketleri taranmış ve dokümanları tezli ve tezsiz programlar olarak sınıflandırılmıştır. Doküman taraması bittikten sonra araştırmanın amacı doğrultusunda dersler ve ders içerikleri incelenmiştir.

Araştırmayı kısıtlayan en önemli etken turist rehberlerine uzman unvanı kazandıracak ortak bir müfredatın veya belirli bir eğitim programının bulunmamasıdır. Bu doğrultuda öncelikle program isimlerinde belirli bir alana yönelik uzmanlık kazandıracak (Örn: Ekoturizm Rehberliği) vurgunun bulunup bulunmadığı tespit edilmiştir. Ardından benzer şekilde dersler ve içeriklerinde belirli bir alana yönelik rehberlik vurgusu aranmıştır. Tarama yapıldıktan sonra benzer içerikler ve ortak dersler tezli ve tezsiz yüksek lisans düzeyinde ayrı ayrı listelenmiştir. Burada dikkat edilen en önemli husus rehber yetişme amacı güden lisans programlarında okutulan derslerden farklı olarak rehberlere spesifik bir alanda uzmanlık kazandıracak derslerin mevcudiyeti olmuştur. Bu bağlamda tezli yüksek lisans düzeyindeki müfredatlarda “Özel İlgi Turizmi ve Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma Uygulamaları”, “Müzecilik ve Müze Rehberliği”, “Sürdürülebilir Turizm Rehberliği”, “Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma /Turist Rehberliğinde Uzmanlık Alanları”, “Alternatif Turizm Rehberliği”, “Uzman Rehber Eğitimi”, “İnanç Turizmi Rehberliği”, “Belirli bir bölge veya destinasyona yönelik rehberlik (Doğu Akdeniz Rehberliği gibi)”, “Gastronomi ve Gastronomi Rehberliği”, “Ekoturizm ve Ekoturizm Rehberliği”, “Doğa Tarihi ve Rehberliği”, “Kruvaziyer Turist Rehberliği” olmak üzere 12 ders grubu oluşturulmuştur. Tezsiz yüksek lisans müfredatları için ise “Müzecilik ve Müze Rehberliği”, “Rehberlikte Uzmanlaşma Konuları”, “Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma /Turist Rehberliğinde Uzmanlık Alanları” olmak üzere 3 ders grubu oluşturulmuştur. Oluşturulan ders grupları tablolastırılmış ve her bir yüksek lisans programı için değerlendirmede bulunulmuştur. İlgili veriler araştırmanın bulgularında yer almaktadır.

4. Bulgular

Bu bölüm araştırma kapsamında elde edilen verilerin araştırma amacına uygun incelenmesiyle elde edilen bulguları içermektedir. Bu kapsamda öncelikli olarak Türkiye’de eğitim ve öğretim faaliyetlerinin devam ettiği turist rehberliği yüksek lisans (YL) ve doktora (PhD) programları ve temel bilgileri listelenmiştir. İlgili liste Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Türkiye'deki Turist Rehberliği Yüksek Lisans ve Doktora Programları ve Temel Bilgileri

Üniversite	Enstitü	Anabilim Dalı	Program	Ph D	Tezli YL	Tezsiz YL
Nevşehir HBV Üniversitesi	TAE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği	X		
Afyon Kocatepe Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	X (İ.Ö)
Akdeniz Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	X
Aksaray Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	X (İ.Ö)
Ankara HBV Üniversitesi	LEE	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği		X	X
Anadolu Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Balıkesir Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Batman Üniversitesi	LEE	Turizm İşletmeciliği	Turizm Rehberliği			X
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	LEE	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	Turist Rehberliği		X	X (İ.Ö)
Ege Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Rekreasyon ve Turist Rehberliği		X	
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	SBE	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	Turist Rehberliği			X
Giresun Üniversitesi	SBE	Ekoturizm Rehberliği	Ekoturizm Rehberliği		X	
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	LEE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
İstanbul Gelişim Üniversitesi	LEE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği			X
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	SBE	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	Turist Rehberliği		X	X(İÖ)
Kapadokya Üniversitesi	LEÖAE	Turist Rehberliği	Turist Rehberliği		X	X(UE)
Kastamonu Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Doğa Turizmi ve Turizm Rehberliği		X	
Kırklareli Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Mardin Artuklu Üniversitesi	LEE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği			X
Mardin Artuklu Üniversitesi	LEE	Disiplinlerarası İnanç Turizmi Rehberliği	İnanç Turizmi Rehberliği		X	
Mersin Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Necmettin Erbakan Üniversitesi	SBE	Eko Turizm Rehberliği	Eko Turizm Rehberliği		X	X
Necmettin Erbakan Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Nevşehir HBV Üniversitesi	TAE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	LEE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Pamukkale Üniversitesi	SBE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	LEE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği			X(İÖ)
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	LEE	Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliği		X	
Selçuk Üniversitesi	SBE	Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği	Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği		X	
Şırnak Üniversitesi	LEE	Eko turizm Rehberliği	Eko Turizm Rehberliği		X	X

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü, **LEE:** Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, **TAE:** Turizm Araştırmaları Enstitüsü **LEÖAE:** Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, **İÖ:** İkinci Öğretim, **UE:** Uzaktan Eğitim **YL:** Yüksek Lisans **PhD:** Doktora

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye’de 1 programda doktora, 24 farklı programda tezli yüksek lisans eğitimi ve 14 farklı programda da tezsiz yüksek lisans eğitimi verildiği görülmektedir. Programların bağlı olduğu anabilim dalları ve enstitüler buldukları üniversitelere göre değişmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere bazı program isimleri ekoturizm rehberliği, inanç turizmi rehberliği, rekreasyon ve rehberlik, doğa turizmi ve turizm rehberliği gibi belirli bir alana odaklanmıştır. İlgili programların müfredat incelemeleri aşağıda tablo 2 ve tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 2

Uzmanlık Ders Gruplarının Üniversitelerin Doktora ve Tezli Yüksek Lisans Programlarına Göre Dağılımı

	Özel İlgili Turizmi ve Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma Uygulamaları	Müzeceilik ve Müze Rehberliği	Sürdürülebilir Turizm Rehberliği	Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma /Turist Rehberliğinde Uzmanlık Alanları	Alternatif Turizm Rehberliği	Uzman Rehber Eğitimi	İnanç Turizmi Rehberliği	Belirli Bir Bölge veya Destinasyona Yönelik Rehberlik	Gastronomi ve Gastronomi Rehberliği	Ekoturizm ve Ekoturizm Rehberliği	Doğa Tarihi ve Rehberliği	Kruvaziyer Turist Rehberliği
Nevşehir HBV Üniversitesi Doktora Programı	+											
Afyon Kocatepe Üniversitesi	+	+	+									
Akdeniz Üniversitesi				+								
Aksaray Üniversitesi				+								
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi												
Anadolu Üniversitesi					+							
Balıkesir Üniversitesi						+z						
Batman Üniversitesi												
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi				Müfredata ulaşamamıştır.								
Ege Üniversitesi				Müfredata ulaşamamıştır. Rekreasyon ve Turizm Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.								
Giresun Üniversitesi				Müfredata ulaşamamıştır. Ekoturizm Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.								
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi				Müfredata ulaşamamıştır.								
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi												
Kapadokya Üniversitesi				Müfredata ulaşamamıştır.								
Kastamonu Üniversitesi				Müfredata ulaşamamıştır. Doğa Turizmi ve Turizm Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.								

Tablo 2

Uzmanlık Ders Gruplarının Üniversitelerin Doktora ve Tezli Yüksek Lisans Programlarına Göre Dağılımı (Devamı)

Kırklareli Üniversitesi	+	+	+	
Mardin Artuklu Üniversitesi	Müfredata ulaşılamamıştır. İnanç Turizmi Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.			
Mersin Üniversitesi	+	+		
Necmettin Erbakan Üniversitesi	Müfredata ulaşılamamıştır. Ekoturizm Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.			
Neşehir HBV Üniversitesi	+			
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	+	+	+	+
Pamukkale Üniversitesi				
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi				
Selçuk Üniversitesi	+	+		
Şırnak Üniversitesi	Ekoturizm Rehberliği olarak belirli bir alana yoğunlaşmış ve dersler bu doğrultuda belirlenmiştir.			

+ : Derslerin ilgili üniversitelerin turizm rehberliği lisansüstü eğitim programlarında okutulduğunu göstermektedir.

Tablo 2 doküman incelemesi sonucu gruplandırılan uzmanlığa yönelik derslerin üniversitelerin doktora ve tezli yüksek lisans programlarına göre dağılımını göstermektedir. Tablo incelendiğinde daha önce gruplandırılan ve uzmanlığa yönelik olduğu varsayılan 13 dersin tamamının bulunduğu bir doktora ve/veya yüksek lisans programının olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde müfredatında 5 ders ile en fazla uzmanlık dersi bulduran turizm rehberliği yüksek lisans programının Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde olduğu görülmektedir. Bunu 3 ders ile Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Kırklareli Üniversitesi takip etmektedir. Türkiye'de sadece bir tane doktora programı olması sebebiyle ayrı bir tablo yerine birleşik bir tabloda sunulan bulgular incelendiğinde doktora programında da bir dersin uzmanlaşmaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu durum doktora programının mesleki değil de daha çok akademik gelişime odaklandığı varsayımıyla değerlendirilebilir. Detaylı inceleme sonucu tablo 2'de yer alan tüm derslerin seçmeli olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu kapsamda sadece Balıkesir Üniversitesine bağlı turizm rehberliği yüksek lisans programında bir adet zorunlu ders okutulmaktadır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Batman Üniversitesi ve Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nde araştırma kapsamında belirlenen derslerin bulunmadığı görülmektedir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Kapadokya Üniversitesi'nin müfredatına ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Ege Üniversitesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Giresun Üniversitesi ve Şırnak Üniversitesi'nin de müfredatına ulaşılamamış olup bu üniversitelerde açılan yüksek lisans programlarının "İnanç Turizmi Rehberliği", "Ekoturizm Rehberliği" gibi belirli bir alana yönelik uzmanlaşmayı vurguladığı için müfredatlarının da bu doğrultuda şekillendirildiği öngörülmektedir.

Tablo 3

Uzmanlık Ders Gruplarının Üniversitelerin Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Göre Dağılımı

	Müzecilik ve Müze Rehberliği	Rehberlikte Uzmanlaşma Konuları	Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma
Afyon Kocatepe Üniversitesi			
Akdeniz Üniversitesi		+	
Aksaray Üniversitesi			+
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi			
Batman Üniversitesi		Müfredata ulaşamamıştır.	
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi		Müfredata ulaşamamıştır	
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi			
İstanbul Gelişim Üniversitesi	+		
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi			
Kapadokya Üniversitesi		Müfredata ulaşamamıştır	
Mardin Artuklu Üniversitesi			
Necmettin Erbakan Üniversitesi		Müfredata ulaşamamıştır. Ekoturizm Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.	
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi			
Şırnak Üniversitesi		Müfredata ulaşamamıştır. Ekoturizm Rehberliği olarak belirli bir alana özgü eğitim verilmesi planlanmıştır.	

Tablo 3 uzmanlık ders gruplarının üniversitelerin tezsiz yüksek lisans programlarına göre dağılımını göstermektedir. Tablo incelendiğinde 14 üniversite bünyesinde turizm rehberliğine yönelik tezsiz yüksek lisans programının olduğu görülmektedir. Tezsiz yüksek lisans programlarının müfredatlarının incelenmesi sonucu gruplandırılan ders sayısı ise Müzecilik ve Müze Rehberliği, Rehberlikte Uzmanlaşma Konuları ve Turizm Rehberliğinde Uzmanlaşma olmak üzere 3'tür. Bu kapsamda değerlendirildiğinde sadece İstanbul Gelişim Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi bünyesinde yer alan turist rehberliği yüksek lisans programlarında 1'er tane ders okutulmaktadır. Burada yine bu derslerin seçmeli olduğunu vurgulamak faydalı olacaktır. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi bünyesindeki turizm rehberliği yüksek lisans programlarında araştırma kapsamında belirlenen derslere rastlanılmamıştır. Batman Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Kapadokya Üniversitesi'nin müfredatına ulaşamamıştır. Bununla birlikte Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Şırnak Üniversitesi'nin de müfredatına ulaşamamış olup bu üniversitelerde açılan yüksek lisans programlarının "Ekoturizm Rehberliği" gibi belirli bir alana yönelik uzmanlaşmayı vurguladığı için müfredatlarının da bu doğrultuda şekillendirildiği öngörülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Turizm/turist rehberliği yüksek lisans programı müfredatlarının rehberlerin uzmanlaşmasına katkı sunacak derslerin tespit edilmesi ve amaca hangi oranda hizmet ettiğini anlamaya yönelik yapılan bu çalışmanın en büyük zorluğu uzmanlaşmaya yönelik ortak bir müfredatın olmamasıdır. Veri toplama aşamasında hangi üniversitedeki yüksek lisans programı rehberlerin uzmanlaşmasını hedeflemekte hangisi rehber yetiştirme amacı gütmekte karar vermeyi zorlaştırmıştır. Birçok yüksek lisans programının öncelikli hedefinin rehberlere uzmanlık vermekten ziyade yeni rehber yetiştirmek olduğu görülmektedir. Araştırmada veri olarak yer verilmeyen lakin program hedeflerinin ve vizyonlarının yer aldığı program bilgi paketlerinde yer almaktadır. Ayrıca birçok üniversitede programlara öğrenci kabulünde rehber olmak şartı aranmamaktadır. Bu da turizm rehberliği yüksek lisans programlarının bilim uzmanı unvanı verme konusunda hangi düzeyde amaca hizmet ettiğini sorgulamaya sebep olmaktadır. Bu durum özellikle tezsiz yüksek lisans programlarında daha öne çıkmaktadır. Araştırma kapsamında toplanan veriler de bu durumu desteklemektedir. Müfredatlar incelendiğinde uzmanlığa yönelik derslerin ve içeriklerin tespitinin yüksek lisans programına göre farklılaştığı görülmektedir. Özellikle derslerin büyük oranda lisans hatta önlisans ders programlarıyla benzerliği göze çarpmaktadır. Araştırma bu benzerliklerden ziyade öğrencilerine uzmanlık kazandıracak ders ve içeriklerine odaklanmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında belirlenen uzmanlık dersleri tezli ve tezsiz yüksek lisans olmak üzere ayrıştırılmıştır.

Türkiye’de 24 üniversitede tezli yüksek lisans programı bulunmaktadır. Bu programların bir kısmının müfredatlarına maalesef ulaşılammıştır. İncelenen müfredatlarda ise uzmanlığa yönelik 13 ders tespit edilmiş olup bu derslerin tamamını açan bir programa rastlanılamamıştır. Yine görülmektedir ki derslerin tamamı seçmelidir. Bu da öğrenci seçmediğinde müfredatta olsa da dersin açılmayacağı anlamına gelmekte olup uzmanlığa yönelik önemli bir eksiklik olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda sadece Balıkesir Üniversitesi’nde zorunlu olarak okutulan “Uzman Rehber Eğitimi” adında bir uzmanlık alan dersi bulunmaktadır. Bununla birlikte 6 üniversitenin yüksek lisans programının İnanç Turizmi Rehberliği, Ekoturizm Rehberliği, Doğa Turizmi ve Turizm Rehberliği ve Rekreasyon ve Turizm Rehberliği gibi isimlendirildiği görülmüş olup doğrudan bir alanda uzmanlaşmaya yönelik olduğu öngörülmektedir. Fakat bu üniversitelerin müfredatlarına ulaşılammış, bazılarının öğrenci kabul durumu hakkında da net bilgi sağlanamamıştır. Gruplandırılan dersler incelendiğinde en çok Turizm Rehberliğinde “Uzmanlaşma/Turist Rehberliğinde Uzmanlık Alanları” isimli dersin okutulduğu görülmektedir. Bu bağlamda yine genel bir uzmanlık alan dersi olduğu ama spesifik bir alanda uzmanlaşmaya ne düzeyde katkı sağladığına emin olunamamıştır.

Tezsiz yüksek lisans programları incelendiğinde toplam 14 üniversitede turizm rehberliği tezsiz yüksek lisans programı bulunduğu, uzmanlığa yönelik sadece 3 ders tespit edildiği ve bu programlardan sadece 3’ünde bu derslerin bulunduğu görülmektedir. Tezsiz yüksek lisans programlarının genellikle turizm rehberi yetiştirmeye yönelik olduğu ve müfredatlarının yüksek oranda turizm rehberliği lisans ve ön lisans programlarına benzediği söylenebilir. Bu kapsamda sadece 2 üniversitenin yüksek lisans programının “ekoturizm rehberliği” olarak spesifik bir alana yönelik isim alarak açıldığı görülmektedir.

Tüm bunlardan hareketle en önemli eksikliğin amaç belirleme noktasında olduğu ve rehberlere uzmanlık kazandıracak benzer bir müfredatın tespit edilmemesi olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda YÖK, Üniversiteler, Turizm Rehberliği akademisyenlerinin ve konuyla ilişkili tüm paydaşların ortak akılla karar verilerek düzenlemeye gidilmesi önerilmektedir. Turizm rehberliği yüksek lisans programlarının “Bilim Uzmanı” mı yoksa “Turist Rehberi” mi yetiştirmeye odaklanacağı çözümlenmelidir. Bununla birlikte turizm rehberliği yüksek lisans programlarının öncelikle lisans ve önlisans programlarından farklılaştırılması daha sonra tezli ve tezsiz

programlarına yönelik güncellenmesi önerilmektedir. Ayrıca uzmanlaşmaya yönelik verilecek derslerin devamlı ders olması, zorunlu ders olarak okutulması ve özellikle tezli programlarda tez konusunun aldığı derslerle bağlantılı olması gibi konuların da dikkatli bir şekilde organize edilmesi önerilmektedir. Programların bu kararlar doğrultusunda hareket ederek gerek programa kabul şartları gerek müfredat güncellemesini yapması faydalı olacaktır. İnanç Turizmi Rehberliği, Ekoturizm Rehberliği, Doğa Turizmi ve Turizm Rehberliği gibi belirli bir alanda uzmanlaşmaya yönelik açılan yüksek lisans programlarının turist rehberlerinin uzmanlaşmasına katkı sağlayacağı düşünülmekte fakat bu programların amaçlarından sapmadan uzmanlaşmaya yönelik müfredat oluşturmaları ve program kabul şartlarını da amaca uygun olarak belirlemeleri önerilmektedir.

Kısıtlı verilerle ve belirli bir uzmanlık müfredatı olmadığı için kısmi bir değerlendirme yapılabilen bu araştırmanın sonuçlarının turizm rehberliği yüksek lisans programlarının genel ihtiyaç ve beklentileri konusunda ve sürecin nasıl olması gerektiği konusunda önemli bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Benzer araştırmacıların programın amacı, misyonu, vizyonu, programa kabul şartları ve genel öğrenci profilini dikkate alacak şekilde araştırma alanını genişletmeleri konuyu daha derinden analiz edebilmek için daha fazla veri sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ahipaşaoğlu, S. (2001). *Turizmde Rehberlik*. Detay Yayıncılık.
- Ak, S. ve Soybalı, H. H. (2021). Turist rehberliği tezsiz yüksek lisans eğitimi: Dersler ve akademisyenler üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(2), 119-142.
- Akdu, U., Karakaş, D., Çelik, E., Zurnacı, J. & Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 124-138.
- Aktaş, A.C. (2020). *Turist rehberlerinin yorumlayıcı rolünün turist destinasyon sadakati üzerine etkisi: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi alan başkanlığı örneği*. (Tez No. 642415) [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Albrecht, J. N., Moscardo, G. & Dwyer, T. (2021). Learning about learning in tourism: Indigenous guide perspectives on their personal and professional development. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, doi:10.1177/1096348021997535
- Alsarayreh, M. N. (2018). The vision of tourist guides to the profession of tourism in terms of economic in Jordan. *European Journal of Hospitality and Tourism Research*, 6(4), 11-22.
- Ap, J. & Wong, K. K. F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Arslan, A. (2021). Turist rehberliği ve uzmanlık alanları, içinde S. Eser, S. Şahin ve C. Çakıcı, (Ed.), *Turist rehberliği*, (2. baskı, ss. 117-131). Detay Yayıncılık.
- Arslantürk, Y. & Gül, T. (2019). Turist rehberliğinde yeni eğilimler ve turist rehberliğinin geleceği, içinde B. Zengin, G. Erkol Bayram ve O. Batman (Ed.), *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (1. baskı, ss. 287-331). Detay Yayıncılık.
- Black, R. & Ham, S. (2005). Improving the quality of tour guiding: Towards a model for tour guide certification. *Journal of Ecotourism*, 4(3), 178-195.

- Brito, M. (2012). Cultural tourists requests from their tourist guides. *International Journal of Management Cases*, 14(1), 266-282.
- Celep, O. (2022). Özel ilgi turlarında rehber ihtiyacı kapsamında uzmanlaşma eğitimi, *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(1), 27-45.
- Ceylan, U. (2019). Turist rehberlerinin özellikleri, içinde Ö. Köroğlu ve Ö. Güzel (Ed.), *Kavramlardan Uygulamaya Turist Rehberliği Mesleği*, (1. Baskı, ss. 137-156). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Çakmak, T. F. & Eren, A. (2020). *Turist rehberliği uzmanlaşma eğitimleri ne kadar uzmanlaştırıyor?* MTCON, 2020 Bildiriler Kitabı 16-29, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çetin, A. & Soybalı, H. H. (2021). *Turizm rehberliği öğrencilerinin uzmanlaşma, rehberlik eğitim konuları ve tur rehberliği hizmet kalitesi unsurlarına atfettikleri önem düzeylerinin belirlenmesi*. Uluslararası Türk Dünyası Yunus Emre Sempozyumu Bildiri Kitabı 242-259, Bengü Yayınları.
- Çokışler, N. (2017). *Turizm rehberliği eğitiminde çeyrek asırdır değişmeyen parçalanmış yapı sorunu*. 3. Turizm Şurası Tebliğler Kitabı, 2, 325-335.
- Çolakoğlu, O. E., Efendi, E. & Epik, F. (2014). *Tur yönetimi ve turist rehberliği*. Detay Yayıncılık
- Değirmencioğlu, A. Ö. (1998). *Türkiye'de turizm rehberliği eğitime bir yaklaşım*. (Tez No. 73707) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Dioko, L.A.N. & Unakul, M. H. (2005). The need for specialized training in heritage tour guiding at Asia's world heritage sites- preliminary findings on the challenges and opportunities. Paper presented at the 2005 *PATA Educator's Forum*.
- Eker, N., Kaya, M. C. & Zengin, B. (2019). Turist rehberliği eğitimi, içinde B. Zengin, G. Erkol Bayram & O. Batman (Ed.), *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (1.baskı, ss. 59-90) Detay Yayıncılık.
- Eker, N. ve Zengin, B. (2016). Turizm rehberliği eğitimi müfredatlarının uygulama yeterliliğinin profesyonel turist rehberleri bakış açısıyla irdelenmesi. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 5(2), 4-19.
- Eren, A. (2018). Turist rehberliği eğitimi, içinde N. Albuz, T. F. Çakmak, A. Eren, Ö. Tekin & G. N. Güven Yeşildağ (Eds.), *Turist Rehberliğine Giriş* (ss. 83-100) Detay Yayıncılık.
- Eser, S. (2020). Lisansüstü turizm rehberliği eğitimi üzerine bir durum analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 2956-2984.
- Güzel, F. (2007). *Türkiye imajının geliştirilmesinde profesyonel turist rehberlerinin rolü*. (Tez No: 206613) [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Hacıoğlu, N. Köroğlu, A. & Köroğlu, Ö. (2007). Profesyonel turist rehberlerinin meslekte uzmanlaşma eğitimlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma, *I. Ulusal Türkiye Turizm Kongresi* (7-9 Eylül 2007), Sakarya, 685-700.

- Hacıoğlu, N. (2008). Türkiye’de profesyonel turist rehberliği eğitiminde yeni bir yaklaşım. *3. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, 224-247.
- İrigüler, F. & Güler, M. E. (2016). Tourist guiding: “Cinderella” of the tourism. *Global Issues and Trends in Tourism*, 203, 203-220.
- Koroğlu, Ö. (2007). Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın önemi. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu*, 226–238. Çeşme, İzmir.
- Koroğlu, O. (2008). Profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma: Meslekte uzmanlaşma amacıyla gerçekleştirilen eğitim programlarının incelenmesi. *III. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu*, 206–272. Eğirdir, Isparta.
- Koroğlu, Ö. (2013). Turist rehberlerinin iş yaşamındaki rolleri üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 91-112.
- Koroğlu, Ö. & Gülü Demirbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon kalifikasyon ve uzmanlaşma, içinde Ö. Güzel, V. Altıntaş & İ. Şahin (Eds.) *Turist Rehberliği Araştırmaları: Öngörüler ve Uygulamalar*, (1. baskı, ss. 49-76). Detay Yayıncılık.
- Koroğlu, Ö., Yıldırım, H. U. & Avcıkurt, C. (2018). Kültürel miras kavramına ilişkin algıların metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 98-113.
- Kuşlivan, S. & Çeşmeci, N. (2002). Türkiye’de turist rehberliği eğitiminin sorunları ve yeniden yapılandırılması. *Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Konferansı*, 11, 13.
- Özsoy, A. & Çokal, Z. (2021). Kültürel miras eğitimi açısından turizm rehberliği bölümlerine yönelik müfredat incelemesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(2), 106-118.
- Sarıbaş, Ö. & Öter, Z. (2019). Kültür-sanat rehberliği alanında uzmanlaşma, içinde Ö. Güzel ve Ö. Koroğlu (Eds.) *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Özel İlgi Turlarından Özel Konulara*. (ss. 37-64). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Seçer, H. Ş. (2009). Profesyonel mesleklere ve profesyonel bireylere güven. *Kamu-İş Dergisi*, 10(4), 247-277.
- Temizkan, P. S. (2010). *Profesyonel turist rehberlerinin turizm pazarlamasındaki rolüne etkisi açısından hizmet içi eğitim seminerleri*, (Tez No: 278035) [Doktora Tezi, Gazi üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Temizkan, S. P. & Ergün, B. (2018). Türkiye’de turist rehberliği öğretiminin değerlendirilmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 95-104.
- Tetik, N. (2006). *Türkiye’de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi (Kuşadası örneği)*, (Tez No. 206634) [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Tolga, Ö., Korkmaz, H. & Atay, L. (2015). Lisans düzeyindeki turist rehberliği öğrencilerinin mesleki tutumlarına yönelik bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(2), 26-41.

- Topsakal, Y. (2021). Lisansüstü düzeyde turist/turizm rehberliği eğitimi veren programların müfredatlarının incelenmesi ve öneriler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 24(1), 99-115.
- TUREB (2022a). *Turist rehberliği eğitimi*. <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/79>. (Erişim Tarihi: 27.07.2022)
- TUREB (2022b) <http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/> (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- TUREB (2022c). *Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi Uygulama Usul ve Esasları* (2015) TUREB (Turist Rehberleri Birliği, <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/78>, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).
- Turist Rehberliği Meslek Kanunu (2012). Resmî Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm>
- Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği (R.G. 26.12.2014/29217) (2014) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-120445/turist-rehberligi-meslek-yonetmeligi.html>, (Erişim Tarihi: 05.04.2022)
- Türker, A., Güzel, F. Ö. & Özaltın Türker, G. (2012). Turizm aktörü olarak profesyonel turist rehberlerinin Türkiye'deki rehberlik eğitim sistemine bakış açılarını belirlemeye yönelik bir odak grup çalışması. *Turizm Eğitimi Konferansı Tebliğler*, 17-19 Ekim 2012, Ankara, s.336-350
- Weiler, B. & Black, R. (2015). *Tour guiding research: Insights, issues and implications*. Channel View Publications.
- Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel turist rehberliğinde mesleki etik üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 33-44.
- Yenipınar, U. & Çapar, G. (2017). Tourist guiding on the silk route: Turkey as a crossroad chapter. *Developments in Social Sciences*, December, 391-402.
- Yenipınar, U. & Çınar, B. (2018). Turizm rehberliği lisansüstü eğitiminin akademisyenler ve profesyonel turist rehberlerinin bakış açısıyla değerlendirilmesi. İçinde N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç ve H. Ulusoy Yıldırım (Ed.), *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* (114-131). Detay Yayıncılık.
- Yenipınar, U. & Yılmaz, L. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma. İçinde *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara*, Ö. Güzel & Ö. Köroğlu (Eds.), (1. Baskı, ss. 1-35). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Yenipınar, U. & Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Cag University Journal of Social Sciences*, 10(2), 111-136.
- YÖK Lisans Atlası, (2022). <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Zhang, H. Q. & Chow, I. (2004). Application of importance-performance model in tour guides' performance: Evidence from Mainland Chinese outbound visitors in Hong Kong. *Tourism Management*, 25, 81-91.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 100

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 05.10.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 05.12.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 28.12.2022

TURED
JOTOĞ

Müzelerde Dijitalleşme Sürecine İlişkin Sanal Müzelerin İncelenmesi*

Examination of Virtual Museums Related to the Digitalization Process in Museums

Doktora Öğrencisi Nuray YILDIZ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Aydın Adnan Menderes University, Institute of Social Sciences, Turkey
E-Mail: nuray95_yildiz@hotmail.com

Doç. Dr. Ahu YAZICI AYYILDIZ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Aydın Adnan Menderes University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: ayazici@adu.edu.tr

Tuğçe TAVUKÇUOĞLU

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Aydın Adnan Menderes University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: tavukcuoglutugce@hotmail.com

Öz

Amaç ve Önem: Bu araştırmanın amacı turist rehberliği mesleğinde özellikle son yıllarda dijitalleşmeyle beraber önem kazanan, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı sanal müzelerin web sitelerini karşılaştırmalı olarak doküman incelemesi tekniği ile değerlendirerek sundukları olanakları irdelemektir.

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan doküman incelemesi tekniğinden yararlanılarak sanal müzeler incelenmiştir. Bu kapsamda literatür taraması yapılarak konuyla ilgili olan çalışmalara ulaşılmıştır. Çalışma grubu/örneklem olarak T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sayfasında yer alan tüm sanal müzeler dahil edilmiştir. Sanal müzelerin web sayfalarının ve sanal turların incelenmesi sonrası elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Bulgular: İkincil kaynaklardan elde edilen verilere göre yaklaşık 12 milyon ziyaretçi sanal müzeleri ziyaret etmiş bunun yanı sıra hem 3D uygulama ile gezinme imkânı hem de antik kent sunumları yapılmıştır. Çalışmada 3 ana tema çıkarılmış bunlar sanal müzelerin özel ve bölgesel konulara yönelik olması, genel dünya tarihi ve Türkiye tarihi konulu olduğu şeklinde özetlenebilir. Ayrıca bu temalar içerisinde çoğunlukla özel ve bölgesel konuların yer aldığı sanal müzelerin sayıca fazla olduğu devamında ise kronolojik düzende genel tarih ve Türkiye tarihini konu alan müzelerin ağırlıkta olduğu belirlenmiştir. Sanal müzelerdeki ziyaretçi sayılarına bakıldığında yaklaşık 3 buçuk milyon ile en fazla Göbeklitepe'nin ilk sıralarda yer aldığı, devamında 2 buçuk milyon ile Kurtuluş Savaşı müzesinin bulunduğu bunun yanı sıra yaklaşık olarak 1 buçuk milyon ile Efes müzesinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Sanal müzelerin çekimlerinde ortaya konulan tasarımların incelendiği bulgudan elde edilen sonuçlar arasında ise müzelerin çoğunlukla giriş bölümlerini çekime dahil ettiği ve bazılarının bahçe, teras gibi kısımları da eklediği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Assos müzesi ve Göreme İhlara Vadisi gibi açık alandaki alanları çeken sanal müzelerin doğa içinde yürüyüş ve antik kent ile beraber deniz manzarasını da dahil ettiği bu kapsamda doğa ile bütünleşmiş bir sanat algısı yaratılmak istendiği söylenebilir. Sanal müzelerin kuruluş yılları incelendiğinde müzelerin ilgili sitelerinden güncel bilgilere ulaşılmıştır. Bu noktada Polis müzesi 2021 yılında, İstanbul Havalimanı müzesi 2020 yılında, Şanlıurfa müzesi 2015 yılında, Çanakkale Destinasyonu Tanıtım merkezi 2012 yılında, Gaziantep Zeugma müzesi 2011, İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji müzesi 2008 yılında, Çanakkale Troya 2003, Samsun Gazi müzesi 1998 yılında, Bayburt Kenan Yavuz Etnografya müzesi 1996 yılında açılmıştır.

Atıf için (for cited): Yıldız, N., Yazıcı Ayyıldız, A. ve Tavukçuoğlu, T. (2022). Müzelerde dijitalleşme sürecine ilişkin sanal müzelerin incelenmesi, *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(2), 117-141.

* Bu çalışmanın ilk hali 30.09.2022 tarihinde Denizli'de düzenlenen V. Ulusal Turist Rehberliği kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Literatürde rehberlik ve sanal müzelerle ilgili çalışmalar bulunmasına karşın sanal müzelerin özelliklerine dair karşılaştırmalı incelemeye yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın alanda ilk olması ve literatüre katkı sunması amaçlanmaktadır.

Sınırlılıklar: Çalışmada yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığı sayfasında yer alan sanal müzeler incelenmiş olup bu kapsamda diğer müzeler çalışmaya dahil edilmemiştir ve zaman açısından birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, sanal müze, rehberlik, turizm

Makale Türü: Literatür taraması

Abstract

Purpose and Importance: The aim of this research in the profession of tourist guide, especially gaining importance with digitalization in recent years, the web sites of the Ministry of culture and tourism, the virtual museum of document review is to discuss the possibilities they offer comparatively evaluated with the technique.

Methodology: In the study, virtual museums were examined by using the document examination technique within the scope of qualitative research methods. In this context, a literature review was conducted and studies related to the subject were reached. T as a study group / sample. C. All virtual museums on the page of the Ministry of Culture and Tourism are included. The data obtained after the examination of the web pages and virtual tours of the virtual museums were interpreted.

Findings: According to the data obtained from secondary sources, about 12 million visitors visited virtual museums, as well as the opportunity to navigate with a 3D application and presentations of ancient cities were made. There are 3 main themes in the study, these can be summarized as the fact that virtual museums are aimed at special and regional issues, chronological world history and the history of Turkey. In addition, it has been determined that the virtual museums, which mostly include special and regional topics within these themes, are more numerous, while the museums that focus on general history and the history of Turkey in chronological order are predominant. When the number of visitors in virtual museums is examined, it is understood that Göbeklitepe ranks first with approximately 3.5 million, followed by the War of Independence Museum with 2.5 million, as well as the Ephesus Museum with approximately 1.5 million. Among the results obtained from the findings of the study of the designs revealed in the shooting of virtual museums, it is understood that museums mostly include the entrance sections in their visuals and some of them add parts such as the garden. In addition, the Ihlara Valley, Goreme Open Air Museum such as fields in Assos virtual museums museum that attracts views of the sea and the ancient city that included hiking in the nature of this context is needed to create a perception of art integrated with nature. When the establishment years of virtual museums were viewed, up-to-date information was obtained from the relevant websites of the museums. At this point, the Police Museum is in 2021, Istanbul Airport Museum in 2020, Sanliurfa museum in 2015, Çanakkale Destination Information Center in 2012, Gaziantep Zeugma Museum 2011, Istanbul Islam Science and Technology Museum in 2008, Çanakkale Troy 2003, Samsun Gazi Museum in 1998, Bayburt Kenan Yavuz Ethnography Museum was opened in 1996.

Originality/Value: Although there are studies on guidance and virtual museums in the literature, there have been no studies on the comparative examination of the characteristics of virtual museums. Therefore, it is aimed that this study will be the first in the field and contribute to the literature.

Limitations: In the study, only the virtual museums on the Ministry of Culture and Tourism page were examined, and in this context, other museums were not included in the study and there are some limitations in terms of time.

Keywords: Digitalization, virtual museum, guidance, tourism

Paper Type: Literature review

Giriş

Tarih boyunca insan hafızasında inançlar, bilgiler, eylemler ve tutumlar yer edinmektedir. İnsanların ait olduğu topluma ilişkin aidiyet duygusunun var olması, etkileşimin sağlanması ve beraberliğin oluşmasının yanı sıra sürdürülebilmesi hususunda kültürel değişkenler önemlidir. Bu noktada toplumlar arasında çeşitlilik gösteren hafızanın korunması, depolanması ve farklı nesillere iletilmesi aidiyetin oluşması açısından kritiktir. Yine kültürel mirasın aktarılması hususunda müzelerin önemli bir misyonunun olduğundan bahsedilebilir (Lale & Tekke, 2022). Müzeler toplumla ilişki içinde olan modern ve çağdaş sunumun yanı sıra etkin anlatım tekniklerinin uygulandığı kurumlar olarak görülmektedir. Sergi alanlarında görsellik ve eserlerin muhafaza edilmesi oldukça önemli olmakla beraber teknolojiden yararlandığı görülmektedir. Teknolojik gelişmeler, rehberli turlar eşliğinde müze gezileri, ziyaretçileri cezbeden bilgilendirme ve yönlendirme levhaları, elektronik ortamda sunulan rehberlik hizmetleri, müze ziyaretçileri için devamlı veya geçici müze sergileri, film gösterimleri, seminerler gibi çeşitli etkinlikleri kapsamaktadır (Kahraman, 2021). Bu kapsamda 21. yüzyılda gelişen teknoloji ile beraber tüm dünyada müzecilik faaliyetleri değişmiş ve teknolojik araçlardan yararlanılmaya başlanmıştır (Wang, 2021; Lale & Tekke, 2022; Zhao vd., 2022). Nesnelerin interneti olarak da adlandırılan dijitalleşme döneminde (TURSAB, 2022), müzelerin sahip olduğu koleksiyonlarda dijitalleşme değişime neden olurken aynı zamanda geleneksel anlayışın dışına çıkmış ve bilgiye dayalı, kolay erişilebilen sanal müzeler ortaya çıkmıştır (Karadeniz, 2020; Güncan, 2021; Kayakıran, 2022).

Dijitalleşme, sanal müzelerde kültürel miras ve sanat eserlerinin farklı formlara taşınmasına aracılık etmektedir. Sanal müzelerdeki koleksiyonlar dünya çapında ortak miras olarak görülmektedir. Ziyaretçilerin gezebileceği fiziksel mekâna sahip olan müzeler dijital platformlara dönüşmüştür. Buna karşın, sanal müze ve turların ivme kazanmasındaki en önemli unsur toplumların yaşamış olduğu salgın, kriz gibi olaylardır (Barlas Bozkuş, 2014; Okumuş, 2021). Covid-19 salgını sonrası sadece ülkemizde değil aynı zamanda dünyada çeşitli sanal müzeler kapısını ziyaretçilere açmış ve bunun sonucunda yüz yüze rehberlik uygulamaları yerini sanal turlara bırakmıştır (Baysal vd., 2021; Ortaç, 2021). Fiziksel açıdan bir mekâna ihtiyaç duymadan sanal gerçeklik unsurları kullanılarak internet ortamında müzelerin gezilmesi sayesinde ziyaretçiler turizm ürünleri açısından sanal bir deneyime sahip olmaktadır. 360° sanal geziler aracılığıyla gerçeğe yakın bir deneyim elde edilmektedir. Bu noktada sanal geziler, 360° sanal panoramalardan meydana gelmektedir (Kim & Hall, 2019). Kamera merceğine dik açı ile konumlanan düzlemsel panoramalar ile kullanıcının etrafında bulunurken aynı zamanda kullanıcıyı merkeze alan bu sistemde yansıtma işlemi uygulanarak sanal müze deneyimleri yaşatılmaktadır (Napolitano vd., 2018; Özdemir Akgül, 2022). Müzeler; araştırma, eğitim ile eğlence misyonuna sahip (Sürme & Atılgan, 2020), topluma açık, beş duyu aracılığı ile temanın algılandığı, toplum gelişimine fayda sağlayan kurumlardır (Güven & Ersoy, 2016). Günümüzde müzeler mirasın korunması, sergilenmesi, canlandırılması ve çeşitli nesillere aktarılması (Çiçek, 2022) gibi birtakım işlevleri dijital araçlarla iletme görevine sahiptir. Dolayısıyla sanal müzeler turizmin önemli girdilerinden bir tanesidir. Turizm sektörünün gittikçe rekabetçi hal alması sınırların ötesine geçmek (Kahraman, 2021) açısından dijital uygulamaların kullanımını zorunlu kılmaktadır (Özalkan vd., 2022).

Turizm sektöründe konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, turizm rehberliği ve tur etkinlikleri gibi çeşitli alanlarda farklı dil seçeneklerine sahip mobil uygulamaların kullanımı ön plana çıkmaktadır. Bugün nesnelerin interneti, arttırılmış gerçeklik, yapay zekâ, küresel konumlandırma sistemleri, mobil uygulamalar insan hayatının her alanında varlığını hissettirmektedir. Dolayısıyla akıllı mobil uygulamalar hem insan hayatını kolaylaştırmakta hem de sektörlerin yenilenmesi, büyümesi ve gelişmesi açısından önemli katkılar sunmaktadır. Turizm sektörünün gelişmelere uyum sağlaması son derece önemli bir faktör olmakla beraber turistlerin

beklentilerini de şekillendirmektedir. Şüphesiz her bir turist farklı beklentilerle turizm faaliyetlerine dahil olmaktadır. Bu kapsamda günümüz rekabet koşullarında öne çıkmak isteyen işletmeler teknolojinin sunduğu imkanlardan yararlanmak ve turiste beklenen hizmet standardını sunmak durumundadır. Turizmde pek çok paydaş teknoloji sayesinde birbirinden farklı turizm ürünlerini gerek yüz yüze gerekse sanal ortamda turistlerin hizmetine sunmaktadır. Bu noktada yiyecek içecek işletmeleri, seyahat acentaları, oteller, ulaştırma hizmeti veren kuruluşlar ve rehberlik hizmetinin turistlere ulaşması ve hizmet sunuş şekli oldukça kolaylaşmaktadır. Günümüzde covid-19 pandemi sonrası teknolojik uygulamaların kullanımının arttığı anlaşılmaktadır. Bu kriz sürecini avantaja çevirmek için turizm sektöründe sanal müzeler ortaya çıkmıştır. Sanal müze uygulamaları kapsamında birçok müze koleksiyonlarını dünyanın her köşesinden birçok ziyaretçiye açmıştır. Fiziksel bir mekâna ihtiyaç olmaksızın sanal gerçeklik unsurlarından yararlanılarak sanal ortamda müzelerin gezilmesi sayesinde ziyaretçiler farklı bir deneyim elde etmektedir. 360° sanal geziler aracılığıyla gerçeğe yakın bir deneyim sunulmakta 3D modeller ile sanal müzelerde ziyaretçilerin neler görebileceği ortaya konulmaktadır. Bunun yanı sıra bugün müzeler tüm insanlığın ortak mirası olarak görülmekte ve sanal müzeler aracılığıyla tüm dünyada sınırların ortadan kalktığı açıkça anlaşılmaktadır. İnsanlık tarihinin ortak değerleri olan müzelerde teknolojinin kullanımı son derece önemli olmakla beraber doğru bir çekim sayesinde bellekte yer edeceği söylenebilir. İkincil kaynaklardan elde edilen veriler kapsamında bugün yaklaşık 12 milyon ziyaretçi sanal müzeleri ziyaret etmiştir. Dolayısıyla sanal müzelerin kolaylık sağlaması da bunda en önemli etken olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda çalışmada Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı tüm sanal müzelerin sayfaları irdelenmiş bunun sonucunda birtakım bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçları kapsamında ise hem teorik hem de pratik açıdan birtakım öneriler sunulmuştur.

1. Literatür

1.1. Dijitalleşme ve Turist Rehberliği

Teknoloji kelimesi Eski Yunan dilinde yapmak anlamına gelen ‘techner’ ifadesi ile bilgi edinme anlamına gelen ‘logos’ ifadesinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Teknoloji ifadesinin kökeni Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre “bir sanat, bilim veya meslek dalında kullanılan metotların bütünü” olarak tanımlanır (TDK, 2022). Teknoloji bilginin topluma mal edilmesi ve bir amaca erişme kapsamında örgütlenen bilgi, amaca erişmek için kullanılan araçlar bütünü gibi çok çeşitli anlamları taşımaktadır (Yengin, 2014’ten akt: Nazlı, 2016). Endüstri 4.0 kavramı beraberinde dijitalleşmeyi getirmiş, bugün insan hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Hizmet sektörü en fazla etkilenen sektörler arasında yer alırken özellikle insan etkileşiminin yoğun olması bu alanda dijitalleşmenin hızlı büyümesine yol açmıştır (Kim vd., 2010; Koç, 2020; Özalkan vd., 2022).

Modern dünyada gelişen teknoloji beraberinde teknolojiye uyumu zorunlu kılmaktadır. Turizm başta olmak üzere pek çok sektörde dijital araçlar ve uygulamalardan yararlanılmaktadır. İlgi duyulan ürün veya hizmete daha kolay ve çabuk erişebilmek için bu uygulamalar insanlar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Ström vd., 2014; Gövce, 2020). İnternet tabanlı uygulamalar ve hizmetler insan hayatını kolaylaştırırken aynı zamanda etkileşim olanağını da arttırmaktadır. Bugün sınırların giderek yok olması beraberinde satın alma kararlarına da etki etmektedir. Büyük topluluklara hitap etmek isteyen kurumlar teknolojinin sağladığı imkanlar sayesinde çok çeşitli hizmetler sunmaktadır (Pitana & Pitanatri, 2016; Meydan Uygur vd., 2018; Humagain, 2019; Ercan, 2020).

Turizm sektörü de dahil olmak üzere tüm sektörlerdeki dijital gelişmeler, kuruluşların işlerini sürdürme biçimleri üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Buna örnek olarak, müzelerdeki robot rehberler (Özalkan vd., 2022), insansı rehber robotlar (Díaz Boladeras vd., 2015; Boboc vd., 2014), turist rehberliği ve hizmet endüstrisindeki mobil uygulamalar (Nugraha & Alimudin, 2020; Dorcic vd., 2019; Bogiceviç vd., 2017; Lai, 2015), sanal turlar (Loureiro vd., 2020; Bhatti vd., 2018), turizm

deneyiminde sanal gerçeklik (Nisiotis vd., 2020; Bogicević vd., 2019), bilgi kioskları, 3D cihazlar ve oyun tabanlı araçlar (Hacıoğlu & Tekin, 2016), robotların insanların mimiklerini ve jestlerini anlamalarına ilişkin çalışmalar ve duygularına ilişkin yanıt verme (Ahn & Choi, 2012) turist rehberliğindeki dönüşümü ve bu mesleğe bakış açılarını göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye'de turistlere gidilen yerler hakkında bilgi verme görevi gören sesli araçlar, mikrofonlar ve sesli rehberler aracılığıyla kulaklık kullanımı turist rehberliği mesleğini etkileyen teknolojik örneklerden bazılarıdır (Nazlı, 2020).

Turizm sektöründe dijitalleşmenin yaşanmasıyla beraber turist beklentileri ve buna yönelik davranışlarda değişiklikler görülmüştür. Gelecek nesillerin geçmişi deneyimleme ve tarihi eserlerin sanal ortamda korunması ve sergilenmesinde pek çok fırsat sunulmaktadır. Teknoloji turistlere çok çeşitli ve etkileşimli deneyim imkânı yaratırken aynı zamanda farklı destinasyonları, çekicilikleri gezebilme olanağı da sunmaktadır (Han vd., 2018). Kültürel aktiviteler bugün yalnızca bir destinasyonun ürünlerinin, gelenekleri ile broşürlerinin sergilenmesine ayrılmamış aynı zamanda kültürü büyük çaplı topluluklara iletmek için ayrıcalıklı bir durum olarak görülmektedir. Sanal turlarda kullanılan teknolojik araçlar, kullanıcıyı bir destinasyonun mevcut atmosferini tekrar canlandırarak sanal turlara dahil olmasını sağlamak ve fiziksel olarak kilometrelerce uzakta olan yerleri birbirine görevi üstlenmektedir (Manghisi vd., 2018). Turizmde sanal turların içeriği çeşitlilik göstermektedir. Turlar iki boyutlu, eğitim veya broşür içerikli olacak şekilde veya üç boyutlu olarak, sanal gözlükler sayesinde tasarlanmaktadır (Derman, 2012). Ziyaretçilerin sanal turlar aracılığıyla çeşitli deneyimler edinmeleri ve deneyimlerini pek çok sanal mecrada paylaşarak tavsiyede bulunması turizm sektöründe yeni bir anlayışın doğmasına, bilgiye kolaylıkla ulaşılabilmesine imkân sağlamıştır (Özdemir Akgül, 2022).

1.2. Sanal Müzeler

Sanal veya arttırılmış gerçeklik kavramı teknolojik bakımdan büyük bir adım niteliğinde görülmektedir. Sanal gerçeklik, turizm sektöründe ziyaretçilere eşsiz bir turizm deneyimi sunmaktadır (Bruno vd., 2010). Sanal gerçeklik sayesinde ziyaretçiler fiziksel mekandaki tur öncesinde ilgili yer hakkında bilgi edinirken aynı zamanda potansiyel ziyaretçiler ve o mekân arasındaki fiziksel mesafede olabildiğince azalmaktadır (Kim & Hall, 2019). Ayrıca sanal turların ziyaretçilere bilgilendirici ve eğlenceli vakit sunduğu düşünülmektedir. Sanal müzeler ziyaretçilerin gezilen mekânı otantik olarak algılamasını ve çeşitli koleksiyonlara ilişkin bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Öğrenme ve eğitimin önceliklendirilmesi kapsamında sanal müze deneyimlerine ziyaretçiler açısından önem atfedilmektedir (Lee vd., 2019).

2000 yılı sonrasında ivme kazanan müzeler Türkiye'deki modern müzecilik algısı doğrultusunda müzelerde birtakım yenilikleri zorunlu kılmıştır. Modern sanat, tarih ve kültürü belgelemenin bir aracı olarak sanal müzeler iletişimin sosyo-kültürel bakımdan ele alınmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye'deki hem özel hem de devlet müzelerinin bazıları geleneksel kitle iletişim araçlarına ek olarak sanal ortamda kurgulanan müze mekanları sayesinde ziyaretçilere kolay erişilebilir ve öğretici bilgiler sunmaktadır. Geleneksel müzecilik anlayışından farklı olarak yalnızca sanal ortamda hizmet sunan ya da müzenin kurumsal internet sayfaları aracılığıyla ziyaretçilerine ulaşma fırsatı yakalayan müzeler e-kültür etkinlikleri sunan kurumlardır. Sanal dünyada imgeler kendi içinde yapay bir dizgi oluştururken sanal ile gerçek olan arasında karıştırılır ve manipülasyona maruz kalır. Her geçen gün internet ortamının bilgi havuzuna dönüştüğü göz önüne alındığında sanal müzelerin doğru ve kesintisiz bilgi vermesi açısından son derece faydalı bu doğrultuda sürdürülebilirliği sağladığı anlaşılmaktadır (Barlas Bozkuş, 2014).

Alan yazında sanal gerçeklik kavramı oldukça ilgi gören bir konu olmakla beraber özellikle turizm ve eğitim alanında çalışılmaktadır. Bu kapsamda sanal müze ve turlara ilişkin sınırlı sayıda

çalışma olduğu anlaşılmıştır. Bunlar arasında Aladağ vd. (2014) çalışmasında sanal müze kullanımının önemli bir ders materyali olduğunu ortaya koyarken, Şahin (2019) çalışmasında öğrenciler açısından sanal müze faaliyetlerine yönelik görüşlerinin pozitif olduğu, Kaya & Okumuş (2018) çalışmasında ise öğrencilerin sanal müzeyi dikkat çekici ve öğretici olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sürme Atılğan (2020) çalışmasında sanal turların kullanılabilirliği ve memnuniyet arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiş, sanal ortamın kullanılabilirliği artıkça memnuniyeti etkilediği anlaşılmıştır.

Avzal vd. (2022) çalışmasında Aizanoi antik kentinin artırılmış ve sanal gerçeklik teknolojilerinin turistik amaçlı kullanımı araştırılmış ve örnek bir sanal gerçeklik formu sunulmuştur. Sonuçta artırılmış ve sanal gerçeklik teknolojisinin turizmde etkin ve verimli kullanımın bu kapsamda yapılacak uygulamalara dayandığı, tur öncesinde bilgi edinildiği ve ekonomik anlamda yarar sağladığı anlaşılmıştır. Kayakıran (2022) çalışmasında sanal turların kullanılabilir olduğu ve ziyaretçilerin bu deneyimden memnun kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca gerçek zamanlı ziyaret ile sanal tur memnuniyeti arasında anlamlı ilişki bulunurken, tur memnuniyetinin cinsiyet ve medeni duruma göre anlamlı olarak farklılaştığı anlaşılmıştır.

Okumuş (2021) çalışmasında sanal müzelere yönelik betimleyici bir analiz yapmış ve Türkiye'deki sanal müzelerin dil seçeneği sunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Barlas Bozkuş (2014) çalışmasında sanal müzelerin rolünü incelemiş ve bu kapsamda "Sınırlar Ötesi Müzecilik", "24 Saat Açık Müze" ve "Her Kuşaktan Sanatçıya Açık" sloganlarıyla tanıtıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca sanal müzelerin doğru tasarımlar ve stratejiler ile ziyaretçilerine daha etkin hizmet sunarak "sanal algı"yı azaltacağı öne sürülmüştür.

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kapsamında doküman incelemesi tekniğinden faydalanılmıştır. Doküman incelemesi; incelenen olay ya da olgulara yönelik bilgileri içeren yazılı materyallerin irdelenmesini içermektedir (Yıldırım & Şimşek, 2021; Çatlak vd., 2015). Araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların bir araya getirilmesi, incelenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanmasına dayalı bilimsel araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra alan yazında genellikle çeşitli araştırma yöntemlerinin destekleyicisi olarak kullanılırken, yalnızca bir yöntem olarak da tercih edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Günümüzde müzeler mirasın korunması, sergilenmesi, canlandırılması ve çeşitli nesillere aktarılması (Çiçek, 2022) gibi birtakım işlevleri dijital araçlarla iletme görevine sahiptir. Dolayısıyla sanal müzeler turizmin önemli girdilerinden bir tanesidir. Turizm sektörünün gittikçe rekabetçi hal alması sınırların ötesine geçmek (Kahraman, 2021) açısından dijital uygulamaların kullanımını zorunlu kılmaktadır (Özalkan vd., 2022). Bu kapsamda çalışmanın amacı Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı sanal müzenin web sitelerini karşılaştırmalı olarak doküman incelemesi tekniği ile değerlendirerek sundukları olanakları irdelemektir. Literatürde rehberlik ve sanal müzelerle ilgili çalışmalar bulunmasına karşın müzelerin özelliklerine dair karşılaştırmalı incelemeye yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın alanda ilk olması ve literatüre katkı sunması amaçlanmaktadır. Bu noktada çalışmada bazı araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Bu sorular şunlardır;

Araştırma soruları;

1. Müzenin tasarımı nasıldır, nerede ve kaç yılında faaliyete girmiştir?
2. Müzedeki ağırlıklı tema nedir?
3. Müzenin ziyaretçi sayısı kaçtır?

3. Bulgular

Aşağıdaki tabloda çalışma kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı sanal müzelerin adı, yılı, konumu, tasarımı ve ilgili temalar özetlenmiştir.

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler

Sanal Müze adı	Yıl/ Dönem	Yer	Tasarım	Temalar
Adana Arkeoloji Müzesi	1924	Adana	Giriş, Dönem Salonları, Kazılar ve Sikke Salonları, Mozaik Salonu, Lahitler ve Mezar Taşları	'Türkiye'nin en eski on müzesinden biri' Prehistorik dönem eserleri, Hitit, Asur, Fenike, Frig, Arkaik, Hellenistik, Roma ve Bizans Kommagene Kralı I. Antiochos'un tanrılara ve atalarına minneti için tümülüsten oluşan görkemli mezar kutsal alanı
Adıyaman Nemrut Ören Yeri	Helenistik Dönem	Adıyaman	Giriş, Doğu Teras (Tanrılar Galerisi, Atalar Galerisi ve Sunak), Batı Teras	'Dünyanın en büyük kanyonu olma özelliğini taşır'
Aksaray İhlara Vadisi Ören Yeri	Hıristiyanlığın ilk dönemleri	Aksaray	Giriş, Kırkdamaltı Kilisesi, Yılanlı Kilise, Sümbüllü Kilise, Ağaçalı Kilisesi	Bitki örtüsü, kilise (IV. yy) ve şapelleriyle; doğa, tarih, sanat ve kültür olgusunun bir araya geldiği nadir alanlardandır.
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	Osmanlı dönemi 1464-1471 1881- 1968 yangın sonrası müze hali	Ankara	Giriş, Frig Bölümü, Taş Eserler Salonu, Eski Tunç Çağı Bölümü, Hitit Bölümü, Alt Kat, Klasik Dönemler Bölümü, Ankara Bölümü	"Avrupa'da Yılın Müzesi" unvanı, Paleolitik çağ, Neolitik çağ, Kalkolitik çağ, Erken Tunç çağı, Asur Ticaret kolonileri, Hitit bölümü, Frig bölümü, Urartu bölümü, Taş eserler
Ankara Cumhuriyet Müzesi/ II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası	1923	Ankara	Giriş, Genel Kurul Salonu, Zemin Kat, Birinci Kat, İdare Amirleri, Daire Müdürlüğü, Sefir Locaları, Meclis Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Kabul Salonu, Cumhurbaşkanlığı Çalışma Odası, Başbakanlık Çalışma Odası, Mustafa Kemal Atatürk Sergi Salonu, II. TBMM Binası Sergi Salonu, Mahmud Celal Bayar Sergi Salonu, Mustafa İsmet İnönü Sergi Salonu, Osmanlı Bayrağı	Atatürk ilke ve devrimlerinin gerçekleştirilmesi, önemli yasaların çıkarılması, uluslararası anlaşmaların imzalanması ve çok partili sisteme geçiş gibi Türkiye siyasi tarihinin önemli olaylara tanıklık, Büyük Nutuk'un okunması
Ankara Cumhurbaşkanlığı Milli Mücadele Sergisi	29 Ekim	Ankara	Milli Mücadele'nin, askeri, siyasi, diplomatik boyutları yanında kültüre ve gündelik hayata dair nesnelerin sergi salonu	"Hakimiyet Milletindir." Cumhuriyetin 97. yılına özel.
Ankara Etnografya Müzesi	1927	Ankara	Bahçe, Giriş, Atatürk Anıtı, Kıyafet Salonu, El İşlemeleri Salonu, Dokuma Eserler Salonu, Madeni Eserler Salonu, Sünnet Odası, Çini ve Cam Eserler Salonu, Besim Atalay Salonu, Yazma Eserler Salonu, Ahşap Eserler Salonu, Ahşap Eserler II. Salonu	Türkiye'de müze binası olarak inşa edilen ilk binadır. Türk-İslam dönemi eserleri, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserleri.

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

Ankara Kurtuluş Savaşı Müzesi/ Birinci TBMM Binası	1915/1920 23 Nisan 1961 tarihinde açılış	Ankara	Giriş, Mescit, Reis Odası, Riyaset Divanı, Anayasa Komisyonu Odası, Genel Kurul Salonu, İstiklal Marşı Anı Odası, Katipler Odası, Kulis, Haberleşme ve Silah Gücü Odası At Üzerinde Subaşı, İlk Polis Teşkilatı, Osmanlı Polis Teşkilatı, Polis Tarihi Kronolojisi, Osmanlı Sokağı, Karakol Minyatürleri, Olay Yeri İnceleme, Silahlar, Sinevizyon Alanı, Hediyelik Eşya Reyonu, Kitaplık, Polis Helikopteri, Bomba İmha, Olay Yeri İnceleme Alanı, K9- Polis Köpekleri, Polis Arabaları, Trafik Eğitim Alanı, Kafeterya, Modern Silahlar, Şehitler Alanı, 15 Temmuz Alanı, Şehit Alanı, Tarihi Dokümanlar, Gelen Hediyeler, Polis Müzesi Hatırası, Polis Zırhlı Araçları	“Birinci Millî Mimarlık Dönemi Üslubu”nun Ankara’daki ilk örneklerindedir.
Ankara Polis Müzesi	9 Nisan 2021	Ankara	Giriş, İlk Salon, Kitap Sergi Bölümü, Koridor, Program ve Etkinlikler Sunan Sanal Müze Afiş Salonu- Büyük Salon, Koridor, Bahçe	Polis Müzesi profesyonel olarak ilk defa Kültür ve Turizm Bakanlığı onayı ile özel müze statüsünde açılmıştır, Türk edebiyatında polisiye romanlar, İlk parmak izi, İlk bisikletli süvari birliği kurulması ve silahlar sergilenmektedir.
Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi	23 Nisan 1990	Ankara	1. Geleneksel oyuncaklar bölümü 2. Fabrikasyon oyuncaklar 3. Yabancı oyuncaklar 4. Antik oyuncaklar 5. Yeni oyuncaklar Ön Bahçe, Bina Girişi, Müze Mağazası, Sergi Salonu, Kütüphane, Müze Salonları, Açık Teşhir, Tabiat Tarihi ve Prehistorya Salonu, Çocuk Salonu, Seramikler Salonu, Bölge Kazıları Salonu, İmparatorlar ve İmparatoriçeler Salonu, Tanrılar ve Tanrıçalar Salonu, Perge Batı Cadde ve F5 Çeşmesi Salonu, Mozaikler Salonu, Başlar ve Portreler, Sinevizyon Salonu, Perge Antik Tiyatro Salonu, Lahitler Salonu, Gömü Gelenekleri, Sikke-Küçük Eserler ve İkonalar Salonu, Anadolu Selçuklu Sikkeleri Sergisi	Türkiye’nin ilk oyuncak müzesi unvanına sahiptir. Müze oyuncak aracılığıyla, sanayi tarihi, kültür tarihi, eğitim tarihi ve çocukluk tarihi konularında yapılan araştırmalara destek vermektedir.
Antalya Müzesi	1922	Antalya	Likya, Pamfilya, Pisidya, Bölge müzesi, 1988’de ‘Avrupa Konseyi Yılın Müzesi’ ödülünü almıştır.	

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

Bayburt Kenan Yavuz Etnografya Müzesi (Yaşayan Müze)	1996	Bayburt	Giriş, Sergi Salonu, Su Değirmeni, Köy Evi, Dede Korkut ve Türk Kimliği Kütüphanesi, Mescit, Loru Han, Seyir Terası	Anadolu'nun tüm ailelerinin hikayesi ile buluşan, ete kemiğe bürünen bir müze olarak ortaya çıkmıştır. Yaşayan müze ve köklere dönüş mottoları ile tanımlanan misyonu benimsemektedir. Avrupa'da Yılın Müzesi ödülü. Türk-İslam Mezarlıkları içerisinde büyüklük bakımından dünyada 3. sırada, ülkemiz de ise ilk sırada bulunmaktadır. XIII. yüzyılda "Belh (Afganistan) ve Buhara (Özbekistan)" ile İslam Dünyasının 3 büyük ilim, kültür ve sanat merkezinden biri olmuş ve Kubbet-ül İslam unvanını almıştır. Assos'un en önemli eseri, akropolün en yüksek düzlüğünde M.Ö.530 tarihlerinde inşa edilen Athena Tapınağı'dır. Anadolu'daki ilk ve tek arkaik çağ Dor mimari örneğidir. Ayrıca İon mimari öğelerinin katıldığı ilk örnek olduğu için yapı mimari açıdan oldukça dikkat çekicidir. Hıristiyanlığı en erken kabul eden Batı kenti olarak bilinmektedir.
Bitlis Ahlat Selçuklu Mezarlığı	Neolitik çağ	Bitlis	Giriş ve açık gezi alanı	Seyyar hastaneler, Sıhhiye erleri, Canlandırma alanı.
Çanakkale Assos Örenyeri	İ. Ö. 7. yy	Çanakkale	Giriş, Sarıçılar, Athena Tapınağı, Batı Nekropolis, Batı Kapısı, Agora, Batı Kilisesi, Tiyatro	1. Dünya Savaşı ve Çanakkale Savaşı kronolojik bir kurgu.
Çanakkale 1915 Hilal-i Ahmer Hastanesi Canlandırma Alanı	Çanakkale savaşı dönemi sonrası	Çanakkale	Giriş, Hastane Binası (çayhane, ameliyathane, ambar, kayıt ve ilk müdahale çadırları, etüv makinası ve gölgelik) bulunur.	Çanakkale Savaşları'nın sonsuza kadar hatırlanması ve yeni yetişen nesillere Çanakkale ruhunu aktararak bu ruhun gelişmesine katkı sağlamak amacıyla projelendirilmiştir.
Çanakkale Anadolu Hamidiye Tabyası	1892	Çanakkale	Giriş, Minia Gelibolu, Uçak Maketleri, Bonetler, 1. Bonet, 2. Bonet, 3. Bonet, 4. Bonet, 5. Bonet, 6. Bonet, 7. Bonet, 8. Bonet, 9. Bonet, 10. Bonet	
Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi	2012	Çanakkale	Bahçe, Giriş, Sinevizyon,-1. Kat, -2. Kat, Bigalı Mehmet Çavuş Sergisi	
Çanakkale Kilitbahir Kale Müzesi	1464-65	Çanakkale	Giriş, Sarı Kule, Geç Dönem Avlusu, İç Kale, Avlu Girişi, 1. Avlu, 3. Avlu, İç Kule, 2. Avlu, Piri Reis, Zemin Kat, 1. Kat: Savunma, 2. Kat: Yeme-İçme Geleneği, 3. Kat: Ticaret, 4. Kat: İbadet, 5. Kat: Arkeolojik Malzemeler	Osmanlı kale hayatının sergilendiği bir müzedir. Piri Reis'in meşhur dünya haritası.

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

Çanakkale Mehmetçik Feneri	1856	Çanakkale	Giriş, Dalış İskelesi, Avlu, Keşif Dalışları, Gelibolu Tarihi Sualtı Parkı, HMS Majestik Batığı, Çanakkale Batıkları	Fener ve gardiyan binası ulusal miras olarak Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğüne koruma altındadır.
Çanakkale Troya Müzesi	2003	Çanakkale	Bahçe, Giriş, Zemin Troas Kentleri, 1. Kat Troya'nın Katmanları, 2. Kat Antik Dünya, 3. Kat Troya Kazı Tarihi, Teras	Troas Bölgesi Arkeolojisi, Troya'nın Tunç Çağı, İlyada Destanı ve Troya Savaşı, Antik Dönemde Troas ve İlion, Doğu Roma ve Osmanlı Dönemi, Arkeoloji Tarihiçesi, Troya'nın izleri yer almaktadır. Kalkolitik çağ ile başlayan kronolojik eserler sergisi, Eski Tunç çağı, Hitit mimarisi, Frig dönemi, Hellenistik, Galat, Roma, Bizans ve İslami dönem eserlerinin yanı sıra Çorum'a özgü gelenekler (bakırcılık vb.) çağdaş müzecilik anlayışıyla sergilenmektedir.
Çorum Müzesi	1968	Çorum	Bahçe, Etnografya Salonu, Arkeoloji Teşhir Salonu 1. Kat, Arkeoloji Teşhir Salonu 2. Kat, Arkeoloji Teşhir Salonu 3. Kat, Arkeoloji Teşhir Salonu 4. Kat	Hitit başkenti Hattuşa kazılarında ortaya çıkarılan eserler sergilenirken Eski Tunç çağı, Asur Ticaret Kolonileri çağı eserleri, Frig, Galat, Roma, Bizans dönemi eserleri yer almaktadır.
Çorum Boğazköy Müzesi	1966	Çorum	Bahçe, Teşhir Salonu 1, Teşhir Salonu 2, 1. Kat	Hititlere dair eserler yer almaktadır.
Çorum Boğazköy Hattuşa Örenyeri	Hattuşa M. Ö. 1700 yıllarına dayanır.	Çorum	Giriş, Tapınak, Aslanlı Kapı, Yer Kapı, Kral Kapı, Büyük Kale, Büyük Kaya	Termal su, sağlık, tedavi, şifalı sular ve Hıristiyanlık açısından kutsal mekân olmakla beraber Amazonlar Kraliçesi Hiera'nın adını almıştır. Bizans döneminde önemli bir dinsel merkezdir.
Denizli Hierapolis Örenyeri	Roma Dönemi	Denizli	Giriş, Kuzey Nekropolis, Hamam, Frontinus Kapısı, Frontinus Caddesi, Antik Havuz, Travertenler, Güney Roma Kapısı, Gymnasium, St. Philippus Kilisesi, Tiyatro, Apollon Tapınağı	"Lykos'un kıyısındaki Laodikeia"
Denizli Laodikeia Örenyeri	2 bin yıl önce (Bergama krallığı)	Denizli	Giriş, Suriye Caddesi ve Doğu Bizans Kapısı, Tapınak, Merkezi Propylon, Kuzey Kutsal Agora, Laodikeia Kilisesi, Tiyatro	Neolitik dönem yerleşim yeri, kalın taş duvarlı büyük yapılar, mezarlık görevi görmüştür.
Diyarbakır Gre Filla Örenyeri	M.Ö. 7. bin	Diyarbakır	Giriş, 15 Numaralı Yapı, 8 Numaralı Yapı, 7 Numaralı Yapı, Batı Konut Alanı, Güney Konut Alanı	Türkiye'den ve dünyadan modern ve çağdaş sanat eserlerinin sergilendiği bir buluşma noktası olarak görülmektedir.
Eskişehir Odunpazarı Modern Müze	7 Eylül 2019	Eskişehir	Giriş, 1. Kat, 2. Kat, 3. Kat	

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

Efes Müzesi	1964	İzmir	Giriş, Çeşme Buluntuları, Yamaç Evler Buluntuları, Kybele Kültü, Artemis Tapınağı Buluntuları, Efes Artemisi, İmparator Kültü, Sikkeler, Çağlar Boyu Efes, Avlu Taş Eserleri	Miken, Arkaik, Klasik, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı
Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi	9 Eylül 2011	Gaziantep	Bahçe, Müze Girişi, Çocuk Sanat Atölyesi, Ana Bina Kısım 1, Ana Bina Kısım 2, Ana Bina Kısım 3, Ana Bina Üst Kısım 1, Çingene Kızı Mozaığı, Ana Bina Üst Kat Kısım 2, Yan Bina 1. Kat, Yan Bina Zemin Kat, Yan Bina 2. Kat	Dünyanın en büyük mozaik müzelerinden biri olmakla beraber Geç Antik Dönem kiliseleri ile Erken Süryani ve Hıristiyan ikonografisi, Çingene Kızı Mozaığı (Maenad), Okeanos ve Tethys Mozaığı, Akrotos ve Euphrosine Mozaığı, Akhilleus Mozaığı, Europhe'nin Kaçırılışı Mozaığı gibi eserler ile öne çıkmaktadır.
Gaziantep Arkeoloji Müzesi	1944/69	Gaziantep	Giriş, Doğa Tarihi, Prehistorya, Gaziantep Bölgesi Kazıları, Geç Hitit Dönemi, Karkamış Antik Kenti, Anadolu Uygarlıkları, Mühürler, Dülük Antik Kenti ve Taş Eserler, Demir Çağı, Pers Dönemi, Kommagene Krallığı, Sinevizyon, Takılar, Klasik Dönem, Heykel ve Mezar Stelleri, Roma Dönemi, Zeugma Antik Kenti, Roma Mezar Odası, Zeugma Mühür ve Sikkeleri, Doğu Roma Dönemi, İslami Dönem, Çıkış	Alt Paleolitik Dönem'den Cumhuriyet Dönemine kadar eserler sergilenmektedir.
Gökyay Vakfı Satraç Müzesi	1975	Ankara	Müze Girişi, Kırmızı Salon, Beyaz Salon, Satraç Sergi Salonu	Guinness Rekorlar Kitabına girmiş; Türkiye'deki tescilli, ilk ve tek satraç koleksiyonuna sahip müze olarak bilinmektedir. Prehistorik, Paleolitik Kültür (Üçağızlı Mağarası Canlandırması), Amuk Kültürü (Amik Ovası Höyük Eserleri), Helenistik Dönem (Antakya'nın Kuruluşu), Roma Dönemi (Mozaikler), Nekropol Kültürü (Lahitler), Bizans Dönemi (Mozaikler), Hatay Orta Çağ Dönemi ve Dinler, Hatay Arkeolojisi.
Hatay Arkeoloji Müzesi	1932/39 yılı kazı çalışmaları başlamış, müze 2011/14 yılında açılmıştır.	Hatay	Giriş, Mağara, Amuk, Selevkoslar, Mitoloji, Tykhe, Seramik Eserler, Roma 1, Cam Eserler, Roma 2, Maden Eserler, Krallar, Daphne Evleri, Lahitler, Antakya Lahdi, Mozaik Yolu, Martyrion, Erzin, Orta çağ, Hazine, İslami Dönem	Kripto sistemle korunan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hazine kasa dairesidir.
Hazine Müzesi	1926	Ankara	Geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemine ait iktisadi belgelerin yanı sıra diğer ülkelerden gelen banknotlar sergi salonları.	

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

İstanbul Arkeoloji Müzesi	1869	İstanbul	Giriş, Eski Şark Eserleri Müzesi, Arkeoloji Müzesi, İslamiyet Öncesi Arabistan Eserleri, Mısır Eserleri, Mezopotamya Eserleri, Anadolu Eserleri, Çinili Köşk Müzesi, Anadolu Selçuklu Dönemi, İznik Eserleri, Osmanlı Dönemi 1, Çanakkale Eserleri, Selsebilli Oda, Osmanlı Dönemi 2, Kütahya Eserleri, Heykeltraşlık, Sidon Kral Nekropolü, Mezar Kültü, Sidamara Tipi Lahitler, Anadolu'da Antik Çağ Mimarlığı	İlk müzecilik çalışmalarına örnektir. Nemrut Dağı, Myrina, Kyme ve Ailoia Nekropollerini ile Lagina Hekate Tapınağı'nda yapılan kazılar sonucu elde edilen çok sayıda eser yer almaktadır.
İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi	16. yy 2012	İstanbul	Giriş, Rakka ve Samarra, Dört Halife ve Emeviler Dönemi, Abbasiler Dönemi, Şam Evrakları, Artuklu Dönemi, Eyyübiler Dönemi, Büyük Selçuklular Dönemi, Memlük Dönemi, İlhanlı Dönemi, Timurlu Dönemi, Safeviler Dönemi, Kaçar Dönemi, Kutsal Emanetler, Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi, Anadolu Selçukluları Dönemi, Osmanlı Dönemi, Etnografya Sergisi	Türk-İslam eserlerini topluca kapsayan ilk müze, İslam dünyasının nadir eserlerini barındırmakta, dünyanın en iyi halı koleksiyonlarından birine sahip olmasıyla tanınmaktadır.
İstanbul Havalimanı Müzesi	2020	İstanbul	Giriş, Salon 1, Salon 2, Salon 3, Salon 4, Salon 5, Salon 6, Salon 7, Müze Mağazası, Dilek Salonu	Hitit, Urartu, Frig, Lidya, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemleri yer almaktadır.
İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi	2008	İstanbul	Giriş, Sinevizyon, Astronomi-1, Astronomi-2, Astronomi-3, Saat & Denizcilik Teknolojisi, Savaş Teknolojisi, Tıp, Madencilik, Fizik, Matematik & Geometri, Mimari & Şehircilik, Kimya & Optik, Coğrafya	Müze, üç bin 500 metrekaarelik sergi alanı ve toplam 585 alet, cihaz kopyaları, maket ve model koleksiyonuyla alanında Türkiye'de ilk ve Frankfurt'tan sonra dünyada da ikinci örnek olmasıyla ön plana çıkmaktadır.
İzmir Atatürk Müzesi	1875-1880	İzmir	Giriş, Toplantı Salonu, Atatürk Salonu, Kütüphane, Sergi Salonu, Banyo, Yatak Odası, Çalışma Odası, Berber Odası, Misafir Odası, Yaver Odası, Yemek Salonu, İzmir İktisat Kongresi Salonu, İzmir Salonu	Osmanlı ve Levanten mimarisi karışımından oluşan Neoklasik tarzda bir yapıdır. Ayrıca Atatürk'ün kullandığı eşyalar yer almaktadır.
İzmir Efes Örenyeri	Antik dönem, yaklaşık 9000 yıl	İzmir	Giriş, Devlet Agorası, Hadrianus Tapınağı, Büyük Tiyatro, Yamaç Evler, Celsus Kütüphanesi, Tetragnos Agora, Liman Caddesi, Meryem Kilisesi	Helenistik, Roma, Doğu Roma, Beylikler ve Osmanlı dönemleri, liman kenti, kültürel ve ticari merkezdir.
Konya Boncuklu Höyük	10 bin yıl	Konya	Giriş, Boncuklu Höyük, Ziyaretçi Merkezi, Deneysel Kerpiç Evler	Koyunun evcilleştirildiğine dair izlenimler, buğday, bezelye ve mercimek gibi tahılların 10 bin yıl önce kullanıldığı, Çatalhöyük'ün atası olarak anılan yerleşim yeri olarak bilinmektedir.

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

Konya Çatalhöyük Örenyeri	1958 yılında keşfedilmiş, 1961-1963-1965 yıllarında kazılar yapılmıştır.	Konya	Giriş, Model Evler, Kuzey Korugan, Güney Korugan, Ziyaretçi Merkezi	İlk yerleşme, ilk ev mimarisi ve ilk kutsal yapılarıdır.
Malatya Aslantepeler Örenyeri	M. Ö. 5 bin – M. S. 11 yy	Malatya	Giriş, Aslan Kapısı, Eski Tunç Ev, Alan Giriş, Saray Giriş, Kral Mezarı	Türkiye’deki en büyük höyüklerden ve tarihin ilk ticari faaliyetlerinin tespit edildiği yer olarak bilinmektedir.
Mersin Müzesi	1978	Mersin	Giriş, Çocuk Oyun Alanı, Kronoloji Koridoru, Kronolojik Salon, Müze Kazıları, Defin Gelenekleri, İslami Dönem/Etnografya, Antik Kentler, Yumuktepe, Soli, Elaiussa Sabeste	İlk çağdan günümüze kadar olan süreç görseller ve tarihi, arkeolojik, etnografik eserlerin yanı sıra sikkeler bulunmaktadır.
Nevşehir Göreme Örenyeri	M.S. IV. yüzyıldan XIII. yüzyıl	Nevşehir	Giriş, Aziz Basil Şapeli, Elmalı Kilise, Aziz Barbara Şapeli, Yılanlı Kilise, Malta Haçlı Kilise, Karanlık Kilise, Çarıklı Kilise, Tokalı Kilise.	Kiliselerde Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde kullanılan geometrik süslemeler ortaya çıkarılan ilk boya katmanlarında görülebilirken, daha sonraki tarihlerde yapılan freskler İncil ve Hz. İsa’nın hayatından sahneler yer almaktadır.
Samsun Gazi Müzesi	1998	Samsun	Giriş, Büyük Salon, Zemin Koridor, Birinci Kat, Balmumu Heykelleri, Balkonlu Oda, Oturma Odası, Çalışma Odası, Yatak Odası, Banyo, Yorganlı Oda, Çantalı Oda, Ayakkabılı Oda, Merdivenler.	Mustafa Kemal Paşanın Samsun’a çıktığında bu otelde kaldığı bilinmektedir.
Şanlıurfa Göbeklitepe Örenyeri	12.000 bin yıllık	Şanlıurfa	Giriş, Sergileme Merkezi, Göbeklitepe, A Yapısı, C Yapısı, D Yapısı, B Yapısı, E Yapısı, F Yapısı	Dünyanın en eski değil, aynı zamanda en büyük tapınma merkezi olmakla beraber T biçimli sütunlar bulunmaktadır. Taş Tepeler, 11 bin yıllık (insan başı) heykel buluntusu, sırtında leopar taşıyan insan heykeli bulunmuştur.
Şanlıurfa Karahantepe	Neolitik dönem/1997 ve sonrası	Şanlıurfa	Giriş, AA Bölümü, AB Bölümü, AD Bölümü, AG Bölümü, AF Bölümü, AH Bölümü	Harran ve çevresinden eserler, dünyanın en eski tapınağı Göbeklitepe’ye ait eserleri bulundurma, Şanlıurfa ve çevresinden çıkan eserler yer almaktadır.
Şanlıurfa Müzesi	2015	Şanlıurfa	Bahçe, Giriş, Paleolitik Çağ, Neolitik Çağ, Kalkolitik Çağ, Tunç Çağı, Demir Çağı, Helenistik, Roma, Doğu Roma, İslami Dönem, Halepli Bahçe Mozaik Müzesi	

Tablo 1

Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Sanal Müzeler (Devamı)

Uşak Müzesi	1969	Uşak	Giriş, Küçük Eserler Salonu, Etnografya Salonu, Heykel Bölümü, Taş Eserler Bölümü, Asma Kat, Sikke Salonu, 2. Kat, Karun Hazinesi	Karun Hazinesi, Eski Tunç çağı, Hellenistik ve Roma çağı, Lidya eserleri sergilenmektedir.
Van Müzesi	1932	Van	Giriş, Geçmişten Günümüze Van, Paleolitik Neolitik Kalkolitik, Erken Tunç çağı, Hakkari Stelleri, Urartu Krallığı, Urartu Sarayları, Urartu Ekonomisi, Urartu'da Savaş, Urartu Dini, Urartu Stel ve Yazıtları, Geç Demir Çağı, Roma, Nasturi Ermeni Dönemi, Ortaçağ İslam Selçuklu çağı, Safevi Osmanlı İmparatorluğu, Van Kilimleri, Van El Sanatları, Sikkeler	Akkoyunlu ve Karakoyunlular Dönemi, Selçuklular, Prehistorik Dönemden Urartu Dönemi sonuna kadar olan eserler, şehit edilen Türklere ait iskeletler ile Zeve Köyünde gerçekleştirilen ve yaklaşık 2500 Türk'ün şehit edildiği Zeve Katliamı ile ilgili buluntular sergilenmektedir.

Yukarıdaki tabloda Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı sanal müzeler çeşitli açılardan ele alınmış olup araştırma soruları kapsamında birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Öncelikle il bazında bakılan sanal müzeler içinde en fazla müzeyi barındıran il Ankara olmuş toplamda 8 adet sanal müze tespit edilmiştir. Bunda şüphesiz “Milli Mücadele” başlığı altında müzelerin yoğunlukta olduğu düşünülmektedir. Daha sonra 7 adet ile Çanakkale ili gelmektedir. İstanbul ili 4 adet müze ile öne çıkarken, Arkeoloji ve İslam eserleri müzelerinin etkili olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Troya ve Çanakkale Savaşına yönelik içerikler nedeniyle bu müzelerin sayısı fazladır. Daha sonra İzmir, Şanlıurfa ve Çorum gelmektedir. Her 3 ilin de sanal müze sayısı 3 olmakla beraber Efes, Göbeklitepe ve Hitit-Hattuşa gezi bölgelerinden dolayı ön plana çıktıkları söylenebilir. Denizli, Konya ve Gaziantep illeri ise 2’şer adet müzeye ev sahipliği yapmakta yine Pamukkale ve Hierapolis, Çatalhöyük, Zeugma gibi müzelerin dikkat çektiği söylenebilir. Diğer illerde ise 1’er adet sanal müze olduğu tespit edilmiştir.

Müzelerin kuruluş tarihleri değişiklik göstermekle beraber Covid-19 pandemi döneminde hemen hemen hepsinin açıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra en erken tarihli açılan müzeler sırasıyla Polis müzesi 2021 yılında, İstanbul Havalimanı müzesi 2020 yılında, Şanlıurfa müzesi 2015 yılında, Çanakkale Destanı Tanıtım merkezi 2012 yılında, Gaziantep Zeugma müzesi 2011 yılında, İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji müzesi 2008 yılında, Çanakkale Troya müzesi 2003 yılında, Samsun Gazi müzesi 1998 yılında ve Bayburt Kenan Yavuz Etnografya müzesi 1996 yılında hizmete sunulmuştur. Ayrıca diğer müzelerin orijinal açılış tarihlerine net ulaşamamakla beraber ören yerlerinin kuruluş tarihleri eski devirlere kadar uzanmaktadır. Buna örnek olarak avcı-toplayıcı toplulukların var olduğu dönemler, Neolitik dönem, Hıristiyanlık, Osmanlı dönemi gibi tarihi devirlere uzanmaktadır.

Sanal müzelerin toplamda 3 tema altında toplandığı anlaşılmış bunlar genel kronolojik sıra ile medeniyetler/tarihi devirler sergisi, Türkiye tarihi ve Milli Mücadele sergisi, Özel konular ve Bölgesel sergiler olarak ele alınmıştır.

Tablo 2

Temalara Göre Sanal Müzeler

Özel ve Bölgesel Konulu Müzeler	Kronolojik Sırayla Tarihi Müzeler	Milli Mücadele ve Türkiye Tarihi Konulu Müzeler
Adıyaman Nemrut Örenyeri	Adana Arkeoloji Müzesi	Ankara Cumhuriyet Müzesi
Aksaray Ihlara Vadisi Örenyeri	Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	Ankara Cumhurbaşkanlığı Milli Mücadele Sergisi
Ankara Polis Müzesi	Çorum Boğazköy Hattuşa Örenyeri	Ankara Büyük Millet Meclisi Binası
Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi	Denizli Hierapolis Örenyeri	Ankara Etnografya Müzesi
Antalya Müzesi	Denizli Laodikeia Örenyeri	Ankara Kurtuluş Savaşı Müzesi
Bayburt Kenan Yavuz Etnografya Müzesi	Diyarbakır Gre Filla Örenyeri	Çanakkale 1915 Hilal-i Ahmer Hastanesi
Bitlis Ahlat Selçuklu Mezarlığı	İstanbul Arkeoloji Müzesi	Çanakkale Anadolu Hamidiye Tabyası Çanakkale Savaşları
Çanakkale Assos Örenyeri	İstanbul Havalimanı Müzesi	Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi
Çanakkale Troya Müzesi	İzmir Efes Örenyeri	Çanakkale Kilitbahir Kale Müzesi
Çorum Müzesi	Efes Müzesi	Çanakkale Mehmetçik Feneri
Eskişehir Odunpazarı Modern Müze	Malatya Aslanteppe Örenyeri	
Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi	Mersin Müzesi	
Gaziantep Arkeoloji Müzesi	Şanlıurfa Müzesi	
Gökyay Vakfı Satranç Müzesi	Uşak Müzesi	
Hatay Arkeoloji Müzesi	Van Müzesi	
Hazine Müzesi		
İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi		
İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi		
İzmir Atatürk Müzesi		
Konya Boncuklu Höyük		
Konya Çatalhöyük Örenyeri		
Nevşehir Göreme Örenyeri		
Samsun Gazi Müzesi		
Şanlıurfa Göbeklitepe Örenyeri		
Şanlıurfa Karahantepe Örenyeri		

Yukarıdaki tabloda belirlenen 3 tema doğrultusunda tespit edilen sanal müzelere yer verilmiştir. Buna göre özel konulu ve bölgesel müzelerin yoğunlukta olduğu devamında tarihi devirlerin kronolojik olarak sergilendiği müzeler ve Türkiye tarihi konulu sergilerin olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı müzelerin kendilerini biricik kılan özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ankara Etnografya müzesi Türkiye’de müze binası olarak kurulan ilk müze; Ankara Kurtuluş Savaşı müzesi Milli mimarlık dönemi üslubunun Ankara’daki ilk örneği; Ankara Polis müzesi ilk kez Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde profesyonel olarak polis teşkilatı için kurulan ilk müze; Ankara üniversitesi oyuncak müzesi ilk oyuncak müze koleksiyonuna sahip müze; Bitlis Ahlat Selçuklu mezarlığı büyüklük bakımından en büyük tarihi alan; Çanakkale Assos Anadolu’da ilk ve tek arkaik çağ, Dor ve İon mimari tarza sahip yapı; Gökyay Vakfı Satranç müzesi ilk ve tek satranç müzesi; Hazine müzesi ilk hazine müzesi; İstanbul Türk İslam eserleri müzesi Türk İslam

eserlerini topluca kapsayan ilk müze; Çatalhöyük ilk ev mimarisine sahip tarihi alan; Aslantepe ilk ticari faaliyetlerin görüldüğü yer; Göbeklitepe ilk ibadet alanı olma özelliği ile ön plana çıkan tarihi alan olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizdeki müzelerden Avrupa'da ödül alanların olduğu anlaşılmaktadır.

Sanal müzelerin ziyaretçi sayılarına bakıldığında net bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak haber sitesi benzeri ikincil kaynaklardan (www.haberler.com; www.trthaber.com) güncel bilgilere sınırlı sayıda bilgiye ulaşılmıştır. Buna göre Güneydoğu Anadolu'nun en çok ziyaret edilen müzesi Göbeklitepe 3 milyon 488 bin 337 kez, Kurtuluş Savaşı müzesi 1 milyon 965 bin 251 kez, Efes 1 milyon 418 bin 132 kez, Troya 1 milyon 158 bin 501 kez, Anadolu Medeniyetleri müzesi 1 milyon 85 bin 521 kez ziyaret edilmiştir. Bu noktada Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy'un söylemine göre sanal müzeler toplamda 12 milyon ziyaretçi rakamına ulaşmıştır (NTV, 2022).

Bugün nesnelere önemini giderek yitirdiği bir dünyada tasarımın tanımı stabil değil değişkendir. Sergilerin içerik ve sunumlarındaki ilerlemeler ile koleksiyon uygulamasındaki eğilimler değişimi de beraberinde getirmektedir. Hatırlamak hayal ve algı üzerine inşa edilmektedir. Dolayısıyla bir mekan ne kadar iyi şekilde algılanır ve deneyimlenirse, bellekte o kadar iyi bir izlenim bırakmaktadır. Müzelerin hatırlanması ve ziyaretçiler tarafından çokça izlenmesi hedefleri bu noktada ön plana çıkmaktadır (Karaoğlu Can & Fitoz, 2021). Bu kapsamda sanal müzelerin tasarımı incelenmiş ve bu noktada aydınlatma, eserlerin ilgili bölümde sergilenmesi, çekim netliği benzeri açılardan ele alınmıştır. Bu kapsamda Adana müzesi üst tavan karanlık görünmesine karşın özellikle sikkeler ve kazı salonu dikkat çekerken, aydınlatma açısından yeterli ve ufak pencerelerle desteklendiği görülmektedir. Lahitler salonundaki büyük pencere önündeki ışığın fazla olduğu düşünülmekte ve her bir eserin ilgili bölümde sergilendiği anlaşılmaktadır. Adıyaman müzesi açık alanda aydınlatma sorunu görünmemekte, eserlerin çevrelendiği ancak yetersiz olduğu düşünülmektedir. Özellikle açık alanda yer alması eserler için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Nevşehir İhlara Vadisi'nde ise yanında akarsu olan bir patika yoldan geçilmesi sonrasında kilise içlerinin ziyaret edilmesi doğa ve sanat anlayışını bir araya getirmektedir. Ayrıca kilise içlerinin aydınlatmasının iyi olduğu ancak duvar resimlerinin hasar gördüğü açıkça izlenebilmektedir. Özellikle Sümbüllü ve Kırkdamaltı kiliseleri için biraz daha karanlık olduğu söylenebilir.

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi girişte bahçe gezisi sonrası her bir dönem salonu ayrı şekilde konumlanmış fakat kronolojinin verildiği bölümde yazılı tabloların net okunmadığı veya özellikle Frig bölümünde uzak çekim yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak alt katta karışık bir dizayn hâkim olmakla beraber ufak eserler bir arada verilmiş ve net bilgiye ulaşılamamaktadır. Özellikle klasik eserler bölümünde bu anlayışın hâkim olduğundan söz edilebilir. Ankara Cumhuriyet Müzesinde girişteki gezi sonrası sanal müze çekimi için aydınlatma yeterli olmakla beraber birinci katta sergi odaları içine çok girilemediği ve kapı önünden izlenebildiği görülmektedir. Ancak bunu dikkate alan müze ekibi her bir sergi odasının içine ayrıca çekmiş ve ziyaretçilerin hizmetine sunmuştur. Müzede büyük pencere kenarındaki ışıklar oldukça dikkat çekmekte (örneğin Sefir locaları salonu), ufak sergi odalarında ise aydınlatma tavandan tek bir avize sayesinde sağlanmış (örneğin Meclis başkanlığı odası) ve ışıklandırma yeterli görülmektedir. Ankara Etnografya müzesinde giriş gezisi devamında sanal müze çekimindeki aydınlatma yeterli olmakla beraber ufak eserlerin yer aldığı camekanlarda ışık sebebiyle net bilgi elde edilemediği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra küçük ve büyük boyutlu eserlerin aynı salonda sergilendiği, yazılı tabloların ise net okunmadığı anlaşılmaktadır.

Ankara Kurtuluş Savaşı Müzesinde girişteki gezi sonrası genel olarak sanal müze çekiminde mekan içi aydınlatmanın iyi olmadığı bu kapsamda camekan içindeki eserlere ait yazıların parlaklık nedeniyle net görülemediği (örneğin Riyaset divanı) anlaşılmaktadır. Korunaklı odalar içerden daha detaylı çekimlenmiş olsa da bazı sergi odaları halen kapı önünden izlenebilmektedir. Polis müzesinde

3D model gezisi sonrası her bir bölüm ayrı ayrı çekilmiş ve konulara göre çeşitli canlandırmalar yapılmıştır. Bu noktada polis müzesinin diğer müzelere göre farklılaştığı söylenebilir. Bunun yanı sıra genelden özele doğru polis teşkilatına dair bilgilere yer verilmiş ve her bir eserin ilgili bölümde sergilenmesinin yararlı olduğu anlaşılmaktadır. Buna örnek olarak minyatürler için ayrı bir salon oluşturulması söylenebilir. Helikopterin, polis köpekleri ve bilgilendirme gibi eserlerin açık alanda sergilenmesi ve pek çok detaya önem verildiği anlaşılmaktadır. Oyuncak müzesinde yine girişte 3D benzeri model ile gezinti sayesinde sanal müze hakkında genel bilgi elde edilmektedir. Müze içi aydınlatma yeterli olmakla beraber genel anlamda oyuncaklar birbiri içine geçmiş karışık bir görüntü sunmaktadır. Araç lastikleri ile raf oluşturularak eser sergilenmesi müzeye ayrı bir atmosfer katmış ve bahçe girişindeki gezintiye fazla yer verildiği anlaşılmaktadır. Antalya müzesinde ön bahçe ve müze girişi gezi devamında içerdeki aydınlatma yeterli görülmemekte, fakat tablolar üzerindeki yazıların net şekilde okunamadığını ifade etmek mümkündür. Bunun yanı sıra girişte heykellerin sergilenmesi yerine ayrı bir sergi salonuna alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bayburt Müzesinde ise girişteki gezinti sonrası ufak eserler ayrı salonda sergilenirken, bazı salonlar (örneğin su değirmeni) yalnızca camdan ışık almakta ve karanlık bir izlenim oluşturmaktadır. Ancak sergi odasının küçük olması ve eserlerin seçilebilmesi sebebiyle bu ışık yeterli görülmektedir. Korunaklı sergi odaları ve eserler yakından çekilmiş, her bir salon ayrı bir temayı içerdiği için eserler ilgili bölümde sergilenmektedir. Buna ek olarak ziyaretçiler için tabelalar aracılığıyla ayrıntılı bilgilere (örneğin seyir terası) yer verildiği anlaşılmaktadır.

Bitlis Müzesinde açık alanda yer alan mezarlık yapısının ışıklandırma sorunu görülmemekte, sütun üzerindeki işlemler seçilmekte, fakat uzak çekim sebebiyle bilgilendirmeye dair yazılar net bir şekilde okunamamaktadır. Çanakkale Assos sanal müzesinde ise girişteki gezinti sonrası her bir bölüm ayrı ayrı çekilmiş olmakla beraber tiyatro binası ve deniz manzarasının birlikte çekimlenmesi hem doğal güzeleğe hem de antik kente vurgu yapması açısından önem arz etmektedir. Hilal-i Ahmer müzesinde girişte etraf gezisi sonrası müze içinde hastane binasına dair canlandırma yer almakta, ancak tüm detayların bir arada verilmesi karmaşık bir görüntü ortaya çıkarmaktadır. Çanakkale Anadolu Hamidiye müzesinde bonetler içindeki bilgilendirme yazılarının belirgin olmadığı, resimlere dair bilginin yer almadığı görülmektedir. Buna ek olarak bazı bonetlerin (örneğin 9. Bonet yapısı) içinin oldukça boş bırakıldığı anlaşılmaktadır. Çanakkale Destanı Tanıtım müzesinde ise sanal müze çekimindeki aydınlatma sebebiyle camcan içindeki eserlere dair yazıların belirgin olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra büyük ve küçük eserlerin aynı yerde sergilenmesinin yararlı olmadığı ifade edilebilir. Kilitbahir müzesinde avlu ve iç kale benzeri gezide doğal güzeleğe de vurgu yapılmış, bazı sergi odalarının içinin yeterince aydınlatılmadığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple çekim esnasında bulanık bir görüntü kalitesi ortaya çıkmaktadır. Çanakkale Troya müzesinde lahit başlıklarına ait yazıların belirgin olmadığı, aydınlatmanın yeterli olduğu ve uzak çekim yapıldığı söylenebilir. Bunun yanı sıra büyük ve küçük boyutlu eserlerin aynı salon içinde sergilendiğini söylemek mümkündür.

Çorum Müzesinde özellikle camcan içi eserlerde aydınlatma iyi olmasına karşın açıklayıcı bilgiler net bir şekilde okunamamaktadır. Çorum Boğazköy müzesinde ise aydınlatma yeterli, Çorum Hattuşa Örenyerine ait sanal müzede yer kapı/tünel benzeri yapıdan geçiş gerçek bir izlenim yaratmaktadır. Bunun yanı sıra yine açıklayıcı bilgilerin tam olarak okunamadığı anlaşılmaktadır. Denizli Hierapolis Örenyerinde açık alan gezisi sonrasında oldukça uzaktan çekim yapılması nedeniyle tabelaların tam olarak seçilemediği anlaşılmaktadır. Laodikeia Örenyerinde ise antik kente dair sanal müzede aydınlatma ve bu kapsamda yönlendirme işaretlerinin net olduğu görülmektedir. Diyarbakır Gre Filla müzesinde çekimin nispeten daha bulanık bir görüntü oluşturduğu ancak sonrasında netleştiği, Eskişehir Odunpazarı müzesinde eserlere ait bilgilerin ve aydınlatmanın yeterli olduğundan bahsedilebilir. Efes müzesinde her bir eser ilgili bölümde sergilenirken aydınlatmanın yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıca Ana tanrıçaya ait bilgilendirme yazısının net çekilemediği ve

sikkelere dair açıklayıcı ifadelerin tam anlamıyla okunamadığı anlaşılmaktadır. Gaziantep Zeugma sanal müzesinde girişte bulanık bir çekim hâkim olurken yazıların net görüntülenemediği ve özellikle mozaiklerin ışık nedeniyle seçilemediği görülmüştür. Arkeoloji müzesinde ise camekandaki eserlere ait açıklayıcı ifadeler net değil, genel anlamda aydınlatmanın iyi olduğundan söz edilebilir. Ayrıca kronolojik haritanın oldukça uzaktan çekimlendiği ve bu dolayısıyla net olmadığından bahsedilebilir.

Gökyay Vakfı Satranç sanal müzesinde girişte bir bölümün tavanının şemsiyeler ile kapatılması müze içini renklendirmek açısından farklı bir atmosfer yaratmış olup genel anlamda aydınlatmanın iyi olduğu ve eserlerin net biçimde görülebildiği söylenebilir. Hatay Arkeoloji Müzesinde yazılar tam anlamıyla okunamamakta ve camekan içindeki eserlerin bulanık bir görüntüye hâkim olduğu ifade edilebilir. Ayrıca eserlerin ilgili bölümde yer aldığı anlaşılmaktadır. İstanbul arkeoloji müzesinde bahçe ve girişteki gezinti sonrası dönemlere göre eserler sergilenmekte aydınlatmanın yeterli olduğu görülmekte ve camekan içindeki eserlerin ayrı bir çekimle ziyaretçilerin gezintisine sunulması oldukça faydalıdır. İstanbul Türk İslam eserleri müzesinde çekim sebebiyle bulanık bir görüntü oluşmakta camekan içindeki eserler ilgili bölümde yer alırken yazıların net olmadığı dikkat çekmektedir. İstanbul havalimanı müzesinde bazı heykel başlarının ışık sebebiyle tam olarak görüntülenemediği ve yazıların net olmadığı fark edilmektedir. Ayrıca küçük boyutlu tablolar için ayrı bir sergi salonunun oluşturulduğu görülmektedir. İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji müzesinde girişteki gezi sonrası camekan içindeki eserler aydınlatmadan dolayı net biçimde seçilememekte ve yazıların tam okunamadığı anlaşılmaktadır. Eserlerin her biri ilgili bölümde sergilenmektedir. İzmir Atatürk müzesi sergisinde yoğun ışık kullanımı nedeniyle eserler tam olarak izlenememekte ve bulanık bir görüntü hâkim olmaktadır.

Efes Müzesinde ise yamaç evler normalde ücretli olmasına karşın sanal müzede burada gezme imkânı tanınması açısından oldukça faydalı olmakla beraber bilgilendirme amaçlı tabelaların net olmadığı anlaşılmaktadır. Buna karşın Meryem kilisesi, Latrinalar, Domitianus tapınağı, hastane binası gibi yapıların tam olarak görüntülenmediği tespit edilmiştir. Boncuklu Höyük sanal müzesinde çekimin net olduğu ve aydınlatmanın yeterli olduğu, Çatalhöyük'te ise modelde ev içi görüntülenme ve duvar resimleri tam olarak izlenebilmektedir. Ayrıca ziyaretçi merkezinin de çekimlenmesi ziyaretçiler açısından yararlı olmaktadır. Malatya Aslantep'e de bilgilendirme yazılarının net biçimde okunduğu, Mersin müzesinde kronolojik sıraya göre salon sergi düzeninin hâkim olduğu ve Nevşehir Göreme sanal müzesinde ışıklandırmanın iyi olduğu, her bir kilise için detaylı çekimlenmesinin yanı sıra duvar resimlerindeki sahnelerin belirgin olduğu ancak bölgedeki tahribatin da görüntülediği anlaşılmaktadır. Samsun Gazi müzesinde küçük boyutlu tablolar ayrı salonda olduğu aydınlatmanın iyi yapıldığı fakat benzer şekilde yazıların net olmadığı görülmektedir. Göbeklitepe'de Örenyerine ait çekim detaylı biçimde ele alınmış ve aydınlatmanın yanı sıra bilgilendirmeye ilişkin yazıların belirgin olmadığı ifade edilebilir. Van ve Şanlıurfa sanal müzelerinde aydınlatma dolayısıyla yazıların net okunamadığı, Ankara Cumhurbaşkanlığı müzesinde aydınlatmanın iyi olması eserlerin belirgin biçimde görüntülenmesine imkân sunmaktadır. Uşak müzesinde ise girişteki gezi sonrası bulanık bir görüntü belirlemede devamında netleşmekte ve dönemlere göre eserler tek tek ayrılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Teknolojinin insan hayatına girmesiyle beraber bugün endüstri 4.0 olarak adlandırılan bir çağ yaşanmaktadır. Yaşanan değişikliklerden yalnızca insan yaşamı değil aynı zamanda pek çok sektörde etkilenmektedir. Bu kapsamda özellikle emek yoğun bir sektör olarak çokça adından söz ettiren turizm sektörü trendlere uyum sağlamak durumunda kalmaktadır. Bu noktada turistik hizmetler dahilinde hem seyahat acentaları, oteller, tur operatörleri, yiyecek içecek işletmeleri, ulaştırma hizmeti veren paydaşlar hem de rehberlik faaliyetlerinin zamanın ruhuna uyum sağladığı düşünülmektedir. Touch restoranlar (Hollander, 2019; Venmathi vd., 2017; Hazarhun, 2020), sanal

müzeler (Styliani vd., 2009; Meinecke vd., 2022; Klentien, 2022; Lee vd., 2022), audio guide hizmetleri (Liao vd., 2021), robot oteller (Wang vd., 2022; Orea-Giner vd., 2022) vb. hizmetler sayesinde turizm sektörünün teknolojik gelişmeleri hızla takip ettiğinden söz edilebilir. Sanal müzelerdeki koleksiyonlar dünya çapında ortak miras olarak görülmektedir. Ziyaretçilerin gezebileceği fiziksel mekâna sahip olan müzeler dijital platformlara dönüşmüştür. Buna karşın, sanal müze ve turların ivme kazanmasındaki en önemli unsur toplumların yaşamış olduğu salgın, kriz gibi olaylardır. Bu noktada özellikle covid-19 pandemi süreci sonrasında teknoloji kullanımının yaygınlaştığı yurtiçi ve yurtdışındaki müzelerin koleksiyonlarını ziyaretçilere açması beraberinde sanal müzecilik akımını yaygınlaştırmıştır. Ülkemizde pek çok müze ziyaretçileri için sanal müze hizmeti sunmuş, Kültür ve Turizm Bakanlığı ise bu gelişmelere aracılık etmiştir. İkincil kaynaklardan elde edilen verilere göre yaklaşık 12 milyon ziyaretçi sanal müzeleri ziyaret etmiş bunun yanı sıra hem 3D uygulama ile gezinme imkânı hem de antik kent sunumları yapılmıştır. Bu kapsamda belki günümüzde insanlar tarafından adı bile duyulmamış pek çok müze sanal ortama taşınmış ve sınırlar ortadan neredeyse tamamen kalkmıştır. Dijitalleşmenin turist rehberliği mesleğinde destekleyici faaliyet olarak yoğun bir şekilde kullanılması (audio-guide, video gösterimi, mikrofon, web siteleri, fotoğraf makinesi vb.) mesleğe katkı sağlarken (Kırıcı Tekeli & Tabak, 2021) rehberlik mesleğinin yerini alacağına dair tam tersi bir kanı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra müze ve ören yerlerinde sanal uygulamalardan yararlanılmasının faydalı olacağı ve iş yükünü azaltacağı belirtilmektedir (Özalkan vd., 2022). Turist rehberlerinin teknolojik gelişmeleri yakından takip ettiği ve özellikle tur esnasında kolaylık sağlayan mikrofonlu kulaklık, mobil uygulamalar ve sanal gerçeklik gibi dijital uygulamalardan yararlandıkları anlaşılmaktadır. Fakat elektronik sözlüklere ve bazı uygulamalara karşı olumsuz bir tavır sergilenmesinin yanı sıra ileride müzelerde robot rehberlerin artacağı ve uzun vadede işsizlik gibi birtakım problemlere yol açacağı anlaşılmaktadır (Düzgün, 2022). Dijitalleşme turist rehberliği mesleğine gelecekte birçok fırsat sunmaktadır. Bunlar arasında sanal turların çoğalacağı, rehberlerin bireysel tanıtım web sayfası açmasıyla dünyanın pek çok yerinden rehberlere ulaşmanın daha zahmetsiz olacağı, gelecekteki turist rehberlerinin daha donanımlı hale geleceği söylenebilir. Özellikle gençlerin rehberlere olan talebi gelecekte dijitalleşme etkisiyle azalsa bile (Kırıcı Tekeli & Tabak, 2021) mesleğin etkisini yitireceği düşünülmemektedir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle bu çalışmada müzelerde dijitalleşme başlığı altında sanal müzeler irdelenmiştir. Örnekleme Kültür ve Turizm Bakanlığı sayfasındaki bütün sanal müzeler dahil edilmiş ve tek tek her bir sanal müze çalışmanın araştırma soruları kapsamında ele alınmıştır. Sanal müzelerin irdelenmesi sürecinde birtakım bulgular elde edilmiştir. Çalışmada 3 ana tema çıkarılmış bunlar sanal müzelerin özel ve bölgesel konulara yönelik olması, genel dünya tarihi ve Türkiye tarihi konulu olduğu şeklinde özetlenebilir. Ayrıca bu temalar içerisinde çoğunlukla özel ve bölgesel konuların yer aldığı sanal müzelerin sayıca fazla olduğu devamında ise kronolojik düzende genel tarih ve Türkiye tarihini konu alan müzelerin ağırlıkta olduğu belirlenmiştir.

Sanal müzelerdeki ziyaretçi sayılarına bakıldığında yaklaşık 3 buçuk milyon ile en fazla Göbeklitepe'nin ilk sıralarda yer aldığı, devamında 2 buçuk milyon ile Kurtuluş Savaşı müzesinin bulunduğu bunun yanı sıra yaklaşık olarak 1 buçuk milyon ile Efes Müzesinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Troya müzesinin sanal ziyaretçi sayısının yaklaşık 1 milyon 158 bin olduğu, Anadolu Medeniyetleri Müzesinin 185 bin olduğu anlaşılmaktadır. Toplam sanal ziyaretçi sayısının 12 milyon civarında olduğu ifade edilebilir.

Sanal müzelerin çekimlerinde ortaya konulan tasarımların incelendiği bulgudan elde edilen sonuçlar arasında ise müzelerin çoğunlukla giriş bölümlerini çekime dahil ettiği ve bazılarının bahçe, teras gibi kısımları da eklediği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Assos Müzesi ve Göreme İhlara Vadisi gibi açık alandaki alanları çeken sanal müzelerin doğa içinde yürüyüş ve antik kent ile beraber deniz manzarasını da dahil ettiği bu kapsamda doğa ile bütünleşmiş bir sanat algısı yaratılmak istendiği söylenebilir. Ancak bununla yetinmeyip teknolojinin kullanımına daha fazla vurgu yapmak

isteyen bazı sanal müzeler (Polis Müzesi ve Oyuncak Müzesi vb.) ise girişten önce 3D model ile sanal müze içerisinde görecekları alanları ziyaretçilerinin hizmetine sunmaktadır. Bunun yanı sıra müze iç aydınlatmanın yeterli olduğu, fakat bazı müzelerde yoğun ışık kullanımının özellikle camekan içindeki eserlerin üzerine düşmesi nedeniyle parlaklığını artırarak esere dair bilgilerin okunmasını güçleştirdiği ve bazı müzelerde ise yalnızca sergi salonunun dış odasından çekim yapıldığı içeriğın dahil edilmediği anlaşılmıştır. İç dizaynda ise eserlerin ilgili bölümde yer aldığı ancak bazı müzelerde (örneğin Oyuncak müzesi) daha karışık bir sergi salonu algısı yaratıldığı, genellikle küçük ve büyük ebatlı eserlerin ayrı sergi salonlarında ziyaretçilere sunulduğu ifade edilebilir.

Sanal müzelerin kuruluş yılları incelendiğinde net bir tarih elde edilememiş ancak ikincil veri olan (www.kultur.gov.tr) adresi ve müzelerin ilgili sitelerinden güncel bilgilere ulaşılmıştır. Bu noktada Polis Müzesi 2021 yılında, İstanbul Havalimanı Müzesi 2020 yılında, Şanlıurfa Müzesi 2015 yılında, Çanakkale Destinasyonu Tanıtım merkezi 2012 yılında, Gaziantep Zeugma Müzesi 2011, İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Müzesi 2008 yılında, Çanakkale Troya 2003, Samsun Gazi Müzesi 1998 yılında, Bayburt Kenan Yavuz Etnografya Müzesi 1996 yılında açılmıştır.

Çalışmada müze sayısına bakıldığında illere göre ilk sırada 8 adet sanal müze ile Ankara'nın yer aldığı, daha sonra Çanakkale'nin 7 müzeye ev sahipliği yaptığı, İstanbul'un 4, İzmir, Şanlıurfa ve Çorum'un ise 3'er sanal müzeye sahip olduğu bunun yanı sıra Denizli, Konya, Gaziantep'in ise 2'şer müzeye ev sahipliği yaparken diğer illerin ise 1'er adet sanal müzesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kapsamında birtakım öneriler sunulmuştur. Bu öneriler şu şekildedir;

- Sanal müze hizmeti sunan kurumların çekim esnasında özellikle ışık ve eserlerin ilgili koleksiyonda sergilenmesine dikkat etmesi önerilmektedir.
- Bunun yanı sıra özellikle öğren yerlerinde bilgilendirme yazılarına daha çok önem verilmesi gerektiği, bu kapsamda sanal müzede ise bunların belirgin bir şekilde sunulması oldukça önemlidir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı sayfasında yer alan müzeler dışında kalan müzelerin de sanal platformlara taşınarak tek bir ana sayfa altında toplanması önerilmekte böylece ulaşmak daha kolay olacaktır.
- Bu çalışma literatürde sanal müzeleri inceleyen ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Bu kapsamda daha sonraki çalışmaların farklı müzeleri ele alması veya yurtdışındaki müzeler ile karşılaştırma yapması önerilmektedir. Böylece benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması sanal müzelerin uygulamada geliştirilmesine katkı sağlayabilir.
- Turist rehberlerinin zamana uyum sağlamaları ve teknolojiyi yakından izleyip turları esnasında bundan yararlanmaları gerekmektedir. Yalnızca bilgi odaklı olmayıp teknolojiyi de göz önünde bulundurarak zamanın ruhuna uyum sağlamaları doğru olacaktır.
- Turist rehberi kendi seslerinden bir audio-guide geliştirerek çeşitli dil seçeneği ile turistlerin hizmetine sunarak böylece rekabette bir adım öne geçebilirler.
- Turist rehberleri turlarda tablet, bilgisayar vb. teknolojik aletler aracılığıyla ilgili destinasyona ilişkin 3D video gösterimlerinden yararlanabilirler.
- Turist rehberleri yeni tur alternatiflerine yönelik çalışmış oldukları seyahat acentelerine birtakım önerilerde bulunabilirler.

Kaynakça

- Ahn, H. S. & Choi, J. Y. (2012). Can we teach what emotion a robot should express?. *IEEE/RSJ International Conference on Intelligent Robots and Systems Vilamoura*, 7-12 October, Algarve, Portugal, 1407-1412.
- Barlas Bozkuş, Ş. (2014). Kültür ve sanat iletişimi çerçevesinde Türkiye’de sanal müzelerin gelişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 329-344. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2408>.
- Baysal, İ., Çetinkaya, K. & Aydın, M. (2021). Müzeler, sergiler ve tarihi alanlarda dijitalleşme. *International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry*, 2(2), 271-280. doi: 10.46519/ij3dptdi.978607.
- Boboc, R. G., Horațiu, M. & Talabă, D. (2014). An educational humanoid laboratory tour guide robot. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 141, 424- 430.
- Bogicevic, V., Seo, S., Kandampully, J. A., Liu, S. Q. & Rudd, N. A. (2019). Virtual reality presence as a preamble of tourism experience: The role of mental imagery. *Tourism Management*, 74, 55-64.
- Bogicevic, V., Bujisic, M., Bilgihan, A., Yang, W. & Cobanoglu, C. (2017). The impact of traveler-focused airport technology on traveler satisfaction. *Technological Forecasting and Social Change*, 123, 351-361.
- Bruno, F., Bruno, S., De Sensi, G., Luchi, M. L., Mancuso, S. & Muzzupappa, M. (2010). From 3D reconstruction to virtual reality: A complete methodology for digital archaeological exhibition. *Journal of Cultural Heritage*, 11(1), 42-49.
- Çatlak, Ş., Tekdal, M. & Baz, F. Ç. (2015). Scratch yazılımı ile programlama öğretiminin durumu: bir doküman inceleme çalışması. *Journal of Instructional Technologies ve Teacher Education*, 4(3), 13-25.
- Çiçek, M. (2022). *Müze deneyiminde interaktif uygulamaların tekrar ziyaret etme niyeti üzerine etkisi: Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ve Göbeklitepe örneği*. (Tez No. 722447) [Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Díaz-Boladeras, M., Paillacho, D., Angulo, C., Torres, O., González-Diéguéz, J. & Albo-Canals, J. (2015). Evaluating group-robot interaction in crowded public spaces: A week-long exploratory study in the wild with a humanoid robot guiding visitors through a science museum. *International Journal of Humanoid Robotics*, 12(4), 1-25.
- Dorcic, J., Komsic, J. & Markovic, S. (2019). Mobile technologies and applications towards smart tourism-state of the art. *Tourism Review*, 74(1), 82-103.
- Düzgün, E. (2022). Turist rehberlerinin dijital turizmdeki gelişmelere bakışı. *Turizm Akademik Dergisi*, 9(1), 193-208.
- Ercan, F. (2020). Resort otel işletmeleri web sitelerinin dijital pazarlama performanslarının analizi: Alanya’daki beş yıldızlı otel işletmeleri üzerine bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1727-1745.

- Gövcü, M. (2020). Mobil turizm satın alma davranışında e-yaşam tarzının rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 951-960.
- Günçan, Ö. (2021). Dijital dönüşümün turist tipolojisine yansımaları: Sanal turist. *Social Science Development Journal*, 6(27), 368-383. <http://dx.doi.org/10.31567/ssd.480>.
- Güven, S. & Ersoy, U. (2016). *Çağdaş müzecilik*. Değerlendirmeler ve Politika Önerileri. Erasmus. Ankara Üniversitesi.
- Hazarhun, E. & Yılmaz, Ö. D. (2020). Restoranlarda dijital dönüşüm: Touch restoran örneği. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 4(3), 384-399.
- Hollander, D. (2019). *Touch points in the restaurant branch*. <https://www.semanticscholar.org/paper/Touch-points-in-the-restaurant-branch-Hollander/28ab385d47abcf341df7038872e9e5f02973d9a6> (Erişim Tarihi. 01.09.2022).
- Humagain, P. (2019). Contribution of e-marketing for the income generation in travel agencies of Nepal. *Journal of Business and Social Sciences Research*, 3(1), 33-46. doi:10.3126/jbssr.v3i1.24840.
- Kahraman, Z. (2021). Sanal müzecilikte yeni yaklaşımlar. *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 3(2), 145-160.
- Karadeniz, C. (2020). Müzede dijital teknolojilerin kullanımı ve salgın sürecinde dijital katılım. *İdil*, 70, 975-984. doi: 10.7816/idil-09-70-06.
- Karaoğlu Can, M. & Fitoz, İ. (2021). Müzecilik anlayışının gelişim sürecinde tasarım müzeleri ve mekansal kalite bağlamında örnek bir olay incelemesi. *Tasarım Kuram*, 17(33), 205-228. doi: 10.14744/tasarimkuram.2021.39358.
- Kayakıran, G. (2022). *Sanal müze ziyaretçilerinin memnuniyet düzeyi ve gerçek zamanlı müze ziyaretlerine etkisi*. (Tez No. 729433) [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Klentien, U. (2022). Development of virtual museum model for youth. *International Journal of Information and Education Technology*, 12(4), 313-317. doi: 10.18178/ijiet.2022.12.4.1620.
- Kırıcı Tekeli, E. & Tabak, G. (2021). Dijitalleşmenin profesyonel turist rehberliği mesleğine etkilerinin swot analizi ile değerlendirilmesi. *IV. Ulusal Turist Rehberliği Kongresi Bildiriler Kitabı* 4-5 Kasım, Mersin.
- Kim, M. J. & Hall, C. M. (2019). A hedonic motivation model in virtual reality tourism: Comparing visitors and non-visitors. *International Journal of Information Management*, 46, 236-249.
- Koc, E. (2020). *Cross-cultural aspects of tourism and hospitality: A services marketing and management perspective*. Routledge.
- Lale, A. & Tekke, A. (2022). Kültürel ve tarihi mirasa erişimin dijitalleştirilmesi. K. Akman., A. Tekke, İ. E. & Akpınar (Ed.). *Uluslararası Göbeklitepe'den Bugüne Türkiye'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu* içinde 4-5-6 Eylül, 2021, Samsun.

- Lai, I. K. (2015). Traveler acceptance of an app-based mobile tour guide. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 39(3), 401-432.
- Lee, H. K., Park, S. & Lee, Y. (2022). A proposal of virtual museum metaverse content for the MZ generation. *Digital Creativity*, 33(2), 79-95. <https://doi.org/10.1080/14626268.2022.2063903>.
- Liao, M. H. & Bartie, P. (2021). Translating heritage: A study of visitors' experiences mediated through multilingual audio guides in Edinburgh Castle. *Journal of Heritage Tourism*, 17(3), 283-295. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2021.1976786>.
- Loureiro, S. M. C., Guerreiro, J. & Ali, F. (2020). 20 years of research on virtual reality and augmented reality in tourism context: A text-mining approach. *Tourism Management*, 77, 1-21.
- Meinecke, C., Hall, C. & Janicke, S. (2022). Towards enhancing virtual museums by contextualizing art through interactive visualizations. *Journal on Computing and Cultural Heritage*, 3-27. <https://doi.org/10.1145/3527619>.
- Meydan Uygur, S., Sürücü, Ç. & Seren, Y. (2018). Yiyecek içecek işletmelerinin dijital pazarlama açısından incelenmesi: Ankara ili örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 157-176.
- Napolitano, R. K., Scherer, G. & Glisic, B. (2018). Virtual tours and informational modeling for conservation of cultural heritage sites. *Journal of Cultural Heritage*, 29, 123-129.
- Nazlı, M. (2020). The future of tourist guidance concerning the digital technology: A comparative study. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(1), 66-78. doi: 10.30625/ijctr.692463.
- Okumuş, M. (2021). Kültürel diplomasi bağlamında sanal müzeler. *Selçuk İletişim Dergisi*, 14(4), 1972-2002. doi: 10.18094/josc.933919.
- Orea-Giner, A., Fuentes-Moraleda, L., Villace-Molinero, T., Munoz-Mazon, A. & Colero-Sanz, J. (2022). Does the implementation of robots in hotels influence the overall tripadvisor rating? A text mining analysis from the industry 5.0 approach. *Tourism Management*, 93. doi: 10.1016/j.tourman.2022.104586.
- Ortaç, Ö. (2021). *Yeni medya teknolojilerinin müze farkındalığı üzerindeki etkisi: Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye'deki sanal müzeler.* (Tez No. 693770) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özalkan, S., Özkurt, D. Ş. & Yazıcı Ayyıldız, A. (2022). Turist rehberleri bakış açısıyla dijitalleşme ve robot rehberler. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(2), 1415-1435. doi:10.21325/jotags.2022.1050.
- Özdemir Akgül, S. (2022). Sanal seyahat deneyimi: Past view İspanya örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 9(1), 33-46. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6399116>.

- Pitana, I.G. & Sasti Pitanatri, P. D. (2017). Digital marketing in tourism: The more global, the more personal. *International Tourism Conference: Promoting Cultural and Heritage Tourism*, 1-3 September, Bali.
- Ström, R., Vendel, M. & Bredican, J. (2014). Mobile marketing: A literature review on its value for consumers and retailers. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 21(6), 1001-1012.
- Sürme, M. & Atılğan, E. (2020). Sanal müzede sanal tur yapan bireylerin memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1794-1805. doi: 10.26677/TR1010.2020.451.
- Styliani, S., Fotis, L., Kostas, K. & Petros, P. (2009). Virtual museums, a survey and some issues for consideration. *Journal of Cultural Heritage*, 10, 520-528. doi:10.1016/j.culher.2009.03.003.
- TURSAB. (2022). *Turizm sektörü ve dijitalleşme yol haritası. Seyahat Acentaları Dijital Dönüşüm Raporu*. EY Türkiye.
- Venmathi, V., Eswari, M., Jenita, R. J., Jayasri, S. & Kavitha, R. (2017). Touch screen based advanced menu display and ordering system for restaurants. *American-Eurasian Journal of Scientific Research*, 12(2), 65-68. doi: 10.5829/idosi.aejsr.2017.65.68.
- Wang, L. H., Ho, J. L., Yeh, S. S. & Huan, T. C. (2022). Is robot hotel a future trend? Exploring the incentives, barriers and customers' purchase intention for robot hotel stays. *Tourism Management Perspectives*, 43. doi: 10.1016/j.tmp.2022.100984.
- Wang, B. (2021). Digital design of smart museum based on artificial intelligence. *Wiley/Hindawi Mobile Information Systems*, 1-13. <https://doi.org/10.1155/2021/4894131>.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Genişletilmiş Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Zhao, J., Guo, L. & Li, Y. (2022). Application of digital twin combined with artificial intelligence and 5g technology in the art design of digital museums. *Wiley/Hindawi Wireless Communications and Mobile Computing*, 1-12. <https://doi.org/10.1155/2022/8214514>.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %40
- 2.yazar katkı oranı: %30
3. yazar katkı oranı: %30

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 29.10.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 12.12.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 25.12.2022

TURED
JOTOĞ

Turizm Rehberliği Lisans Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılıklarının Kariyer Beklentilerine Etkisi

The Effect of Intercultural Sensitivity of Tourism Guidance Undergraduate Students on Career Expectations

Prof. Dr. Elbeyi PELİT

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: elbeyipelit@aku.edu.tr

Doç. Dr. Özcan ZORLU

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: ozcanzorlu@aku.edu.tr

Öz

Amaç ve Önem: Bu araştırmanın amacı, turizm rehberliği lisans öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılıklarının kariyer beklentilerine etkisini incelemektir. Bilindiği üzere turizm olgusu çoğu durumda birbirine yabancı olan farklı kültürlerin aynı ortamda karşılaşmasıdır. Bu bağlamda turist rehberleri, misafir memnuniyeti ve başarı için kültürlerarası duyarlılığa sahip olmalıdır. Kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentisine etkisinin turist rehberliği özelinde incelendiği çalışmaya rastlanmaması ise bu araştırmayı sonuçları bağlamında önemli kılmaktadır. Nitekim kültürlerarası duyarlılığı olmayan turist rehberlerinin varlığı ziyaretçi memnuniyeti ve iş-kariyer uyumu bağlamında tercih edilmez. Dolayısıyla mevcut araştırma sonuçlarının ilgili alanyazına ve sektöre katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem: Bu araştırmada turist rehberliği lisans eğitimi alan 167 öğrenciye, 15 Mart-30 Nisan 2021 tarihleri arasında Google formlar aracılığı ile anket uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ölçekler için geçerlilik ve güvenilirlik testleri; tanımlayıcı analizlerde sıklık ve yüzde analizleri ile aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplamaları gerçekleştirilmiştir. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin ölçümü korelasyon analizi ile araştırma hipotezi ise regresyon analizi ile test edilmiştir.

Bulgular: Araştırmada temel olarak öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin kariyer beklentilerini etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca, kültürlerarası duyarlılık alt boyutlarından yalnızca etkileşimden zevk alma alt boyutunun kariyer beklentileri üzerinde değişim meydana getirdiği saptanmıştır.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Elde edilen bulgular, benzer değişkenleri konu edinen çok sınırlı sayıdaki araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Diğer yandan turist rehberliği öğrencileri bağlamında konuyu doğrudan ele alan araştırma olmaması, bu araştırmayı alanında öncü kılmakta ve gelecekteki araştırmalar için kaynak oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürlerarası iletişim, kültürlerarası duyarlılık, kariyer beklentileri, turizm rehberliği öğrencileri

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: This research aims to reveal the impact of tourist guidance on undergraduate students' intercultural sensitivities on their career expectations. As it is well-known, tourism is the encounter of different cultures, which are foreign to each other, in the same environment in most cases. Tourist guides should have intercultural sensitivity for guest satisfaction and success in this context. The fact that there is no study examining the effect of intercultural sensitivity on career expectancy in tourist guidance makes this research important in the context of its results. The presence of tourist guides without intercultural sensitivity is not preferred in terms of visitor satisfaction and work-career harmony. Therefore, the current research results are expected to contribute to the relevant literature and the sector.

Methodology: In this research, a questionnaire was applied to 167 tourism guidance students between 15 March and 30 April 2021 via Google forms. In the analysis; validity and reliability tests for scales; frequency and percentage analyses, and arithmetic mean and standard deviation calculations were performed in descriptive analyses. The relationship between the research variables was measured with correlation analysis, and the research hypothesis was tested with regression analysis.

Findings: In the research, it was determined that the intercultural sensitivity levels of the students affected their career expectations. In addition, it was determined that only the sub-dimension of enjoying interaction among the sub-dimensions of intercultural sensitivity caused a change in career expectations.

Originality/Value: The findings are in line with the results of a very limited number of studies on similar variables. On the other hand, the lack of research that directly addresses the subject in the context of tourist guidance students makes this research a pioneer in its field and constitutes a source for future research.

Keywords: Intercultural communication, intercultural sensitivity, career expectations, tourism guidance students

Paper Type: Research article

Giriş

Turizm hareketlerine katılan insanların farklı kültürleri deneyimlemesi, kültürel farklılıkları derin hissedebilmelerine sebep olmaktadır. Örneğin Japonya'ya seyahat eden Avrupalılar, kültürel yabancılaşma yaşayabilmektedirler. Bu tür kültürel farklılıkların bariz olarak gözlemlendiği durumlarda hem turistler hem de yerel halk ile çalışanlar farklı tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. Yabancı ve farklı olan kültürü kabullenme veya kendi kültürünü üstün görerek diğer kültürü yok sayma gibi durumları kapsayan bu tutum ve davranışlar önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu süreçte, insanların farklı kültürler ile kendi kültürü arasındaki farklılıklara anlayış ile yaklaşması, karşı kültürdeki insanlar ile empati kurması ve dünya görüşünü genişleterek farklı kültürleri benimsemesi, kültürlerarası duyarlılık olarak ifade edilmektedir. Kültürlerarası duyarlılık ise temel olarak etkin iletişim becerisi, farklılıkların kabulü ve empati yeteneğine bağlıdır. Kültürlerarası duyarlılık, turist memnuniyetinin artırılmasında ve yeniden ziyaret niyetinin oluşumunda hizmet kalitesi kadar önem taşımaktadır. Bu bağlamda turistlere hizmet sunan turizm görevlilerinin kültürlerarası duyarlılık düzeyinin yüksek olması gerekmektedir.

“Bir halkın toplu gelenekleri ve başarıları”, “belirli bir kolektif entelektüel gelişim biçimi” olarak (Etmyonline, 2022) ifade edilen kültür kavramı güncel Türkçe sözlükte “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Hammersly (2019) kültürü estetik birikim, gelişimsel birikim, anlam oluşturan bir olgu olarak ele almakta ve kültüre ait son saptamayı farklı yaşam biçimleri olarak kültür şeklinde değerlendirmektedir. Buna göre her biri iç tutarlılığa sahip farklı kültürler söz konusudur. Kültürler arasındaki bu farklılıklar ise her bir kültürün çevresindeki çeşitlilikten ya da özgün kimlikleri yansıtacak şekilde benzersiz olarak oluşmuş

olmasından kaynaklanmaktadır (Hammersley, 2019). Birey için kültür, bir balığın suyun içinden çıktığı anda suyun onun için taşıdığı önemi ve gerekliliğini kavraması gibidir. Toplum içinde insanlar, kültür ve onun bileşenleri ile yaşamlarına devam etmekte, onunla nefes almakta ve yaşamaktadır (Trompenaars & Hampden-Turner, 1998). Hughes & Kroehler (2010) ise kültür bileşenlerini normlar, değerler, sembol ve dil olarak nitelendirmektedir. Toplum içinde insanların algıladıkları ve/veya deneyimledikleri kültürel olgular kültür bileşenlerinin bir çıktısıdır. O toplumda yaşayan birey için doğal olan bu kültürel olgular farklı kültürlerden gelen insanlar açısından kültürel katmanlar şeklinde deneyimlenmektedir (Trompenaars & Hampden-Turner, 1998). Bununla birlikte kültür olgusu, insanların dünya görüşlerini şekillendirme ve yaşamlarını sürdürme bağlamında toplumlara göre farklılıklar göstermektedir (Bennett, 1986; Taylor, 2013). Bir kültür için uygun kabul edilen norm ve değerler bir başka kültür için uygun kabul edilmeyebilmektedir (Yürür vd., 2021). Kültürel farklılık olarak nitelendirilen bu durum insanların kültürlerarası iletişim sürecini doğrudan etkilemekte ve kültürlerarası duyarlılığın oluşumuna temel teşkil etmektedir. Kültürlerarası duyarlılık ise özellikle farklı kültürlerden insanlara hizmet sunanlar için kariyer tercihi, beklentisi ve başarısında önemli bir belirleyicidir.

Kariyer genel olarak bireyin yaşamdaki yolunu şekillendiren iş ve iş dışı deneyimlerdir. (Yarnall, 2008) Birey kariyer sürecinde, kariyer keşfi, kariyer hedeflerinin geliştirilmesi, kariyer stratejisinin uygulanması (Noe, 1996) ve geribildirim alma gibi aşamaları içeren kariyer yönetimini uygulayarak başarıya ulaşabilmektedir. Meslek olarak tanımlanan seçilmiş bir arayışı içeren kariyer, bireyin mesleki başarıya yönelik çalışma hayatı ile ilgili olup, planlı ve iyi yapılandırılmış ilerleme fikirlerinin benimsenmesi (Ramly vd., 2009) ve buna yönelik mesleki beklentiler ile şekillenmektedir. Kariyer beklentileri olarak da ifade edilen mesleki beklentiler en yalın tanımlama ile bireyin dile getirmekte olduğu kariyer ile ilgili seçimleri ve hedefleridir (Rojewski, 2005). İnsanlar kariyer beklentileri doğrultusunda meslek tercihi yaparken çok sayıda faktörden etkilenmektedir. Bu süreçte mesleğin içeriği ve icra edildiği ortam da kariyer tercihleri ve beklentileri üzerinde etki oluşturabilmektedir. Dolayısıyla turizm faaliyetinin içeriği ve rehberlik hizmetinin sunulduğu bağlam turist rehberi adayları için kariyer beklentilerinde öneme sahiptir.

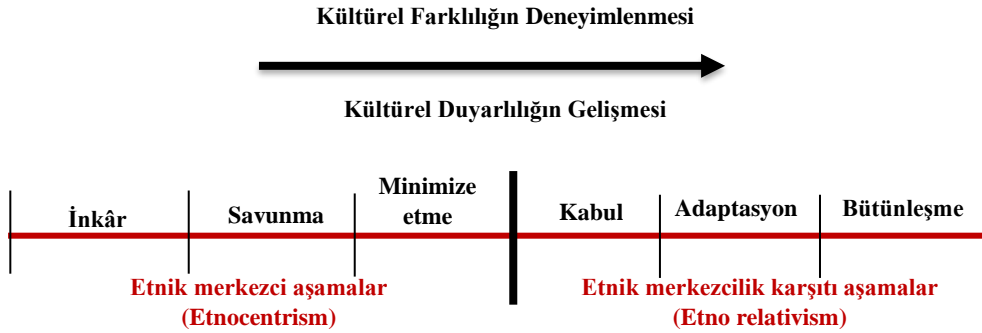
Turizm çalışanları arasında çoğu durumda turist ile ilk karşılaşan, tatil deneyimleri boyunca farklı noktalarda onlara ülkenin doğal, tarihi ve kültürel değerlerini aktaran, turistler ile oldukça fazla zaman geçiren turist rehberleri kültürel farklılıkları en fazla deneyimleyen turizm görevlilerindedir. Bu bağlamda rehberlik mesleğini bir kariyer olarak tercih edecek kişilerin mesleğin icrasına başlamadan önce kültürlerarası duyarlılıklarının gelişmiş olması beklenmektedir. Nitekim kariyerine rehberlik mesleğinde başlayacak öğrenciler için üniversite eğitimi kültürlerarası duyarlılığın gelişimi ve/veya ölçümü için son aşamadır. Ön lisans, lisans veya lisansüstü düzeyde alınan rehberlik eğitimleri süresince birey aynı zamanda kariyerini şekillendirmeye başlamaktadır. Dolayısıyla üniversite öğrencileri bir yandan kariyer planlarını ve bu kapsamda kariyer beklentilerini şekillendirirken bir yandan da bu süreçte farklı kültürlerle yönelik tutum ve davranışlarını değerlendirmelidir. Farklı kültürleri küçük gören, kültürel farklılıkları kabul etmeyen bir öğrencinin turist rehberliği mesleğinde başarılı olmasının beklenemeyeceği gibi bu öğrencilerin kariyer planlarını rehberlik mesleği üzerine kurması da beklenmemektedir. Buradan hareketle turist rehberliği özelinde kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentileri üzerinde etkiye sahip olacağı öngörülerek bu araştırma gerçekleştirilmiştir.

1. Kültürlerarası Duyarlılık ve Turist Rehberliği

Günlük yaşantımız üzerinde önemli etkileri olan kültür olgusu, bireyin dünya görüşünü şekillendirme ve yaşamlarını sürdürme bağlamında toplumlara göre farklılıklar göstermektedir (Bennett, 1986; Taylor, 2013). Bir kültür için uygun kabul edilen norm ve değerler bir başka kültür için uygun kabul edilmeyebilmektedir (Yürür vd., 2021). Kültürel farklılık olarak nitelendirilen bu durum insanların kültürlerarası iletişim sürecini de doğrudan etkilemektedir. İletişim sürecinin başarısı ise bu süreçte pragmatik etkinlik ve kültürlerarası duyarlılık doğrultusunda hareket edilmesine bağlıdır. Pragmatik etkinlik, bireyin beklentilerini açıkça göstermeden karşılıklı söylemlere mümkün olduğunca katılma isteği göstermesidir (Scollon & Scollon, 2000). Kültürlerarası iletişimin başarısında pragmatik etkinlik ile birlikte ele alınan kültürlerarası duyarlılık ise en yalın tanımlama ile kültürlerarası farklılıkların önemine ilişkin insanların sahip olduğu duyarlılık derecesidir (Bhawuk & Brislin, 1992). Chen (1997) kültürlerarası duyarlılığı bir bireyin, kültürlerarası iletişimde uygun ve etkili bir davranışı teşvik eden kültürel farklılıkları anlamaya ve takdir etmeye yönelik olumlu bir duygu geliştirme yeteneği olarak ifade etmektedir. Bir başka tanımda kavram, kültürlerarası iletişimin duygusal bir boyutu olarak değerlendirilmekte ve insanların kültürlerarası iletişim sürecinde davranış, algı veya duygular açısından nasıl farklılaştıklarını ayırt etmelerine yardımcı olan düşünce yapısı olarak açıklanmaktadır (Chen & Statosta, 2000). Dolayısıyla kültürlerarası duyarlılık ilgili kültürel farklılıkları ayırt etme ve deneyimleme yeteneğini ifade etmektedir. Kültürlerarası duyarlılık Bennett (1986) tarafından Kültürlerarası Duyarlılığın Gelişimsel Modeli- KDGM (The Developmental Model of Intercultural Sensitivity) ile sistematik hale getirilmiştir. Araştırmacı tarafından ileri sürülen model, bugün kültürlerarası duyarlılık ile ilgili çalışmaların tamamına yakınında temel dayanak unsuru olarak ele alınmaktadır.

Şekil 1

Kültürlerarası Duyarlılığın Gelişimsel Modeli

Kaynak: Bennett, 1986

Altı temel aşamadan oluşan KDGM, etnosentrik aşamadan, etnik merkeziliğin zıddını ifade eden etno-relatif aşamalara geçen bir değerlendirme süreci olup, bireyin kendi kültürünü gerçekliğin merkezi olarak deneyimlemekten, belirli bağlamla ilişkili olarak kültürleri deneyimlemeye geçişini göstermektedir. İlk aşamada kendi kültürünü tek gerçek olarak değerlendirerek diğer kültürleri yok sayan birey, son aşamada ise kültürlerarası iletişim deneyimini farklı kültürel bakış açılarını içerecek şekilde genişletmektedir (Tarchi vd., 2019). Diğer bir ifade ile birey süreç sonunda empati yeteneğini geliştirerek hem kültürlerarası farklılıklara uyum sağlayarak bundan zevk almakta hem de kendi kültürüne ait dünya görüşünü sürdürmektedir (Chen & Starosta, 2000). Bu bağlamda kültürlerarası

duyarlılık farklı kültürlerden gelen insanların iletişimde etkileşimi kolaylaştıran bir unsurdur (Sāvan & Pavāl, 2020).

Değişen ve küreselleşen dünyada kültürlerarası farklılıkların ve bu farklılıkları yönetmenin önem kazanması ile kültürlerarası duyarlılık olgusu üzerine daha fazla bilimsel araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Söz konusu araştırmalarda kültürlerarası duyarlılığın belirli yönlerini ele alan ölçekler geliştirilmiştir. Bunlar arasında; Shimp & Sharma (1987) tarafından geliştirilen Tüketici Etnosantrik Eğilimler Ölçeği (CETSCALE), Kelley & Meyers (1995)'in Kültürler Arası Uyum Envanteri (CCAI), Hammer vd., (2002)'in Kültürlerarası Gelişim Envanteri (IDI) gibi ölçekler ve/veya modeller bulunmaktadır (Anderson vd., 2006). Diğer yandan 2000'ler sonrasında gerçekleştirilen araştırmalarda Bennett (1986) tarafından ele alınan KDGM ölçeği ile Chen ve Starosta tarafından geliştirilen Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği'nin (KDÖ) daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bennett (1986) tarafından geliştirilen KDGM daha önce açıklandığı üzere temel olarak insanların kültürel farklılıklara karşı tutum ve davranışlarının süreç içerisinde değişimini ve etnik merkezci bir bakış açısından etnorelatif bir bakış açısına dönüşümü açıklamaktadır. Diğer yandan Chen & Starosta (2000) tarafından geliştirilen KDÖ son dönem gerçekleştirilen araştırmalarda (Fritz vd., 2001; Dong, vd., 2008; Penbek vd., 2009; Whang & Zhou, 2016; Sezer & Kahraman, 2016; Sarwari & Abdul Wahab, 2017; Arlı & Bakan, 2018; Çiloğlan & Bardakçı, 2019; Bakan & Yıldız, 2020; Sāvan & Pavāl; Alıcı, 2021; Yürür vd., 2021) en sık kullanılan ölçüm modeli olarak öne çıkmaktadır. Buna bağlı olarak kültürlerarası duyarlılığa ait boyutların incelenmesinde araştırmacıların geliştirdiği ölçekte yer alan boyutlar temel alınmaktadır. KDÖ ölçeğinde yer alan boyutlar kısa açıklamaları ise aşağıdaki şekildedir (Chen & Starosta, 2000):

- a) *Etkileşime katılım (Interaction engagement)*: İnsanların kültürlerarası iletişime katılıma dair duygularını açıklamaktadır. Örneğin bireyin etkileşim sürecinde karşı tarafa sık sık olumlu mesajlar vermesi, farklı kültürlerle karşı açık görüşlü olması, farklı kültürlerden insanlar hakkında bir karara varmadan kendisine zaman tanınması gibi hususlar bu boyut ile ilgilidir.
- b) *Kültürel farklılıklara saygı (Respect for cultural differences)*: İnsanların etkileşimde bulunduğu kişilerin görüşlerine ve kültürlerine ne kadar hoşgörü ile yaklaştığı ve/veya uyum sağladığını ifade etmektedir. Farklı kültürlerden insanların davranışlarına saygı gösterme veya onların fikirlerini kabul etme, onların dar görüşlü olduğunu düşünmeme gibi hususlar kültürel farklılıklara saygı ile ilişkili bazı hususlardır.
- c) *Etkileşimde güven (Interaction confidence)*: İnsanların kültürlerarası etkileşimin gerçekleştiği ortamlarda kendilerine ne kadar güvendiğini açıklamaktadır. Etkileşim sürecinde kendinden emin olma, ne söyleyeceğini her zaman bilme ve mümkün olduğunca sosyal olmaya gayret etme gibi özellikler etkileşimde güveni gösteren unsurlar arasındadır.
- d) *Etkileşimden zevk alma (Interaction enjoyment)*: İnsanların farklı kültürlerden kişiler ile iletişim sürecinde sergilediği olumlu veya olumsuz reaksiyonları ortaya koymaktadır. Örneğin etkileşim sürecinde kırılma olmama, kendisini faydalı hissetme ve kolay kolay üzülmemeye etkileşimden zevk alındığını gösteren unsurlar arasındadır.
- e) *Etkileşime özen gösterme (Interaction Attentiveness)*: Bireyin kültürlerarası iletişim sürecinde neler olduğunu anlama yönünde gösterdiği çabaları ifade etmektedir. Etkileşim kapsamında bireyin sürekli olarak gözlem yapması, karşı tarafın iletildiği mesajları anlamlandırmaya çalışması ve iletişim kapsamında karşı kültür hakkında mümkün olduğunca fazla bilgi edinmeye çalışması onun etkileşime özen gösterdiğini belirtmektedir.

Geniş kapsamlı ve çok boyutlu sosyo-kültürel etkileşimler meydana getirerek insanların farklı kültürlerle karşı hoşgörü düzeyini artıran turizm olgusu (Avcıkurt, 2017) kültürel sınırlar arasındaki hareketler ile turistlerin deneyimlerini genişletmekte ve onları diğer kültürel etkiler ve ürünler hakkında daha bilinçli hale getirmektedir (Horner & Swarbrooke, 2007). Turistik deneyimler ile şekillenen turizm olgusunda gerçekleştirilen seyahatlerin önemi sadece turist olmakla değil aynı zamanda gidilen yerlerdeki topluluklar ve onların kültürleri hakkında kapsamlı bilgi edinme ve öğrenme isteği ile anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda turizm olgusu içerisinde değerlendirilen turistlerin yerel toplumu anlama isteğinde olması ve sınırlı zamanda yerel toplumun ve kültürün içine girme çabası göstermesi beklenmektedir (Rızaoğlu, 2012). Kültürlerarası iletişimin temeli olan bu olgu turistler tarafından yabancı bir kültürden ev sahipleri ile karşılaştıklarında deneyimlenirken, aynı olgu ev sahipleri tarafından yabancı bir kültürden turistlerle karşılaştıklarında deneyimlenmektedir. Diğer yandan kültürlerarası iletişim sürecinde çoğu durumda turist olarak nitelenen ziyaretçiler ile ev sahibi konumundaki yerel halk arasında kültürel bir boşluk bulunmaktadır (Avcıkurt, 2017). Turistlere çeşitli hizmetleri sağlamaları sebebi ile onlarla karşı karşıya gelen ve iletişim / etkileşime giren turizm görevlileri (Rızaoğlu, 2021) bu boşluğun doldurulmasında önemli bir görev üstlenmektedirler. Turizm görevlileri arasında yer alan turist rehberleri de turist ile destinasyon arasında bir köprü görevi üstlenerek, turistlerin tatil süresince olumlu deneyimler yaşamalarını ve mutlu ayrılmalarını mümkün kılmaktadır (Albuz vd., 2018). Nitekim turist rehberliğinde liderlik ve arabuluculuk olmak üzere iki temel alana vurgu yapan Cohen (1985) rehberlerin kültürlerarası karşılaşmaya aracılık ettiğini belirtmektedir. Araştırmacıya göre rehberler kültürlerarası yorumlama (transcultural interpretation) eylemi ile turist grubuna yabancı ya da tuhaf gelen bir kültürü, onlar için bilinirlikler içeren tanıdık bir kültür karakterine dönüştürmektedirler. Bununla birlikte farklı ulus ve kültürlerden insanlar ile sürekli olarak iletişim halinde olan turist rehberleri rehberlik yaptığı bölge ve toplum hakkında olumsuz düşünce ve önyargıların oluşumunu önlemek adına iletişim açısından yeterli beceriye sahip olmalıydılar (Kozan & Küçükaltan, 2019). Ayrıca turist rehberliği hizmetinin son derece dikkatli ve bilinçli yapılması, ziyaret edilen yerler ile ilgili bilgilerin önyargı ve propagandadan uzak bir şekilde objektif olması gerekmektedir (Avcıkurt, 2017). Bu bağlamda turist rehberlerinin kültürlerarası farklılıklara saygılı olması doğal bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Turist rehberinin kültürel farklılıklara saygılı olması hem kendi kültürünü turist grubuna aktarması hem de turist grubunun kültürüne saygı duyarak onu kabullenmesi anlamına gelmektedir ki, bu durum kültürlerarası duyarlılık olarak kavramsallaştırmaktadır. Kültürlerarası duyarlılık düzeyi düşük olan ve bu sebeple farklı kültürleri kabul etmeyen, kendi kültürünü sürekli olarak üstün gören, sahip olduğu kültürü veya anlatım yaptığı alandaki geçmiş kültürleri tarafı olarak yorumlayan bir turist rehberinin bütün kesimlerin tepkisini çekeceği muhakkaktır.

2. Kariyer Beklentileri ve Turist Rehberliği

Kariyer kavramı genel olarak “*bireyin hayatında çalışarak veya belirli bir şeyi yaparak geçirdiği süre şeklinde ifade edilmekte ve mesleki bağlamda belirli bir çalışma alanında sahip olunan ve genellikle zaman geçtikçe daha fazla sorumluluk içermeye başlayan işler dizisi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2021). İnsanlar içinde yaşadıkları toplumda varlığını devam ettirme ve toplum içinde rol ve/veya statü kazanma adına bir meslek dalında çalışmaya başladıklarında kariyerlerine de bir başlangıç yapmaktadırlar. Bununla birlikte bireyin meslek seçimine ilişkin aldığı ya da alacağı kararlar aynı zamanda bireysel anlamda kariyer yönetiminin başlangıcını oluşturmaktadır. Aryee & Debrah (1993) çoğu bireyin mesleki hayatında birkaç kez işveren değiştirmek durumunda kalacağına ve bu sebeple kariyer sorunlarının çözümü için kariyer planlarının geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Öz değerlendirme, fırsatları keşfetme, karar alma ve amaçları belirleme, amaçlara ulaşma yönünde planlama yapma ve hedeflerin peşinde koşma gibi aşamaları içeren (Zlate, 2004, akt. Antoniu, 2010) bireysel kariyer planlaması,

mesleki bağlamda kariyer yoluna doğrudan etkide bulunmaktadır. Başarılı bir kariyer planlaması bireye belirsiz rol gereksinimleri ve örgüt talepleri için anlayış (iç görü) ve yön sağlayarak bir anlam oluşturmakta, kariyer fırsatlarının belirlenmesi ve kariyer düzenlemesi ile ilgili stresi azaltmaktadır (Selmer vd., 2002). Kariyer stratejisi, kariyerin öz yönetimi (career self-managemet) için temel oluşturan bireysel kariyer planlama eş zamanlı olarak kariyer beklentilerine göre şekillenmektedir.

Bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü olarak tanımlanan beklenti kavramı (TDK, 1981) hayatın her alanında kendini göstermektedir. Doğum anından itibaren bireyin ailesi ile başlayan bireye yönelik beklentiler, eğitim süreci ile birlikte mesleki beklentilere dönüşmektedir. Kariyer beklentileri olarak da ifade edilen mesleki beklentiler en yalın tanımlama ile bireyin dile getirmekte olduğu kariyer ile ilgili seçimleri ve hedefleridir (Rojewski, 2005). Kariyer beklentilerinin oluşumu sürecinde hem bireyin kendisi hem de içinde bulunduğu yakın sosyal çevre (aile, arkadaşlar, öğretmenler, sektör yöneticileri vb.) bireye ve bireyin mesleğine ilişkin çeşitli ön çıkarımlara sahip olmaktadır. Dolayısıyla kariyer beklentileri henüz kariyer başlamadan şekillenmeye başlamakta ve bireyin gelecekte güzel bir kariyere sahip olması yönünde çeşitli ifadeler / tahminler içermektedir. Belirli bir kariyere bağlılık derecesini ifade eden kariyer beklentileri, yetişkinliğe geçiş sürecinde, yetişkinlik dönemindeki çalışma yaşamının nasıl olacağını belirleyen önemli bir unsurdur (Olenik-Shemesh vd., 2018). Pratik ve erişilebilir olduğu düşünülen kariyer arayışlarını ifade eden kariyer beklentileri boş istekler olmayıp, her bireyin aynı kariyer beklentisine sahip olması beklenmemelidir (Napolitano vd., 2020). İnsanların kariyer beklentilerinin farklılaşmasında sosyal şartlandırma, toplum normları, aile etkisi ve kariyer yapılması öngörülen iş türlerinin niteliği gibi çok sayıda faktör etkili olmaktadır (Preston, 2006). Griffin & Hu (2019) bireyin mesleğinde iyi bir konuma gelmesinde en öncelikli unsurun beklentileri şekillendiren kişisel ilgi alanları olduğunu, bununla birlikte aile desteğinin de yadsınamaz bir motivasyon unsurunu teşkil ettiğini belirtmektedir. Schoffstall vd. (2017) ise özellikle üniversite öğrenimi sürecinde kariyer beklentilerinin bireye göre farklılaşmasında kişisel faktörler (kişilik- iş uyumu vb.), eğitimin içeriği, mesleğe ilişkin deneyimler, kariyerin sürdürülebilirliği, iş olanakları, müfredat içeriği, tavsiyeler ve kariyer keşfi gibi temel unsurların etkili olduğunu ifade etmektedirler. Bununla birlikte sahip olunan kariyer beklentileri, öğrenim şeklini ve bireyin arzu ettiği kariyer dünyasına nasıl hazırlanacağını da dolaylı olarak etkilemektedir (Sofiani & Taman, 2019).

Birey kariyer kapsamında, gelecekte yüksek beceri gerektiren işleri / meslekleri yapmak istediğinde öncelikle ihtiyaç duyulan beceri ve yetenekleri geliştirmeli; lise düzeyinin ötesinde iki yıllık veya dört yıllık üniversite eğitimi almalıdır (Kucharvy, 2014). Bu bağlamda yükseköğretim kurumları kariyerin şekillenmesinde önemi yadsınamaz kurumlardır. Yükseköğretimin bireyin mesleki hayatı üzerindeki önemi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamında da açıkça belirtilmektedir. İlgili kanunun yükseköğretimin amacını tanımlayan dördüncü maddesinin a bendi yedinci fıkrasında “İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek” ifadesi yer almaktadır (YÖK, 1981). Yükseköğretim birey için mesleki kariyer öncesi son eğitim aşamasıdır ve birey yükseköğretim sürecinde aldığı eğitim doğrultusunda kariyer seçimi yapmaktadır. Kariyere ilişkin seçimler ise pratik ve erişilebilir kariyer arayışları ya da diğer bir ifade ile kariyer beklentilerinin bir parçası konumundadır. Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi’nde, Kişisel Hizmetler temel alanı altında, lisans düzeyinde yer alan Turizm Rehberliği, uygulama ağırlıklı mesleki eğitim-öğretim program türü olarak ifade edilmektedir (YÖK, 2010). Lisans düzeyindeki turizm rehberliği programları, bu alanda eğitim almak isteyen ya da alan kişilere meslek ve kariyer bağlamında çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bu durum ise hem eğitim öncesi hem de eğitim sürecinde öğrencilerin kariyer beklentilerine etki etmektedir. YÖKATLAS (2022)

verilerine göre Türkiye’de 36 devlet üniversitesi ve 3 vakıf üniversitesi turizm rehberliği alanında lisans eğitimi vermektedir. Ayrıca iki devlet üniversitesinde seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği lisans eğitimi verilmektedir.

Tablo 1

Seçilmiş Üniversitelerde Turizm Rehberliği Bölümlerinin Öğretim Amaçları

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	<ul style="list-style-type: none">• Öğrencilere; yabancı ve Türk ziyaretçilerin beklenti, istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde özellikler kazandırarak, Türk turizm sektöründe aranan turizm rehberi olmalarına katkıda bulunmak.
Afyon Kocatepe Üniversitesi	<ul style="list-style-type: none">• Bölgesel ve ulusal çapta turist rehberliği yapabilecek düzeyde donanıma sahip, rehberlik faaliyetlerini yürütebilen mezunlar yetiştirmek.• Turist rehberliğinin yanı sıra turizm işletmelerinde (seyahat, konaklama, ulaştırma, yat-marina işletmeleri vb.) görev almaya uygun yönetici adayları yetiştirmek.• Bilgi birikimini sürekli olarak artıran, sosyal sorumluluk ve etik bilincine sahip, ulusal ve uluslararası düzeyde turizm/turizm rehberliği alanının geliştirilmesine katkı sağlayan, iletişim becerisi yüksek mezunlar yetiştirmek.• Turizm/turizm rehberliği alanında güncel takip eden, alanın gelişimine katkıda bulunan bireyler yetiştirmek.
Akdeniz Üniversitesi	<ul style="list-style-type: none">• En az iki yabancı dili bilen, ülkemizi ve turizme konu olan dünyadaki doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi varlıkları yerli ve yabancı turistlere en iyi şekilde tanıttacak bilgi ve donanıma sahip profesyonel turist rehberleri yetiştirmek.
Balıkesir Üniversitesi	<ul style="list-style-type: none">• Bilimsel ve kaliteli bir eğitim öğretim sağlamak suretiyle turizm sektörü için nitelikli turist rehberleri, iş görenler, orta ve üst kademe yönetici adayları yetiştirmek.
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	<ul style="list-style-type: none">• Bilimsel temellere dayalı ve nitelikli bir eğitim-öğretim vererek, turizm ve seyahat sektörü için nitelikli turist rehberleri ile ara ve üst kademe yönetici adayları yetiştirmek.

Kaynak: Araştırmacılar tarafından ilgili bölümlerin tanıtım bilgilerinden derlenmiştir.

Turizm rehberliği alanında lisans eğitim sunan kurumların kariyere ilişkin sunduğu taahhütler ve seçenekler, öğrenciler için kariyer beklentilerinin şekillenmesinde önemli bir unsurdur. Bu amaçla Tablo 1’de lisans düzeyinde hem örgün öğretim hem de ikinci öğretim turizm rehberliği eğitimi veren kurumların öğretim amaçları sunulmuştur. Tablodan da görüleceği üzere üniversitelerde lisans düzeyinde rehberlik eğitiminin en temel amacı bilimsel bilgiler ışığında yerli ve yabancı turistlerin istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli turist rehberleri yetiştirmektir. Bu bağlamda turizm rehberliği bölümünü tercih eden ve ilgili bölümde eğitim alan öğrencilerin temel kariyer beklentisi, turizm sektörü içerisinde kendisi için pratik ve erişilebilir olduğunu düşündüğü turist rehberliği mesleğinde ilerlemektir. Eğitim alan öğrencilerin kariyer beklentilerine etki eden bir diğer temel husus mezuniyet sonrası sağlanan istihdam olanaklarıdır. İlgili kurumların sunduğu istihdam olanakları arasında başlıca unsur gerekli kriterlerin yerine getirilmesi koşuluyla eylemli turist rehberi olunmasıdır. Lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi kapsamında sağlanan diğer istihdam olanakları arasında (AKÜ Turizm Fakültesi^a, 2021) ise aşağıdaki şekildedir;

- Seyahat, konaklama ve yat marina işletmeleri başta olmak üzere, turizm işletmelerinin herhangi birinde orta veya üst düzey yönetici pozisyonunda istihdam olanağı,
- Kamu Personeli Seçme Sınavından (KPSS) yeterli puanı alarak, diğer kamu kurumlarında da memur olarak istihdam olanağı,
- Gerekli koşulları sağlamak kaydı ile herhangi bir üniversitenin alanlarıyla ilgili bir programında öğretim elemanı olarak çalışabilme,
- Pedagojik formasyonun tamamlanması koşulu ile öğretmenlik yapma fırsatına sahip olma,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ve Enformasyon Bürolarında, Müze ve Ören yerlerinde istihdam olanağı.

Buraya kadar gerçekleştirilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yükseköğretim kurumları, bireyin kariyer beklentilerinin şekillenmesinde aile ve yakın sosyal çevreden sonra en önemli faktörlerden birisi konumundadır. Nitekim birey için iş hayatına geçiş öncesi son aşama ve gelecekteki meslek ile ilgili bilgi, beceri ve yeteneklerin geliştirildiği temel basamak yükseköğretim kurumlarıdır. Birey bu kurumlardan mezun olduktan sonra muhakkak bir iş alanı seçmekte ve kariyer bu doğrultuda şekillenmeye başlamaktadır.

3. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Hipotezi

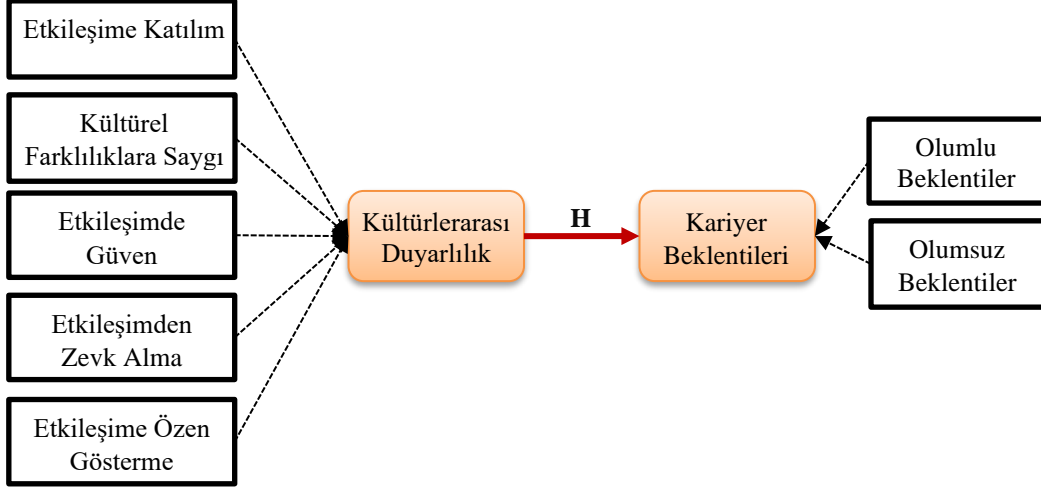
Turizm endüstrisinde ziyaretçi ile yerel halkın karşılaşması kültürlerarası bir karşılaşma biçimidir ve turizm olayı içerisinde yer alanlar genel olarak bu karşılaşmayı olumlu olarak benimseme eğilimi göstermektedirler (Rızaoğlu, 2012). Söz konusu karşılaşmada yeni ve farklı kültürel deneyimler elde etmek isteyen ziyaretçiler için rehberli turlar ve bu bağlamda rehberlik hizmeti önemli bir faktördür (Avcıkurt, 2017). Bununla birlikte ziyaretçilerin deneyimlerinden memnun olabilmeleri rehberlik hizmetinin kaliteli olmasına bağlıdır. Dolayısıyla hizmeti sunan ve kültürler arasında aracılık rolü üstlenen turist rehberinin kültürlerarası farklılıklar hakkında bilgi sahibi olması ve bu doğrultuda iletişim kurması gerekmektedir (Şahin, 2018).

Ziyaretçilerin bir ülke veya bölgedeki tarihi ve doğal zenginliklerin yanı sıra o ülke ya da bölgedeki kültürel değerler, sanatsal faaliyetler, sosyal yaşam gibi çok sayıda unsur hakkında bilgi sahibi olmak istemeleri turist rehberlerinin donanımlı olmasını zorunlu kılmaktadır (Doğancı & Karaçar, 2019). Diğer yandan bu zorunluluk farklı kültürlerle karşılıklı etkileşim tabanına oturan rehberlik mesleğinde, turist rehberlerine turistleri daha fazla tanımalarına, kişiliklerini ve davranışlarını anlamalarına olanak vermektedir (Güzel & Koroğlu, 2015). Ancak bu donanım ve bilgilerin etkin kullanımı için turist rehberleri genel ve kültürlerarası iletişim yeterliliklerine sahip olmalıdır. Turist rehberleri iletişim yeteneklerinin etkin kullanımı kapsamında iletişim sürecinin tüm aşamalarını detayları ile bilerek hareket etmeli, bilgilerini ya da düşüncelerini akıcı bir şekilde aktarmalı, iletişim / etkileşim sürecinde ziyaretçilerin değer yargılarına ve inançlarına saygılı davranmalıdır. Ayrıca, bu süreçte önyargılı olmama, empati yapabilme ve bakış açısını genişletme gibi özelliklere sahip olmalıdırlar (Kozan & Günlü Küçükaltan, 2019). Chen & Starosta, (2000) ise daha önce açıklandığı üzere kültürlerarası duyarlılığın bileşenlerini açık fikirli olma, empati, eleştirel olmama, etkileşime katılım, etkileşimde öz saygı ve öz değerlendirme olarak belirtmektedir. Turist rehberlerinin iletişim yeterlilikleri ve kültürlerarası duyarlılık olgusu birlikte değerlendirildiğinde, turist rehberlerinin kültürlerarası duyarlılığının yüksek olması gerektiği açıktır. Dolayısıyla turist rehberliği alanında kariyer yapmak isteyen adaylar için ön koşullardan birisi kültürlerarası duyarlılığa sahip olan bir birey olmaktır. Sonuç olarak bireyin kariyer planlamasını buna göre yapması ve kariyer beklentilerini buna göre şekillendirmesi gerekir. Buradan hareketle bu araştırmanın modeli Şekil 2’de gösterildiği gibi olup, temel hipotezleri aşağıdaki şekildedir;

H: Kültürlerarası duyarlılık, kariyer beklentilerini olumlu bir şekilde etkilemektedir.

Şekil 2

Araştırma Modeli

4. Yöntem

Bu araştırmacının temel amacı, lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitim alan öğrencilerin sahip olduğu kültürlerarası duyarlılığın, kariyer beklentilerine olan etkisini belirlemektir. Belirlenen amaç doğrultusunda araştırmanın evreni, Türkiye’de lisans düzeyinde eğitim veren yükseköğretim kurumlarında turizm rehberliği öğrencileri olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte daha önce belirtildiği üzere turizm rehberliği eğitimi veren dört yıllık kurum sayısının 39 olması (YÖKATLAS, 2022) ve kurumların Türkiye’nin farklı illerine dağılım göstermesi evrenin tamamına ulaşmayı zaman-maliyet-erişim açısından mümkün kılmamaktadır. Buradan hareketle araştırmada kasıtlı örneklem alma yoluna gidilmiş ve araştırmacıların görev yaptığı kurumda veri toplanmıştır. Kasıtlı örneklem, çalışma grubunun seçiminde araştırmacının amacına en uygun olan grubun seçildiği örneklem türüdür (Yıldırım, 2010). Örnekleme doğrultusunda turizm rehberliği bölümünde akreditasyona sahip Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü öğrencileri çalışma evreni olarak belirlenmiştir. Belirlenen çalışma evreninde 2020-2021 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılı itibarı ile 520 öğrenci eğitim almaktadır (AKÜ Turizm Fakültesi, 2021). Bununla birlikte kariyer beklentilerinin özellikle üçüncü ve dördüncü sınıfta önem kazanması sebebiyle birinci ve ikinci sınıflar uygulama dışı bırakılmıştır. 15 Mart 2021 ile 30 Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen uygulama ile 167 öğrenciden veri elde edilmiştir.

Araştırmada ihtiyaç duyulan veriler Google Formlar üzerinde anket formu aracılığı ile elde edilmiştir. Ankete ilişkin erişim linki öğrencilere whatsapp grupları üzerinden gönderilerek, formun doldurulması sağlanmıştır. Üç bölümden oluşan anket formunun ilk bölümünde bazı demografik sorulara (Cinsiyet, yurt dışında bulunma durumu vb.) yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde daha önce yurtdışını ziyaret etme durumu ve yurtdışında akraba bulunup bulunmaması yönünde sorular bulunmaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde, Chen & Starosta (2000) tarafından geliştirilen Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği kullanılmış ve araştırmacılar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Ölçekte beş alt boyutta toplanan 24 ifade yer almaktadır. Ölçeğin alt boyutları araştırmacılar tarafından etkileşime katılma (7 ifade), kültürel farklılıklara saygı (6 ifade), etkileşimde güven (5 ifade), etkileşimden zevk alma (3 ifade) ve etkileşime özen gösterme (3 ifade) şeklinde belirtilmiştir. Anket formunun üçüncü bölümünde ise kariyer beklentilerini içeren altı ifadeye yer verilmiştir. Bu

bölümdeki ilk üç ifade Aymankey & Aymankey (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan, sonraki üç ifade ise Çavuş & Kaya (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan alınmıştır. Bu bölümde kullanılan ölçekte, farklı araştırmalardan yararlanıldığı için veri analizi kısmında geçerlilik analizi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verilerinin analizi sürecinde ilk olarak kariyer beklentileri ölçeğine yönelik geçerlilik analizi ve her iki ölçeğe ait güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada kültürlerarası duyarlılık ölçeğinin geçerliliği yurtdışı (Fritz vd., 2001; Dong vd., 2008; Whang & Zhou, 2016; Sarwari & Abdul Wahab, 2017; Sävan & Paväl; Alıcı, 2021) ve yurtiçi araştırmada (Penbek vd., 2009; Sezer & Kahraman, 2016; Arlı & Bakan, 2018; Çiloğlan & Bardakçı, 2019; Bakan & Yıldız, 2020; Alıcı, 2021; Yürür vd., 2021) birçok kez teyit edildiği için geçerlilik analizi gerçekleştirilmemiştir. Geçerlilik ve güvenilirlik analizlerini takiben sıklık ve yüzde analizi teknikleri ile demografik değişkenlere ait bilgiler değerlendirilmiştir. Sonrasında ise kültürlerarası duyarlılık ölçeği ve kariyer beklentileri ölçeğine ilişkin tanımlayıcı analizler gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada Likert tipi derecelendirmeli ifadeler ve ifadelerin oluşturduğu alt boyutlara yönelik aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır.

Veri analizinin üçüncü aşamasında bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel önemini belirlemek için korelasyon analizi ve değişkenler arasındaki etkinin ölçümü için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda elde edilen bulgular araştırma amaçları doğrultusunda yorumlanarak, ilerleyen süreçte gerçekleştirilecek benzer araştırmalar, öğretim kurumlarının yöneticileri ile akademisyenleri ve sektör temsilcileri için çeşitli öneriler getirilmiştir.

5. Bulgular

Araştırma verilerinin değerlendirilmesi sürecinde ilk olarak kariyer beklentileri ölçeğine ilişkin geçerlilik analizi gerçekleştirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2’de yer alan sonuçlara göre araştırmada kullanılan kariyer beklentileri ölçeği faktör analizine uygundur ($p < 0.05$). Analizde elde edilen KMO değeri (0,771) ve Bartlett’s küresellik testi sonucu (χ^2 : 276, 521, p : 0.000) olup, ölçeğin faktör analizi için orta düzeyde yeterli olduğunu belirtmektedir.

Tablo 2

Kariyer Beklentileri Ölçeği Geçerlilik Analizi Sonuçları

<i>Faktör</i>	<i>İfade</i>	<i>Faktör yükü</i>	<i>Özdeğer</i>	<i>Varyans</i>	<i>Birikimli Varyans</i>
Olumlu Kariyer Beklentileri	KB3-Rehberlik mesleğinde iyi yerlere geleceğime inanıyorum	0,897			
	KB1-Mezuniyet sonrası turizm sektöründe rehber olarak çalışmayı düşünüyorum	0,849	2,607	43,446	43,446
	KB2-Rehberlik mesleği uzun yıllar çalışmak için uygun bir iş alanıdır	0,699			
Olumsuz Kariyer Beklentileri	KB5-İleride rehberlik mesleği ile ailemi geçindirememek beni korkutuyor	0,880			
	KB4-Mezuniyet sonrası iş bulamama ihtimali beni korkutuyor	0,840	1,330	22,172	65,619
	KB6-Mezuniyet sonrası ne yapacağıma tam olarak karar vermiş değilim	0,440			
KMO değeri: 0,771, Bartlett’s küresellik χ^2: 276,521, p: 0.000					

Tablo 2’den görüldüğü üzere kariyer beklentileri ölçeği iki faktör (alt boyut) içermektedir. Tabloda yer alan ifadelerin faktör yükleri 0.44 ve üzerindedir. İfadeye ait faktör yükünün 0.30 olduğu durumlarda, ilgili ifadeler önemli ve geçerli kabul edilmektedir (Field, 2005). Bu bağlamda birinci faktör olumlu kariyer beklentileri, ikinci faktör olumsuz kariyer beklentileri olarak isimlendirilmiştir. Olumlu kariyer beklentileri faktörünün özdeğeri 2,607, varyans açıklama oranı ise yaklaşık %43’tür. Olumsuz kariyer beklentileri faktörünün özdeğeri 1,330 ve varyans açıklama oranı yaklaşık %22’dir. Faktörlerin birikimli varyans açıklama oranı ise yaklaşık %66 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlardan hareketle kariyer beklentileri ölçeğinin geçerli olduğu kabul edilmiştir.

Veri analizinde bir sonraki aşamada ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda kültürlerarası duyarlılık ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0,808, kariyer beklentileri ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ise 0,726 olarak hesaplanmıştır. İlgili değerler güvenilirlik analizlerinde kritik değer olarak kabul edilen 0,70 üzerinde olduğu için (Field, 2005) ölçeklerin güvenilir olduğuna karar verilmiştir. Veri analizinde güvenilirlik analizinden sonra katılımcılara ilişkin temel demografi bilgileri sıklık ve yüzde tekniği ile incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katkı sağlayan öğrencilerin büyük çoğunluğunun kadın olduğu (n: 113, %67,7), katılımcılardan 139’unun (%83,2) daha önce yurtdışına çıkmadığı, bununla birlikte katılımcıların yarısından fazlasının yurtdışında yaşayan ve sürekli iletişim kurulan en az bir akrabası olduğu saptanmıştır. Katılımcılardan yurtdışı deneyimi olan öğrenci sayısı az olmakla birlikte yurtdışında akrabası olan öğrenci sayısının örneklemin yarısından fazlasını oluşturması katılımcıların farklı kültürlerle karşılaşıyor oldukları şeklinde yorumlanabilmektedir. Buna bağlı olarak kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir.

Tanımlayıcı veri analizlerinde devam eden aşamada katılımcıların kültürlerarası duyarlılık ve kariyer beklentileri ölçeklerinde yer alan ifadelerle katılım düzeyleri aritmetik ortalama (\bar{x}) ve standart sapma (s.s) teknikleri ile analiz edilerek Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Katılımcıların Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyleri ve Kariyer Beklentilerine İlişkin Algıları

Faktör	Alt Faktör	İfade	\bar{x}	s.s	Alt Faktör	İfade	\bar{x}	s.s
KD Kültürler arası duyarlılık (\bar{x}: 3,90)	EK (\bar{x} : 4,65) Etkileşime katılım	EK1	4,78	0,47	EG (\bar{x} : 3,68) Etkileşimde Güven	EG1	3,85	0,36
		EK2	3,83	0,47		EG2*	3,50	0,96
		EK3	3,91	0,36		EG3	3,49	0,63
		EK4	3,88	0,34		EG4	3,80	0,46
		EK5*	4,08	0,91		EG5	3,75	0,49
		EK6	3,96	0,19	EZ (\bar{x} : 3,76) Etkileşimden zevk alma	EZ1*	3,55	0,84
		EK7	3,78	0,50		EZ2*	3,73	0,85
	KS (\bar{x} : 4,07) Kültürel Farklılıklara Saygı	KS1*	4,34	0,80	EÖ (\bar{x} : 3,80) Etkileşime Özen Gösterme	EZ3*	4,00	0,81
		KS2*	4,50	0,75		EÖ1	3,87	0,46
		KS3	3,99	0,11		EÖ2	3,95	0,32
		KS4	3,92	0,28	EÖ3	3,59	0,60	
		KS5*	4,38	0,77				
KS6*		3,28	0,97					
KB (\bar{x}: 3,00) Kariyer Beklentileri	OKB (\bar{x}: 3,33) Olumlu Kariyer Beklentileri	OKB1	3,38	0,81	NKB (\bar{x}: 2,66) Olumsuz Kariyer Beklentileri	NKB1*	2,27	0,61
		OKB2	3,22	0,83		NKB2*	2,66	0,88
		OKB3	3,38	0,83		NKB3*	3,07	1,08

\bar{x} : Aritmetik ortalama, s.s: standart sapma, *: ters kodlama yapılmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu görülmektedir (\bar{x} : 3,90). Kültürlerarası duyarlılık kapsamında, katılımcılar tarafından diğerlerine göre daha fazla katılım gösterilen alt boyut etkileşimde katılımıdır (\bar{x} : 4,65). Etkileşimde güven alt boyutuna ise kültürlerarası duyarlılık bağlamında diğer alt boyutlara oranla daha az katılım

gösterilmiştir (\bar{x} : 3,68). Tablo 3 kariyer beklentileri bağlamında değerlendirildiğinde ise katılımcıların turist rehberliği mesleğine ilişkin görüşlerinin orta düzeyde (\bar{x} : 3,30) olduğu görülmektedir. Bununla birlikte olumlu kariyer beklentileri alt boyutunun ortalaması görece olarak yüksektir (\bar{x} : 3,33). Diğer bir ifade ile katılımcılar mezuniyet sonrası rehberlik mesleğini yapmayı, bu mesleğin onlar için uygun bir meslek olduğunu ve bu meslekte iyi bir noktaya geleceklarine inanmaktadırlar.

Araştırmada veri analizlerini takiben, ilişki ölçüm ve etki ölçüm testleri gerçekleştirilerek araştırma hipotezi test edilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak iki değişken arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo 4 genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların kültürlerarası duyarlılıkları ile kariyer beklentileri arasında orta düzeyde (r : 0,326) anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Tablo 4

Kültürlerarası Duyarlılık ve Kariyer Beklentileri Arasındaki İlişki Düzeyleri

		Kültürler- arası duyarlılık	Etkileşime katılım	Kültürel Farklılıklara Saygı	Etkileşimde Güven	Etkileşimden zevk alma	Etkileşime özen gösterme
Kariyer Beklentileri	r	0,326**	0,186*	0,140	0,259**	0,345**	-0,026
	p	0,000	0,016	0,071	0,001	0,000	0,744
Olumlu Kariyer Beklentileri	r	0,248**	0,166*	0,182*	0,128	0,245**	0,035
	p	0,001	0,032	0,019	0,099	0,001	0,652
Olumsuz Kariyer Beklentileri	r	-0,283**	-0,130	-0,031	-0,295**	-0,319**	0,041
	p	0,000	0,093	0,691	0,000	0,000	0,601

**p:0.01 düzeyinde ilişkiler anlamlıdır. *p:0.05 düzeyinde ilişkiler anlamlıdır.
r: Spearman Korelasyon katsayısı, p: anlamlılık düzeyi

Tablo 4, alt faktörler bağlamında değerlendirildiğinde kültürlerarası duyarlılığın alt boyutları olan etkileşime katılım, etkileşimde güven ve etkileşimden zevk alma boyutlarının kariyer beklentileri ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu ($p < 0,05$), ancak kültürel farklılıklara saygı ve etkileşime özen gösterme ile ($p > 0,05$) anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı görülmektedir. Diğer yandan kariyer beklentileri ile diğer alt boyutlara göre daha fazla ilişkiye sahip olan kültürlerarası duyarlılık alt boyutu etkileşimden zevk almaz (r : 0,345). Kariyer beklentileri ile en küçük düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olan kültürlerarası duyarlılık alt boyutu ise etkileşime katılımdır (r : 0,186). Tabloda dikkati çeken bir diğer husus, kültürlerarası duyarlılık ile olumlu kariyer beklentileri arasında pozitif ve orta düzeye yakın bir ilişki mevcut iken (r : 0,248), kültürlerarası duyarlılık ile olumsuz kariyer beklentileri arasında negatif ve orta düzeye daha yakın bir ilişki (r : -0,283) bulunmasıdır. Bununla birlikte söz konusu ilişkilerin tesadüfi olarak ortaya çıkma ihtimali bulunduğu için değişkenler arasındaki kovaryansların (birlikte değişim) hesaplanması gerekmektedir. Buradan hareketle bir sonraki aşamada regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

Regresyon analizlerinde ilk olarak kültürlerarası duyarlılık düzeyinin kariyer beklentileri üzerindeki etkisi basit doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın temel hipotezinin de test edildiği analiz bulgularını içeren Tablo 5'e göre kurulan regresyon modeli anlamlıdır ($p < 0,05$). Oluşturulan regresyon modelinin matematiksel ifadesi ise *Kariyer Beklentileri* = $0,715 + 0,584 \times$ *Kültürlerarası Duyarlılık* şeklindedir.

Tablo 5

Kültürlerarası Duyarlılığın Kariyer Beklentilerine Etkisi

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Sig.
	Beta	Standart Hata	Beta		
1 (Sabit)	0,715	0,605		1,182	,239
Kültürlerarası Duyarlılık	0,584	0,155	0,282	3,779	,000*
F: 14,284, R²: 0,080	Düzeltilmiş R²: 0,074		p: 0,000		
(Sabit)	1,727	,743		2,325	,021
Etkileşime katılım	,143	,177	,087	,807	,421
2 Kültürel Farklılıklara Saygı	-,102	,137	-,076	-,747	,456
Etkileşimde Güven	,048	,120	,035	,399	,690
Etkileşimden Zevk Alma	,251	,074	,319	3,418	,001*
Etkileşime Özen Gösterme	-,027	,143	-,014	-,186	,852
F: 4,641, R²: 0,126	Düzeltilmiş R²: 0,099		p: 0,001		

Tablo 5'te yer alan bulgular doğrultusunda katılımcıların sahip olduğu kültürlerarası duyarlılık kariyer beklentilerine ilişkin toplam varyansın küçük bir bölümünü açıklamaktadır ($R^2:0.074$). Bununla birlikte atılımcıların kültürlerarası duyarlılığında meydana gelen bir (1) birimlik artış kariyer beklentilerini yaklaşık %58 oranında arttırmaktadır. Dolayısıyla kültürlerarası duyarlılık, kariyer beklentileri üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Buradan hareketle araştırmanın temel hipotezi olan "**H: Kültürlerarası duyarlılık, kariyer beklentilerini olumlu bir şekilde etkilemektedir**" hipotezi kabul edilmiştir. Bununla birlikte regresyon modelinde varyans açıklama oranının oldukça düşük olması kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentileri üzerindeki etkisinin başka değişkenlere de bağlı olduğunu göstermektedir ve söz konusu değişkenlerin tespiti için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Araştırmanın temel hipotezinin testinden sonra kariyer beklentileri üzerinde anlamlı etki meydana getiren kültürlerarası duyarlılık alt boyutlarının hangileri olduğu incelenmiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen çok değişkenli doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur. Tablodaki veriler doğrultusunda oluşturulan regresyon modelinin geçerli ve anlamlı olduğu ($F: 4,641, p<0.005$) görülmektedir. Tablo 5'e göre kültürlerarası duyarlılığın alt boyutları kariyer beklentilerine ilişkin varyansın yaklaşık %10'unu açıklamaktadır. Regresyon modelinde katılımcıların kariyer beklentilerine anlamlı etkisi bulunan tek alt boyut etkileşimden zevk almadır ($\beta: 0,251$). Katılımcıların farklı kültürlerden insanlar ile gerçekleştirdiği etkileşimden duyduğu zevk/memnuniyette gerçekleşen her bir (1) birimlik artış kariyer beklentilerinde yaklaşık %25'lik bir artışa sebep olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentileri üzerindeki etkilerini konu alan bu araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği bölümünde öğrenime devam eden öğrencilerin katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizi ve bulguların değerlendirilmesi sonucunda temel olarak rehber adaylarının sahip olduğu kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentilerini etkilediği saptanmıştır. Bununla birlikte söz konusu etkinin araştırma örneklemleri ile sınırlı olduğu farklı örneklemlerde benzer ya da farklı sonuçlar elde edilebileceği unutulmamalıdır. Bu noktada araştırma sonuçlarının daha önce gerçekleştirilen benzer araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılması gerekmektedir.

Araştırma konusu ile ilgili olarak gerçekleştirilen alanyazın taramasında, bu araştırmanın sonuçları ile doğrudan bağlantılı bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte, daha kapsamlı bir alanyazın taraması ile sınırlı sayıda araştırma sonucunun (Dhevabanchachai & Wattanacharoensil, 2017; Kim

et al., 2009; Spencer-Oatey & Franklin, 2009; Tan, 2011) bu araştırma ile ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Örneğin Tan (2011) tarafından Çinli Diyetetik öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmada farklı milliyete sahip hastalar ile etkileşime girilmesinin kültürlerarası farklılıklar hakkındaki farkındalığı ve buna bağlı olarak kültürlerarası duyarlılığı artırdığı; bunun bir neticesi olarak kariyer beklentilerinin daha sağlıklı olabileceği belirtilmiştir. Dhevabanchachai & Wattanacharoensil (2017) Tayland'da otelcilik eğitimi alan öğrencilerin kariyer beklentileri ve deneyimleri üzerine yaptıkları araştırmada, araştırmanın genel sonuçlarının yanı sıra, öğrencilerin uygulamalı eğitim merkezlerinde farklı kültürler ile etkileşime girmesinin kariyer beklentilerini şekillendirmede bir rol oynayabileceğini belirtmiştir. Kim et al. (2009) Kore'de turizm ve otelcilik eğitimi alan öğrencilerin kariyer tercihleri ve beklentilerini konu edindikleri araştırmanın sonuç kısmında, öğrencilerin kariyer beklentileri ile kültürlerarası iletişimi konu alan araştırmaların gerçekleştirilmesi gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Spencer-Oatey & Franklin (2009) üniversite derecesi veren eğitim kurumlarında yabancı dil öğretmenliği eğitim alan öğrencilerin kariyer beklentilerine yönelik olan ve onları kariyere hazırlayan derslerin görelisi olarak az olduğunu ifade etmektedir. Yukarıda değinilen araştırmaların sonuçları bağlamında, mevcut araştırma sonuçlarının diğer araştırma sonuçları ile detaylı olarak karşılaştırılması oldukça zordur. Bununla birlikte sınırlı ilişkilendirmelerin yapılabileceği bu çalışmaların mevcut araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Bu araştırma kapsamı ve yöntemi bağlamında çeşitli sınırlılıklara sahiptir. Bununla birlikte araştırmanın konu ile ilgili kurum ve kuruluşlara daha fazla katkı sağlaması bakımından aşağıda bazı öneriler getirilmiştir. Gerek eğitim kurumlarında görevli akademisyenler ve yöneticiler, gerekse sektör yöneticileri için olumlu fayda sağlayacağı öngörülen bu öneriler;

- Lisans düzeyindeki turizm rehberliği eğitiminde öğrencilerin farklı kültürleri tanımalarına olanak sağlayacak mevcut uygulamalar (ERASMUS +, MEVLANA DEĞİŞİM PROGRAMI vb.) azami ölçüde teşvik edilmelidir. Ayrıca öğrencilerin gelişimi ve kariyeri açısından TÜBİTAK, Fulbright vb. gibi burs programlarının da teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Eğitim kurumları öğrencilerin özellikle son yılında ya da bir önceki yılda eğitimin bir bölümünü farklı bir ülkede alabilmesi için ikili anlaşmalar gerçekleştirme yönünde çaba sarf etmelidir.
- Turizm rehberliği eğitiminde, eğitimin bir parçası olan yaz dönemi stajlarında öğrencilerin ruhsatname sahibi rehberler ile birlikte tura aktif katılımını sağlayacak yasal olanaklar hayata geçirilmelidir.
- Öğrencilerin kariyer beklentilerinin olumlu yönde olması ve mesleki deneyim sürecinin başarılı bir şekilde başlayabilmesi için gerek TUREB gerekse meslek odaları öğrenciler ile sık sık bir araya gelerek turizm rehberliğinde farklı kültürleri tanımanın önemini gerçek deneyimler üzerinden aktaran etkinlikler organize etmelidir.
- Kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentilerine etkisinin tam olarak anlaşılabilmesi için konu ile ilgili farklı örneklem gruplarında nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı araştırmalar gerçekleştirilmelidir.
- Kültürlerarası duyarlılığın kariyer beklentilerine etkisi, araştırma sürecine farklı kontrol değişkenleri (yurtdışı deneyimi vb.) veya araçlar (kariyer yolu, iletişim becerisi, çok yeteneklilik vb.) eklenerek daha geniş kapsamda ele alınmalıdır.

- Konu ile ilgili olarak dönemsel araştırmalar gerçekleştirilerek sonuçlar karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmalı, kariyer beklentilerinde kültürel farklılıklara yönelik empati gibi duyarlılık ile yakından ilişkili değişkenlerin etkisi kapsamlı olarak incelenmelidir.

Kaynakça

- AKÜ Turizm Fakültesi^a (2021). *Turizm rehberliği bölümü: Bölüm genel tanıtımı*. <https://turizm.aku.edu.tr/bolum-genel-tanitimi3/>
- AKÜ Turizm Fakültesi^b (2021). *Sayısal veriler*. <https://turizm.aku.edu.tr/sayisal-veriler/>
- Albuz, N., Çakmak, T.F., Eren, A., Tekin, Ö. & Güven Yeşildağ, G.N. (2018). *Turizm rehberliğine giriş*. Detay Yayıncılık.
- Alıcı, N. K. (2021). Cultural sensitivity and attitudes towards refugees of Turkish nursing students: A cross sectional descriptive study. *International Journal of Intercultural Relations*, 80, 1-6.
- Anderson, P. H., Lawton, L., Rexeisen, R. J. & Hubbard, A. C. (2006). Short-term study abroad and intercultural sensitivity: A pilot study. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(4), 457-469.
- Antoniou, E. (2010). Career planning process and its role in human resource development. *Annals of the University of Petroşani, Economics*, 10(2), 13-22.
- Arlı, S. K. & Bakan, A. B. (2018). An investigation of the relationship between intercultural sensitivity and compassion in nurses. *International Journal of Intercultural Relations*, 63, 38-42.
- Aryee, S. & Debrah, Y. A. (1993). A cross-cultural application of a career planning model. *Journal of Organizational Behavior*, 14(2), 119-127.
- Avcıkurt, C. (2017). *Turizm sosyolojisi: Genel ve yapısal yaklaşım*. (5. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Aymankuy, Y. & Aymankuy, Ş. (2001). Turizm işletmeciliği eğitimi alan öğrencilerin turizm sektöründeki istihdamla ilgili görüşleri ve sektördeki kariyer beklentileri (Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-21.
- Bakan, A. B. & Yıldız, M. (2020). An investigation of the relationship between intercultural sensitivity and religious orientation among nurses. *Journal of Religion and Health*, 60, 178-187.
- Bennett, M. J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Studies*, 10, 176-96.
- Bennett, M. & Bennett J. (2004). Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity. İçinde: D. Landis, J. Bennett & M. Bennett (Eds). *The handbook of intercultural training*, (3. Edition). Sage Publications.
- Bhawuk, D.P.S. & Brislin, R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal of Intercultural Studies*, 16, 413-436.
- Chen, G. (1997). A review of the concept of intercultural sensitivity. Biennial Convention of the Pacific and Asian Communication Association. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED408634.pdf>
- Chen, G. & Starosta, W. J. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. *Human Communication*, 3, 1-15.

- Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure, and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5-29.
- Çavuş, Ş. & Kaya, A. (2015). Turizm lisans eğitimi alan öğrencilerin kariyer planları ve turizm sektörüne yönelik tutumu. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 101-117.
- Çiloğlan, F. & Bardakçı, M. (2019). The relationship between intercultural sensitivity and english language achievement. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 15(3), 1204-1214.
- Dhevabanchachai, N. T. & Wattanacharoensil, W. (2017). Students' expectations, experiences, and career direction after in-house internship: The pedagogical role of the hotel training center in Thailand. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 17(2), 118-134.
- Doğancılı, O. C. & Karaçar, E. (2019). Turist rehberlerinin işlevleri. İçinde: B. Zengin, G. Erkol Bayram & O. Batman (Eds). *Turist rehberliği mesleği (dünü-bugünü-yarını)*. Detay Yayıncılık.
- Dong, Q., Day, K. D. & Collaço, C. M. (2008). Overcoming ethnocentrism through developing intercultural communication sensitivity and multiculturalism. *Human Communication*, 11(1), 27-38.
- Etmyonline (2022) *Culture*. <https://www.etymonline.com/search?q=culture>
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. Sage Publications.
- Fritz, W., Mollenberg, A. & Chen, G. M. (2001). Measuring intercultural sensitivity in different cultural context. Biannual Meeting of the International Association for Intercultural Communication Studies. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED456491.pdf>
- Griffin, B. & Hu, W. (2019). Parental career expectations: Effect on medical students' career attitudes over time. *Medical Education*, 53(6), 584-592.
- Güzel, F. Ö. & Köroğlu, Ö. (2015). Turlarda turistlerin sergiledikleri davranış kalıplarının belirlenmesi: Turist rehberlerine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Hakemli Akademik ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(11), 1-22.
- Hammer, M.R., Bennett, M.J. & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 421-443.
- Hammersley, M. (2019). *The concept of culture: A history and reappraisal*. Palgrave Macmillan.
- Horner, S. & Swarbrooke, J. (2007). *Consumer behaviour in tourism*. (2. Edition). Butterworth-Heinemann.
- Hughes, M. & Croehler, C. (2010). *Sociology: The core*. (10th Edition). McGraw-Hill Companies.
- Kim, K., Hallab, Z. & Lee, H. R. (2009). Career preferences and expectations. *Anatolia*, 20(2), 441-445.
- Kucharvy, T. (2014). *Creating a pathway to your dream: Career designing and controlling a career around your life goals*. Business Expert Press.
- Napolitano, C. M., Hoff, K. A., Ming, C. W. J., Tu, N. & Rounds, J. (2020). Great expectations: Adolescents' intentional self-regulation predicts career aspiration and expectation consistency. *Journal of Vocational Behavior*, 120, 1-13.
- Noe, R. A. (1996). Is career management related to employee development and performance? *Journal of Organizational Behavior*, 17(2), 119-133.

- Olenik-Shemesh, D., Heiman, T. & Keshet, N. S. (2018). The role of career aspiration, self-esteem, body esteem, and gender in predicting sense of well-being among emerging adults. *The Journal of Genetic Psychology*, 179(6), 343-356.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary (2021). Definition of career noun from the Oxford Advanced Learner's Dictionary. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/career_1?q=career
- Penbek, S., Yurdakul, D. & Cerit, A. G. (2009). Intercultural communication competence: A study about the intercultural sensitivity of university students based on their education and international experiences. *European and Mediterranean Conference on Information Systems*. 13-14 Eylül, İzmir. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.548.9428&rep=rep1&type=pdf>
- Preston, A. (2006). An empirical analysis of the career expectations of women in science and technology courses. *Labour & Industry*, 16(3), 21-38.
- Ramly, E. S., İsmail, M. & Uli, J. (2009). Antecedents of career aspiration of R&D professionals in Malaysian public organizations. *European Journal of Scientific Research*, 26(1), 66-79.
- Rızaoğlu, B. (2012). *Turizm davranışı*. (3. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Rojewski, J. W. (2005). Occupational aspirations: Constructs, meaning and application. İçinde; D. Brown & R. W. S (Eds). *Lent career development and counseling: Putting theory and research to work*. John Wiley & Sons.
- Sarwari, A. Q. & Abdul Wahab, M. N. (2017). Study of the relationship between intercultural sensitivity and intercultural communication competence among international postgraduate students: A case study at University Malaysia Pahang. *Cogent Social Sciences*, 3(1), 1-11.
- Şahin, S. (2018). Turist rehberinin yetkinlikleri. İçinde: Eser, S. Şahin & C. Çakıcı (Eds). *Turist Rehberliği*. Detay Yayıncılık.
- Săvan, E.E. & Pavăl, G.C. (2020). Enhancing intercultural sensitivity: The impact of Erasmus+ Mobilities on future Romanian leaders. *Studia Ubb Negotia*, LXV, 4, 27-54.
- Schoffstall, D. G., Brown, E. A. & Arendt, S. W. (2017). Hospitality and tourism student and alumni perspectives: Promotion expectations, academic and experience adjustments, and career growth. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 17(3), 189-207.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2000). *Intercultural communication: A discourse approach*. (2. Edition). Blackwell Publishers Inc.
- Selmer, J., Ebrahimi, B. P. & Mingtao, L. (2002). Career management of business expatriates from China. *International Business Review*, 11(1), 17-33.
- Sezer, G. O. & Kahraman, P. B. (2016). Evaluating personal qualifications of teacher candidates in terms of intercultural sensitivity levels. *Universal Journal of Educational Research*, 4(12A), 1-6.
- Sofiani, G. & Taman, A. (2019). The effect of career expectation, career guidance, and work motivation toward work readiness student. *Jurnal Pendidikan Akuntansi Indonesia*, 17(2), 74-87.
- Spencer-Oatey, H. & Franklin, P. (2009). *Intercultural interaction: A multidisciplinary approach to intercultural communication*. Palgrave Macmillan.

- Tarchi, C., Surian, A. & Daiute, C. (2019). Assessing study abroad students' intercultural sensitivity with narratives. *European Journal of Psychology of Education*, 34(4), 873-894.
- Taylor, S. (2013). Globally-minded students: Defining, measuring and developing intercultural sensitivity. *International Schools Journal*, 33(1), 65-75.
- TDK (1981). *Yöntembilim terimleri sözlüğü: Beklenti*. <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK (2001). *Halkbilim terimleri sözlüğü: Kültür*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Trompenaars, F. & Hampden-Turner, C. (1998). *Riding the waves of culture: Understanding diversity in global business*. Nicholas Brealey Publishing.
- Yarnall, J. (2008). *Strategic career management: Develop your talent*. Butterworth-Heinemann.
- Yıldırım, A. (2010). Nitel araştırmalarda niteliği artırma. *İlköğretim Online*, 9(1), 79-92
- YÖK (1981). Yükseköğretim Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>
- YÖK (2010). Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi. <http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=41>
- YÖKATLAS (2022). YÖK lisans atlası. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>
- Yürür, S., Koç, E., Taşkın, Ç. & Boz, H. (2021). Factors influencing intercultural sensitivity of hospitality employees. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 22(1), 26-44.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAşTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %50
2. yazar katkı oranı: %50

Turizm Rehberliği Bölümü Öğrencilerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim ve Tutumlarının Belirlenmesi
Determination of Knowledge, Experience and Attitudes of Tourism Guidance Department Students towards Intangible Cultural Heritage Values

Prof. Dr. H. Hüseyin SOYBALI

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: hsoybalı@aku.edu.tr

Doktorant Eda ÇOBAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Social Sciences Institute, Turkey
E-Mail: eda.coban@hotmail.com

Doktorant Turgut TÜRKOĞLU

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Social Sciences Institute, Turkey
E-Mail: turgut.turkoglu44@gmail.com

Öz

Amaç ve Önem: Bu araştırmanın amacı, turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin Türkiye'nin SOKÜM temsili listesinde yer alan değerlerine yönelik bilgi ve deneyim düzeyleri ile tutumlarının belirlenmesidir. Ziyaretçilerin bir bölgenin kültürel öğelerini tanıması, bölgeye yönelik olumlu duygu ve düşüncelerinin oluşması ve davranışsal niyetlerinin gelişmesi, bölge imajının artması noktasında önemli görev üstlenen turist rehberlerinin bu sorumluluklarını başarılı şekilde yerine getirmesinde sahip oldukları kültürel mirasa yönelik bilgi, deneyim ve tutumları önemli etkidir. Rehberlerin bu edinimi kazanmasında üniversite eğitiminin büyük rolü bulunmakla birlikte bu araştırma, turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin SOKÜM unsurlarına yönelik bilgi ve deneyim düzeyleri ile tutumlarını belirleyerek ilgili alanda yaşanan sorunları tespit etmek ve bu sorunlara öneriler getirmek açısından önem taşımaktadır.

Yöntem: Araştırmada, nicel araştırmada veri toplama yöntemlerinden olan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın evrenini Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri Aralık 2021-Ocak 2022 tarihleri arasında 245 kişi ile yüz yüze toplanmıştır.

Bulgular: Yapılan araştırma sonucunda turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM temsili listesinde yer alan unsurlar arasında “Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği”, “Karagöz” ve “İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü” ile ilgili bilgi düzeylerinin diğer unsurlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Deneyim düzeyine bakıldığında ise “Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği” ve “İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü” unsurlarının deneyimlenme düzeyinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Katılımcıların bilgi ve deneyim ile tutumlarının sınıflarına, iş ve staj deneyimine göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ancak katılımcıların bilgi ve deneyim düzeyleri ile SOKÜM tutumlarının genel itibarıyla düşük olduğu saptanmıştır.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Konu ile ilgili literatür incelendiğinde farklı disiplinlerde eğitim gören üniversite öğrencilerinin, öğretmenlerin, akademisyenlerin kültürel mirasa yönelik bilgi, farkındalık, deneyim düzeylerini belirlemeye yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların somut kültürel miras kapsamında ele alındığı ve somut olmayan kültürel mirasa yönelik yeterli düzeyde çalışma yapılmadığı görülmüştür. Turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin somut olmayan kültürel mirasa yönelik bilgi ve deneyim düzeyleri ile

tutumlarının belirlenmesi ve üniversite eğitiminin bu noktada taşıdığı önemi ortaya koymak adına ilgili çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberliği, somut olmayan kültürel miras, bilgi, deneyim, tutum.

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: The aim of this research is to determine the knowledge and experience levels and attitudes of the students of the tourism guidance department towards the values in the ICH representative list of Turkey. The knowledge, experience and attitudes towards the cultural heritage are important factors in the successful fulfillment of these responsibilities of the tourist guides, who play an important role in the visitors' recognition of the cultural elements of a region, the formation of positive feelings and thoughts towards the region, the development of their behavioral intentions, and the increase of the image of the region. Although university education plays a major role in the guides' gaining this acquisition, this research is important in terms of identifying the problems experienced in the related field and making suggestions for these problems by determining the knowledge and experience levels and attitudes of the students of the tourism guidance department towards the elements of ICH.

Methodology: Questionnaire technique, which is one of the data collection methods in quantitative research, was used in the research. The population of the research consists of the students of Afyon Kocatepe University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Guidance. Convenience sampling method was used in the research. Research data were collected face to face with 245 people between December 2021-January 2022.

Findings: As a result of the research, it was determined that the level of knowledge of tourism guidance students about "Turkish Coffee Culture and Tradition", "Karagöz" and "Flatbread Making and Sharing Culture: Lavash, Katyrma, Jupka, Yufka" among the elements included in the SOKÜM representative list is higher than the other elements. Looking at the level of experience, it has been revealed that the level of experiencing the elements of "Turkish Coffee Culture and Tradition" and " Flatbread Making and Sharing Culture: Lavash, Katyrma, Jupka, Yufka" is higher. There is a significant difference in the knowledge, experience and attitudes of the participants according to their classes, work and internship experience. However, it was determined that the knowledge and experience levels of the participants and their attitudes towards ICH were generally low.

Originality/Value: When the literature on the subject is examined, there are various studies to determine the knowledge, awareness and experience levels of university students, teachers and academicians studying in different disciplines. However, it has been seen that these studies are handled within the scope of tangible cultural heritage and that there is not enough work on intangible cultural heritage. It is thought that the related study will contribute to the literature in order to determine the knowledge and experience levels and attitudes of the students of the tourism guidance department towards the intangible cultural heritage and to reveal the importance of university education at this point.

Keywords: Tourist guide, intangible cultural heritage, knowledge, experience, attitude

Paper Type: Research article

Giriş

Kültür "bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu" (UNESCO, 1982) olarak tanımlanmaktadır. Miras kavramı, "tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin" şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2022). Kültür ve miras kavramlarının birleşiminden oluşan kültürel miras kavramı ise "insan türüne özgü bilgi, inanç ve

davranışlar bütünü ile bu bütünün bir parçası olan somut nesnelere” şeklinde ifade edilmektedir (Çankaya, 2006). Kavramsal olarak belirgin sınırları olmayan kültürel miras; önceleri insanların arkeolojik, tarihsel ve kültürel geçmişinin somut izlerini ifade etmekte kullanılmış ve bu miras unsurları UNESCO tarafından 1972’de imzalanan “Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” ile koruma altına alınmaya çalışılmıştır. İlgili sözleşmenin, bir toplumun sadece somut unsurlarını koruma altına alması ve el sanatları, halk oyunları, ritüelleri, festivalleri gibi unsurlarını ifade eden somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) unsurlarının bu koruma yaklaşımı dışında tutulması çeşitli tartışmalara yol açmıştır (Oğuz, 2018). Böylece kültürel miras ifadesi, toplumun somut miras unsurlarının yanı sıra somut olmayan kültürel zenginliklerini de içeren bir tanıma dönüşmüştür (Kozak vd., 2017). Bu kapsamda SOKÜM kavramı, “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” (UNESCO, 2003) olarak ifade edilmektedir.

Bir toplumun sahip olduğu somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri, bir sonraki nesile aktararak (Çelepi, 2016) onu devralacak kişiler tarafından benimsendiği takdirde anlam kazanmaktadır. Sonraki nesiller tarafından bilinmeyen, anlaşılmayan, yaşanmayan ve yaşatılmayan somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri ortadan kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu doğrultuda toplumların kültürel mirasını koruma ve yaşatmadaki en önemli rol, sahip olunan mirasın farkında ve bilincinde olmaktır (Akkuş vd., 2015). Bu nedenle, somut olmayan kültürel mirasın korunması, geliştirilmesi ve aktarılması konusunda taraf olan tüm paydaşların bilgi, farkındalık ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesi oldukça önemli bir husustur.

Kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasında (Selanik Ay & Kurtdere Fidan, 2013) bu paydaşlar arasında özellikle turist rehberleri ve geleceğin rehber adaylarına önemli görevler düşmektedir. Çünkü kültür olgusu, bireylerin gerek kendi toplumlarını tanımak ve anlamak gerekse farklı toplumların kültürel değerlerini keşfetmek amaçlı turizm motivasyonu haline gelmiştir (Genç, 2020). Bu motivasyon, farklı toplumlardaki bireylerin yaşam biçimleri, yeme-içme alışkanlıkları, giyim tarzları, gelenekleri, görenekleri vb. unsurların merakını içermektedir. Bu bağlamda, turist rehberleri turistlerin bu meraklarının giderilmesinde onlara eşlik eden ve toplumların sahip oldukları kültürel değerleri en iyi şekilde tanıtan, kültürel değerlerin korunmasına katkıda bulunan ve ziyaret edilen ülkenin elçisi konumunda olan önemli paydaşlardır. Buradan hareketle, turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin Türkiye’nin SOKÜM temsili listesinde yer alan değerleri hakkındaki bilgi ve deneyim düzeyleri ile SOKÜM değerlerine yönelik tutumlarının belirlenmesi önemli bir çalışma konusu olarak ortaya çıkmıştır. Alanyazında konu ile ilgili öğrencilerin tutum, algı, bilinç ve farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalara (Gümüş & Adanalı, 2011; Yeşilbursa, 2011; Kılcan & Akbaba, 2013; Selanik Ay & Kurtdere Fidan, 2013; Yeşilbursa, 2013; Dönmez & Yeşilbursa, 2014; Akkuş vd., 2015; Demirbulat vd., 2015; Çelepi, 2016; Karaca Yılmaz vd., 2017; Yıldırım Saçılık & Toptaş, 2017; Güneş & Alagöz, 2018; Cihangir & Köksal, 2019; Halaç vd., 2019; Mancı, 2019; Gök, 2020; Kendir, 2020; Günden, 2021; Halaç vd., 2021) rastlanmaktadır. Bununla birlikte, turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin SOKÜM değerleri hakkındaki bilgi ve deneyim düzeyleri ile SOKÜM değerlerine yönelik tutumlarının belirlenmesine yönelik çalışmaların (Bişkin & Adabalı, 2018; Köroğlu vd., 2018; Gürdoğan Bayır & Çengelci Köse, 2019; Sağ & Ünal, 2019; Sarı vd., 2020; Günden & Güneren, 2021) oldukça sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, çalışmanın alanyazındaki boşluğa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

Yaşam şartlarının ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi, bireyselleşmenin etkisi ile kolektif yapının, dolayısıyla kültürel birlikteliğin geride kalmaya başlaması, hayat seyrinin teknoloji odaklı evrilmesi gibi sebeplerle insan hayatındaki geleneksel yapı, kültürel doku ve kültürel mirasa yönelik duyarlılık unutulmaya başlanmıştır. Anıt, sit, milli park, tarihi yapı gibi unsurları içeren somut kültürel miras unsurları, doğru bir yaklaşım sergilendiği takdirde sonraki nesle kolayca aktarılabilir. Ancak gelenek ve göreneklere, festivalleri, toplumsal ilişkileri, ritüelleri, inanışları içeren SOKÜM, aktarımı insana bağlı olmasından dolayı daha hassas ve kaybolması halinde telafisi olmayan bir yapıya sahiptir. SOKÜM unsurlarının korunabilmesi ve aktarımının sağlanabilmesi için toplum tarafından tanınması, ayırt edilmesi ve sahiplenilmesi, koruma ve aktarmaya yönelik bilinçli bir yaklaşım sergilenmesi (Karadeniz, 2019) ve bu sorumluluğun öncelikle SOKÜM unsurunun üreticisi konumunda olan kendi halkı tarafından üstlenilmesi gerekmektedir. Çünkü birey ve toplum kendi kültürel değerlerinin farkında değilse ona karşı duyuşsal bir davranış da geliştiremez (Keçe, 2015). Bir topluluk kendi değerlerini yeterince tanımadığı ve sürdürülebilir bir kültür akışına katkısı bulunmadığı takdirde bu değerlerin uzun vadede yok olacağı gerçektir (Akkuş, 2020). SOKÜM unsurlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması, aktarımının aslına uygun şekilde gerçekleştirilmesi ise toplumun bu konuya ilişkin aidiyet taşıması ve toplumda SOKÜM hassasiyeti ve farkındalığı uyandıracak olan eğitimin sunulması ile sağlanabilir (Güneş & Alagöz, 2018).

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 2. maddesinde yer alan "koruma" başlığı altında "...buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması..." (UNESCO, 2003) ifadelerine yer verilmiştir. İlgili maddede yer alan "özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim" ifadeleri ile SOKÜM'ün korunmasında eğitime verilen önem vurgulanmış ve kültürel mirasın korunması ve aktarımı konusunda toplum içerisindeki sosyal ilişkiler ve usta-çırak ilişkisi ile birebir olabileceği gibi resmi eğitim kurumları (Gürel & Çetin, 2019) ile de sağlanabileceği üzerinde durulmuştur. İlgili maddeyi içeren sözleşme metninin taraf ülkeler tarafından kabul edilmesi sayesinde bir ülkeye, ulusa veya topluma millî kimlik duygusu veren kültürel miras unsurlarının ve duyarlılığının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması düşüncesi, küresel bir uygulama olarak bütün eğitim sistemlerinde yerini aldı ve kabul edilmiştir (Oğuz, 2009).

Kültürel aktarımı sağlamak ve bu aktarım sırasında geçmiş ile gelecek arasında uyumlu bir geçiş temin etmek, gençlere yeni biçimler, yeni sezgiler ve yeni anlayışlar kazandırarak kültürün zenginleşmesini sağlamak ve uygarlığın gelişimi için elverişli ortamı oluşturmak açısından kültür odaklı eğitim önem taşımaktadır (Selçuk, 1999). Eğitimin koruma ve aktarım işlevi sayesinde kültürel miras unsurlarının korunması, aktarımı, gelişimi ve sürekliliği noktasında olumlu sonuçlar elde edilmekte (Shimray & Ramaiah, 2019), kültür aktarımı sırasında miras değerlerinin yitirilmesine ve küreselleşmenin etkisiyle kültürel değişmeye karşı bireysel görev ve sorumlulukların kazanılması (Pelit vd., 2018), sosyal yapının ve uyumun yaşatılarak geleneksel yaşam biçimlerinin sürdürülmesi sağlanmaktadır (Srivastava, 2015; Karadeniz, 2019). Bu nedenle SOKÜM'ün korunması ve aktarımı konusunda öncelikli olarak toplumun, özellikle yeni neslin bilgi düzeyinin artırılması, SOKÜM unsurlarının günlük hayatta uygulanır hale getirilmesi gerekmektedir. SOKÜM unsurlarının eğitim sürecine yayılmış, teorik olarak öğrenme ve pratik olarak deneyimleme imkânları ile birey-kültür ilişkisinin canlı tutulması ve toplumun tüm kesimlerinin ele alındığı eğitim politikalarının üretilmesi önem taşımaktadır (Külcü, 2015; Yılmaz vd., 2017; Mancı, 2019; Akkuş, 2020). Bu sayede koruma ve aktarma amacına dayalı SOKÜM eğitimi, kültürel miras değerlerine yönelik farkındalık sahibi

olması, bu değerleri benimsemesi, aidiyet duygusu edinmesi sayesinde kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında olumlu sonuçlar doğuracaktır (Shankar & Swamy, 2013).

SOKÜM unsurlarının turizm çekiciliği olarak değerlendirilmesi, turizmin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Turizmin kültürel miras üzerine etkileri incelendiğinde; kültürel mirasın tanıtımını artırmakta, ekonomik gelir ve istihdam olanakları sağlamakta, kırsal nüfusun bölgede faaliyet göstererek şehre göç etmesini engellemekte, fuar, festival gibi etkinlikler sayesinde bireylerin rekreasyonel faaliyetlere katılımını sağlamakta ve ülke imajına etkileri olmaktadır. Ancak bu olumlu etkilerinin yanı sıra plansız ve bilinçsiz yaklaşımlar sonucunda bir toplumun kimliğini ifade eden kültürel miras unsurlarının yozlaşmasına, aktarımı sağlanırken özünden uzaklaşmasına ve geleneksel dokunun yitirilerek popülaritenin öne çıkmasına, ticari beklentilerin artarak kültür unsurlarının yanlış şekilde tanıtılmasına yol açabilmektedir. Bu gibi olumsuz durumlar karşısında kültürel miras unsurlarının korunması ve sonraki nesle doğru şekilde aktarılması, turizm çekiciliği olarak değerlendirilirken zarar görmemesi için kültürel mirasa gerekli önemin verilmesi gerekmektedir (Uygur & Baykan, 2007). Bu noktada bir bölgenin/ülkenin tanıtımında önemli rol oynayan, bilgi aktarma görevi olan ve turist ile kültür arasındaki aracı rolü bulunan (Tekin, 2019) turist rehberlerine büyük sorumluluk düşmekte ve bu sorumluluğun yerine getirilebilmesi için gerekli eğitimlerin üzerinde durulması gerekmektedir. Bu sebeple, rehber adaylarının kendi kültürel miras unsurlarını tanıması, deneyimlemesi ve sahiplenmesi gerekmektedir. SOKÜM ve turizm ilişkisi doğrultusunda turizm eğitimi veren kurumlarda SOKÜM odaklı eğitimin doğru planlanması, farkındalık oluşturma, koruma, aktarma amaçlarına ulaşması hem toplumsal birliğin yeniden inşası açısından hem de bireylerin geleceğe doğru ilerlerken belirli bir birikim ile hareket etmesi, toplumsal kimlik duygusuna sahip olabilmesi açısından faydaları olacağı gibi SOKÜM sözleşmesine taraf olan Türkiye'nin bir sorumluluğunu daha yerine getirmesi açısından olumlu sonuçlanacaktır (Kutlu, 2009).

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin Türkiye'nin SOKÜM temsili listesinde yer alan değerleri hakkındaki bilgi ve deneyim düzeyleri ile SOKÜM değerlerine yönelik tutumlarının belirlenmesidir. Çalışmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Rehberliği Bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. İlgili bölümde aktif olarak eğitim gören 550 öğrenci bulunmakta olup çeşitli sebeplerle her öğrenciye ulaşılamayacağı için örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket çalışması Aralık 2021-Ocak 2022 tarihleri arasında araştırmaya katılmaya gönüllü olan 245 kişi ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Yanlış ve eksik doldurulan anketler çıkarılarak 226 anket elde edilmiş ve elde edilen veriler istatistikî paket programlar aracılığı ile analiz edilerek yorumlanmıştır.

Turizm rehberliği öğrencilerinin bilgi ve deneyim düzeyi ile tutumlarını ölçmeye yönelik hazırlanan anket formunun ilk kısmında katılımcıların kişisel bilgilerine yönelik sorular (8 adet) sorulmuştur. Anket formunun ikinci kısmında katılımcıların SOKÜM'e yönelik bilgi düzeyini, üçüncü kısmında ise SOKÜM'e yönelik deneyim düzeyini ölçmeye yönelik sorulara (20 adet) yer verilmiştir. Anket formunun son kısmında ise Gürel & Çetin (2019) tarafından geliştirilen tutum ölçeğine (23 madde) yer verilerek katılımcıların SOKÜM'e yönelik tutumları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular

Tablo 1’de katılımcıların bireysel özelliklerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular (n=226)

Değişkenler	Gruplar	f	%	Değişkenler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	131	58,0	Son Mezun Olunan Okul	Anadolu Lisesi	192	85,0
	Erkek	95	42,0		MTAL (Turizm ve Otelcilik)	4	1,8
Yaş	18 yaş ve altı	20	8,8		MTAL (Diğer meslek dalları)	14	6,2
	19-21	121	53,5		Diğer	16	7,1
	22-25	81	35,8	Hazırlık	10	4,4	
	26 yaş ve üzeri	4	1,8	Sınıf	1.sınıf	54	23,9
Gelir	500 TL ve altı	27	11,9		2.sınıf	27	11,9
	501-750 TL	77	34,1		3.sınıf	43	19,0
	751-1000 TL	65	28,8		4.sınıf	92	40,7
	1001 TL ve üzeri	57	25,2	2900 TL ve altı	52	23,0	
Turizm Sektöründe Çalışma Durumu	Evet	88	38,9	2901-5000 TL	82	36,3	
	Hayır	138	61,1	Aile Geliri	5001-7000 TL	49	21,7
Turizm Sektöründe Staj Yapma Durumu	Evet	57	25,2		7001 TL ve üzeri	43	19,0
	Hayır	169	74,8				

Tablo 1’e göre katılımcıların %58’ini kadınlar, %42’sini ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş aralıklarına bakıldığında çoğunluğu (%53,5) 19-21 yaş arasındaki bireylerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların gelir düzeyleri incelendiğinde ise çoğunluğun (%34,1) 501-750 TL, ailelerinin (%36,3) ise 2901-5000 TL gelire sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, araştırmaya katılan katılımcıların çoğunu turizm sektöründe çalışmayan bireyler oluşturmakla beraber turizmde staj yapmayan bireylerin sayısı da çoğunluktadır (%74,8). Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında ise büyük çoğunluğun (%85) Anadolu Lisesi mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcıların %40,7’si son sınıf öğrencisidir. Katılımcıların ilgi duyduğu SOKÜM unsurlarını belirlemek amacıyla açık uçlu soru yöneltilmiş ve ilgili soruya verilen yanıtlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2’ye göre herhangi bir SOKÜM değeri ile ilgilenmeyen katılımcı sayısı (%52,7) çoğunlukta olmakla birlikte en çok ebru sanatı ile ilgilenildiği (%25,2) görülmektedir. Ebru sanatını minyatür (%4,9) ve çini (%3,5) sanatları takip etmektedir. Ancak bu sanatlara yönelik ilginin ve deneyimin hangi düzeyde olduğu bilinmemektedir. Yanı sıra Türkiye’nin SOKÜM temsili listesinde ve il envanterlerinde yer almayan çizim/portre, grafiti gibi unsurların da SOKÜM unsuru olarak değerlendirilmesi, bu cevapları veren katılımcıların SOKÜM’e yönelik yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 2

Katılımcıların İlgi Duydukları SOKÜM Değerine İlişkin Bulgular

Değişkenler	Gruplar	f	%
İlgi Duyulan SOKÜM Değeri	Ebru Sanatı	57	25,2
	Minyatür	11	4,9
	Çini	8	3,5
	Halk Oyunları/Folklor	7	3,1
	Hat	6	2,7
	Çizim/Portre/Resim	4	1,8
	Müzik	3	1,3
	Çömlekçilik	2	0,9
	Kil/Hamur	2	0,9
	Heykelcilik	2	0,9
	Dericilik	1	0,4
	Gösteri Sanatı	1	0,4
	Grafiti	1	0,4
	Maket Sanatı	1	0,4
	Yöresel Lezzetler	1	0,4
	Yok	119	52,7
TOPLAM	226	100	

Anket formunun ikinci kısmında katılımcıların, SOKÜM temsili listesinde yer alan unsurlara yönelik bilgi düzeylerini belirlemek amaçlanmış ve ilgili sorulara verilen yanıtlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Katılımcıların SOKÜM Değerine Yönelik Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular

Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri (Bilgi Düzeyi)	Çok Düşük (%)	Düşük (%)	Orta (%)	Yüksek (%)	Çok Yüksek (%)	\bar{x}	SS
Meddahlık	47,3	19,9	25,2	4,9	2,7	1,96	1,08
Âşıklık Geleneği	44,7	21,7	23,9	7,5	2,2	2,01	1,09
Karagöz	10,6	15,9	32,7	23,5	17,3	3,21	1,21
İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş	21,2	13,7	24,3	20,8	19,9	3,04	1,41
Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği	6,2	6,6	15,9	28,3	42,9	3,95	1,19
Tören Keşkeği Geleneği	35,0	22,1	15,0	12,4	15,5	2,51	1,46
Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı	25,2	18,6	29,6	16,4	10,2	2,68	1,29
Geleneksel Çini Ustalığı	42,5	20,4	19,0	10,6	7,5	2,20	1,29
Minyatür Sanatı	38,9	24,8	20,4	9,3	6,6	2,20	1,24
Mevlevi Sema Töreni	46,0	20,8	18,1	8,8	6,2	2,08	1,25
Nevruz	24,8	15,9	27,9	17,3	14,2	2,80	1,36
Geleneksel Sohbet Toplantıları	36,3	23,5	23,5	23,5	6,2	2,27	1,23
Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	34,1	22,6	17,3	15,9	10,2	2,46	1,37
Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah	57,5	17,7	13,7	5,8	5,3	1,84	1,18
Mesir Macunu Festivali	50,0	15,5	19,9	5,8	8,8	2,08	1,31
Bahar Kutlaması: Hıdırellez	21,7	15,9	25,2	19,5	17,7	2,96	1,39
Dede Korkut Mirası: Destan Kültürü, Halk Masalları ve Müzik	32,3	18,1	18,1	12,4	13,7	2,57	1,40
Islık Dili	67,3	12,8	11,1	4,4	4,4	1,66	1,12
Geleneksel Türk Okçuluğu	46,5	21,7	18,6	8,4	4,9	2,04	1,19
Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Mangala	47,8	20,8	21,2	6,2	4,0	1,98	1,14

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların “çok düşük” düzeyde bilgi sahibi oldukları SOKÜM değerinin “İslık Dili” ($\bar{x}=1,66$) olduğu anlaşılmaktadır. “İslık Dili”ni sırasıyla “Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah” ($\bar{x}=1,84$), “Meddahlık” ($\bar{x}=1,96$), “Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Mangala” ($\bar{x}=1,98$) takip etmektedir. Katılımcıların “çok yüksek” düzeyde bilgi sahibi oldukları SOKÜM değerinin ise “Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği” ($\bar{x}=3,95$) olduğu görülmektedir. “Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği”ni sırasıyla “Karagöz” ($\bar{x}=3,21$), “İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş” ($\bar{x}=3,04$), “Bahar Kutlaması: Hıdırellez” ($\bar{x}=2,96$), ve “Nevruz” ($\bar{x}=2,80$) takip etmektedir. Katılımcıların Türkiye’nin SOKÜM temsili listesinde yer alan unsurları deneyimleme düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Katılımcıların SOKÜM Değerini Deneyimleme Düzeylerine İlişkin Bulgular

Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri (Deneyimleme Düzeyi)	Hiç izlemedim	Nadiren izlerim	Bazen izlerim	Sık sık izlerim	Her zaman izlerim	\bar{x}	SS
Meddahlık	71,7	20,8	5,3	2,2	0	1,38	0,69
Âşıklık Geleneği	69,0	23,5	5,3	1,3	0,9	1,42	0,73
Karagöz	17,7	40,3	31,9	6,2	4,0	2,38	0,98
	Hiç Tüketmedim	Nadiren Tüketirim	Bazen Tüketirim	Sık Sık Tüketirim	Her Zaman Tüketirim	\bar{x}	SS
İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş	21,7	11,1	28,3	22,1	16,8	3,01	1,37
Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği	8,8	9,7	15,5	23,9	42,0	3,81	1,31
Tören Keşkeği Geleneği	43,8	19,9	17,3	8,8	10,2	2,22	1,36
	Hiç İlgilenmedim	Nadiren İlgilenirim	Bazen İlgilenirim	Sık Sık İlgilenirim	Her zaman İlgilenirim	\bar{x}	SS
Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı	40,3	32,3	19,9	5,3	2,2	1,97	1,01
Geleneksel Çini Ustalığı	71,7	16,8	8,0	2,7	0,9	1,44	0,82
Minyatür Sanatı	63,7	22,1	8,8	3,5	1,8	1,58	0,92
	Hiç Katılmadım	Nadiren Katılırım	Bazen Katılırım	Sık sık Katılırım	Her Zaman Katılırım	\bar{x}	SS
Mevlevî Sema Töreni	72,6	19,0	5,3	1,8	1,3	1,40	0,78
Nevruz	41,6	21,2	23,5	7,1	6,6	2,16	1,23
Geleneksel Sohbet Toplantıları	64,6	17,3	9,7	4,9	3,5	1,65	1,07
Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	68,1	16,8	7,5	3,5	4,0	1,58	1,04
Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah	81,9	9,3	4,4	1,8	2,7	1,34	0,86
Mesir Macunu Festivali	70,8	14,2	7,1	4,4	3,5	1,56	1,04
Bahar Kutlaması: Hıdırellez	35,8	23,0	22,6	7,5	11,1	2,35	1,33
Dede Korkut Mirası: Destan Kültürü, Halk Masalları ve Müzik	57,1	19,5	14,6	3,1	5,8	1,81	1,15

Tablo 4

Katılımcıların SOKÜM Değerini Deneyimleme Düzeylerine İlişkin Bulgular (Devamı)

	Hiç Deneyimlemedim	Nadiren Deneyimlerim	Bazen Deneyimlerim	Sık Sık Deneyimlerim	Her Zaman Deneyimlerim	\bar{x}	SS
Işık Dili	83,6	8,4	4,9	0,9	2,2	1,30	0,79
Geleneksel Türk Okçuluğu	74,8	13,7	8,4	1,8	1,3	1,41	0,82
Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Mangala	66,4	15,0	12,4	2,7	3,5	1,62	1,04

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların en yüksek “hiç izlemedim” yanıtını verdikleri gösteri sanatının “Meddahlık” ($\bar{x}=1,38$) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların en yüksek “her zaman izlerim” yanıtını verdikleri gösteri sanatının ise “Karagöz” ($\bar{x}=2,38$) olduğu anlaşılmaktadır. Yeme-içme kültürü bağlamında katılımcıların en yüksek “hiç tüketmedim” yanıtını verdikleri yeme-içme geleneğinin “Tören Keşkeği Geleneği” ($\bar{x}=2,22$), en yüksek “her zaman tüketirim” yanıtını verdikleri yeme-içme geleneğinin ise “Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği” ($\bar{x}=3,81$) olduğu görülmektedir. Geleneksel el sanatları kategorisinde katılımcıların en yüksek “hiç ilgilenmedim” yanıtını verdikleri el sanatları geleneğinin “Geleneksel Çini Ustalığı” ($\bar{x}=1,44$) olduğu, en yüksek “her zaman ilgilenirim” yanıtını verdikleri geleneksel el sanatının ise “Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı” ($\bar{x}=1,97$) olduğu tespit edilmiştir. Tabloda festivaller, ritüeller ve törenler kapsamında ise katılımcıların en yüksek “hiç katılmadım” yanıtını verdikleri festival, ritüel ve törenin “Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah” ($\bar{x}=1,34$) olduğu, en yüksek “her zaman katılırım” yanıtını verdikleri festival, ritüel ve törenin ise “Bahar Kutlaması: Hıdırellez” ($\bar{x}=2,35$) olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların diğer SOKÜM unsurlarını deneyimleme düzeylerine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, en yüksek “hiç deneyimlemedim” yanıtını verdikleri SOKÜM unsurunun “Işık Dili” ($\bar{x}=1,30$) olduğu, en yüksek “her zaman deneyimlerim” yanıtını verdikleri SOKÜM unsurunun ise “Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Mangala” ($\bar{x}=1,62$) olduğu görülmektedir. Katılımcıların SOKÜM değerine yönelik tutumlarına ait bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

Katılımcıların SOKÜM Değerine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Somut Olmayan Kültürel Miras Tutum Ölçeği	Hiç Katılmıyorum	Az Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Çok Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	\bar{x}	SS
Geleneksel çocuk oyunlarının (saklambaç, çelik çomak, topaç, birdirbir vb.) yaşatılmasının gerekli olduğuna inanırım.	0,9	7,1	10,2	20,4	61,5	4,35	0,98
Dini bayramlarımızın kutlanmasının gerekli olduğuna inanırım.	7,1	5,3	11,5	22,6	53,5	4,10	1,22
Dini bayramların (Ramazan ve Kurban Bayramı) sosyal ilişkileri güçlendirdiğini düşünürüm.	5,8	4,4	11,1	23,0	55,8	4,19	1,15
Türk kahvesi geleneğinin Türk misafirperverliğinde önemli bir yeri olduğunu düşünürüm.	1,3	3,5	6,6	18,1	70,4	4,53	0,87
Festivallerin (mesir macunu, yayla şenlikleri, çilek festivali vb.) Türk kültürünün önemli bir parçası olduğuna inanırım.	1,8	5,3	22,6	23,9	46,5	4,08	1,03
Yöremizde oynanan Türk Halk Oyunlarını oynarım.	26,5	19,0	19,0	15,0	20,4	2,84	1,48
Halk Oyunlarını (horon, zeybek, halay vb.) izlemekten zevk alırım.	11,1	11,1	15,5	19,9	42,5	3,72	1,39
Türk el sanatları ile ilgili (hat, ebru, nazar boncuğu vb.) düzenlenen kurslara katılmak isterim.	23,5	20,8	16,8	18,1	20,8	2,92	1,47
Geleneksel Türk giyim kuşamı (kaftan, yazma, bindallı, şalvar vb.) ilgimi çeker.	24,8	22,6	17,7	15,0	19,9	2,83	1,46
Çevremde Türk gösteri sanatları (Karagöz, Kukla vb.) ilgili etkinlik olunca katılırım.	25,2	24,3	29,2	11,5	9,7	2,56	1,25
Yaşlılar, geçmişleri hakkında konuşunca onları dinlemeyi severim.	8,0	11,5	18,6	23,9	38,1	3,73	1,29
Geçmiş yaşantıları ile ilgili konuşan yaşlıları dinlemek sıkıcıdır.	4,4	9,3	14,6	18,6	18,6	1,93	1,20
Türk lokumu, Türk damak zevkinin en önemli unsurlarından biridir.	1,8	8,4	18,6	26,5	44,7	4,04	1,06
Daha önce gitmediğim bir yere gittiğimde oranın kültürel özelliklerini öğrenmek isterim.	0	4,0	13,3	20,8	61,9	4,41	0,87
Türk halk kültüründe komşuluk ilişkilerinin önemli bir yere sahip olduğunu düşünürüm.	1,8	3,5	12,4	27,9	54,4	4,30	0,94
Türk Halk müziği, Türk kültürünün özelliklerini yansıtır.	0,9	6,2	16,4	26,1	50,4	4,19	0,98
Nasrettin Hoca fıkralarını dinlemek benim için eğlencelidir.	8,4	7,1	24,8	21,7	38,1	3,74	1,27
Türk halk müziği, Türk kültürü için önemlidir.	1,3	3,5	20,4	23,5	51,3	4,20	0,97
Türk masallarını (Keloğlan, Kırk Haramiler vb.) dinlemeyi severim.	5,8	9,3	19,5	23,0	42,5	3,87	1,22
Yaşlıların iklim ve mevsimlere yönelik yaptığı tahmin ve eski hesapları ilgimi çeker.	9,3	11,5	18,6	23,5	37,2	3,68	1,33
Mevsimlerle ilgili yapılan eski hesapları bilirim.	33,6	22,1	23,0	11,1	10,2	2,42	1,32
12 Hayvanlı Türk Takvimini öğrenmek isterim.	24,3	13,3	22,6	15,9	23,9	3,02	1,49
Çoban Bayramları (koç katımı, koyun yüzdürme vb.) Türk kültürü için bir zenginliktir.	14,2	19,5	29,6	12,8	23,9	4,06	1,20

Tablo 5'e göre katılımcıların en yüksek katılım gösterdikleri ifadenin "Türk kahvesi geleneğinin Türk misafirperverliğinde önemli bir yeri olduğunu düşünürüm." ($\bar{x}=4,53$) ifadesi olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların düşük katılım gösterdikleri ifadenin ise "Geçmiş yaşantıları ile ilgili konuşan yaşlıları dinlemek sıkıcıdır." ($\bar{x}=1,93$) ifadesi olduğu görülmektedir. Ancak, ifadeye verilen yanıtlar tersten kodlandığında ilgili ifade için ortalamanın 3,07 olduğuna dikkat edilmelidir. Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile cinsiyetlerinin karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Cinsiyetlerinin Karşılaştırılmasına Yönelik t-testi

Değişkenler	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	t	p
Bilgi Düzeyi	Kadın	131	2,43	0,72	0,148	0,883
	Erkek	95	2,41	0,86		
Deneyimleme Düzeyi	Kadın	131	1,90	0,46	1,419	0,157
	Erkek	95	1,81	0,52		
Tutum	Kadın	131	3,67	0,61	2,030	0,044*
	Erkek	95	3,49	0,70		

*: $p<0,05$

Tablo 6'ya göre katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi ve deneyimleme düzeylerinde cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>0,05$), tutumlarında ise ($p=0,044$; $p<0,05$) cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, tutum ölçeğine verilen yanıtlar incelendiğinde kadın katılımcıların ($\bar{x}=3,67$) SOKÜM değerlerine yönelik tutumlarının, erkek katılımcılardan ($\bar{x}=3,49$) daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile yaşlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Değişkenler	Yaş	n	\bar{x}	SS	f	p
Bilgi Düzeyi	18 ve altı	20	2,25	0,66	0,818	0,485
	19-21	121	2,38	0,76		
	22-25	81	2,52	0,83		
	26 ve üzeri	4	2,47	1,01		
Deneyimleme Düzeyi	18 ve altı	20	1,74	0,38	0,508	0,677
	19-21	121	1,88	0,48		
	22-25	81	1,88	0,51		
	26 ve üzeri	4	1,88	0,56		
Tutum	18 ve altı	20	3,59	0,69	0,294	0,830
	19-21	121	3,67	0,69		
	22-25	81	3,72	0,68		
	26 ve üzeri	4	3,89	0,84		

Tablo 7'ye göre katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyleri ve tutumları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$). Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile sınıflarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi düzeyi ($p=0,001$; $p<0,05$), deneyim düzeyi ($p=0,001$; $p<0,05$) ve tutumları ($p=0,003$; $p<0,05$) ile sınıfları arasında anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, 3. ve 4. sınıftaki katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi düzeyleri 1. ve 2. sınıftaki katılımcılara göre daha yüksektir. Bunu yanı sıra 3. ve 4. sınıftaki katılımcıların SOKÜM değerlerini deneyimleme düzeylerinin 1. sınıftaki katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, 3. ve 4. sınıftaki

katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik tutumları 1. sınıftaki katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 8

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Sınıflarının Karşılaştırılmasına Yönelik One-Way Anova Testi

Değişkenler	Sınıf	n	\bar{x}	SS	f	p	Farklılık Yönü (Tukey)
Bilgi Düzeyi	Hazırlık	10	2,26	0,74	5,030	0,001*	<3, 4
	1	54	2,13	0,77			
	2	27	2,13	0,68			
	3	43	2,59	0,72			
	4	92	2,63	0,79			
Deneyimleme Düzeyi	Hazırlık	10	1,74	0,39	4,711	0,001*	<3, 4
	1	54	1,67	0,43			
	2	27	1,75	0,36			
	3	43	2,00	0,56			
	4	92	1,96	0,49			
Tutum	Hazırlık	10	3,37	0,28	4,093	0,003*	<3, 4
	1	54	3,42	0,78			
	2	27	3,78	0,69			
	3	43	3,90	0,63			
	4	92	3,75	0,64			

*: p<0,05

Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile mezun oldukları okulun karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Mezun Oldukları Okulun Karşılaştırılmasına Yönelik One-Way Anova Testi

Değişkenler	Mezun Olunan Okul	n	\bar{x}	SS	f	p	Farklılık Yönü (Tukey)
Bilgi Düzeyi	Anadolu Lisesi	192	2,44	0,78	0,633	0,594	
	MTAL (Turizm ve Otelcilik)	4	2,78	0,99			
	MTAL (Diğer meslek dalları)	14	2,29	0,89			
	Diğer	16	2,28	0,78			
	Diğer	16	2,28	0,78			
Deneyimleme Düzeyi	Anadolu Lisesi	192	1,89	0,49	1,019	0,385	
	MTAL (Turizm ve Otelcilik)	4	1,80	0,61			
	MTAL (Diğer meslek dalları)	14	1,71	0,48			
	Diğer	16	1,75	0,43			
	Diğer	16	1,75	0,43			
Tutum	Anadolu Lisesi	192	3,74	0,67	2,710	0,046*	>c
	MTAL (Turizm ve Otelcilik)	4	3,59	0,90			
	MTAL (Diğer meslek dalları)	14	3,26	0,77			
	Diğer	16	3,48	0,70			
	Diğer	16	3,48	0,70			

*: p<0,05; a: Anadolu Lisesi; b: MTAL (Turizm ve Otelcilik); c: MTAL (Diğer meslek dalları); d: Diğer

Tablo 9'a göre katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi ve deneyim düzeyleri ile mezun oldukları okul arasında anlamlı farklılığın olmadığı ($p>0,05$), tutumları ile ($p=0,046$; $p<0,05$) mezun oldukları okul arasında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Anadolu Lisesi'nde okuyanların ($\bar{x}=3,74$) SOKÜM değerlerine yönelik tutumlarının, MTAL'de (Diğer meslek dalları) okuyanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile turizm sektöründe çalışma durumlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Turizm Sektöründe Çalışma Durumlarının Karşılaştırılmasına Yönelik t-testi

Değişkenler	Turizm Sektöründe Çalışma Durumu	n	\bar{x}	SS	t	p
Bilgi Düzeyi	Evet	88	2,65	0,74	3,546	0,000*
	Hayır	138	2,28	0,78		
Deneyimleme Düzeyi	Evet	88	2,06	0,54	4,889	0,000*
	Hayır	138	1,75	0,41		
Tutum	Evet	88	3,70	0,68	1,918	0,056
	Hayır	138	3,53	0,63		

*: $p<0,05$

Tablo 10 incelendiğinde, katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik tutumları ile turizm sektöründe çalışma durumları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>0,05$), SOKÜM değerlerine yönelik bilgi düzeyleri ($p=0,000$; $p<0,05$) ve SOKÜM değerlerini deneyimleme düzeyleri ($p=0,000$; $p<0,05$) ile turizm sektöründe çalışma durumları arasında anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, turizm sektöründe çalışanların ($\bar{x}=2,65$) SOKÜM değerlerine yönelik bilgi düzeylerinin, turizm sektöründe çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, turizm sektöründe çalışanların ($\bar{x}=2,06$) SOKÜM değerlerini deneyimleme düzeyleri, turizm sektöründe çalışmayanlara göre daha yüksektir. Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile gelirlerinin karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Gelir Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik One-Way Anova Testi

Değişkenler	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS	f	p
Bilgi Düzeyi	500 TL ve altı	27	2,32	0,78	1,298	0,276
	501-750 TL	77	2,40	0,72		
	751-1000 TL	65	2,57	0,78		
	1001 TL ve üzeri	57	2,32	0,86		
Deneyimleme Düzeyi	500 TL ve altı	27	1,83	0,38	0,081	0,971
	501-750 TL	77	1,87	0,47		
	751-1000 TL	65	1,88	0,47		
	1001 TL ve üzeri	57	1,86	0,59		
Tutum	500 TL ve altı	27	3,78	0,49	2,077	0,104
	501-750 TL	77	3,81	0,67		
	751-1000 TL	65	3,63	0,69		
	1001 TL ve üzeri	57	3,54	0,78		

Tablo 11'e göre katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyleri ve tutumları ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$). Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile aile gelir düzeyinin karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Aile Gelir Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik One-Way Anova Testi

Değişkenler	Aile Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS	f	p
Bilgi Düzeyi	2900 TL ve altı	52	2,30	0,72	2,595	0,053
	2901-5000 TL	82	2,58	0,78		
	5001-7000 TL	49	2,23	0,70		
	7001 TL ve üzeri	43	2,48	0,90		
Deneyimleme Düzeyi	2900 TL ve altı	52	1,81	0,43	1,439	0,232
	2901-5000 TL	82	1,94	0,50		
	5001-7000 TL	49	1,78	0,41		
	7001 TL ve üzeri	43	1,90	0,58		
Tutum	2900 TL ve altı	52	3,71	0,67	1,409	0,241
	2901-5000 TL	82	3,79	0,67		
	5001-7000 TL	49	3,61	0,74		
	7001 TL ve üzeri	43	3,55	0,68		

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi ve deneyim düzeyleri ve tutumları ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik bilgi, deneyim düzeyi ve tutumları ile turizm sektöründe staj yapma durumlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13

Katılımcıların SOKÜM Değerlerine Yönelik Bilgi, Deneyim Düzeyi ve Tutumları ile Turizm Sektöründe Staj Yapma Durumlarının Karşılaştırılmasına Yönelik t-testi

Değişkenler	Turizm Sektöründe Staj Yapma Durumu	n	\bar{x}	SS	t	p
Bilgi Düzeyi	Evet	57	2,60	0,73	2,015	0,045*
	Hayır	169	2,36	0,79		
Deneyimleme Düzeyi	Evet	57	2,02	0,45	2,837	0,005*
	Hayır	169	1,82	0,49		
Tutum	Evet	57	3,80	0,64	1,399	0,163
	Hayır	169	3,65	0,71		

*: $p<0,05$

Tablo 13 incelendiğinde, katılımcıların SOKÜM değerlerine yönelik tutumları ile turizm sektöründe çalışma durumları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>0,05$), SOKÜM değerlerine yönelik bilgi düzeyleri ($p=0,045$; $p<0,05$) ve SOKÜM değerlerini deneyimleme düzeyleri ($p=0,005$; $p<0,05$) ile turizm sektöründe staj yapma durumları arasında anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, turizm sektöründe staj yapanların ($\bar{x}=2,60$) SOKÜM değerlerine yönelik bilgi düzeylerinin, turizm sektöründe staj yapmayanlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, turizm sektöründe staj yapanların ($\bar{x}=2,02$) SOKÜM değerlerini deneyimleme düzeyleri, turizm sektöründe staj yapmayanlara göre daha yüksektir.

Sonuç ve Öneriler

SOKÜM sözleşmesinin 2. ve 4. maddelerinde SOKÜM'e yönelik gerekli eğitimlerin sunulması, bu konuda farkındalığın ve duyarlılığın sağlanması ile ilgili ifadeler yer verilmiş, taraf ülkelere bu konularda sorumluluklar yüklenmiştir (Yalçınkaya, 2015; Akyol, 2016). Bu eğitimlerin sağlanması adına örgün eğitim kurumlarına da önemli görevler düşmekle birlikte özellikle SOKÜM ile doğrudan ilişki içerisinde bulunan turizm alanında verilecek eğitim konusunda da konuya hassasiyetle yaklaşılması gerekmektedir. Bu doğrultuda turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM'e yönelik bilgi, deneyim ve tutum düzeylerinin incelenmesi, elde edilen sonuçlar doğrultusunda eksikliklerin belirlenmesi ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik müfredat düzenlemesi, öğrencilerin bilgi ve deneyim düzeylerini artıracak çeşitli çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir.

Bu araştırmada Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Rehberliği Bölümü öğrencilerinin SOKÜM temsili listesinde yer alan unsurlara yönelik bilgi ve deneyim düzeyi ile SOKÜM'e yönelik tutumları anket yöntemi ile belirlenmeye çalışılmış ve 226 kişiden veri toplanmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM temsili listesinde yer alan unsurlar arasında "Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği", "Karagöz" ve "İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü" ile ilgili bilgi düzeylerinin diğer unsurlara göre daha yüksek olduğu; ancak genel itibarıyla bilgi düzeylerinin orta düzeyde seyrettiği görülmektedir. Buna karşılık "Islık Dili", "Alevi-Bektaşî Ritüeli: Semah" ve "Meddahlık"a yönelik bilgi düzeylerinin diğer unsurlara göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM unsurlarını deneyimleme düzeyine bakıldığında bilgi düzeyi ile benzer şekilde sonuçlar elde edilmiş olup "Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği" ve "İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü" unsurlarının deneyimlenme düzeyinin daha yüksek olduğu, ancak genel ortalamanın yine de düşük kaldığı, en düşük ortalamaların ise "Alevi-Bektaşî Ritüeli: Semah", "Meddahlık", "Mevlevî Sema Töreni" ve "Aşıklık Geleneği"ne yönelik olduğu görülmüştür. Bişkin ve Adabalı (2018) tarafından turizm fakültesi öğrencilerinin Türkiye'nin sahip olduğu somut ve somut olmayan miras değerleri hakkındaki bilgi düzeyi ve deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışma sonucunda, öğrencilerin somut olmayan kültürel miras değerleri hakkındaki bilgi düzeylerinin somut kültürel miras değerleri hakkındaki bilgi düzeylerine oranla daha yüksek olduğu, turizm fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin somut kültürel miras değerleri hakkında farklı bilgi düzeylerine sahip oldukları ve öğrencilerin UNESCO Kültür Mirası Listesi'nde bulunan yerleri ziyaret sayıları arttıkça, bilgi düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Öte yandan alanyazında, öğrencilerin SOKÜM unsurlarına yönelik bilgi, deneyim, tutum ve farkındalıklarının düşük olduğunu ortaya koyan çalışma sonuçları da mevcuttur. Bu kapsamda, Yılmaz vd.'nin (2017) öğrencilere yönelik yaptıkları çalışmada, bilgi ve deneyim düzeyi ortalamalarının düşük olduğu ve bunun gerekçesi olarak katılımcılar arasında "20'li yaşlardayız, kimsenin gündeminde ne tarihimiz ne kültürümüz var" dediği, bir diğer katılımcının ise SOKÜM ile ilgili yeterli çevrenin olmadığı ile ilgili ifadeler yer verdiği görülmüştür. Bu sonuçları destekler nitelikteki bir başka çalışma ise Sağ ve Ünal (2019) tarafından yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalık düzeylerinin sınırlı olduğu, geleneksel çocuk oyunları dışında öğrencilerin neredeyse tamamının somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının bulunmadığı ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Akkuş (2020) tarafından Türk dünyası öğrencilerine yönelik yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda, öğrencilerin SOKÜM unsurlarına yönelik bilgi ve deneyim düzeylerinin genel itibarıyla düşük olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu durum her SOKÜM unsurunun kendine özgü coğrafyada ve üretim mekânında icra ediliyor olması ve bu nedenle öğrencilerin her unsura erişiminin mümkün olmaması ile ilişkilendirilmiştir.

Ayrıca, öğrencilerin üniversite öncesi yaşantılarında SOKÜM ile ilgili bilgi ve deneyim düzeylerini artıracak bir çevre ve aktivite noktasında eksik kalabildiği düşünülebilir. Ancak bireylerin akademik ve mesleki açıdan gelişimlerine katkı sağlaması beklenen üniversite eğitimi, bu eksikliğin giderilmesi ve SOKÜM unsurların bilinirliğinin artırılması açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda bilgi ve deneyim düzeylerinin sınıflara göre değişimi incelendiğinde üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgi ve deneyim düzeyleri ile SOKÜM tutumlarının daha yüksek olduğu ancak bu farklılığın oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sonuç ise üniversite ve öğrenci tarafından olmak üzere iki şekilde değerlendirilebilir. Gençlerin geleceğini inşa etmesi, değişen yaşam şartlarına ve teknolojiye uyum sağlaması, yenilikçi fikirler edinmesi ve özgüvenini geliştirmesi gibi bireyin olgunlaşması ve içinde bulunduğu toplumu kalkındıracak bir yaşam şeklini benimseyeceği bir anlayış kazandırması beklenen üniversitelerin (Çağırkan vd., 2021), kültürel miras farkındalığının ve aidiyetinin sağlanması, aktarımın gerçekleştirilmesi için de gençlere sorumluluk aşılması gerekmektedir. Bölüm müfredatının SOKÜM unsurlarını kapsayacak şekilde hazırlanması, müfredatın teorik bilgilerin yanı sıra bölgede var olan SOKÜM unsurlarını yerinde görmeye, deneyimlemeye yönelik bir içeriğe ve uygulama alanına sahip olması, SOKÜM unsurlarının üreticisi konumundaki sanatçı ve zanaatkarlar ile tanışarak unsurun üretim aşamalarına tanık olması önem taşımaktadır. Öğrencinin SOKÜM unsurlarını kendi üretim mekânında ve toplumsal bağlamında yaşayarak öğrenmesi sayesinde deneyim odaklı bilginin ve farkındalığının kalıcılığı sağlanmış olacaktır (Gürel & Çetin, 2020). Diğer açıdan ise öğrencilerin, sahip olduğu kültürel mirası kabullenmesi ve bireysel olarak bu unsurları araştırması, öğrenmesi, deneyimlemesi gerek akademik ve mesleki eğitiminin bir parçası, gerekse toplumsal bir sorumluluk olarak görmesi, bu eksikliklerin giderilmesi açısından gereklidir.

Turizm rehberliği öğrencilerinin mezun oldukları lise, turizm sektöründe çalışma deneyimi ve staj yapma durumuna göre bilgi ve deneyim düzeylerinin değişkenlik gösterdiği elde edilen diğer sonuçlar arasındadır. Anadolu lisesinden mezun olan turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM unsurlarına yönelik bilgi ve deneyim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmekle birlikte turizm sektöründe staj yapan ve iş tecrübesi bulunan öğrencilerin de bilgi ve deneyim düzeyi yüksek çıkmıştır. SOKÜM ile doğrudan ilişki içerisinde olan turizm alanında kazanılan iş ve staj deneyimi sırasında öğrencilerin SOKÜM kavramı ve unsurları ile karşılaşması olağan bir durumdur. Bu sonuç, uygulamalı eğitimin turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM'e yönelik bilgi ve deneyim düzeylerini artırmak açısından önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın son kısmında turizm rehberliği öğrencilerinin SOKÜM'e yönelik tutumları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin SOKÜM unsurlarının korunması, sürdürülebilmesi, sonraki nesle aktarılması ve günlük yaşamda yer edinmesi ile ilgili olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Güneş & Alagöz (2018) de MYO öğrencilerine yaptıkları çalışmada turizm öğrencilerinin SOKÜM'e yönelik tutum düzeylerinin yüksek çıktığı sonucuna ulaşmış ve bu olumlu tutumun sürdürülebilmesi adına ders içi ve ders dışı çalışmalar ile SOKÜM'e yönelik bilgi ve farkındalığın pekiştirilmesi, artırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum ile ilgili Akkuş (2020) kültürel mirasın basın-yayın organlarında ve gündelik hayatta yeterince yer almadığını, bu unsurların masalsı bir heyecana dönüştüğünü belirtmiş ve toplumda yeterince ilgi gösterilmeyen unsurların zaman içerisinde kaybolacağından yola çıkarak her kültürel miras unsurunun kendi yaşam alanı içerisinde yaşatılmaya çalışılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, bilgi ve deneyim düzeyi düşük olmasına rağmen SOKÜM'e yönelik tutumlarının olumlu olduğu tespit edilen turizm rehberliği öğrencilerinin, bu yaklaşımının gelişimini ve buna bağlı olarak bilgi ve deneyim düzeyinin artmasını sağlamak adına uygulamalı eğitimlerin artırılması gerektiği düşünülmektedir. SOKÜM unsurlarını kendi üretim alanında ve toplumsal yapı içerisinde deneyimleme fırsatı bulan öğrencilerin bu bilme ve deneyimleme sürecinin ardından koruma ve yaşatma yaklaşımının da artması beklenmektedir (Akkuş vd., 2015; Gürel & Çetin, 2019).

Akademisyen ve rehber adayları olan turizm rehberliği öğrencilerinin mesleki sorumluluklarını yerine getirebilmesi, kültürel miras unsurlarının tanıtımını başarılı bir şekilde gerçekleştirerek destinasyon imajını artırması ve bu unsurları tarihi birer anlatı veya hatıra olmaktan ziyade toplumsal kimliğin başarılı bir ifadesi konumuna getirebilmesi adına kendi kültürüne gösterdiği ilgi ve aidiyetinin üniversite eğitimi sırasında kazanması ve bunu artırması beklenmektedir. Kimi SOKÜM unsurlarının ayrıca sanat ve zanaat değeri taşıması, bu unsurların üreticisi için geçim kaynağı oluşturmada ve istihdam sağlamaktadır (Belber & Sözbilen, 2019). Rehber adaylarının miras unsurlara yönelik bilgi düzeyleri, bu unsurları benimsemesi ve turistlere doğru şekilde aktarabilmesi, unsurlara yönelik çekicilik sağlayabilmesi sayesinde bu unsurlar üzerinden geçimini sağlayan sanatçı ve zanaatkârlara kolaylık sağlanmış olacaktır. Özellikle teknolojinin artması ile küresel iletişimin, etkileşimin ve buna bağlı olarak kültürel değişimin daha hızlı gerçekleştiği, seri üretimin el emeği karşısında daha tercih edilir olduğu bir dönemde (Kolaç, 2009), bu dış etkilere rağmen SOKÜM unsurlarının doğru bir şekilde korunması, üretilmesi ve aktarılması kültürel miras bilincinin ve sorumluluğunun taşınması ile mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- Akkuş, G., Karaca, Ş., & Polat, G. (2015). Miras farkındalığı ve deneyimi: Üniversite öğrencilerine yönelik keşifsel bir çalışma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 71-81.
- Akkuş, Ç. (2020). Türk dünyası öğrencilerinin UNESCO somut olmayan kültür mirası değerlerine ilişkin bilgi ve deneyim düzeylerinin karşılaştırılması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 608-624. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.772492>
- Akyol, P. K. (2016). Somut olmayan kültürel mirasın örgün eğitime uygulanması: Ağ araştırması (webquest) örneği. *Milli Folklor Dergisi*, 111, 125-146.
- Belber, B. G. & Sözbilen, G. (2019). Turizm öğrencilerinin boş zaman etkinlikleri içerisinde somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) unsurlarının yeri. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2), 897-916. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.04.1094>
- Bişkin, F. & Adabalı, M. M. (2018). Turizm öğrenimi gören lisans öğrencilerinin Türkiye'nin kültür mirasları ile ilgili bilgi düzey ve deneyimlerinin tespiti. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 8(1), 84-96.
- Cihangir, M. & Köksal, S. (2019). Gençliğin kültürel miras algısı: Osmaniye yöresi için ankete dayalı bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 266-277.
- Çağırkan B., Bilek G., & Telli H. (2021). The perception of leisure time and concrete historical and cultural heritage awareness among university students. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(3), 914-922.
- Çankaya, E. (2006). *Somut olmayan kültürel mirasın müzecilik bağlamında korunması* (Tez No. 271378) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_lmQbd0AU0fIgrkrqHBrByw&no=1FcW4tO3_ft7kRDYQofeYA

- Çelepi, M. S. (2016). Somut olmayan kültürel miras ve üniversite gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 15-35. <https://doi.org/10.30803/adusobed.288155>
- Demirbulat, Ö. G., Saatçı, G. & Avcıkurt, C. (2015). Bursa'nın somut kültürel varlıklarına yönelik öğrencilerin algıları: Harmancık MYO örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 12, 63-86.
- Dönmez, C. & Yeşilbursa, C. C. (2014). The effect of cultural heritage education on students' attitudes toward tangible heritage. *Elementary Education Online*, 13(2), 425-442.
- Genç, V. (2020). Kültürel miras ve turizm ilişkisi, İçinde M. Gümüş, & S. E. Dilek (Eds.). *Kültürel Miras ve Turizm* (ss. 5-22). Detay Yayıncılık.
- Günden, B. (2021). *Yükseköğrenim gören bireylerin somut kültürel mirasa yönelik tutumları ile kültürel miras kavramına ilişkin metaforik algıları üzerine bir çalışma* (Tez No. 672170) [Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Günden, B. & Güneren E. (2021). Turist rehberi ile kültürel miras ve turizm meslek elemanı adaylarının kültürel miras algıları üzerine bir çalışma. *Journal of Tourism Research Institute*, 2(1), 17-32.
- Gümüş, N. & Adanalı, R. (2011). Buca'da (İzmir) tarihi ve kültürel mirasa yönelik ortaöğretim öğrencilerinin tutum ve davranışları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 87-102.
- Güneş, E., & Alagöz, G. (2018). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kültürel miras tutumları üzerine bir araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 753-777. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.397551>
- Gürel, D. & Çetin, T. (2019). A qualitative study on the opinions of 7th grade students on intangible cultural heritage. *Review of International Geographical Education Online*, 9(1), 36-62.
- Gürel, D. & Çetin, T. (2019). Intangible cultural heritage attitude scale: Validity and reliability study. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 8(1), 82-102.
- Gürel, D. & Çetin, T. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının somut olmayan kültürel mirasa yönelik tutum ve farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(4), 2190-2205. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.10.1432>
- Gürdoğan Bayır, Ö. & Çengelci Köse, T. (2019). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(4), 1827-1840. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3393>
- Gök, T. (2020). Üniversite öğrencilerinin kültürel miras farkındalığını değerlendirmede önem-performans analizinin (ÖPA) kullanımı. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 325-341. <https://doi.org/10.37847/ttdad.838415>

- Halaç, H. H., Mokrane, H. & Turan, S. (2019). TÖMER öğrencilerinin kültürel miras ve koruma farkındalığı: Eskişehir Anadolu Üniversitesi örnekleme. *Journal of Awareness*, 4(2), 185-204. <https://doi.org/10.26809/joa.4.015>
- Halaç, H. H., Bayır, Ö. G., & Çengelci Köse, T. (2021). İlkokul öğrencilerine yönelik kültürel mirasa duyarlılık ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(31), 197-218. <https://doi.org/10.35675/befdergi.810944>
- Karaca, Ş., Akkuş, G., Şahbudak, E. & Işkın, M. (2017). Kültürel miras farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir uygulama çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 9(16), 86-100. <https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.295701>
- Karadeniz, C. B. (2020). Assessment for awareness and perception of the cultural heritage of geography students. *Review of International Geographical Education*, 10(1), 40-64. <https://doi.org/10.33403/rigeo.640722>
- Keçe, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Ankara'nın tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik ilgi ve farkındalıkları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 131-149.
- Kendir, H. (2020). Turizm eğitimi alan lisans öğrencilerinin kültürel miras algılarının belirlenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2296-2310.
- Kılcan, B. & Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(3), 113-137.
- Kolaç, E. (2009). Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi. *Millî Folklor Dergisi*, 82, 19-31.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. & Kozak, M. (2017). *Genel turizm: İlkeler-kavramlar* (19. baskı). Detay Yayıncılık.
- Koroğlu, Ö., Yıldırım, H. U., & Avcıkurt, C. (2018). Kültürel miras kavramına ilişkin algıların metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 98-113.
- Kutlu, M. (2009). Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında eğitime yönelik ilk adım: Halk kültürü dersi. *Milli Folklor Dergisi*, 82, 13-18.
- Külcü, Ö. T. (2015). Kültürel miras kavramının eğitim açısından önemi. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 27-32.
- Mancı, A. R. (2019). Üniversite öğrencilerinin kültürel miras farkındalığı ve deneyimleri: Harran Üniversitesi örneği-Şanlıurfa. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1164-1177.
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut olmayan kültürel miras ve kültürel ifade çeşitliliği. *Millî Folklor Dergisi*, 82, 6-13.
- Oğuz, M. Ö. (2018). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* (3. Baskı). Geleneksel Yayıncılık.

- Pelit, E., Demir, M. & Türkoğlu, T. (2018). Kültürel mirasın sürdürülebilirliği: Turizm eğitimi veren kurum müfredatları üzerine bir inceleme. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(2), 73-83.
- Sağ, Ç. & Ünal, F. (2019). Öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(4), 1550-1560. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019..-519901>
- Sarı, C., Kılıç, A. F., Güven, S. & Yaşar, H. B. (2020). Üniversite öğrencilerinin kültürel miras kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 334-353.
- Selçuk, M. (1999). Teorik ve pratik açmazlarıyla kültürel miras öğretimini sorgulayan bir deneme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39(2), 255-264. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001341
- Selanik Ay, T. & Kurtdere Fidan, N. (2013). Öğretmen adaylarının "kültürel miras" kavramına ilişkin metaforları. *Electronic Turkish Studies*, 8(12). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5982>
- Shankar, B. & Swamy, C. (2013). Creating awareness for heritage conservation in the city of Mysore: Issued and policies. *International Journal of Modern Engineering Research*, 3(2), 698-703.
- Shimray, S. R. & Ramaiah, C. K. (2019). Cultural heritage awareness among students of Pondicherry University: A study. *Library Philosophy and Practice e-Journal*, 1-6.
- Srivastava, S. (2015). A study of awareness of cultural heritage among the teachers at University Level. *Universal Journal of Educational Research*, 3(5), 336-344. <https://doi.org/10.13189/ujer.2015.030505>
- Tekin, G. (2019). Turizm fakültelerinde somut olmayan kültürel miras eğitimi üzerine bir inceleme. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- TDK (2022). <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: Ağustos, 18, 2022).
- UNESCO (1982). Mexico city declaration on cultural policies. in world conference on cultural policies. https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf. (Ağustos, 08 2022).
- UNESCO. (2003). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>. (Erişim Tarihi: Ocak, 01, 2022).
- Uygur, S. M. & Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.
- Yalçınkaya, E. (2015). Pre-service teachers' views on intangible cultural heritage and its protection. *The Anthropologist*, 22(1), 64-72. <https://doi.org/10.1080/09720073.2015.11891858>

- Yeşilbursa, C. C. (2011). *Sosyal bilgilerde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi*. (Tez No. 298403) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yeşilbursa, C. C. (2013). Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 405-420.
- Yıldırım Saçılık, M. & Toptaş, A. (2017). Kültür turizmi ve etkileri konusunda turizm öğrencilerinin algılarının belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 107-119.
- Yılmaz, Ş. K., Akkuş, G., Şahbudak, E. & Işkın, M. (2017). Kültürel miras farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir uygulama çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 86-100. <https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.295701>

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Tarih: 17.12.2021

No: 2021/402

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1.yazar katkı oranı: %40

2.yazar katkı oranı: %30

3.yazar katkı oranı: %30

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 14.11.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 30.11.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 02.12.2022

TURED
JOTOĞ

Deneyimsel Mesleki Farkındalığın Tutumsal Öğrenme Çıktıları: Turizm Rehberliği Lisans Öğrencilerine Yönelik Pilot Uygulama

Attitudinal Learning Outcomes of Experiential Vocational Mindfulness: A Pilot Application for Tourism Guidance Undergraduate Students

Dr. Öğr. Üyesi Alaattin BAŞODA

Aksaray Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Aksaray University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: alaattin.bsd@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ACAR

Aksaray Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Aksaray University, Tourism Faculty, Turkey
E-Mail: yusufacar@aksaray.edu.tr

Öz

Amaç ve Önem: Dünyada meydana gelen teknolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler, yeni kuşak öğrencilerin öğrenim hayatlarında önemli değişikliklere yol açmaktadır. Dolayısıyla bu dönüşüme ayak uydurmak için yeni öğrenme yöntemlerinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle, yazarlar tarafından bilinçli farkındalık ve aktif öğrenme temelli Deneyimsel Mesleki Farkındalık (DEMEF) eğitim programı geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, bu araştırmanın temel amacı, turizm rehberliği lisans öğrencilerinin DEMEF programının uygulanması sonucunda oluşan tutumsal öğrenme çıktılarını belirlemektir.

Yöntem: Araştırmada nitel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Veriler, nitel form tekniğiyle toplanmıştır. Araştırmada, ölçüt örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Bu doğrultuda araştırma, bir turizm fakültesi bünyesindeki turizm rehberliği bölümünde 2. ve 3. sınıfta okuyan ve DEMEF programına dâhil olan 64 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, MAXQDA nitel veri analiz programıyla içerik analizine tabi tutulmuştur.

Bulgular: Araştırmada; DEMEF'in mesleki ve kişisel açıdan birçok olumlu çıktısı olduğu ve öğrencilere "önce eylemde bulunma, sonra bu eylemlerden duygu ve bilgi üretme" şeklinde bir öğrenme stratejisi kazandırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca DEMEF'in, öğrencilerin mesleğe (öğrenme, tanıma ve yapma) ve kendilerine (kendini tanıma, geliştirme) yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştirdiği ve en çok davranışsal öğrenmelerini arttırdığı saptanmıştır.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: DEMEF eğitim programının tutumsal mesleki öğrenme çıktıları, özgün bir değere sahiptir. Bunun temel sebebi, DEMEF'in turist rehberliği ve eğitim psikolojisi dikkate alınarak bilinçli deneyimsel farkındalık açısından tasarlanan yeni bir aktif öğrenme modeli olmasıdır. Ayrıca bulgular, bilinçli farkındalık eğitim uygulamalarının ilk defa turist rehberliği eğitimine uyarlanması sonucunda elde edilen özgün bulgulardır. Dolayısıyla bu araştırma hem konu ve eğitim programı hem de bulguları açısından özgün bir araştırma niteliğinde olup, ilgili literatüre ve turist rehberliği uygulamalı eğitimine önemli katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilinçli farkındalık, deneyimsel mesleki farkındalık, aktif öğrenme, tutumsal öğrenme, turist rehberliği eğitimi

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: Technological, psychological, social, economic and cultural developments in the world lead to significant changes in the educational lives of new generation students. Therefore, in order to keep up with this transformation, the necessity of new learning methods emerges. Based on this approach, the authors created the Experiential Vocational Mindfulness (EVOM) training program, which is based on mindfulness and active learning. The main goal of this research in this direction is to determine the attitudinal learning outcomes of undergraduate tourism guidance students as a result of the implementation of the EVOM program.

Methodology: The study employed a qualitative research design. The qualitative form technique was used to collect the data. In the study, criterion sampling method was preferred. The study was conducted on 64 students in their second and third years of study in the tourism guidance department of a tourism faculty and participating in the EVOM program. The MAXQDA qualitative data analysis program was used to do content analysis on the research data.

Findings: In the research, it has been determined that EVOM has many positive outcomes in terms of professional and personal aspects, and it provides students with a learning strategy such as "first to act and then to produce emotions and knowledge from these actions." In addition, it was determined that EVOM positively changed the attitudes of students towards the tourist guiding (learning, getting to know, and doing) and themselves (self-knowledge, developing) and mostly increased their behavioral learning.

Originality/Value: The EVOM training program's attitudinal and vocational learning outcomes are exceptional. The main reason for this is that EVOM is a novel mindful experiential learning paradigm that takes into consideration tourist guidance and educational psychology. Furthermore, the findings are novel because this is the first time that mindfulness training practices have been used in tourist guidance education. As a result, this study is unique in terms of both the subject and the training program, as well as its findings, and it will make a significant contribution to the relevant literature and tourist guidance education.

Keywords: Mindfulness, experiential vocational mindfulness, active learning, attitudinal learning, tourist guidance education

Paper Type: Research article

Giriş

Küresel gelişmelerden kaynaklı yeni kuşağın özelliklerinin değişmesi, eğitim sistemlerinin güncellenerek çağa uygun hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır (Birgili, 2022). Özellikle teknolojik gelişmeler nedeniyle bilgiye erişimin hızlı ve kolay olması, bireysel ve sürekli öğrenmeyi baskın hale getirmektedir (Betak, 2020). Bu durum, eğitici merkezli geleneksel eğitimin etkisini yitirmesine sebep olmaktadır (Shi vd., 2021). Bu bağlamda, turizm eğitimi, ulusal (Keleş, 2018) ve uluslararası boyutta (O'Connor, 2021) üzerinde en çok tartışılan konulardan biridir. Geleneksel yöntemlerle verilen mevcut eğitimin, sektörün güncel ve gerçek koşulları ile uyuşmadığı ve ihtiyaçlarını karşılayamadığı vurgulanmaktadır (Kongtaveesawas & Cisa, 2020). Bu nedenle, turizm eğitiminin, yenilikçi (çağdaş) öğrenme yaklaşımlarıyla (*öğrenci merkezlilik*) yeniden nasıl tasarlanabileceği üzerinde durulmalıdır. Dolayısıyla öğrenme yöntemlerine ilişkin farklı bakış açılarıyla nitelikli araştırmaların yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Geleneksel eğitimde bilgiler; eğiticiden öğrenciye aktarılır, öğrenciler bu bilgileri ezberleyerek öğrenir ve öğrendiği bu bilgiyi eğitime geri aktarır. Bu anlayışa göre bilgi, sadece eğiticinin bakış açılarıyla tasarlanmış bir bilgidir (Reid & Miller, 2009). Ancak turizm eğitimi; doğası gereği *işbirlikçi* (Green & Sammons, 2014), *aktif* (Kazoğlu & Şahin, 2021), *keşifsel* (Chau & Cheung, 2018), *deneyimsel* (Poponi, 2019), *bilinçli öğrenme* (Başoda, 2020) gibi aktif öğrenme yöntemlerini içeren ve öğrenciyi merkeze alan (Sezerel & Özoğul, 2019) bir eğitimdir. Ayrıca geleceğin turizm eğitiminin; liderlik, insan sermayesi ve sektör deneyimi odaklı aktif, deneyimsel ve çevrimiçi

öğrenme yöntemlerinin harmanlanmasına odaklı olacağı öngörülmektedir (Kim & Jeong, 2018). Turizm eğitiminde aktif öğrenme, öğrencinin bireysel olarak sektörün ve mesleğin güncel durumlarıyla doğrudan bağlantı kurmasını, deneyimlerini yaşamasını ve gereklilikleriyle uyum sağlamasını kolaylaştırabilmektedir (Chau & Cheung, 2017; Kazoğlu & Şahin, 2021; Shi vd., 2021). Aktif öğrenme; öğrencinin öğrenme sorumluluğu üstlenmesine, kişisel öğrenme alanını oluşturmasına ve öğrenmeye aktif katılmasına odaklıdır. Bu süreç, öğrencinin akademik gelişiminin yanı sıra bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini de artırabilmektedir (Birgili, 2022). Bu yaklaşım ile öğrenci, sadece dinleme ve izleme gibi pasif öğrenme modundan, keşfetme gibi aktif deneyimsel öğrenme moduna geçebilmektedir (Dinis vd., 2022; O'Connor, 2021; Rong-Da Liang, 2021; Rosa vd., 2021). Ayrıca öğrenciler, aktif öğrenme ile bireysel olarak gerçek deneyimlerden bilgi üretebilmekte ve beceri geliştirebilmektedirler (Yeganeh & Kolb, 2009). Dolayısıyla aktif öğrenme ile öğrencinin turizmle ve meslekle ilgili gerçek deneyimleri yaşayarak mesleği öğrenmesi ve öğrendikleriyle mesleki analiz yapabilmesi söz konusu olacaktır (Rong-Da Liang, 2021).

İlgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de, turizm öğrencilerinin öğrenme yöntemleri ile ilgili yapılan araştırmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Özellikle son beş yıldan beri turizm eğitiminde farklı açılardan öğrencilerin öğrenme yöntemlerine yönelik yapılan araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğin Işıldar vd. (2016), Vark modeline göre turizm öğrencilerinin öğrenme stillerini araştırarak sınıflar arasında karşılaştırma yapmışlardır. Eser & Çakıcı (2019), turizm rehberliği öğrencilerinin görsel, işitsel ve kinestetik öğrenme tarzlarının akademik başarılarına etkisini incelemiş ve bu tarzları sınıflar arası karşılaştırmışlardır. Sezerel & Özoğul (2019), öğrenci merkezli eğitimi destekleyen uzman mantosu yaklaşımı ile rehberlik öğrencilerinin mesleği öğrenme çıktılarını incelemişlerdir. Kazoğlu & Şahin (2021) ise turizm rehberliği ve turizm işletmeciliği müfredatlarında yer alan derslerde hangi aktif öğrenme yöntemlerinden yararlanılabileceğini araştırmışlardır. Yabancı literatürde ise aktif öğrenme yöntemlerinin ele alındığı birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir (Chau & Cheung, 2018; La Lopa vd., 2018; O'Connor, 2021; Shi vd., 2021; Wolfe, 2006). Ancak, turizmde bilinçli farkındalığın belirli bir mesleğe uyarlandığı, bu meslekle ilgili bilinçli farkındalık temelli aktif öğrenmenin ele alındığı ve bununla ilgili bir eğitim programının geliştirilip çıktılarının değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu konuyla ilgili önemli bir boşluk olduğu tespit edilmiştir.

Okul, sadece öğrenme değil aynı zamanda sosyal deneyimlerin yaşandığı bir ortamdır (Reid & Miller, 2009). Langer’e (1997) göre eğitim sistemi; nesnel gerçeklerin birikimi yoluyla öğrenmeyi değil bağlam, eleştiri ve dikkatli öğrenmeye dolayısıyla deneyimsel öğrenmeye odaklı olmalıdır. Turizmin sosyal bir olgu olduğu dikkate alındığında, turizm eğitiminin sosyal deneyim ağırlıklı bir içeriğe sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca turizm eğitimi, turizm sektöründeki bireyleri bilinçli hale getiren (Kelly, 2006) önemli bir mekanizma olduğundan, bir turizm laboratuvarı bağlamında, sosyal deneyim ve farkındalık temelli öğrenme yöntemleri ile zenginleştirilmelidir (Dinis vd., 2022). Bu yöntemlerden birisi de aktif öğrenmenin önemli bir bileşeni olan bilinçli farkındalık uygulamalarıdır (Bush, 2013; Edwards-Smith, 2022; Ergas, 2019; Mantzios & Egan, 2019). Bilinçli farkındalık; *deneyimsel* (Yeganeh & Kolb, 2009), *bilinçli* (Leland, 2015) ve *keşifsel* (Bilen, 2021) öğrenme eğitim programları ile geliştirilebilir bir insan kapasitesidir (Tortella-Feliu vd., 2020). Dolayısıyla bilinçli farkındalık, soyutlamalarla meşgul olmaktan ziyade dikkatin ve enerjinin doğrudan şimdiki anın deneyimine odaklı olduğu için deneyimsel (Williams vd., 2007) ve keşifsel (Markič & Kordeš, 2016) bir içeriğe sahiptir. Ayrıca bilinçli farkındalık, zihinle ve bedenle yakından uyumlu olan odaklanmış dikkatin gelişimiyle ilgilidir (Johnson & Park, 2020). Farkındalık, yeni fikirler üretmek için deneyime ve bilgiye odaklanarak ilgili ve önemli bilgilerin aktif olarak işlenmesini sağlamaktadır (Dutt, 2011). Bu bağlamda bilinçli farkındalık, öğrenmeyi öğrenmenin etkili yöntemlerinden biridir (Öksüz & Yiğit, 2020). Bilinçli farkındalık eğitim programları ise öğrencilerin meslek ile ilgili bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlayabilmektedir (Leland, 2015). Bu

nedenle bilinçli farkındalık, öğrencinin dikkatini öğrenmeye odaklayan etkili yöntemlerden biri olduğu kabul edilmekte ve eğitim psikolojisi alanında tercih edilmektedir (Hyland, 2021; Thomas & Atkinson, 2017). Eğitimde bilinçli farkındalık; akademik, mesleki, sosyal, bilişsel ve fiziksel faktörler ile yakından ilişkili olduğundan birçok olumlu çıktıyı ortaya çıkarmaktadır (Akşit Aşık, 2019; Başoda, 2020; Galles vd., 2019). Bu bağlamda, farkındalığın önemi; “*yakından bakmak, olasılıkları ve perspektifleri keşfetmek*” şeklinde özetlenebilir (Ritchart & Perkins, 2000: 27).

Diğer açıdan, turist rehberliği eğitiminin, turizm eğitiminin ve sektörünün önemli bir parçası olduğu bilinmektedir. Ancak turist rehberliğinde kullanılan mevcut eğitim müfredatlarının, ülkelere göre süre, yapı ve yaklaşım açısından farklılık gösterdiği görülmektedir (Lackey & Pennisi, 2020). Örneğin eğitim yöntemi; bazı ülkelerde teoriye odaklı iken bazılarında ise beceriye ve eyleme (uygulamaya) odaklıdır (Yenipinar & Zorkirişçi, 2013). Türkiye’de ise rehberlik eğitimi, ağırlıklı olarak eğitici merkezli ve teori içerikli geleneksel yöntemlerle verilmektedir (Kürkçü, 2017). Ayrıca eğitim içeriğinin ve yöntemlerinin hangi ölçütlere göre standart hale getirileceğine yönelik taraflar arasında henüz bir görüş birliği sağlanamamıştır (Çokişler, 2022; Pelit & Katırcıoğlu, 2018; Türker vd., 2012). Öğrenciler (Eser & Çakıcı, 2019; Sezen Doğancılı vd., 2019; Şahin & Erdem, 2021), akademisyenler (Aşkın, 2020; Yenipinar & Kardaş, 2019) ve rehberler (Eker & Zengin, 2016) ise özellikle uygulamalı eğitim üzerinde durmaktadırlar. Bunun temel nedeni, uygulamalı eğitimin aktif öğrenmeyi içeren (Dhevabanchachai & Wattanacharoensil, 2017; Pan & Jamnia, 2014) ve temel mesleki bir eğitim olmasıdır (Yumuk & Demirel İli, 2022). Ancak bu konu, birinci düzeyde paydaşlar tarafından vurgulanmasına rağmen, rehberlik eğitiminde henüz uygulamalı eğitimin standartları belirlenememiş ve öğrenme çıktıları etraflıca değerlendirilememiştir. Dolayısıyla bu konuyla ilgili de bir boşluk olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda sıralanan yaklaşımlardan ve tespitlerden hareketle, yazarlar tarafından turist rehberliği uygulamalı eğitimine özgü Deneyimsel Mesleki Farkındalık (DEMEF) eğitim programı geliştirilmiştir. DEMEF’in temel amacı, öğrencilerin bireysel öğrenme tarzlarına uygun olarak bilinçli farkındalık temelli keşfederek ve deneyimleyerek mesleği aktif bir şekilde öğrenmesini sağlamaktır. DEMEF’in stratejisi, öğrencilerin neyi öğreneceklerinden ziyade mesleği öğrenmeyi nasıl öğreneceklerine yönelik farkındalık oluşturmaktır. Diğer bir ifade ile öğrencilerin mesleği öğrenmelerindeki rollerini kavramalarına ve bu durumu sürdürülebilir hale getirmelerine yardımcı olmaktır. Bu programın pilot uygulaması, 2021-2022 akademik yılı bahar yarıyılında bir turizm fakültesi bünyesindeki turizm rehberliği lisans öğrencilerine yönelik yapılmıştır. Bu doğrultuda, bu araştırmanın temel amacı, öğrencilerin DEMEF eğitim programının uygulanması neticesinde oluşan tutumsal mesleki öğrenme çıktılarını belirlemektir. Araştırmada öncelikle DEMEF programının kuramsal dayanağı, amacı, içeriği ve yöntemi açıklanmaktadır. Ardından araştırmanın yöntemi, bulguları, sonuç, tartışma ve öneriler bölümleri yer almaktadır.

1. Deneyimsel Mesleki Farkındalık Eğitim Programı (DEMEF)

1.1. DEMEF Programının Kuramsal Dayanağı

Bilinçli öğrenme, yaratıcılığı ve farkındalığı artıran bir sistemdir. Bilinçli öğrenme; “*yeniliğe açıklık, farklılığı kavrama uyanıklığı, farklı bağlamlara duyarlılık, çoklu bakış açılarının farkındalığı ve şimdiki zamana yönelim*” şeklinde tanımlanmaktadır (Langer, 1997:23). Bilinçli öğrenmenin etkili araçlardan biri de keşfederek öğrenmedir. Keşfederek öğrenme; öğrencilere özgür bir ortamda, bilgiyi sorgulama, üretme, kalıcı hale getirme ve becerilerini geliştirme fırsatı sunan aktif bir öğrenme yöntemidir. Bu yöntem, öğrencinin bireysel özelliklerine uyumlu bir öğrenme haritası oluşturmasını sağlamaktadır (Bilen, 2021). Bu yöntemde eğitici, bir moderatör veya kolaylaştırıcı-rehber statüsündedir (Rong-Da Liang, 2021). Turist rehberliği eğitiminde keşifsel

öğrenme yoluyla öğrenme ise henüz üzerinde durulan bir konu değildir (Kazoğlu & Şahin, 2021). Ancak Chau & Cheung'e (2018) göre turizm eğitiminde keşfedici öğrenme, turizmle ilgili ortamları kullanarak, öğrencilere gerçek yaşam ve mesleki deneyimleri yaşatmaktadır. Green & Sammons'a (2014) göre turizm eğitimine uygun aktif öğrenme yöntemleri; işbirlikçi ve deneyimsel öğrenmedir. *İşbirlikçi öğrenme*, sınıf ortamında, geliştirilen soruları sorarak kavram veya fikirleri tartışmaya ve anlamaya odaklı bir yaklaşımdır. *Deneyimsel öğrenme* ise deneyimlerden anlam çıkararak bireysel gelişim sürecini takip etmeye ve eylemde bulunarak (deneyimleyerek) öğrenmeyi daha kalıcı hale getirmeyi amaçlayan bir öğrenme yöntemidir. Aktif öğrenme yöntemlerinde, öğrenci, dinlemek ve izlemek yerine önce eylemde bulunmakta sonra da ne yaptığını değerlendirerek (düşünme vb.) özelliklerini (düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, değerlerini vb.) keşfetmektedir (Green & Sammons, 2014). Bu bilgilerden, bilinçli, keşifsel, deneyimsel ve işbirlikçi gibi aktif öğrenme yöntemlerinin birbirini tamamlayan yöntemler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu yöntemlerin tamamı DEMEF kapsamına kullanılmıştır.

Bilinçli farkındalık, zihinsel dikkati ve uyanıklığı artıran psikolojik bir süreçtir (Shapero vd., 2019). Bu bağlamda, bilinçli farkındalık, bireyin modern çağın hızlı gelişmelerine ayak uydurmasını (Stankov vd., 2020), yeni bilgileri öğrenerek kendini güncel ve yaratıcı tutmasını sağlayabilmektedir (Hensley, 2020; Tan vd., 2020). Eğitimde bilinçli farkındalık, öğrencinin turist rehberliğine (Başoda & Gümüş Dönmez, 2022) ve turizm sektörüne (Gül & Gül, 2022) bağlılığını artırabilmektedir. Bu açıdan farkındalık, öğrencinin stres ve kaygısını düşürerek mesleğin ve sektörün değişen doğasına uyum sağlayabilmesini kolaylaştırabilmektedir (Jacobs & Blustein, 2008). Ayrıca farkındalık, öğrencinin aktif öğrenmesini sağlayan önemli bir motivasyon kaynağıdır (Leland, 2015). Turizm sektöründe ise bilinçli farkındalık, çalışanın dikkatini duygularına, düşüncelerine, davranışlarına, çevresine, işine ve sorumluluklarına yoğunlaştırmasını sağlayarak verdiği hizmetin kalitesini artırabilmektedir (Chan, 2019; Said & Tanova, 2021). Farkındalığın *bireysel* (deneyimi anlama vb.), *örgütsel ve tüketici* (turist memnuniyeti, tutum, empati vb.) açıdan birçok olumlu çıktısı bulunmaktadır (Bozkurt, 2021). Ayrıca, turizmde bilinçli farkındalık eğitim programları, birçok ülkede işletmelerin çalışanlarına yönelik düzenlenmektedir (Johnson & Park, 2020). Bu programların amacı; çalışanların mesleki stres ve tükenmişlik düzeylerini düşürmek (Bolm vd., 2022), duygu yönetimi becerilerini geliştirmek, işe bağlılıklarını (Johnson & Park, 2020) ve tutulmalarını artırmaktır (McGregor & Kennedy, 2015). Turist rehberleri ise turizm sektöründe farkındalık yaratma ve farkındalığı teşvik etme gibi rollere sahiptir (Hanani vd., 2013). Rehberler, bilinçli farkındalıkları yoluyla turistlerin bilinçli farkındalığını artırarak turistik ürünlere yönelik deneyimlerini zenginleştirme, duyarlılığını artırma ve çevreyi koruma gibi farkındalıklarını geliştirmektedirler (Ling vd., 2011). Rehber adaylarının ise uygulamalı eğitim sürecinde; kendilerini bilişsel, fiziksel, duygusal ve davranışsal olarak değerlendirmeleri ve farkında olmaları, mesleki başarının önemli anahtarlarından biri olarak kabul edilmektedir (Christie & Mason, 2003). Dolayısıyla rehberlik eğitiminde, öğrencilere bilinçli farkındalık becerilerini kazandırmanın oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Bilinçli farkındalık eğitimi ile ilgili farkındalık temelli stres azaltma (*mindfulness-based Stress Reduction-MSBR*) (Kabat-Zinn, 2003), farkındalık temelli bilişsel terapi (*mindfulness-based cognitive therapy-MBCT*) (Segal vd., 2004), bilinçli deneyimsel öğrenme (*mindful experiential learning-MEL*) (Yeganeh & Kolb, 2009), gündelik meşguliyetlerle bilinçli farkındalık (*occupational mindfulness-OM*) (Brooker vd., 2013) ve Master Mind-MM (Parker vd., 2014) gibi birçok program bulunmaktadır. Bu programlar, tüm eğitim kademelerinde (ilk, orta, lise, üniversite) uygulanan programlardır (Luiselli vd., 2017). Bu programlar, biçimsel ve serbest olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Biçimsel programlar, belirli bir farkındalık meditasyonu (oturarak, uzanarak vb.) aracılığıyla anlık düşüncelere, duygulara, beden duyurularına ve duygusal deneyimlere kasıtlı katılmayı ifade etmektedir. Serbest programlar ise günlük ve sıradan yaşam aktivitelerinden (yemek

yeme, spor, kişilerarası iletişim vb.) oluşmaktadır (Meiklejohn vd., 2012). Ayrıca bu uygulamalar; öğrenme, akademik performans ve eleştirel düşünme gibi becerileri öğrencilere kazandırabilmektedir. Dolayısıyla öğrenciler, dikkatini şimdiki zamana ve mesleki gerekliliklere yoğunlaştırarak çalışma alışkanlıklarını, planlama ve organizasyon becerilerini geliştirebilirler (Leland, 2015). Luiselli vd. (2017) göre bilinçli farkındalık uygulamaları; öğrencilere otopilotan çıkmalarına, fizik ile ruh arasındaki dengeyi sağlamalarına ve ilişkilendirme yoluyla duyguları, düşünceleri ve davranışları birbirine bağlamalarına katkıda bulunmaktadır. Tablo 1’de görüleceği üzere eğitimde, bilinçli farkındalığın birçok olumlu çıktısı bulunmaktadır.

Tablo 1

Eğitimde Bilinçli Farkındalığın Çıktıları (Yaklaşımlar ve Ampirik Bulgular)

Çıktı	Kaynak
Öğrencinin öğrenmeye hazır gelmesi, dikkatini ve konsantrasyonu güçlendirme, kaygıyı azaltma, kendi kendine düşünme, kendini sakinleştirme, dürtü kontrolünü sağlama, sosyal davranışlarını güçlendirme.	David & Sheth (2009)
Öğrencinin, deneyimsel öğrenme ile deneyimlerden bilgi üretmesi.	Yeganeh & Kolb (2009)
Öğrencinin, duyuşsal uyumlama ve aktif katılım yoluyla mesleğe uyumunu güçlendirerek mesleki başarısını artırma.	Elliot (2011)
Öğrencinin olumsuz deneyimlerini yönetmesine ve olumsuz alışkanlıklarını en aza indirmesine yardımcı olma.	Vinci vd. (2014)
Öğrencinin turizm ile ilgili olayları, konuları ve mesleki öğrenmeyi kolaylaştırma.	Woods & Moscardo (2003), Hyland (2015)
Öğrenciye stresle başa çıkma, duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını değiştirme yeteneği kazandırma.	Parker vd. (2014), De Bruin vd. (2015)
Öğrencinin akılda tutma, düşünme, problem çözme ve duygusal denge gibi bilişsel becerilerini geliştirmesine yardımcı olma.	Karunananda (2016)
Turizm öğrencisinin eğitim sürecinde olumlu deneyimler yaşaması.	Luiselli vd. (2017)
Öğrencinin sözlü sunumlar esnasında yabancı dili konuşurken daha az kaygı yaşaması.	Ka-kan-dee & Al-Shaibani (2018)
Öğrencinin; problemleriyle yüzleşme, sorumluluklarını yerine getirme, engelleri aşma ve amaçlarına ulaşmasını engelleyebilecek mazeretlere güvenmekten kaçınma konusunda sıra dışı bir yeteneğe sahip olması.	Aranega vd. (2019)
Öğretmen-öğrenci etkileşiminin kalitesini, öğrenci katılımını artırma.	Braun vd. (2019)
Öğrencinin olumlu akademik performansına sahip olma.	Elphinstone vd. (2019)
Öğrencinin meslekle ilgili etkili kararlar vermesine yardımcı olma.	Galles vd. (2019)
Turizm rehberliği öğrencisinin kariyer stresini düşürme.	Akşit Aşık (2019)
Öğrencinin kim olduğunu, kim olmak istediğini ve gelecekte kiminle çalışmak ve işbirliği yapmak istediğine odaklanması.	Abu Bakar vd. (2021)
Farkındalığın çalışma katılımının önemli bir öncülü olduğu ve daha dikkatli öğrencinin ders çalışmaya daha fazla dâhil olduğu.	Ali vd. (2021)
Turizm rehberliği öğrencisinin mesleki bağlılığını artırma ve ruminatif düşüncelerinin düzeyini düşürme.	Başoda & Gümüş Dönmez (2022)
Öğrencinin etkili öğrenmesini artırarak bilişsel ve akademik performansını ve başarısını artırma.	Shapiro vd. (2008), Leland (2015), Barker vd. (2021), Egan vd. (2022)

Kolb’un (1984) Deneyimsel Öğrenme Teorisi’ne göre, “*Öğrenmek, deneyimin dönüştürülmesi yoluyla bilginin yaratıldığı süreçtir*”. Bu bakış açısından hareketle, Yeganeh & Kolb (2009), bilinçli deneyimsel farkındalık temelli *Bilinçli Deneyimsel Öğrenme (mindful experiential learning-MEL)* uygulamasını geliştirmişlerdir. MEL, öğrencinin öğrenme ortamının bağlamına en uygun şekilde öğrenmesini sağlayan yeniliği aramak ve üretmek için somut bilgi edinme deneyimini içermektedir. Bu uygulamanın bileşenleri ise *somut deneyim* (deneyimi tanımlama, deneyimleme kapasitesini geliştirme), *yansıtıcı gözlem* (gözlem kapasitesini geliştirme, zaman ve mekân oluşturma), *soyut kavramsallaştırma* (nasıl edineceğini düşünme, düşünme kapasitesini geliştirme) ve *aktif deney* (deneyimi yapma, yerine getirme kapasitesini geliştirme) şeklinde sıralanmaktadır.

Dolayısıyla MEL, öğrencinin belirli bir öğrenme ortamında nasıl düşündüğü ve davrandığı, hangi kapasitelerini geliştirmeleri gerektiği konusunda bilinçli olmasına ve o anki somut deneyimlere odaklanmasına yardımcı olarak, daha kalıcı bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır (Yeganeh & Kolb, 2009).

Bireyin bilinçli farkındalık düzeyinin artırılmasının yollarından biri de bilinçli farkındalığı, günlük uğraşlar (yemek yeme, spor vb.) ile güçlendirmektir. Bu yöntemle farkındalık, bireyin beş duyusunu harekete geçirerek söz konusu anlık uğraşlarıyla ilgili düşüncelerini, duygularını, hislerini ve deneyimlerini şekillendirebilmektedir (Goodman vd., 2019). Uğraş yoluyla farkındalık (*occupational mindfulness-OM*), stresi azaltma (Kabat-Zinn, 2003), bilişsel terapi (Segal vd., 2002) ve olumlu psikoloji (Seligman, 2002) gibi yaklaşımlara uyarlanan etkili bir farkındalık eğitim programıdır. OM, bilişsel terapi aktiviteleri de içeren çok boyutlu deneyimsel bir sistemdir. Bu sistem, grup çalışması ve ev ödevi şeklinde iki bileşene sahiptir. Grup çalışmasında, katılımcılar; eğitim içerikli *meditasyon* (nefes, vücut tarama) ve *temel farkındalık* (dikkatli oturma, yürüme vb.) uygulamalarına katılırlar. Ev aktivitelerinde ise katılımcılar; nefes alma, vücut germe, yemek yeme, duş alma ve spor yapma gibi günlük yaşam aktiviteleri ile farkındalığı uygulamaya çalışırlar. Katılımcılar, eğiticiler tarafından oluşturulan kılavuzlara uyarak uygulamaları gerçekleştirirler. OM, farkındalığı, yaşam ve iş doyumunu, başkalarına karşı şefkati ve anlayışı artırma gibi bireye çeşitli olumlu çıktılar kazandırmaktadır. Ayrıca OM, bireyin o an yaşadığı deneyimlerden bilgi üretmesini sağlamaktadır (Brooker vd., 2013).

Diğer bir uygulama ise Parker vd. (2014) tarafından ilk ve ortaöğretim öğrencileri için geliştirilen *Master Mind* (MM) programıdır. Bu programın amacı; öğrencilerin gerçek yaşamı deneyimlemelerini sağlayarak zihinsel gelişimlerini artırmaktır. MM; beden farkındalığı, duyguların farkındalığı, düşüncelerin farkındalığı ve ilişkilerin farkındalığı olmak üzere dört bileşenden oluşmaktadır. Beden farkındalığı, öğrencilere bedenlerinin ve duygularının nasıl daha fazla farkında olacağını öğretmeye odaklanır (nefes alma aktiviteleri). Duyguların farkındalığı, öğrencilere duygularının daha fazla farkında olmalarını öğretmeye odaklanır (duyguları uygun şekilde nasıl ifade edeceklerini ve olumlu ve olumsuz duygularla nasıl başa çıkacaklarını öğretir). Düşüncelerin farkındalığı, öğrencilere düşüncelerinin nasıl meydana geldiğini anlamayı öğretmeye odaklanır (meşgul bir zihni sakinleştirmeyi, tüm düşüncelerin gerçek olmadığını anlamayı ve düşünceleri serbest bırakmayı öğretir). İlişkilerin farkındalığı ise öğrencilere diğer insanların davranışlarını nasıl anlayacaklarını ve başkalarıyla nasıl iletişim kuracaklarını öğretmeye odaklanır (stresli veya riskli durumlarda nasıl iletişim kurulacağını yanı sıra kendine ve başkalarına nasıl şefkat gösterebileceğini öğretir). Dolayısıyla MM, öğrencilere düşüncelerini, davranışlarını ve duygularını değiştirme yeteneğini kazandırmaktadır (Parker vd., 2014).

1.2. DEMEF Programının Amacı, İçeriği ve Yöntemi

Bilinçli farkındalıkta, fiziksel ve zihinsel dikkatin odağı; bir nesneye, bireye, konuya veya eyleme yönelik olabilir (Brown & Ryan, 2003). DEMEF programında ise öğrencilerin dikkatinin odağı, *turist rehberliği deneyimleri* şeklinde tasarlanmıştır. Bu bağlamda DEMEF, öğrencinin turist rehberliğini öğrenmek için mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerileri, bilinçli olarak, özgürce, bireysel öğrenme tarzlarına uygun bir şekilde gerçek sahada keşfederek ve deneyimleyerek edinmesini sağlayan bilinçli farkındalık temelli uygulamalı ve aktif bir eğitim programıdır. Diğer bir ifadeyle DEMEF, öğrencilerin turist rehberliğinin gerektirdiği bilgi ve becerilere yönelik bilinçli farkındalıklarını artırma yoluyla mesleği kontrollü öğrenmelerini sağlayan bir sistemdir. Dolayısıyla DEMEF, o anki mesleki öğrenme deneyimlerine odaklanma yoluyla turist rehberliğinin öğrencinin zihninde konumlandırmasını sağlamaktadır. Bu açıdan DEMEF'in öğrenci açısından temel stratejisi, "*mesleğin gerektirdiklerini bilinçli olarak keşfetme ve deneyimleme farkındalığı kazanmak ve bu*

yöntemle mesleği öğrenmelerini kolaylaştırmaktır”. Ayrıca DEMEF; sınav, not ve dersi geçme gibi kaygıları ortadan kaldırarak öğrencinin bireysel olarak kendini gerçekleştirmeye ve mesleki gerekliliklere odaklanmasını dolayısıyla mesleği deneyim etme yoluyla aktif öğrenmesini sağlayan bir farkındalık mekanizması görevi üstlenmektedir. DEMEF’in diğer özelliği ise öğrencinin kendileri ve meslek ile ilgili geçmiş ve gelecekle ilgili negatif enerjilerinden bağımsızlaştırarak (özgürleştirerek), mesleki kaygıyı ve stresi azaltmaya ve kişisel güçlerini mesleği özgürce öğrenmesine odaklamasına zemin hazırlamaktır. Bilindiği üzere turist rehberi, turisti bilgilendirme, ona yol gösterme ve turistin deneyimleme sürecini tasarlama, yürütme ve geliştirme gibi rollere sahiptir (Başoda & Varol, 2022). Rehberler, keşifsel ve deneyimsel yöntemleri kullanarak bu rolleri bilgi ve davranış (eylem) üretme yoluyla gerçekleştirirler. Bundan hareketle DEMEF, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenme farkındalığını sağlamak için *bilinçlendirme, araştırma ve geliştirme* şeklinde üç deneyimsel farkındalık süreci üzerine kurgulanmıştır (bkz. Tablo 2).

Bilinçlendirme farkındalığı süreci, eğiticinin deneyimsel mesleki farkındalık ile ilgili öğrencilere verdiği eğitim ve uygulama programlarını içermektedir. *Araştırma farkındalığı süreci*; öğrencinin bilinçli olarak bilimsel yöntemleri kullanarak turist rehberliğini yapmak için gerekli olan teorik bilgiye ulaşması, keşfettiği bu bilgiyi özümseyerek derlemesi, yorumlaması, aktarması, değerlendirmesi ve arkadaşlarıyla tartışması gibi akademik deneyimleri içermektedir. Bu etaptaki uygulamalar; bilgiyi tarama, tespit, tasarlama, üretme, raporlama, sunma, savunma ve geri bildirimde bulunma gibi deneyimlerden oluşmaktadır. *Geliştirme farkındalığı süreci*; öğrencinin bilinçli olarak turist rehberinin gerçek sahadaki eylemlerine ulaşması, bu fiilleri bizzat yaşaması, bunun sonucunda keşfettiği davranışları gözlemlemesi, özümseyerek yorumlaması ve değerlendirmesi gibi aktif mesleki deneyimleri içermektedir. Bu etaptaki uygulamalar; rehberliğin eylemlerini ve bu eylemlerin gerçekleştiği gerçek çevrenin deneyimlerini yaşama, tanıma, yönetme, değerlendirme ve geliştirme gibi deneyimlerden oluşmaktadır. Her iki süreçte de öğrenci; meslekle ilgili iletişim, davranış, yorumlama, sosyalleşme, başarıma, eğlenme/eğlendirme, yüzleşme (birey-meslek karşılaşması), yönetme (bilgi, grup, zaman, düşünce, duygu, sağlık, fizik) ve geliştirme (bilgi, beceri, yetenek) gibi deneyimleri yaşamakta ve bilinçli olarak bu deneyimlerin farkına varmaktadır. Programın içeriği ve yöntemi ile ilgili teknik bilgiler Tablo 2’de sunulmaktadır.

DEMEF, Aksaray Üniversitesi Turizm Fakültesi bünyesindeki Turizm Rehberliği bölümünde 2. ve 3. sınıfta okuyan ve DEMEF programına katılan 64 öğrenciye yönelik uygulanmıştır. Bunun nedeni söz konusu derslerin bu sınıflara ait olmasıdır. Öğrenciler daha önce herhangi bir uygulama gezisine katılmayan öğrencilerdir. Programın süresi, 14 haftadır. Program, 2022 yılında Bölüm eğitim projesi kapsamında geliştirilmiş olup, pilot uygulaması 2021-2022 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca DEMEF, Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Aksaray Belediyesi ile ortak yürütülmüştür. Program, üç adet dersin (Arkeoloji, Sanat Tarihi, Antik Yerleşimler) kapsamında uygulanmıştır. Bu derslerin seçilmesinin nedeni, konularının tarihi mekânları içermesidir. Biri rehber kökenli diğeri ise turizm alanında uzman olmak üzere iki akademisyen, DEMEF programının yürütücülüğünü yapmıştır. Söz konusu derslerin sorumlusunun temel görevleri, öğrencilere “*farkındalık mentörlüğü, meslek danışmanlığı, araştırmayı ve öğrenmeyi geliştirme koçluğu*” yapmasıdır. Öğrencilere sunum ve turistik ürün konuları ile ilgili bir liste verilmemiştir. Bunun nedeni ise öğrencinin bireysel olarak dersin içeriğine uygun genel ve Aksaray il sınırları içerisindeki tarihi mekânları araştırıp keşfetmesini sağlamaktır. İkinci eğitici ise DEMEF’in kayıt, takip ve geliştirme işlemlerini yürütmüştür (öğrenci dosyaları, kılavuzlar, takvim, aktivitelerin ve gezilerin organizasyonu). Eğitici tarafından önceden hazırlanmış araştırma raporu örneği, yazım kurallarının yer aldığı kılavuz ile birlikte dönemin başında öğrencilere teslim edilmiştir.

Tablo 2

Deneyimsel Mesleki Farkındalık Programının İçeriği ve Yöntemi

<i>Eğiticinin Bilinçlendirme Uygulamaları</i>		
1. Bilinçlendirme Farkındalığı	Süre	(Uygulama gezileri dâhil): 90 saat
<ul style="list-style-type: none">• Bilinçlendirme-1: Program içeriği ve yöntemi bilgilendirmesi – 1 adet seminer (1 saat)• Bilinçlendirme-2: Bedensel farkındalık meditasyonu – 2 adet (1 saat)• Bilinçlendirme-3: Duygusal ve bilişsel farkındalık meditasyonu - 2 adet uygulama (1 saat)• Bilinçlendirme-4: Davranışsal farkındalık meditasyonu – 2 adet uygulama (1 saat)• Bilinçlendirme-5: Mesleki farkındalık meditasyonu – 2 adet uygulama (1 saat)• Bilinçlendirme-6: Dikkati o anki deneyime/öğrenmeye yoğunlaştırma yolları– 1 adet uygulama (1 saat)• Bilinçlendirme-7: Öğrencinin yaptığı her işlem sonucunda öğrenciye geri bildirimlerde bulunma (Eğitici-öğrenci işbirliği, anlık geri bildirim)• Bilinçlendirme-8: Yaratıcı uygulamalara yönelik tartışma – ders içi 1 saat• Bilinçlendirme-9: Kendi kendine farkındalık meditasyonu uygulama bilgilendirmesi – ders içi 1 saat• Bilinçlendirme-10: Öğrenme yöntemleri ile ilgili tartışma – 1 adet seminer (1 saat)• Bilinçlendirme-11: Bilinçli farkındalık bilgilendirilmesi – 1 adet seminer (1 saat)• Bilinçlendirme-12: Araştırma yöntemleri ve psikolojisi eğitimi – 1 adet seminer (1 saat)• Bilinçlendirme-13: Ders içerikleriyle ilgili öğrencilerle yuvarlak masa tartışması – ders içi 4 saat• Bilinçlendirme-14: Ölçme-değerlendirme ölçütleri bilgilendirmesi (vize ve final uygulaması) – PDF• Bilinçlendirme-15: Araştırma raporu yazım kılavuzunun öğrencilere teslimi – PDF & Word• Bilinçlendirme-16: Örnek araştırma raporunun ve şablonunun öğrenciye teslimi - Word• Bilinçlendirme-17: Uygulama gezileri kılavuzunun hazırlanması ve öğrencilere teslimi - PDF• Bilinçlendirme-18: Ödül kategorileri (en iyi rehber adayı vb.) ve ölçütleri ile ilgili bilgilendirme – PDF		
2. Araştırma Farkındalığı	Süre	Uygulama Çıktı
	8 Hafta	Okul İçi Teorik Bilgi Araştırma
Öğrencinin Uyguladığı Deneyimsel Farkındalık Aktiviteleri – Ev Ödevleri		
<ul style="list-style-type: none">• Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Antik Yerleşimler dersleri kapsamında konuları araştırma ve konu seçimi (Basılı ve çevrimiçi kaynakları tarama).• Araştırma raporu, sunum dosyası hazırlama (sunum türünü belirleme ve hazırlık yapma)• Araştırmayı sunma (yaratıcı sunum yapma-görsel-işitsel teknolojiyi kullanma) ve diğer grup üyeleriyle konuyu tartışma• Araştırma konusu ile ilgili hazırladığı en az 10 adet özgün soruyu sunum esnasında cevaplandırma• Araştırma konusu ile ilgili ürettiği özgün fikirleri, düşünceleri, analizleri paylaşması• Araştırma konusunun genişletilmiş İngilizce özetini hazırlama ve sunma• Meditasyon-1: Nefes alma, stresi/kaygıyı azaltma, negatif enerjiden kurtulma – Haftada 3 adet (20 dk)• Meditasyon-2: Dikkatini o an yaptığı araştırmaya odaklama – Haftada 3 adet (20 dk)• Beyin Fırtınası: Araştırma konusuyla ilgili fikir ve düşünce yaratma – Haftada 3 adet (20 dk)• Değerlendirme Raporu: Araştırma sürecindeki tüm deneyimlerine yönelik detaylı bir rapor hazırlama.• Eğlence programı için içerik üretme – programda görev alma ve performans sergileme		
3: Geliştirme Farkındalığı	Süre	Uygulama Çıktı
	6 Hafta	Okul Dışı Deneyim Üretme-Geliştirme
Öğrencinin Uyguladığı Deneyimsel Farkındalık Aktiviteleri – Ev Ödevleri		
<ul style="list-style-type: none">• Tarihi ve doğal turistik ürünün seçimi (müze, antik yerleşim, kilise, cami, medrese vb.)• Seçilen turistik ürünü ziyaret etme ve bilgi toplama• Seçilen turistik ürünün bulunduğu mekânda yaratıcı uygulama seçimi (drama aktiviteleri)• Rehberlik yapma – Türkçe ve Yabancı Dilde (İngilizce/Rusça/Arapça) rehberlik• Meditasyon-1:Dikkatini rehberlik eylemlerine ve mesleki çevreye odaklama – Haftada 3 adet (15 dk)• Meditasyon-2:Telkin (gerçek rehber bürünme) – Haftada 3 adet (15 dk)• Meditasyon-3:Nefes alma, stresi/kaygıyı azaltma, negatif enerjiden kurtulma – Haftada 3 adet (15 dk)• Beyin Fırtınası: Rehberlik eylemlerine odaklanma (sunum provaları) – Haftada 3 adet (15 dk)• Değerlendirme Raporu: Saha uygulamasındaki tüm deneyimlerine yönelik detaylı bir rapor hazırlama.• Eğitim sonu DEMEF kutlama ve ödül programına katılma		

Uygulamalı eğitim gezileri (2 adet), dönemin sonuna doğru hazırlanan kılavuza göre gerçekleştirilmiştir. Bu kılavuzda, geziler esnasında uyulması ve dikkat edilmesi gereken kurallar, güzergâh, sunum sıralaması, gerekli malzemelerin kullanımı (flama, çanta, fener vb.), otobüs düzeni vb. teknik bilgiler verilmiştir. Gezilerde tüm öğrenciler, gerçek rehber rolünde görev almışlardır. Ayrıca DEMEF programı, isteğe bağlı ek sosyal farkındalık aktiviteleri ile desteklenmiştir. Bu faaliyetler; spor, sanat, eğlence, turizm, sosyal sorumluluk, teknoloji, bilimsel, kültürel vb. şekilde sıralanabilir. DEMEF sürecinde, bazı öğrenciler özgür iradeleriyle yeteneklerini kullanarak Fakülte şarkısının bestelenmesi, DEMEF hatıra resminin boyanması ve tablolaştırılması, bazı turistik ürünlerin tanıtımına yönelik broşür, afiş, çevrimiçi uygulamaların (kare kod vb.) tasarlanması, yerel el sanatlarının üretilmesi (hediyelik eşya tasarımı), yerel kıyafetler ile halk oyunları performansı, antik çağın kıyafetleri tasarlanarak canlandırılması, fotoğraf koleksiyonculuğu, bilgi yarışmasının düzenlenmesi, ağaç dikimi, çevre temizliği, tiyatro gösterisi, Fakülte tanıtım videosunun tasarlanması, şarkı söyleme, çalgı çalma, kütüphane çalışmaları, görsel teknoloji ile sunum hazırlama, görüşme tekniğiyle veri toplama, anket tasarlama ve uygulama, yabancı dilde rehberlik yapma, Aksaray turizmni geliştirme projeleri hazırlama, yerel yöneticiler ile fikir alış verişi yapma, spor takımlarının oluşturulması ve turnuvalara katılma gibi birçok etkinliğe imza atmışlardır. Program sürecinde ise gerçekleştirilen her uygulamaya yönelik öğrencilerin geri bildirimleri alınmıştır. Öğrencilerin en çok beğendiği uygulamaların başında; eğiticinin profesyonel turist rehberi olması, öğrenciyi motive etmesi, verdiği bilinçlendirme eğitimleri, uygulama gezileri, gerçek sahada sunum yapma, öğrenci görüşlerinin alınması, uygulama gezilerinin yöntemi, bireysel araştırma, bağımsız araştırma, yenilikçi uygulamalar ve eğlence aktiviteleri gelmiştir. Bu geribildirimler, araştırmanın amacı kapsamında olmadığı için detayları verilmemiştir. Programın sonunda ise önceden belirlenen ölçütlere uyan öğrenciler ödüllendirilmiştir. Ödüller; en iyi rehber adayı, en iyi yaratıcı uygulama, en iyi sosyal gelişim ve en iyi akademik gelişim şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Ödül sisteminin nedeni, öğrencilerin motivasyonunu artırmaktır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin DEMEF eğitim programının uygulanması sonucunda oluşan tutumsal mesleki öğrenme çıktılarını belirlemektir. Diğer bir ifade ile DEMEF'in öğrencilerin mesleği öğrenmeye yönelik düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını değiştirip değiştirmediği, değiştirdiyse ne yönde değiştirdiğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla DEMEF'in öğrencilere nasıl bir mesleki öğrenme stratejisi kazandırdığı ortaya çıkarılacaktır. Bu araştırmanın ilgili literatüre ve turist rehberliği eğitiminin gelişimine üç açıdan önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Birincisi, turist rehberliği eğitimine yönelik bilinçli farkındalık temelli somut bir eğitim programının geliştirilmesi ve öğrenme çıktılarının belirlenmesidir. İkincisi, önerilen programın ve çıktılarının rehberlik uygulamalı eğitiminin standartlaştırılmasına önemli katkı sağlamasıdır. Üçüncüsü ise turist rehberliği eğitiminin uygulama ve öğrenme yöntemleri ile ilgili araştırma yapan akademisyenlere yol gösterici olmasıdır.

3. Yöntem

Araştırmanın amacına ulaşmak için *temel nitel araştırma tasarımı* kullanılmıştır (Bengtsson, 2016). Bu tasarımın tercih edilme nedeni, tasarımın; belirli bir olguya ilişkin yeni ve farklı duyguları, düşünceleri, davranışları, bakış açıları ve deneyimleri ortaya çıkarmasıdır (Nakip, 2013; Strauss & Corbin, 1990). Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bazı önem kriterlerini karşılayan durumların seçilmesini içerir (Patton, 2002; Suri, 2011). Bu örnekleme yönteminin tercih edilme sebebi, bu yöntemde örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişilerin seçilebilmesidir (Palinkas vd., 2015). Bu

bağlamda, DEMEF programına katılan 64 öğrenci (Turist rehberliği lisans öğrencileri) araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tümevarım yaklaşımı, önceki literatürde tanımlanmayan verilerden yeni öğeleri veya kavramları tanımlamamıza açık bir zihin sağladığından, keşifsel çalışmalar için önemlidir (Chan & Hawkins, 2010). Keşfedici, nitel bir vaka çalışması, öğrencilerin yeni bir yaklaşıma ilişkin algılarını araştırır (Osgerby, 2013). Bu bağlamda araştırma soruları, Watson vd. (2016, 2017, 2018) tarafından önerilen tutumsal öğrenme bileşenlerine dayanarak belirlenmiştir. Tutum; belirli bir nesneye, konuya veya bireye yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal değerlendirmeyi ifade etmektedir (Ajzen, 1991). Tutumsal öğrenme ise öğrencinin belirli bir konuyu öğrenmesine ilişkin bilişsel, duygusal ve davranışsal değerlendirmesidir. Ayrıca tutumsal öğrenme, öğrencinin belirli bir konuyu öğrenmeye yönelik tutumlarının değişimini göstermektedir (Watson vd., 2017). Bilişsel bileşen, bilgiye; duygusal bileşen, duygulara dayalı değerlendirmeleri; davranışsal bileşen ise nesneye, kişiye veya olaya karşı gerçekleştirilen eylemleri ifade etmektedir (Watson vd., 2018). Bu çalışmada ise öğrencilerden, DEMEF eğitim programının turist rehberliğine yönelik tutumlarında bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak nasıl bir değişim meydana getirdiğine yönelik bireysel değerlendirme yapımları istenmiştir. Bu bakış açısına dayanarak aşağıdaki sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

1. DEMEF, turist rehberliğini öğrenme ile ilgili düşüncelerinizi değiştirdi mi? Açıklayabilir misiniz?
2. DEMEF, turist rehberliğini öğrenme ile ilgili duygularınızı değiştirdi mi? Açıklayabilir misiniz?
3. DEMEF, turist rehberliğini öğrenme ile ilgili davranışlarınızı değiştirdi mi? Açıklayabilir misiniz?

Merriam'a (2009) göre soruların anlaşılabilirliğine yönelik pilot uygulama yapılmalıdır. Dolayısıyla soruların katılımcı açısından kontrolünü yapmak için 5 öğrenciye yönelik pilot uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda soruların açık ve anlaşılır olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın yapılabilmesi için bilimsel araştırma etiğine uygunluk onayı, Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 25.10.2022 tarihli 2022/7-25 sayılı kararı ile alınmıştır. Ardından nitel araştırma verileri, 26-31 Ekim 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu tarihin tercih edilme sebebi, öğrencilerin DEMEF programından önceki ve sonraki eğitim sistemini dikkate alarak kıyaslama yapabilmesi ve kendisindeki değişimi daha iyi anlayabilmesini sağlamaktır. Veri toplama yöntemi olarak çevrimiçi nitel form kullanılmıştır (Bengtsson, 2016; Braun vd., 2021). Bu tekniğin tercih edilme sebepleri; zaman ve maliyet kısıtlaması göz önüne alınarak, teknoloji vasıtasıyla, daha kısa sürede konuyla ilgili daha fazla ve farklı bakış açılarına ulaşmak (Braun vd., 2021), düşüncesinin kendisine ait olduğunun bilinmesini istemeyen öğrencilerin düşüncesini rahat bir şekilde ifade edebilmesini sağlamaktır (Kozak, 2014). Hazırlanan çevrimiçi form, öğrencilere WhatsApp iletişim ağı üzerinden ulaştırılmıştır. Uygulama sonucunda, öğrencilerin tamamından veriler toplanmıştır.

Katılımcılardan elde edilen veriler, bütüncül yaklaşımla analiz edilmiştir (Bengtsson, 2016). Dolayısıyla elden edilen veriler birleştirilerek, MAXQDA 2020 nitel veri analiz programıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, temaları veya kalıpları kodlama ve tanımlamanın sistematik sınıflandırma süreci yoluyla metin verilerinin içeriğinin öznel yorumlanmasına yönelik bir araştırma yöntemidir (Hsieh & Shannon, 2005). Bu yöntemde, ölçümden ziyade detay ve derinliği hedefleyen açık uçlu veri toplama tekniklerinin ürünü olan veriler incelenir (Forman & Damschroder, 2008). Tüm kodlama ve temalar, açık (görünür) içerik analizi yöntemiyle belirlenmiştir. Bu analiz, araştırmacının katılımcıların kullandığı gerçek sözcükleri ve ifadeleri kullanma ve temel anlamlarını koruma yoluyla kodları ve temaları oluşturduğu bir analiz türüdür (Graneheim & Lundman, 2004).

Araştırmanın geçerliliği, meslektaş teyidi yöntemiyle sağlanmış olup, yapılan kodlamaların uygunluğu üç öğretim üyesi tarafından onaylanmıştır. Nitel araştırmalarda güvenilirlik için farklı yöntemler kullanılmaktadır. Genel olarak araştırmanın nasıl yapıldığına yönelik detaylı ve açıklayıcı bilgilerin verilmesi, güvenilir olduğunu göstermektedir (Kozak, 2014).

4. Bulgular

4.1. Katılımcıların Özellikleri

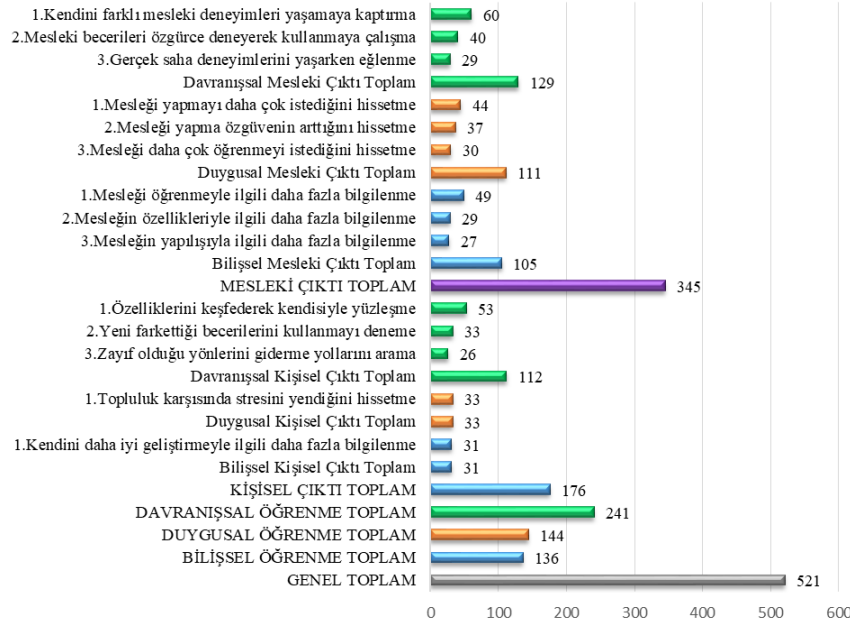
Araştırmaya katılan 64 öğrencinin; 38'i kadın, 26'sı erkek, 20'si 2. Sınıf, 44'ü 3. Sınıf öğrencisi ve yaş ortalaması 21,95'tir.

4.2. Tutumsal Öğrenme Çıktıları

Şekil 1'de öğrencilerin araştırma sorularına verdikleri cevaplara yönelik yapılan kodlamaların yer aldığı hiyerarşik kod alt kod modeli ve buna bağlı tutumsal öğrenme değişim grafiği yer almaktadır.

Şekil 1

Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli ve Tutumsal Öğrenme Değişim Grafiği*

*Sayılar kodlama sayılarını göstermektedir

Modelde görüleceği üzere DEMEF programının tutumsal öğrenme çıktıları ile ilgili toplamda 521 kodlama, 2 ana tema ve bu temalara ait 3 tutumsal öğrenme boyutunun (bilişsel, duygusal, davranışsal) altında 14 alt tema ortaya çıkmıştır. Ana temalar, önem sırasına göre *mesleki* (s=345) ve *kişisel* (s=176) çıktı şeklinde sıralanmıştır. Dolayısıyla DEMEF'in öğrencilerin turist rehberliğine yönelik öğrenme tutumlarında en çok değişim meydana getirdiği çıktı *mesleki çıktıdır*. Diğer açıdan önem sırasına göre genel tutumsal öğrenme boyutlarındaki değişim şu şekildedir: *Davranışsal* (s=241), *duygusal* (s=144) ve *bilişsel* (s=136). Buna göre bilişsel ve duygusal öğrenme ile davranışsal öğrenme arasındaki farkın, hem mesleki ve kişisel çıktılarda hem de genelinde belirgin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla DEMEF'in öğrencilerin turist rehberliği ile ilgili

davranışsal öğrenmeyi ön plana çıkardığı söylenebilir. Ayrıca davranışsal (s=129), duygusal (s=111) ve bilişsel (s=105) boyutların, *mesleki çıktı* temasında baskın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum da DEMEF'in en çok mesleki çıktılara yönelik tutumsal öğrenme boyutlarındaki değişime katkı sağladığını göstermektedir. Alt tema sayılarının ana temalara dağılımı ise şu şekildedir: 9'u mesleki 5'i kişisel çıktı.

Mesleki çıktı; DEMEF'in turist rehberliğini öğrenme, tanıma ve yapma ile ilgili öğrencilere kazandırdığı mesleki bilgi, beceri, duygu ve eylemleri ifade etmektedir. Öğrencilere göre DEMEF, *davranışsal mesleki çıktı* açısından en çok “*kendilerini farklı mesleki deneyimleri yaşamalarına kaptırma* (s=60)” davranışı kazandırmıştır. *Duygusal mesleki çıktı* açısından öğrenciler, DEMEF'in kendilerine en çok “*mesleği yapmayı daha çok istediğini hissetme* (s=44)” duygusunu kazandırdığını dile getirmişlerdir. *Bilişsel mesleki çıktı* açısından ise öğrenciler, DEMEF'in en çok “*mesleği öğrenme* (s=49)” ilgili daha fazla bilgi sağladığını vurgulamışlardır. Ayrıca boyutların alt teması açısından, DEMEF'in öğrencilerin mesleki çıktılara yönelik ağırlıklı değişimin, *davranışsal* boyuta ait “*kendilerini farklı mesleki deneyimleri yaşamalarına kaptırma* (s=60)” alt teması ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır. *Kişisel çıktı* ise DEMEF'in kendilerini bireysel olarak tanıma ve geliştirme ile ilgili öğrencilere kazandırdığı kişisel bilgi, beceri, duygu ve eylemleri ifade etmektedir. *Davranışsal kişisel çıktı* açısından öğrenciler, DEMEF'in en çok “*özelliklerini keşfederek kendisiyle yüzleşme* (s=53)” davranışını kendilerine kazandırdığını ifade etmişlerdir. *Duygusal kişisel çıktı* açısından öğrencilere göre DEMEF, “*topluluk karşısında stresini yendiklerini hissetme* (s=33)” duygusunu kendilerine kazandırmıştır. Bilişsel kişisel çıktı açısından ise DEMEF'in öğrencilere “*kendilerini daha iyi geliştirmeleriyle ilgili daha fazla bilgi kazandırdığı* (s=31)” görülmektedir. Ayrıca boyutların alt temaları açısından, DEMEF'in öğrencilerin kişisel çıktılara yönelik ağırlıklı değişimin, *davranışsal* boyuta ait “*özelliklerini keşfederek kendisiyle yüzleşme* (s=53)” alt teması ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Hem mesleki hem de kişisel çıktı alt temalara yönelik örnek öğrenci yorumları tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3

Alt Temalara Yönelik Örnek Katılımcı Yorumları

Alt Tema	Örnek Katılımcı Yorumları
1. Kendini farklı mesleki deneyimleri yaşamaya kaptırma	“DEMEF, uygulamalı olarak o anları yaşayıp ortama adapte olmayı aştıladı. Ben de kendimi adeta o ortama ve yaşamadığım deneyimlere kaptırırken buldum” “Açıkçası bu süreçte yeni farklı ne gördüysem öğrendiysem mesleki açıdan deneyimledim ve bunu yaparken de zamanımın nasıl geçtiğini fark edemedim ve meğer kendimi resmen yaşadıklarımın akışına bırakmışım”
	“Program süresince aldığımız eğitimler sayesinde gerisini ilerisini olumsuzlukları eksiklikleri düşünmeden kendimi sadece yeni fark ettiğim ve deneyimlemek istediğim rehberlik uygulamalarını yaşamaya odakladım” “DEMEF eğitiminde iken o kadar çok prova yaptım ki kimi görsem ona rehberlik yapmaya çalıştım, farklı bir deneyim öğrendiğimde hemen uygulamaya çalıştım ve hala bundan kurtulamadım” “DEMEF, kendimi daha iyi bir rehber yapmak için meslekle ilgili her deneyimi yaşamaya çalışmam gerektiğini öğretti. Ben de ilk fırsatta bu deneyimleri yaşamaya gayret edeceğim yani bunu hayatımın merkezine aldım”
Davranışsal Mesleki Çıktı	“Mesleğin bir beceri özelliği olan kendimi herhangi bir kalıba sokmadan bütün doğallığımla mesleğimi yaşamaya gayret ettim” “DEMEF sayesinde herhangi bir baskı altına girmeden öğrendiğim bazı rehberlik becerilerini kullanarak bir şeyler de olsa anlatım yapmaya çalıştım” “Yani işin sonunda not kaygısı olmadığını anlayınca neyi kaybedeceğim ki düşüncesiyle bugüne kadar rehberlikle ilgili öğrendiğim ne kadar bilgi beceri varsa rahat özgür bir şekilde uygulamayı denedim ve testim de gayet başarılıydı bence” “Rehberlik mesleği artık değişen dünyadan nasibini aldı bir rehber olarak sadece bilgiyi bilmemenin yetmediğini meslekte farklı ve yaratıcı olmam gerektiğini gördüm ve buna da kapasitemin olduğunu anladım ve çekinmeden bu becerileri kullandım”
2. Mesleki becerileri özgürce deneyerek kullanmaya çalışma	

	3. Gerçek saha deneyimlerini yaşarken eğlenme	<p>“Sahada gerçek rehber olarak turistleri gezdirdik tarihi turistik yerler hakkında öğrendiğimiz bilgileri verdik bunları yaparken gerçekten eğlendim”</p> <p>“Aslında mesleği daha yakından yaşarken nasıl oldu bilmiyorum ama kendimi eğlenirken buldum”</p> <p>“DEMEF boyunca gerçek sahada mesleği yaparken çok eğlendim”</p> <p>“Özellikle saha uygulamalarında bu işi başarabildiğimi görünce daha çok eğlendim”</p> <p>“Hani hep derler ya bu meslek eğlenceli diye. Gerçekten mesleği deneyimlerken bile yani biz daha stajyer rolündeyiz buna rağmen eğlendim ve bu deneyimi yaşadım”</p>
	1. Mesleği yapmayı daha çok istediğini hissetme	<p>“Kesinlikle mesleğe başlamak için artık daha çok can atıyorum daha fazla istekliyim”</p> <p>“Rehberliğe karşı uzaklaşma vardı. İsteğim kalmamıştı. Fakat kendim araştırıp sunum yaparken gerçekten mesleği çok istediğimi hissettim”</p> <p>“Turist rehberliği yapmam için bende çok istek uyandırmaya yönelik için bir başlangıç oldu”</p> <p>“Daha önceden bu mesleği yapmayı tam olarak istemiyordum. Bu bölümle ilgili içimde hiçbir duygu yoktu. Bu uygulamadan sonra artık daha istekliyim bu mesleğe karşı”</p>
Duyusal Mesleki Çıktı	2. Mesleği yapma özgüveninin arttığını hissetme	<p>“Daha önce hiçbir tecrübem ve özgüvenim yokken DEMEF sayesinde sahada tecrübe edinerek mesleği yapma özgüvenimin arttığını hissettim”</p> <p>“DEMEF, bu mesleği rahat bir şekilde yapabilme ile ilgili özgüvenimin arttığını hissettirdi bana”</p> <p>“DEMEF esnasında rehberliği deneyimledikçe rehberlik yapmayla ilgili özgüvenimin arttığını hissettim”</p>
	3. Mesleği daha çok öğrenmeyi istediğini hissetme	<p>“Mesleği öğrenmekten aşırı keyif aldım ve daha çok öğrenmeye istekli hissediyorum kendimi. Önceden istemiyordum ama artık daha çok istiyorum”</p> <p>“Duygularımın pozitif yönde değiştiğini söyleyebilirim yani bu eğlenceli mesleği daha fazla öğrenmeyi istemek gibi duygular yaşattırdı bana”</p> <p>“Daha önceden mesleği öğrenmek adına bir şey yapmıyordum diyebilirim ama DEMEF sayesinde artık bu mesleği öğrenmek adına çok şey yapmak istiyorum”</p> <p>“Sınıf ortamında slayttan dersleri işlemek yerine olayın merkezinde olmamız daha iyi ve çabuk öğrenmemi sağladı. Bu da rehberliği daha çok ve iyi öğrenme isteğimi arttırdı”</p>
	1. Mesleği öğrenmeyle ilgili daha fazla bilgilene	<p>“DEMEF öğrenme ile ilgili tek bir bakış açısıyla değil farklı perspektiflerden bakılarak öğrenilmesi gerektiği farkındalığını sağladı”</p> <p>“Turist rehberliğini öğrenme ile ilgili yeni ve farklı bilgileri ve bakış açıları kazanmamı sağladı”</p> <p>“DEMEF sonucunda rehberliği öğrenme ile ilgili daha bilgili ve farklı perspektiflerden bakabilen biri oldum”</p>
	2. Mesleğin özellikleriyle ilgili daha fazla bilgilene	<p>“Rehberlik mesleği ciddiyet isteyen ve insanları eğlendirme yeteneğine sahip kişilerin yapabileceği bir meslek olduğunun farkına vardım”</p> <p>“DEMEF sayesinde rehberlik mesleğinin önemli noktalarının farkına varma şansını buldum”</p> <p>“Turist rehberliği mesleğinin özveri gerektirdiğini ve insan ilişkilerine dayalı bir meslek olduğunu öğrendim”</p> <p>“Mesleğin insanı bilgili yapan bir meslek olduğunu öğrendim”</p> <p>“Rehberliğin insanın hayatına değer katan bir meslek olduğunu öğrendim”</p> <p>“Mesleğin aslında birçok yönü olduğunu ve bu yönleriyle ilgili bilgi ve beceri kazanmanın oldukça büyük emek gerektirdiğini anladım”</p>
Bilişsel Mesleki Çıktı	3. Mesleği yapılışıyla ilgili daha fazla bilgilene	<p>“DEMEF sayesinde mesleğin nasıl yapıldığı ile ilgili kesinlikle yeni bilgiler, fikirler oluştu. Daha bilgili hale geldim”</p> <p>“DEMEF ile birlikte bir rehber ne yapar nasıl bir düzen içinde çalışır gibi daha fazla rehberlik bilgisi edindim”</p> <p>“Bir rehber turlarda genel olarak nasıl davranıyor ne yapıyor gibi konular hakkında daha fazla bilgi kazandım”</p> <p>“Mesleki açıdan bir tur yönetiminin nasıl olduğunu anlamamda fikir sahibi oldum. Mesleği yaparken liderlik etme, grup kontrolünü sağlama gibi beceriler hakkında daha fazla bilgi kazandım”</p> <p>“Acaba ileride mesleği nasıl yapacağız diye düşünüyordum ve bu uygulama sayesinde kısmen yavaş yavaş görmeye başladım neler yapacağımızın nasıl bir anlatım yapmamız gerektiğinin yavaş yavaş artık farkına varıyorum. Kısacası artık mesleğin nasıl yapıldığı ile ilgili daha fazla bilgi kazandım”</p> <p>“DEMEF, rehberlik mesleğinde sahada nasıl davranmamız gerektiğini, turistlere karşı jest ve mimiklerimizin önemini uygulamalı gösterdi”</p>

Tablo 3

Alt Temalara Yönelik Örnek Katılımcı Yorumları (Devamı)

Davranışsal Kişisel Çıktı	1. Özelliklerini keşfederek kendisiyle yüzleşme	<p>“Kendi yeteneklerimi keşfetme konusunda katkısı oldu ve hangi becerilere sahip olup olmadığımı net gördüm hatta sanki kendimi aynada görür gibi oldum”</p> <p>“Kendimi daha iyi tanımamı sağladı. Hangi yönlerimin güçlü hangi yönlerimin zayıf olduğunu fark ettim”</p> <p>“DEMEF sistemiyle kendimi daha iyi tanıma fırsatı yakaladım ve en önemlisi hangi özelliklerimle neler yapabildiğimi ya da yapamadığımı keşfettim”</p> <p>“Bizi araştırma konusunda tamamen serbest bırakan bir uygulama olduğu için başta biraz kafam karıştı neyi nerden nasıl araştıracağımı bilmediğimi anladım ve bu yönümün eksik olduğunu gösterdi bu uygulama”</p>
	2. Yeni fark ettiği becerilerini kullanmayı deneme	<p>“Becerilerimden tam olarak emin olmasam da fark ettiğim birkaçı ile az çok neler yapabileceğimi denedim ve sonucu da iyi oldu. Demek ki fark edince deneyince oluyormuş”</p> <p>“Daha kolay algılayabildiğimi, görsel zekâmın daha iyi olduğunu fark ettim ve bunlarla neyi başarabilirim deyip denedim kendimi”</p> <p>“Bilgileri derledikten sonra konuşacaklarımı hazırladığımda ezber yeteneğimin ön planda olduğunu fark ettim. Daha önce yazarak akılda kaldığım sandığım bilgiler birkaç kere okuyarak da aklımda kalıyormuş. Ben de bu yeteneğimi deneyip ne olduğunu gördüm”</p> <p>“Ezber yapmak yerine yazarak çalışmanın, gezip, görerek daha iyi öğrenebileceğimi anladım. Bu nedenle program boyunca daha çok yazarak öğrenme becerimi kullandım”</p> <p>“İşitsel ve görsel öğrenme yatkınlığının daha fazla olduğunu fark ettim ve DEMEF sürecince bu yeteneklerimi kullandım”</p> <p>“Aslında yaratıcı bir yeteneğimin olduğunu keşfettim ve uygulamalarda yaratıcılığımı ortaya koymaya çalıştım”</p> <p>“Hiç farkında olmadığım becerilerimi fark ettim. Mesela doğaçlama yapabiliyormuşum. Bunu fark edince de DEMEF boyunca bunu denedim”</p> <p>“İlk etapta toplum önünde çekingen olmadan konuşabildiğimi fark ettirdi bana. Yani aslında atılgan bir yeteneğim varmış. İkinci etapta ise bu yeteneğimi saha uygulamasında hemen ilk fırsatta denemeye çalıştım”</p> <p>“Araştırma sürecinde aslında cesaretli olduğumu anladım. Diğer aşamada ise bu cesaretimi kullandım ve daha da pekiştirdim”</p>
	3. Zayıf olduğu yönlerini giderme yollarını arama	<p>“Eksiklerimi görüp o yönde kendimi geliştirmem yani eksiklerimi kapatma açısından bir kapı açtı diyebilirim. Artık o kapıdan girdim ve gereğini yapacağım”</p> <p>“DEMEF, benim eksikliklerimi görmemi sağladı ve ben de bu eksikliklerimi tamamlamak için çabalıyorum yani DEMEF olmasaydı eksikliklerimi göremezdim”</p> <p>“DEMEF sonucunda kişisel öğrenme tarzımı anlamaya çalışırken daha atılgan, keşfetmeye meraklı, araştırma konusunda daha detaycı olmam gerektiğini fark ettim ve bu eksiklerimi gidermek için bir yol fırsat deneyim bulmaya çalışacağım”</p> <p>“Ezber ve sunum konusunda çok geri kaldığımı keşfettim ve okuyarak bir sunum yapmak zorunda kaldım bu zayıf yönümü ortaya çıkardı. Nasıl geliştireceğime dair çözümleri ve deneyimleri halen sürdürüyorum”</p> <p>“İnsanlara karşı içe kapanık olduğumu fark ettim ve bunu düzeltme deneyimleri arıyorum”</p> <p>“Birkaç eksikliğim olduğunu fark ettim ve bu uygulama sayesinde kendimi eksik olduğum yönlerde geliştirme şansım oldu. Şimdilik tüm iş bende bitiyor. Eksik yanlarımı gördüğüme göre onları deneyerek tamamlama vakti”</p> <p>“Öğrendiğim en büyük şey, bilgin yeterliyse aslında korkulacak hiçbir şeyin olmadığı. Bilgi yetersizliğimin olduğunu düşünüyorum. Bunu gidermek için çabalamam gerekiyor nasıl ne ile gidermem gerekiyor araştırıyorum”</p>
Duyusal Kişisel Çıktı	1. Topluluk karşısında stresini yendiğini hissetme	<p>“Topluluk karşısında konuşurken strese girerdim gerilirdim ama DEMEF sayesinde bunu yendiğimi hissettim”</p> <p>“Topluluk önünde aşırı heyecandan stresten konuşamazken artık bunları yendiğimi hissediyor ve rahatça konuşuyorum”</p> <p>“Stres ve panik yaparken sunumlar esnasında aslında o kadar da panik yapacak bir durum yokmuş. DEMEF, insanların karşısında panik ve stres kontrolümü sağlayabildiğimi ve stresimi yendiğimi hissettirdi”</p>
Bilişsel Kişisel Çıktı	1. Kendisini daha iyi geliştirmeye ilgili daha fazla bilgilendirme	<p>“Kendimi daha iyi geliştirmem için daha olumlu ve bilinçli bir yol haritası oluşturup izlememe yardımcı oldu. Artık bu konuda ne yapmam gerektiği ile ilgili daha detaylı bilgiler edindim”</p> <p>“Önceden sadece sınavlardan geçsem yeterli düşüncesi artık kendimi daha fazla nasıl geliştirmem lazıma bıraktı. Yani not kaygısından kurtulup kendimi kişisel olarak nasıl geliştirmem gerektiğiyle ilgili çok bilgi sahibi oldum”</p> <p>“Becerilerimi nasıl geliştirmem gerektiğini öğrenirken aynı zamanda da bu becerilerimle neler yapabileceğim konusunda birçok fikir edindim ve her ikisini birleştirip daha ileri düzeyde kendimi nasıl geliştirmemle ilgili birçok farklı ve sağlam bilgiler edindim. En azından artık yöntemleri öğrendim”</p>

4.3. Sık Kullanılan Kelimeler

Şekil 2’de öğrencilerin araştırma sorularına verdikleri cevaplarda en sık kullandıkları kelimeler sunulmaktadır. Bu kelimeler şu şekilde sıralanmaktadır; “kendimi (s=44)”, “nasıl (s=40)”, “mesleği (s=38)”, “olduğunu (s=35)”, “gerektiğini (s=33)”, “iyi (s=31)”, “öğrendim (s=30)”, “sayesinde (s=26)”, “sağladı (s=25)”, “eğitim (s=24)”, “uygulama (s=23)”, “öğrenme (s=21)”, “düşünüyorum (s=20)”, “anladım (s=19)”.

Şekil 2

En Sık Kullanılan Kelimeler

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, öğrencilerin turist rehberliğine özgü geliştirilen DEMEF eğitim programının uygulanması sonucundaki tutumsal öğrenme çıktıları belirlenmiştir. Bulgulara göre DEMEF, öğrencilere mesleki ve kişisel kaynakları gözlemlene, keşfetme, deneme, yapma ve öğrenme gibi deneyimsel bir farkındalık süreci yaşattır. Dolayısıyla DEMEF’in öğrencilere hem mesleki hem de kişisel kaynaklarını değerlendirme, geliştirme ve planlama deneyimi kazandırdığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile DEMEF’in öğrencilerin mesleğini ve kendilerini farklı açılardan bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak tanımalarına önemli katkısı olmuştur. Bu bağlamda DEMEF; öğrencilerin mesleki ve kişisel kaynaklara yönelik mevcut olanlarının farkına varıp kullanmalarına, yenilerini elde edip deneyimlemelerine ve gelecekte hangi kaynaklara ihtiyaç duyduklarını ve bunları nasıl elde edeceklerini tespit etmelerine yönelik önemli bir farkındalık mekanizması rolü üstlenmiştir. Bu açıdan bulgular, Kaynakların Korunması Teorisi’ni (Hobfoll, 2002) destekler niteliktedir. Teoriye göre insanlar, fırsat bulduklarında mevcut kaynaklarını koruma ve yeni kaynakları elde etme eğilimine sahiptirler (Hobfoll vd., 2018).

Öğrencilere göre DEMEF, kişisel kaynaklarını gözden geçirip kendilerini bilinçli tanımalarına önemli bir katkı sağlamıştır. Öğrencilerin, DEMEF sürecinde kendilerini ve mesleği bilinçli tanıma ve kaynak elde etme çabalarının eş zamanlı gerçekleştiği görülmektedir. Bunun nedeni, kendini tanımanın, öğrencilerin kariyer planlamasının ilk basamağı olması (Demir & Çalık, 2017) ve mesleki farkındalığın aktivasyon kaynağı olmasıdır (Fleet, 1991). Ayrıca öğrencinin mesleği öğrenme veya yapma yolculuğunda kendini tanıması, mesleki başarının temel anahtarlarından biri olarak kabul edilmektedir (Aslan vd., 2012). Dolayısıyla mesleki ve kişisel kaynakların birbirinden kopamayan ve birbirini tamamlayan önemli dinamikler olduğu anlaşılmaktadır. Diğer açıdan, öğrencilerin ağırlıklı çabalarının mesleki kaynakları elde etmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bunun birçok sebebi olduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan

bazıları; öğrencilere ağırlıklı olarak mesleki farkındalık uygulamalarının yaptırılması, öğrencilerin zamanını, enerjilerini ve dikkatlerini daha çok mesleği öğrenmeye, tanımaya ve deneyimlemeye odaklamaları şeklinde sıralanabilir. Diğer bir sebebi ise kendini tanıma ile mesleği tanıma arasındaki ilişki olabilir. Diğer bir ifade ile kendilerini bir birim tanımalarının mesleği daha fazla birimle tanımalarına yol açtığı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla kendini tanıma kaynağının, mesleği tanıma yolculuğunda ne kadar güçlü bir kaynak olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çıkarımlardan hareketle, gelecekte DEMEF'in içeriğinin kendini tanımaya yönelik daha çok uygulama ile zenginleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca DEMEF'in içeriğinin, bu araştırmanın içeriğinden farklı olarak “kendini tanıma” ve “mesleği tanıma” şeklinde iki bileşen ile tasarlanabileceği söylenebilir. Gelecekte konuyla ilgili farklı araştırmalar yapıldıkça, DEMEF'in bileşen sayısının farklılaşacağı öngörülmektedir.

Tutumsal öğrenme boyutları açısından ise DEMEF'in, öğrencilerin turist rehberliğine yönelik düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını olumlu yönde değiştirdiği saptanmıştır. Ayrıca DEMEF'in öğrencilerin turist rehberliğine yönelik davranışsal öğrenme düzeylerini, duygusal ve bilişsel öğrenme düzeylerinden daha fazla artırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca duygusal ve bilişsel öğrenme düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Tutumsal öğrenme düzeyleri arasındaki dalgalanma, öğrencilerin turist rehberliğine ilişkin tutumlarının değiştiği ve bu değişiklik sonucunda bir öğrenme stratejisini belirledikleri anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu bulgular, DEMEF'in öğrencilere “önce yap, sonra hisset ve bilgi edin” ya da “önce eylemde bulun, sonra duygu ve bilgi üret” şeklinde deneyimsel mesleki bir öğrenme stratejisi kazandırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, DEMEF'in öğrencilerin meslekle ve kendileriyle ilgili daha önce yapmadıkları eylemlerde bulunarak deneyim yaşamalarını ve bu deneyimlerden duygu ve bilgi (fikir, düşünce) üreterek mesleği öğrenmelerini sağladığı anlaşılmaktadır. DEMEF'in davranışsal öğrenmeyi ön plana çıkarması, davranışçı kuramları desteklemektedir. Aydın'a (2000) göre davranışçı kuramlar, öğrenmede bireyin ne düşündüğünden ve hissettiğinden ziyade ne yaptığının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Diğer bir ifade ile birey, yeni davranışları edindikçe ve deneyimledikçe daha iyi öğrenmektedir.

DEMEF'in davranışsal öğrenme çıktılarını destekleyen yaklaşımlardan biri de Kolb'un (1984) Deneyimsel Öğrenme Teorisi'dir. Teoriye göre bilgi, deneyimi kavrama ve dönüştürme birleşiminden oluşur. Kazanılan deneyimler, gelecekteki deneyimleri daha iyi öğrenmek veya yerine getirmek için önemli bir zemin hazırlamaktadır. Ayrıca bireyin gerçek çevre ile etkileşimi ve bu çevredeki deneyimleri bilinçli yaşama sonucunda öğrendikleri daha kalıcı olmaktadır. Böylece birey, yaparak ve yaşayarak deneyimlediği olayın gerçek çevresinde nasıl meydana geldiğini ve anlamının ne olduğunu daha iyi kavrayabilmektedir (Kolb, 1984). Deneyimsel öğrenme, turizm eğitimi alan öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirmeleri için önerilen bir yöntemdir. Öğrencilerin bu yöntem ile mesleğe yönelik gerçek deneyimleri yaşayarak edindikleri bilgiler, geleceğe yönelik önemli bir mesleki yatırım niteliğindedir (Huertas-Valdivia, 2021). Zira Işıldar vd. (2016), Türkiye'de yaptıkları çalışmada, turizm öğrencilerinin yaparak ve yaşayarak daha iyi öğrendiklerini bulmuştur.

DEMEF'in öğrencilere kazandırdıklarının bilinçli farkındalığın çıktılarıyla ilgili birçok yaklaşımı desteklediği görülmektedir. Bu yaklaşımlar aşağıda sırasıyla sunulmaktadır. Örneğin öğrencilerin DEMEF sayesinde edindikleri “kendilerini turist rehberliği ile ilgili farklı deneyimleri yaşamaya kaptırma davranışları”, bilinçli farkındalığın önemli bir çıktısı olarak görülmektedir. Çünkü bilinçli farkındalık, insanların yaptıklarına (meşguliyetlerine) yönelik daha fazla ilgi duymalarını ve farklı yönlerine eğilerek öğrenme çabası göstermelerini dolayısıyla kendilerini yaptıklarına (yaşadıklarına) kaptırmalarını sağlamaktadır (Miralles-Armenteros vd., 2021). “Öğrencilerin turist rehberliğinin gerektirdiği becerileri herhangi bir baskı altında olmadan kullanmayı deneme davranışları”, meslekle ilgili yeni deneyimlere açıklık ile ilgili olduğundan,

bilinçli farkındalığın merak boyutunun çıktısı ile ilgilidir (Marquardt, 2022). Dolayısıyla bilinçli farkındalığın, öğrencilerin merak düzeyini arttırarak yeni deneyimlere daha açık olmalarını ve bilinmeyen keşfetmeye daha fazla ilgi duymalarını sağladığı anlaşılmaktadır (Tan vd., 2021). Meslek merakı, “*kişinin çevresini keşfetme, bilgi arama ve risk alma yoluyla yeni bilgi ve yetkinlikler kazanma eğilimini*” yansıtmaktadır (Coetzee & Harry, 2014:92). DEMEF’in diğer davranışsal çıktısı, “*öğrencilerin turist rehberliği ile ilgili gerçek saha deneyimlerini yaşamaları esnasında eğlenmeleridir*”. Öğrenme kuramlarına göre yaşam boyu öğrenmenin bir bileşeni olan eğlenerek öğrenmenin; odaklanmış dikkati ve motivasyonu artırma, hafızayı güçlendirme ve kalıcı öğrenme gibi olumlu çıktıları bulunmaktadır (Günüç vd., 2012). Davranışsal kuramlara göre ise eğlenme deneyimi, hedeflenen bir davranışın gerçekleştirilmesine yönelik önemli bir kaynak niteliğindedir (Boekaerts vd., 2006). Sonuç olarak öğrencilerin kendilerini mesleki deneyimlerine kaptırmaları, yeni becerileri deneyimlemelerine açık olmaları ve eğlenerek öğrenmeleri, bilinçli farkındalığın önemli davranışsal çıktıları olduğunun kanıtıdır (Artika vd., 2021).

DEMEF’in kişisel çıktı olarak öğrencilere kazandırdığı mesleki yolculuklarında “güçlü ve zayıf özellikleriyle (bilgi, beceri vb.) yüzleşme”, “farkında olmadığı becerilerini açığa çıkararak kullanma” ve “zayıf özelliklerini giderme arayışına girme” davranışları, kendilerini bilinçli tanımaya yönelik bir yol haritası belirlemelerine yardımcı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin eylemde bulunarak oluşturdukları bu kişisel deneyim rotası, yaşam boyunca kendilerine sağlık ve başarı kazandırabilecektir (Ghorbani vd., 2010). Dolayısıyla bulgular, öğrencilerin, bilinçli farkındalıkları ile yeni davranışlarını olduğu gibi görerek kendileriyle yüzleştikleri ve bunun sonucunda kendilerini şeffaf bir şekilde daha iyi tanıyabildiklerini (Aránega vd., 2019; Carlson, 2013) göstermektedir.

Araştırmanın diğer bulgusu, DEMEF’in öğrencilere hem mesleği hem de kendilerini tanımaya yönelik kazandırdığı duygulardır. DEMEF, öğrencilere mesleği yapmayı ve öğrenmeyi daha çok isteme, mesleği yapma özgüveninin arttığını (mesleki çıktı) ve topluluk karşısında streslerini yendiklerini (kişisel çıktı) hissetme gibi duyguları yaşattırılmıştır. Duygulara yönelik farklı bakış açıları bulunmaktadır. Örneğin duygular, bireyin belirli olayları değerlendirmesinin (Nyklíček, 2011) ve yaşadığı motivasyonel süreçlerin (Op’t Eynde vd., 2006) bir sonucudur. Bu noktada aynı şekilde motivasyon ön plana çıkmaktadır. Eğitimde motivasyon, “*amaca yönelik aktivitenin başlatıldığı ve sürdürüldüğü süreçtir*” (Schunk vd., 2008:4). Dolayısıyla öğrencilerin duyguları ile öğrenme motivasyonları arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır (Kim & Pekrun, 2014). Diğer bir bakış açısıyla duygular, bireyin mesleği ile ilgili düşüncelerini ve eylemlerini meydana getiren bir role sahiptir (Coetzee & Harry, 2014). Bu bakış açısına göre istek, bireyin gelecekte bir davranışa yönelik niyetlerinin motivasyonel bir belirleyicisidir (Perugini & Bagozzi, 2004). Ayrıca güveni hissetme duygusu da meslekle ilgili davranışların kaynağını oluşturmaktadır. Coetzee & Harry (2014:92) mesleki güveni, “*kariyerle ilgili zorlukların üstesinden gelme ve sorunları başarılı bir şekilde çözme becerisi konusunda kendini yeterli hissetme eğilimi*” şeklinde tanımlamaktadır. Turizm öğrencilerinin stresi yenmeleri ise mesleğe yönelik kararsızlıklarını giderebilmektedir (Boo & Kim, 2020). Gendron’a (2019) göre bilinçli farkındalık temelli aktif öğrenme, öğrencilerin streslerini azaltabilmektedir. Ayrıca öğrencilerin bilinçli farkındalıkları vasıtasıyla kendi kendilerine duygularını düzenleyebildikleri (Donald vd., 2020), motivasyonlarını arttırabildikleri (Roeser, 2016) ve streslerini azaltabildikleri (Aranega vd., 2019) görülmektedir. Bu bakış açılarından hareketle, DEMEF sürecinde, öğrencilerin mesleki deneyimleri yaşamaları sonucunda meslekle ve kendileriyle ilgili yeni duygular elde ettikleri, bu duyguların ise gelecekte mesleği yapma motivasyonlarının kaynağını oluşturacağı tahmin edilmektedir.

Araştırmanın son bulgusu ise DEMEF’in mesleği öğrenme, mesleğin özellikleri, yapılışı (mesleki çıktı) ve kendilerini daha iyi geliştirme (kişisel çıktı) ile ilgili öğrencilere kazandırdığı bilgidir. Öğrencilerin, deneyim yoluyla yeni bilgi yaratma becerilerini geliştirdikleri anlaşılmaktadır

(Langer & Moldoveanu, 2000). Dolayısıyla öğrencilerin, bilinçli farkındalıkları sayesinde o an meşgul oldukları deneyimlere odaklanarak daha fazla bilgi yaratabilecekleri ve bu bilgileri yönetebilecekleri ileri sürülebilir (Rechberg, 2021). Dolayısıyla yukarıda sıralanan bulgular incelendiğinde, DEMEF'in amacına ulaştığı aşıkârdır.

Araştırma bulgularının, geleneksel eğitim ile DEMEF eğitiminin kıyaslanması açısından ilgili literatüre ve turist rehberliği eğitimine birçok açıdan faydası olduğu düşünülmektedir. Örneğin geleneksel eğitimde, öğrencilere mesleğin teknik ve psikolojik özellikleri teorik olarak öğretilmektedir. Bu yöntem, mesleğin herkes tarafından aynı teknikle ve psikolojik içerikle yapılabileceği gibi kalıplaşmış bir anlayış ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilere verilen teorik bilgiler incelendiğinde, mesleğin yüzlerce beceri gerektirdiği ve öğrencilerin bu mesleği yapabilmeleri için bu becerilerin tamamına sahip olması gerektiği algısını oluşturmaktadır. Bu algı da öğrencilerin mesleğe yönelik karmaşık ve karanlık bir tabloya sahip olmalarına ve motivasyonlarını düşürmeye sebep olmaktadır. Ancak turist rehberliği, bireyin sahip olduğu özgün bireysel özelliklerle yapılan bir meslektir. Bu durumda herkesin aynı yöntemlerle ve bireysel özelliklerle mesleği icra etmesi beklenemez. Bu nedenle özellikle sektörün “*eğitimden alınan teori ile mesleğin gerçek uygulamaları birbirleriyle örtüşmüyor*” şeklindeki tespitinin (Kongtaveesawas & Cisa, 2020) ne kadar gerçekçi olduğunu göstermektedir. DEMEF'in çıktılarında anlaşıldığı üzere, öğrencilerin mesleği yapabilmeleri için gerçek mesleki çevrede, kendi güçlerini keşfederek bu güçleriyle kendilerini yontmaları ve özgün bir mesleki tarz ortaya çıkarmaları gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda bir mesleğe yönelik her ne kadar psikolojik eğitim verilse de öğrencilere psikolojik rollerinin öğretilmeyeceği vurgulanmaktadır. Bunun temel sebebi ise öğrencilerin kişilik yapılarının birbirinden farklı olmasıdır (Başoda & Gümüş Dönmez, 2022). Zira DEMEF'in çıktıları, öğrencilerin psikolojik özelliklerini deneyimleyerek meslekle ilgili psikolojik rollerini keşfettiklerini ortaya koymaktadır.

Bilindiği üzere geleneksel eğitimde, öğrencilerin temel hedefi, sınavdan geçerli not almak ve dersi geçmektir. Bu baskı altında, öğrencilerden kişisel ve mesleki kaynak havuzu oluşturma çabası beklenemez. Bunun temel sebebi ise öğrencinin dikkatinin odağının sınavı geçmeye yönelik olmasıdır. Bu süreçte öğrencinin kendini tanıması, becerilerini geliştirmesi ve mesleği öğrenmesi söz konusu değildir. Ayrıca geleneksel eğitimde, eğiticinin temel görevi, öğrenciye bilgi aktarımı yapmaktır. Ancak bilginin adeta artık bir nefes kadar hızlı ulaşılabilirdiği, fazla biriktiği ve değişebildiği bir çağdayız. Diğer açıdan, geleneksel eğitimde, öğrencinin meslekle ilgili edindiği teorik bilgiyi eyleme dökmesi beklenmektedir. Ancak mevcut eğitim sistemi, öğrenciye edindiği bilgileri eğitim sürecinde eyleme dökme fırsatı vermediği için öğrencinin bu süreci mezuniyet sonrasında bırakmasına sebep olmaktadır. Bu durum da öğrencileri meslekten uzaklaştıran bir durum olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni ise edinilen bilgilerin mesleki eyleme dönüştürülmesinin zaman açısından oldukça maliyetli olmasıdır. Bu nedenle, öğrencilerin eğitim sürecinde, mesleğin doğası gereği kendi güçlerini harekete geçirerek bilgiye doğrudan ulaşabilmesi ve değişime ayak uydurması gibi becerileri kazanması gerekmektedir (Başoda, 2020). Bu açıdan, turist rehberliği eğitim müfredatlarının yeterlilik ölçütlerinin ağırlıklı olarak deneyim yoluyla beceri geliştirme ve bilgi üretme üzerinde kurgulanması gerekmektedir.

Geleneksel eğitimde, turist rehberliği eğitiminin tamamı sınıf ortamında verilmektedir. Ancak mesleğin sınıf ortamında icra edilmediği bilinen bir gerçektir. Birçok araştırmada, çevre, olay veya nesne ile insanın duygularının, düşüncelerinin ve davranışlarının şekillenmesi arasında önemli bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Alipour vd., 2021; Bitner, 1992). Bu durum da mesleği etkili öğrenmenin ancak kendi doğal çevresinde gerçekleşebileceğini göstermektedir. Mesleki çevre açısından rehberlik eğitiminin tıp eğitimi ile benzer olduğu söylenebilir. Tıp eğitimi, ağırlıklı olarak hastalar muhatap alınarak laboratuvar veya ameliyathane gibi ortamlarda verilmektedir. Bu durumda,

turist rehberliği eğitiminin ağırlıklı olarak turistleri muhatap alarak tarihi ve doğal ortamlarda verilmesi gerekmektedir. DEMEF'in çıktıları ise öğrencilerin ağırlıklı olarak gerçek mesleki ortamlarda meslekle ilgili bilgi üretmelerinin öğrenmeyi arttırdığını ortaya koymuştur.

Gelecekte turist rehberliği uygulamalı eğitimi için Miller'in tıp eğitimi için önerdiği ustalık piramidinden yararlanılabilir. Bu piramide göre öğrencinin aldığı eğitimdeki rolleri dört basamaktan oluşmaktadır: Ne olduğunu bilme (eğiticinin verdiği teorik bilgi), nasıl olduğunu bilme (öğrencinin bu bilgiden beceri üretmesi), nasıl olduğunu gösterme (öğrencinin eğitici gözetiminde beceri ile performans geliştirme) ve yapma/eylemde bulunma (öğrencinin tek başına performansı ile gerçek uygulama yapması-bağımsız uygulama) (Miller, 1990). Bu model, DEMEF'in stratejileri ile harmanlanırsa turist rehberliği uygulamalı eğitimi için şu şekilde bir yol izlenebilir: Öğrencinin eğitici moderatörlüğünde teorik bilgiye ulaşması ve bu bilgiyi sınıf ortamında/temsili bir ortamda beceriye ve eyleme dökerek deneyimlemesi (1.Etap), öğrencinin eğitici moderatörlüğünde gerçek mesleki sahada mesleki eylemleri yapması ve deneyimlemesi (2.Etap) ve öğrencinin tek başına gerçek mesleki sahada mesleki eylemleri yapması ve deneyimlemesi (3.Etap).

Araştırmanın, daha önce turizm veya turist rehberliği öğrencilerinin öğrenme yöntemlerine ilişkin yapılan araştırmadan farklı yönleri bulunmaktadır. Birincisi, bu araştırmada kullanılan Deneyimsel Mesleki Farkındalık (DEMEF) eğitim programının, yazarlar tarafından turist rehberliği eğitimine özgün geliştirilen bir program olmasıdır. İkincisi, bilinçli farkındalık ve aktif (deneyimsel, keşifsel, bilinçli, işbirlikçi) öğrenme temelli tasarlanan bir eğitim programının, ilk defa turist rehberliği eğitiminde müfredat kapsamında kullanılması ve pilot uygulamasının yapılmasıdır. Üçüncüsü, kullanılan programın çıktılarının değerlendirilmesiyle öğrencilerin turist rehberliğini öğrenme stratejilerinin belirlenmesidir. Dördüncüsü ise ilk defa turist rehberliği uygulamalı eğitime yönelik farklı bir öğretim yönteminin kullanılmasıdır. Araştırmanın kısıtları ise DEMEF'in kapsamının dar olması ve 14 haftalık gibi kısa sürede uygulanması, sadece bir fakültenin öğrencilerine yönelik uygulama yapılması ve nitel araştırma yönteminin (nitel form) kullanılmasıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda; DEMEF'in kapsamının genişletilmesi, birden çok fakülte'deki öğrencilere yönelik uygulanması, farklı nitel araştırma yöntemlerinin (görüşme, gözlem vb.) ve nicel yöntemlerin kullanılması şeklinde öneriler sunulabilir. Ayrıca öğrencilerin kişisel kaynaklarının, bilinçli farkındalıklarının mesleği öğrenme üzerindeki etkisi, eğitim sisteminin öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişime etkisi incelenebilir. Turist rehberliği eğitiminde daha etkili eğitim-öğretim yöntemlerinin tespit edilebilmesi için farklı açılardan eğitim programlarının geliştirilmesi ve pilot uygulamalarının yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abu Bakar, B., Price, A., Lee, D. & Wilson, E. (2021). Spirituality and pedagogy in tourism higher education: Voices of tourism educators. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 1-15.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179–211.
- Akşit Aşık, N. (2019). Akademik öz yeterlik bilinçli farkındalık ve kariyer stresi ilişkisi turizm öğrencileri üzerinde bir araştırma. *International Aegean Symposium on Innovative Interdisciplinary Scientific Researches*, İzmir, Türkiye.
- Ali, M., Khan, A. N., Khan, M. M., Butt, A. S. & Shah, S. H. H. (2021). Mindfulness and study engagement: Mediating role of psychological capital and intrinsic motivation. *Journal of Professional Capital and Community*, 7(2), 144-158.

- Alipour, H., Amelshahbaz, S., Safaeimanesh, F., Peyravi, B. & Salavati, A. (2021). The impact of environmental stimuli on hotel service employees' service sabotage: Mediation role of emotional intelligence and emotional dissonance. *Sustainability*, 13(2), 1-18.
- Aránega, A. Y., Sánchez, R. C. & Pérez, C. G. (2019). Mindfulness' effects on undergraduates' perception of self-knowledge and stress levels. *Journal of Business Research*, 101, 441-446.
- Artika, M. Y., Sunawan, S. & Awalya, A. (2021). Mindfulness and student engagement: The Mediation effect of self-esteem. *Jurnal Bimbingan Konseling*, 10(2), 89-98.
- Aşkin, S. (2020). *Turist rehberliği lisans eğitiminin akademisyenler, turist rehberleri ve lisans bölümü öğrencilerinin bakış açısı ile değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı bir analiz* (Tez No. 635047) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aslan, Z., Ünüvar, Ş. & Başoda, A. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve turizm sektörüne uyumu açısından değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 203-219.
- Aydın, C. H. (2000). Öğrenme ve öğretme kuramlarının eğitim iletişimine katkısı. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 17(17), 183-197.
- Barker, R. K., Tuominen, L. P., Larson, M. R., Lee-Nichols, M. E., Eslinger, G., Patterson, K. L. & Stocker, S. L. (2021). Enhancing mindfulness and well-being in higher education. *International Journal of Community Well-Being*, 4(4), 625-646.
- Başoda A. (2020). Turist rehberliğinde uyum sağlama farkındalığı. İçinde E. Düzgün (Ed.). *Örnek Olaylarla Turist Rehberliği* (ss.109-128). Detay Yayıncılık.
- Başoda, A. & Gümüş Dönmez, F. (2022). Bilinçli farkındalık mesleki bağlılık ve ruminatif düşünme ilişkisi turizm rehberliği öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(3), 1141-1158.
- Başoda, A. & Varol, F. (2022). Deneysel turist rehberliği: Kavramsal bir çerçeve ve model önerisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(4), 1716-1738.
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14.
- Betak, N. (2020, March). The use of active learning approach in tourism education: Pilot study of student's attitude. *International Academic Institute Book of Proceedings International Academic Conference* (pp. 52-60), Belgrad, Sırbistan.
- Bilen, S. (2021). Müzik öğretmeni ve müzik öğretmeni adaylarına yönelik yansıtıcı düşünme eğilimi ölçeği geçerlik güvenirlik çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 433-449.
- Birgili, B. (2022). Yenilikçi öğretme yaklaşımları. İçinde K. A. Kırkıç (Ed.). *Yenilikçi okullarda öğrenme ve öğretim* (ss. 41-72). Efeakademi Yayınları.

- Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of marketing*, 56(2), 57-71.
- Boekaerts, M., De Koning, E. & Vedder, P. (2006). Goal-directed behavior and contextual factors in the classroom: An innovative approach to the study of multiple goals. *Educational Psychologist*, 41(1), 33-51.
- Bolm, S. L., Zwaal, W. & Fernandes, M. B. (2022). Effects of mindfulness on occupational stress and job satisfaction of hospitality and service workers. *Research in Hospitality Management*, 12(1), 61-70.
- Boo, S. & Kim, S. H. (2020). Career indecision and coping strategies among undergraduate students. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 32(2), 63-76.
- Bozkurt, A. K. (2021). Mindfulness effect on travel movement. *Contemporary Issues in Tourism and Hospitality*, 1-22.
- Braun, S. S., Roeser, R. W., Mashburn, A. J. & Skinner, E. (2019). Middle school teachers' mindfulness, occupational health and well-being, and the quality of teacher-student interactions. *Mindfulness*, 10(2), 245-255.
- Braun, V., Clarke, V., Boulton, E., Davey, L. & McEvoy, C. (2021). The online survey as a qualitative research tool. *International Journal of Social Research Methodology*, 24(6), 641-654.
- Brooker, J., Julian, J., Webber, L., Chan, J., Shawyer, F. & Meadows, G. (2013). Evaluation of an occupational mindfulness program for staff employed in the disability sector in Australia. *Mindfulness*, 4(2), 122-136.
- Brown, K.W. & Ryan, R.M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 822-848.
- Bush, M. (2013). Mindfulness in higher education. *Contemporary Buddhism*, 12(1), 183-197.
- Carlson, E. N. (2013). Overcoming the barriers to self-knowledge: Mindfulness as a path to seeing yourself as you really are. *Perspectives on Psychological Science*, 8(2), 173-186.
- Chan, E. S. & Hawkins, R. (2010). Attitude towards EMSs in an international hotel: An exploratory case study. *International Journal of Hospitality Management*, 29(4), 641-651.
- Chan, E. Y. (2019). Mindfulness promotes sustainable tourism: The case of Uluru. *Current Issues in Tourism*, 22(13), 1526-1530.
- Chau, S. & Cheung, C. (2017). Bringing life to learning: A study of active learning in hospitality education. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 26(3), 127-136.
- Chau, S. & Cheung, C. (2018). Academic satisfaction with hospitality and tourism education in Macao: The influence of active learning, academic motivation, and student engagement. *Asia Pacific Journal of Education*, 38(4), 473-487.

- Christie, M. F. & Mason, P. A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 1-16.
- Coetzee, M. & Harry, N. (2014). Emotional intelligence as a predictor of employees' career adaptability. *Journal of Vocational Behavior*, 84(1), 90-97.
- Çokişler, N. (2022). Turist rehberliği bölümleri için önerilen müfredatlar: Bir içerik analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 664-678.
- David, D. S. & Sheth, S. (2009). *Mindful teaching and teaching mindfulness: A guide for anyone who teaches anything*. Simon and Schuster.
- de Bruin, E. I., Meppelink, R. & Bögels, S. M. (2015). Mindfulness in higher education: Awareness and attention in university students increase during and after participation in a mindfulness curriculum course. *Mindfulness*, 6(5), 1137-1142.
- Demir, B. & Çalık, A. (2017). Bireysel kariyer planlamasında etkili olan faktörler: Muş Alparslan Üniversitesi İİBF örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 156-168.
- Dhevabanchachai, N. T. & Wattanacharoensil, W. (2017). Students' expectations, experiences, and career direction after in-house internship: The pedagogical role of the hotel training center in Thailand. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 17(2), 118-134.
- Dinis, G., Melo, C. & Sousa, J. (2022). Teaching and learning in tourism: The case of tourism laboratory. In A. Mesquita, A. Abreu, & J. V. Carvalho (Eds.). *Perspectives and Trends in Education and Technology* (pp. 537-549). Springer.
- Donald, J. N., Bradshaw, E. L., Ryan, R. M., Basarkod, G., Ciarrochi, J., Duineveld, J. J. & Sahdra, B. K. (2020). Mindfulness and its association with varied types of motivation: A systematic review and meta-analysis using self-determination theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 46(7), 1121-1138.
- Dutt, C. (2011). The role of mindfulness in tourism; Tourism businesses' perspectives of mindfulness. *29th EuroCHRIE Annual Conference*, (pp. 223-236), Dubrovnik, Hırvatistan.
- Edwards-Smith, A. (2022). Embracing mindfulness to facilitate active learning. *100 Ideas for Active Learning*, <https://openpress.sussex.ac.uk/ideasforactivelearning/chapter/embracing-mindfulness-to-facilitate-active-learning/>
- Egan, H., O'hara, M., Cook, A. & Mantzios, M. (2022). Mindfulness, self-compassion, resiliency and wellbeing in higher education: A recipe to increase academic performance. *Journal of Further and Higher Education*, 46(3), 301-311.
- Eker, N. & Zengin, B. (2016). Turizm rehberliği eğitimi müfredatlarının uygulama yeterliliğinin profesyonel turist rehberleri bakış açısıyla irdelenmesi. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 5(2), 4-19.

- Elliot, M. L. (2011). Being mindful about mindfulness: An invitation to extend occupational engagement into the growing mindfulness discourse. *Journal of Occupational Science*, 18(4), 366-376.
- Elphinstone, B., Whitehead, R., Tinker, S. P. & Bates, G. (2019). The academic benefits of 'letting go': The contribution of mindfulness and nonattachment to adaptability, engagement, and grades. *Educational Psychology*, 39(6), 784-796.
- Ergas, O. (2019). Mindfulness in, as and of education: Three roles of mindfulness in education. *Journal of Philosophy of Education*, 53(2), 340-358.
- Eser, S. & Çakıcı, C. A. (2019). Lisans turist rehberliği öğrencilerinde öğrenme stillerinin genel akademik başarı puanına etkisi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(3), 456-469.
- Fleet, V. (1991). *Contemporary Management* (2. Edition). Houghton Mifflin Company.
- Forman, J. & Damschroder, L. (2008). Qualitative content analysis. In L. Jacoby & L. Siminoff (Eds.), *Empirical Methods for Bioethics: A Primer- Advances in Bioethics* (pp. 39-62). Elsevier.
- Galles, J., Lenz, J., Peterson, G. W. & Sampson Jr, J. P. (2019). Mindfulness and decision-making style: Predicting career thoughts and vocational identity. *The Career Development Quarterly*, 67(1), 77-91.
- Gendron, B. (2019). Emotional capital, positive psychology, and active learning and mindful teaching. *New Directions for Teaching and Learning*, 160, 63-76.
- Ghorbani, N., Cunningham, C. J. & Watson, P. J. (2010). Comparative analysis of integrative self-knowledge, mindfulness, and private self-consciousness in predicting responses to stress in Iran. *International Journal of Psychology*, 45(2), 147-154.
- Goodman, V., Wardrope, B., Myers, S., Cohen, S., McCorquodale, L. & Kinsella, E. A. (2019). Mindfulness and human occupation: A scoping review. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 26(3), 157-170.
- Graneheim, U. H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105-112.
- Green, A. J. & Sammons, G. E. (2014). Student learning styles: Assessing active learning in the Hospitality Learners Model. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 26(1), 29-38.
- Gül, K. & Gül, M. (2022). Turizm eğitimi alan üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, bilinçli farkındalığı ve sektöre bağlılıkları arasındaki ilişki. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 825-844.
- Günüç, S., Odabaşı, H. F. & Kuzu, A. (2012). Yaşam boyu öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 309-325.

- Hanani, N. E. Z., Mohamed, R., Noor, S. M. & Lim, K. Y. (2013). The effectiveness of tour guide's interpretation in creating mindful tourists: A study on the Penang World Heritage Sites. *Proceedings of International Conference on Tourism Development*, pp.447-460.
- Hensley, N. (2020). Educating for sustainable development: Cultivating creativity through mindfulness. *Journal of Cleaner Production*, 243, 1-7.
- Hobfoll, S. E. (2002). Social and psychological resources and adaptation. *Review of General Psychology*, 6(4), 307-324.
- Hobfoll, S. E., Halbesleben, J., Neveu, J. P. & Westman, M. (2018). Conservation of resources in the organizational context: The reality of resources and their consequences. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 5, 103-128.
- Hsieh, H. F. & Shannon, S.E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288
- Huertas-Valdivia, I. (2021). Role-playing a staffing process: Experiential learning with undergraduate tourism students. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 1-7.
- Hyland, T. (2015). McMindfulness in the workplace: Vocational learning and the commodification of the present moment. *Journal of Vocational Education & Training*, 67(2), 219-234.
- Hyland, T. (2021). Learning, work and mindfulness: Exploring the potential of contemplative practices in vocational education and training. In M. Malloch, L. Cairns, K. Evans & B.N. O'Connor (Eds.). *The SAGE Handbook of Learning and Work* (pp. 49-60). Sage Publications.
- İşıldar, P., Aktaş, E. & Kurgun, O. A. (2016). Turizm öğrencilerinin Vark öğrenme modeline göre öğrenme stillerinin belirlenmesi: Lisans ve ön lisans karşılaştırması. *Dokuz Eylül University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 18(1), 91-113.
- Jacobs, S. J. & Blustein, D. L. (2008). Mindfulness as a coping mechanism for employment uncertainty. *The Career Development Quarterly*, 57(2), 174-180.
- Johnson, K. R. & Park, S. (2020). Mindfulness training for tourism and hospitality frontline employees. *Industrial and Commercial Training*, 52(4), 185-193.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based stress reduction (MBSR). *Constructivism in the Human Sciences*, 8(2), 73-107.
- Ka-kan-dee, M. & Al-Shaibani, G. K. S. (2018). Tourism students' oral presentation anxiety: A case study. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 26, 231-256.
- Karunananda, A. S., Goldin, P. R. & Talagala, P. D. (2016). Examining mindfulness in education. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*, 8(12), 23-30.

- Kazoğlu, İ. H. & Şahin, B. (2021). Turizm eğitiminde aktif öğrenme ve web tabanlı uzaktan eğitim: Müfredatlar üzerine bir inceleme. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5(1), 53-68.
- Keleş, Y. (2018). Neden turizm eğitimi? Lisans düzeyinde turizm öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 219-236.
- Kelly, I. (2006). Tourism education, the peace proposition and the conscientization of the tourism industry. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 6(1), 1-16.
- Kim, C. & Pekrun, R. (2014). Emotions and motivation in learning and performance. In J. M. Spector, M.D. Merrill., J. Elen, & M. J. Bishop (Eds.). *Handbook of Research on Educational Communications and Technology* (pp. 65-75). Springer.
- Kim, H. J. & Jeong, M. (2018). Research on hospitality and tourism education: Now and future. *Tourism Management Perspectives*, 25, 119-122.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs.
- Kongtaveesawas, N. & CISA, C. (2020). The new paradigm of undergraduate tourism education. In *ISPIM Conference Proceedings* (pp. 1-20). The International Society for Professional Innovation Management (ISPIM).
- Kozak, M. (2017). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Detay Yayıncılık
- Kürkçü, M. (2017). Turist rehberliği eğitimi sorunları, sektöre etkileri ve çözüm önerileri, 3. *Turizm Şurası*, 1-3.
- La Lopa, J. M., Elsayed, Y. N. M. & Wray, M. L. (2018). The state of active learning in the hospitality classroom. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 30(2), 95-108.
- Lackey, N. Q., & Pennisi, L. (2020). Ecotour guide training program methods and characteristics: A case study from the African bush. *Journal of Ecotourism*, 19(3), 217-232.
- Langer, E. J. (1997). *The power of mindful learning*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Langer, E. J., & Moldoveanu, M. (2000). Mindfulness research and the future. *Journal of social issues*, 56(1), 129-139.
- Leland, M. (2015). Mindfulness and student success. *Journal of Adult Education*, 44(1), 19-24.
- Ling, T. P., Noor, S. M., Lim, K. Y., & Mohamed, R. (2011, November). Tour guides as interpreters of cultural heritage in promoting mindful tourists for sustainable tourism in Malaysia. In *Proceedings of 2nd Regional Conference on Tourism Research* (p. 311).
- Luiselli, J. K., Worthen, D., Carbonell, L., & Queen, A. H. (2017). Social validity assessment of mindfulness education and practices among high school students. *Journal of applied school psychology*, 33(2), 124-135.
-

- Mantzios, M., & Egan, H. (2019). An experiential reflection of a mindful lecturer: exploring enhancement of active learning in higher education. *Higher Education Pedagogies*, 4(1), 304-306.
- Markič, O. & Kordeš, U. (2016). Parallels between mindfulness and first-person research into consciousness. *Asian Studies*, 4(2), 153-168.
- Marquardt, J. (2022). *The effect of mindfulness on the relationship between creativity and wellbeing in university students* (Bachelor's thesis, University of Twente).
- McGregor, D. J. & Kennedy, G. A. (2015). Mindfulness: Does it improve Work Engagement and Reduce Work-Related Stress? <https://www.researchgate.net/publication/291708650>.
- Meiklejohn, J., Phillips, C., Freedman, M. L., Griffin, M. L., Biegel, G., Roach, A. & Saltzman, A. (2012). Integrating mindfulness training into K-12 education: Fostering the resilience of teachers and students. *Mindfulness*, 3(4), 291-307.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Miller, G. E. (1990). The assessment of clinical skills/competence/performance. *Academic Medicine*, 65(9), S63-7.
- Miralles-Armenteros, S., Chiva-Gómez, R., Rodríguez-Sánchez, A., & Barghouti, Z. (2021). Mindfulness and academic performance: The role of compassion and engagement. *Innovations in Education and Teaching International*, 58(1), 3-13.
- Nakip, M. (2013). *Pazarlamada araştırma teknikleri* (3.Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Nyklíček, I. (2011). Mindfulness, emotion regulation, and well-being. In I. Nyklíček, A. Vingerhoets, & M. Zeelenberg (Eds.). *Emotion regulation and well-being* (pp. 101-118). Springer.
- O'Connor, N. (2021). Using active learning strategies on travel and tourism higher education programmes in Ireland. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 100326.
- Öksüz, Y. & Yiğit, Ş. (2020). Öğretmenlerin öğretimde bilinçli farkındalık ile mesleki doyum düzeyleri ilişkisi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 38-49.
- Op't Eynde, P., Corte, E. & Verschaffel, L. (2006). Accepting emotional complexity: A socio-constructivist perspective on the role of emotions in the mathematics classroom. *Educational Studies in Mathematics*, 63(2), 193-207.
- Osgerby, J. (2013). Students' perceptions of the introduction of a blended learning environment: An exploratory case study. *Accounting Education*, 22(1), 85-99.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N. & Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), 533-544.

- Pan, H. H. & Jamnia, M. (2014). Practical learning in tourism education: A hands-on bidding and planning practice. *Journal of Education and Practice*, 5(13), 35-41.
- Parker, A. E., Kupersmidt, J. B., Mathis, E. T., Scull, T. M. & Sims, C. (2014). The impact of mindfulness education on elementary school students: Evaluation of the Master Mind program. *Advances in School Mental Health Promotion*, 7(3), 184-204.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd edition). Sage
- Pelit, E. & Katircioğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94.
- Perugini, M. & Bagozzi, R. P. (2004). The distinction between desires and intentions. *European Journal of Social Psychology*, 34(1), 69-84.
- Poponi, K. C. (2019). *Educational tours as a learning mechanism in the learning experience of Tourism students: Tourism Management Walter Sisulu University (Ibika Campus)* (Doctoral dissertation).
- Rechberg, I. D. (2021). Mindfulness and meaningfulness in managing knowledge: A theoretical model. *Knowledge and Process Management*, 1-11
- Reid, E. & Miller, L. (2009). An exploration in mindfulness: Classroom of detectives. *Teachers College Record*, 111(12), 2775-2785.
- Ritchhart, R. & Perkins, D. N. (2000). Life in the mindful classroom: Nurturing the disposition of mindfulness. *Journal of Social Issues*, 56(1), 27-47.
- Roeser, R. R. W. (2016). Mindfulness in students' motivation and learning in school. In K. Wentzel & D. Miele (Eds.). *Handbook of motivation in school* (pp. 385-487). Taylor and Francis.
- Rong-Da Liang, A. (2021). Examining the factors of experiential learning and teaching style: A case study of a hospitality and tourism program. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 100332.
- Rosa, S., Olivia, I., Gayatri, S., Fitria, T. N. & Rojabi, A. R. (2021). Increasing youth awareness of local culture through active learning. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 16(4), 1582-1601.
- Şahin, S. & Erdem, M. (2021). Turist rehberliği öğrencilerinin mesleki eğitime yönelik görüşleri: Balıkesir üniversitesi örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 92-116.
- Said, H. & Tanova, C. (2021). Workplace bullying in the hospitality industry: A hindrance to the employee mindfulness state and a source of emotional exhaustion. *International Journal of Hospitality Management*, 96, 102961.
- Schunk, D. H., Pintrich, P. R. & Meece, J. L. 2008. *Motivation in education: Theory, research, and applications* (Third edition). Upper Saddle River, Pearson Merrill Prentice Hall.

- Segal, Z. V., Teasdale, J. D. & Williams, J. M. G. (2004). Mindfulness-based cognitive therapy: Theoretical rationale and empirical status. In S. C. Hayes, V. M. Follette & M. M. Linehan (Eds.). *Mindfulness and acceptance: Expanding the cognitive-behavioral tradition* (pp. 45–65). The Guilford Press.
- Seligman, M. E. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. *Handbook of Positive Psychology*, 2, 3-12.
- Sezerel, H. & Özoğul, T. (2019). Öğrenciyi merkeze almak: Turist rehberliği eğitiminde uzman mantosu yaklaşımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 20(1), 167-197.
- Shapiro, B.G., Greenberg, J., Pedrelli, P., Desbordes, G. & Lazar, S.W. (2019). Mindfulness-based cognitive therapy. In B. G. Shapiro, D. Mischoulon, & C. Cusin (Eds.). *The Massachusetts general hospital guide to depression: Current clinical psychiatry* (pp. 167–177). Humana Press.
- Shapiro, S. L., Oman, D., Thoresen, C. E., Plante, T. G., & Flinders, T. (2008). Cultivating mindfulness: effects on well-being. *Journal of clinical psychology*, 64(7), 840-862.
- Shi, J., Zhang, J., & Cai, L. A. (2021). Active learning for an introductory tourism course: A case study. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 21(1), 1-18.
- Stankov, U., Filimonau, V. & Vujičić, M.D. (2020). A mindful shift: An opportunity for mindfulness-driven tourism in a post-pandemic world. *Tourism Geographies*, 22(3), 703-712.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research*. Sage Publications.
- Suri, H. (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63-75.
- Tan, C. S., Hashim, I. H. M., Pheh, K. S., Pratt, C., Chung, M. H. & Setyowati, A. (2021). The mediating role of openness to experience and curiosity in the relationship between mindfulness and meaning in life: evidence from four countries. *Current Psychology*, 1-11.
- Tan, P.L., Md Noor, S., Rasoolimanesh, S.M. & Mustafa, H. (2020). Communication and visitor factors contributing towards heritage visitors' mindfulness. *Journal of Heritage Tourism*, 15(1), 27-43.
- Thomas, G. & Atkinson, C. (2017). Perspectives on a whole class mindfulness programme. *Educational Psychology in Practice*, 33(3), 231-248.
- Tortella-Feliu, M., Luís-Reig, J., Gea, J., Cebolla, A. & Soler, J. (2020). An exploratory study on the relations between mindfulness and mindfulness-based intervention outcomes. *Mindfulness*, 11(11), 2561-2572.
- Türker, A., Güzel, F. Ö. & Türker, G. Ö. (2012). Turizm aktörü olarak profesyonel turist rehberlerinin Türkiye'deki rehberlik eğitim sistemine bakış açılarını belirlemeye yönelik bir odak grup çalışması. *Turizm Eğitimi Konferansı Tebliğler*, 336-351.

- Vinci, C., Peltier, M. R., Shah, S., Kinsaul, J., Waldo, K., McVay, M. A. & Copeland, A. L. (2014). Effects of a brief mindfulness intervention on negative affect and urge to drink among college student drinkers. *Behaviour Research and Therapy*, 59, 82-93.
- Watson, S. L., Loizzo, J., Watson, W. R., Mueller, C., Lim, J. & Ertmer, P. A. (2016). Instructional design, facilitation, and perceived learning outcomes: An exploratory case study of a human trafficking MOOC for attitudinal change. *Educational Technology Research and Development*, 64(6), 1273-1300.
- Watson, S. L., Watson, W. R. & Tay, L. (2018). The development and validation of the Attitudinal Learning Inventory (ALI): A measure of attitudinal learning and instruction. *Educational Technology Research and Development*, 66(6), 1601-1617.
- Watson, S. L., Watson, W. R., Yu, J. H., Alamri, H. & Mueller, C. (2017). Learner profiles of attitudinal learning in a MOOC: An explanatory sequential mixed methods study. *Computers & Education*, 114, 274-285.
- Williams, J. M. G., Teasdale, J., Segal, Z. & Kabat-Zinn, J. (2007). *The mindful way through depression*. The Guilford.
- Wolfe, K. (2006). Active learning. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 6(1), 77-82.
- Woods, B. & Moscardo, G. (2003). Enhancing wildlife education through mindfulness. *Australian Journal of Environmental Education*, 19, 97-108.
- Yeganeh, B. & Kolb, D.A. (2009). Mindfulness and experiential Learning. *OD Practitioner*, 41(3), 12-18.
- Yenipinar, U. & Kardaş, K. (2019). Turizm rehberliği bölümleri müfredat geliştirme önerisi. *Journal of Travel and Tourism Research*, 14, 1-26.
- Yenipinar, U. & Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 111-136.
- Yumuk, Y. & Demirel İli, N. (2022). Turist rehberliği eğitimi alan öğrenciler mesleki uzmanlaşmaya nasıl bakıyor? *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 5(1), 211-222.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Tarih: 25.10.2022

No: 2022/7-25

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %60

2. yazar katkı oranı : %40